

**UNIVERSITATEA DE STAT „B. P. HASDEU” DIN CAHUL
FACULTATEA DE DREPT ȘI ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ**

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ

**„ROLUL ȘTIINȚEI ÎN REFORMAREA SISTEMULUI JURIDIC
ȘI POLITICO-ADMINISTRATIV”**

Ediția a VII-a

13 MAI 2022

CAHUL 2022

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

ISBN 978-9975-88-089-3.

3(082)=135.1=111

R 68

Ediție îngrijită de:

Oxana CIUDIN, șef Catedra Drept

Ilie GÎRNET, șef Catedra Științe Politice și Administrative

**„ROLUL ȘTIINȚEI ÎN REFORMAREA SISTEMULUI JURIDIC
ȘI POLITICO-ADMINISTRATIV”,**
Ediția a VII-a

13 MAI 2022

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politicoadministrativ”, conferință științifică (7 ; 2022 ; Cahul). Conferința științifică "Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politicoadministrativ", Ediția a 7-a, 13 mai 2022 / ediție îngrijită de: Oxana Ciudin, Ilie Gîrnet ; comitetul științific: Cornea Valentina [et al.] ; comitetul organizatoric: Gîrnet Ilie [et al.]. – Cahul : US, 2022 (Centrografic). – 110 p.

Antetit.: Univ. de Stat "B. P. Hasdeu" din Cahul, Fac. de Drept și Administrație Publică.
– Texte, rez.: lb. rom., engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – 100 ex.

ISBN 978-9975-88-089-3.

3(082)=135.1=111

R 68

Materialele incluse în prezența ediție sunt aprobate spre publicare de Consiliul Facultății de Drept și Administrație Publică și Comisia Metodico-Științifică a Universității de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul (proces verbal nr. 7 din 8 iunie 2022).

ISBN 978-9975-88-089-3.

3(082)=135.1=111

R 68

Conferință științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

COMITETUL STIINTIFIC:

- **Cornea Valentina**, dr., conf. univ., Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul
- **Pasat Octavian**, dr., conf. univ., Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul
- **Botezatu Igor**, dr., lector. univ., Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul
- **Saitarlı Natalia** dr., conf. univ., Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul
- **Grecu Ion**, dr., lector univ., Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul

COMITETUL ORGANIZATORIC:

- **Gîrneț Ilie** asist. univ., Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul
- **Filipov Ina** asist. univ., Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul
- **Blașcu Olesea**, asist. univ., Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul
- **Ciudin Oxana**, asist. univ., Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul

CUPRINS:

TATAR Olga, <i>Specifics of an unnamed contract within the framework of modern legislation.....</i>	5
CALENDARI Dumitru, <i>Citarea părților în proces pe cauzele penale puse pe rol la instanțele de apel.....</i>	11
MUTAF Mihail, <i>Analiza comparativă a legislației Republicii Moldova și a României în contextul neextrădării propriilor cetățeni.....</i>	16
DANDEŞ Veaceslav, <i>Revizuirea în procedura contravențională.....</i>	21
MIHALACHE Iurie, MIHAILESCU Constantin, <i>Concluzii și recomandări pe marginea relațiilor juridice de mediere din Republica Moldova și România.....</i>	26
BLAȘCU Olesea, <i>Subiectul infracțiunii de viol.....</i>	32
CARAMAN Nina, <i>Dreptul de acces în instanțe.....</i>	38
CIUDIN Oxana, BLAȘCU Olesea, <i>Latura subiectivă a infracțiunii de viol.....</i>	43
ARMEANIC Alexandru, SOLOMON Gheorghii, <i>Practica Curții Europene de Justiție în aplicarea Taxei pe Valoarea Adăugată (TVA).....</i>	46
CHIRONACHI Vladimir, <i>Părțile ca participanți în procesul civil. Aspecte de drept comparat.....</i>	51
GRECU Ion, <i>Specificul procedurii speciale în cadrul procesului civil. Aspecte de drept comparat.....</i>	60
CIUDIN Oxana, <i>Reflection on the contract regarding the payment of the maintenance pension through the prism of the legislation of the Republic of Moldova.....</i>	69
BODLEV Sergiu, <i>Răspunderea morală a funcționarilor vamali pentru inegalitățile admise în timpul desfășurării activităților profesionale.....</i>	75
BOTEZATU Igor, <i>Analiza juridico-penală a infracțiunii de trafic de copii, latura subiectivă.....</i>	79
ANDRIEȘ Vasile, <i>Abordări conceptuale și funcționale ale dezvoltării durabile în Uniunea Europeană.....</i>	86
BERCU Oleg, <i>Dimensiuni politico-juridice ale activității consiliilor executive raionale în contextul modificărilor constituționale în RSSM (cazul raionului Cahul).....</i>	90
SAITARLÎ Natalia, <i>Suspendarea mandatului demnitarului public din administrația publică locală din Republica Moldova în cazul tragerii lui la răspunderea penală.....</i>	94
GROSU Liliana, <i>Cultura comunicării interne în instituțiile publice și cultura organizațională</i>	97
ANDRIEȘ Vasile și BERCU Oleg, <i>Monitorizarea și evaluarea proiectelor de dezvoltare regională.....</i>	100
FILIPOV Ina, <i>Rațiunea de a fi a învățământului superior la distanță.....</i>	103

**SPECIFICS OF AN UNNAMED CONTRACT
WITHIN THE FRAMEWORK OF MODERN LEGISLATION**

SPECIFICUL CONTRACTULUI NENUMIT ÎN CADRUL LEGISLAȚIEI MODERNE

TATAR Olga, Doctor of Law
Comrat State University
E-mail oleatatar@mail.ru
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2158-006X>

Abstract: Prezentul articol stabilește trăsăturile calitative ale contractelor nenumite în contextul dreptului modern, prin care se poate determina esența modelului contractual și, în același timp, o selecție diferențiată a contractului încheiat de subiecți care a fost realizată pe baza principiului libertății contractuale.

Cuvinte cheie: contract nenumit, principiu libertății contractuale, calificare, analiză, normă imperativă și dispozitivă.

Abstract: The present article establishes the qualifying features of unnamed (unnamed) contracts in the context of modern law, by which it is possible to determine the essence of the contractual model, and at the same time, a differential selection of the contract concluded by the subjects was carried out by means of the principle of freedom of contract.

Keyword: unnamed contract, principle of freedom of contract, qualification, analysis, imperative and dispositive norm.

The relevance of the chosen topic stems from the fact that today the judicial system deals with unnamed (unspecified) contracts, yet demonstrating its wary attitude towards such categories of contracts. In order to avoid serious problems with the classification of such contracts, we will analyze the essence of the contract, from ancient Rome to the present day, through the prism of modern civil law.

Today, the contract is nothing but a legal category. Undoubtedly, every person, one way or another, faces the necessity of concluding a contract, since an agreement allows ensuring stability in the emerging relations between the subjects of the agreement itself, while defining the mutual rights and obligations of the subjects, as well as guaranteeing the protection of their violated rights and interests. Therefore, the contract acts as a stabilizer of a positive impact on the result of the whole process.

So the Art. 992 of the Civil Code of the Republic of Moldova provides: "A contract is an agreement between two or more persons on the establishment, change or termination of legal relations" [7]. Thus, in order to achieve the effectiveness of the goal, the subjects should be interested in concluding this agreement. In a way, this is their achievement of a compromise in obtaining a reasonable and desired result.

The term "contract" is the most common in jurisprudence. E.B. Pashukanus explained: "A contract is one of the central concepts in law" [21, p. 113]. Since the time of Roman law, attempts have been made to consolidate the concept of a contract, to give a complete and logical justification for its definition" [15, p. 188]. It should be noted that in that era special attention was paid to the contracts, with the observance of very complex procedures. For example, the contract *nexum*, performed in the form of a complex ritual, with the help of copper and scales [19, p. 22]. For the Romans, it was not so much the agreement of the parties regarding the establishment of obligations that was of great importance, but the performance of procedures and formal actions. Of great importance as a tool for the formation of legally significant obligations were oaths given before God [4, p. 4]. Only centuries later, with the advent of new treaties, such as: real and consensual, attention was paid to the will of the contracting parties. Violation of the contract was nothing but *laesio fidei* (breach of trust), which constituted the sin of perjury. Thomas Aquinas though recognized that civil law may, for one reason or another, limit the legal force of obligations, but, from the point of view of natural law, any obligations must be strictly observed [1, p. 10]. Believing that God does not distinguish between different types of promises, lawyers considered that the violation of any given promise is immoral, and gave the injured party the opportunity to bring a claim from such a broken promise before the ecclesiastical court [2, p. 499].

If we pay attention to the opinion of civil scientists regarding the definition of the contract, then their opinions boil down to the following: D.I. Meyer believed that the contract is an agreement of the will of two or more persons, which gives rise to the right to someone else's action, which has a property interest [16, p. 156]. A very complete definition of the contract is given by G.F. Shershenevich, calling a contract an

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

agreement between two or more persons aimed at establishing, changing or terminating legal relations [29, p. 304]. According to V.I. Sinaisky, a contract is a legal act of the free and conscious will of the parties, aimed at the emergence of an obligation [23, p. 309].

Let's draw a parallel regarding this statement and the modern interpretation regarding the freedom of contract fixed in the Civil Code of the Republic of Moldova. Thus, according to part (1) and part (2) of Art. 993 of the Civil Code of the Republic of Moldova: "Everyone has the right to freely choose the party to the contract, unless otherwise provided by law. Within the bounds of mandatory legal provisions, the contracting parties are free to conclude contracts and to determine their content" [7]. Freedom of contract is presumed, since everything that is not forbidden is allowed in the sphere of private law, and at the same time, the border of contractual freedom is determined by moral evaluative standards that protect the weak side and do not allow a gross violation of the balance of interests of the parties [28, p. 45-57].

For a long time, the key barrier to the implementation of the principle of freedom of contract was not so much the legislative or case-based imperative norms that restrict the right of the parties to agree on certain terms of the contract, but the non-recognition of the legal force of contracts that are not directly regulated in positive law, as well as the consensual model of the contract in principle [13, p. 94]. In principle, the courts are ready to put up with the existence of such a category of contracts as long as it does not violate their usual scheme. However, if the issue of qualifying the contract becomes the main one, and there is some named contractual structure that is close to the will of the parties, then the courts give preference to qualifying such a contract in the category of named.

This intention to "draw" the contract into the category of named contracts is quite understandable and convenient. This allows the courts to find a convenient area where the agreement concluded between the parties is placed, and where it is quite easy to subsequently find the necessary answers to the questions that have arisen in the framework of the dispute under consideration. It is much easier for the courts to resolve the issue in the context of an already established institution than to consider the dispute "from scratch", while not finding more detailed regulation of the submitted contract. In the future, to resolve the dispute on the basis of an unnamed (unspecified) contract, the court will need more intellectual effort. Thus, it is obvious that, having no weighty grounds, they will not recognize the contract as unnamed (unspecified), and they will initially try to fit the disputed contract into a convenient category.

So the part (1) Art. 626 of the Civil Code of Ukraine contains the following definition: "A contract is an agreement between two or more parties aimed at establishing, changing or terminating civil rights and obligations" [8]. Based on Art. 1378 of the Civil Code of Quebec: "a contract is an agreement of will, according to which one or more persons are obliged to another person or persons to make a provision" [14, p. 221]. Article 1134 of the French Civil Code contains the following definition: "Lawful contracts become a law for the persons who enter into them" [9]. In article 1793 of the Mexican Civil Code, contracts are understood as agreements that create or modify rights [27]. In the civil law of Ecuador, a contract is interpreted as an act by virtue of which one party undertakes in relation to the other party to give something, to do something or not to do something [10].

Starting from the XVI century, lawyers who proved the legal force of unnamed contracts began to refer to the customs of the courts [3, p. 7]. Thus, the right to conclude unnamed treaties by the 17th century was rooted in the dogma of continental private law [11, p. 595]. According to E. Olteanu and A. Barbu: "The role of unnamed contracts implies the possibility for the parties to choose the necessary terms of the contract" [5, pp. 42-48].

According to L.V. Migalyuk "An unnamed contract is a documented agreement of the parties, which establishes the basic rights and obligations for each of the parties, subject to the norms of civil law". While civil liability acts as a regulator of contractual relations not provided for by law, providing the parties with acceptable limits for exercising their rights [17, p. 300-306]. It should not be forgotten that an unlimited number of contracts deprived of legal consolidation is not an indicator of the productive regulation of various kinds of joint relations, but only a clearly built system of chain connection of certain types of contracts, where their legal regulation will give an effective result in the regulation of various kinds of relations. For this, such a principle as freedom of contract was provided, which represents the freedom to conclude various types of contractual structures that regulate social relations that meet the needs of society [24, p. 51-56]. The legal basis for the conclusion of unnamed (unspecified) contracts and their judicial protection is currently part (8) of Art. 993 of the Civil Code of the Republic of Moldova, according to which "the parties may conclude both named and unnamed contracts in the law, as well as mixed contracts" [7].

Conferința științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

To determine the essence of the concept of an unnamed (unspecified) contract, one should first establish an understanding within the framework of national civil law of the essence of the concept of a named contract. Far from every mention in the text of the law of a certain category of contract will mean that this contract is a named contract, because the naming of an agreement is something more than its mere mentioning in the text of the law. The essence of the qualification of the contract, including the one named, is to properly apply the relevant legal norms that are relevant to such a contract. In the event that there are no such norms, then it is worth discussing the full name of such an agreement. Thus, the law should provide for the positive regulation of such types of contracts. Therefore, it would be appropriate to consider that *an unnamed (unspecified) contract is such a contract, in respect of which no meaningful and positive legislative regulation is prescribed by law, although it could be mentioned in any law or regulation.*

Let's try to figure out what criteria should be used to classify a specific concluded contract as unnamed (unspecified) contracts, or even this contractual model is named. As noted by D.V. Ogorodov and M.Yu. Chelyshev, in law enforcement practice it is extremely important to distinguish between the novelty of the structure and content that are inherent in unnamed contracts, and the superficial originality of the contract name [20, p. 36-45]. This kind of problem is very relevant, since most of the contracts under the new names actually appear to be mixed or named contracts.

In order to recognize a contract as unnamed (unspecified), the possibility of recognizing the contract as named should initially be excluded. In this regard, it is necessary to establish the will and desire of the parties, as well as the essence of the rights and obligations generated by them. In the future, it would be necessary to compare the content of this agreement with the already recognized agreements in the general system of contracts in order to find the contractual structure under which the concluded agreement should be arranged in order to analyze the essence of the submitted agreement for compliance with those already known named agreements. However, if the concluded contract does not fall under any of the known named contracts, and at the same time it is also not possible to attribute it to mixed contracts, then it should be attributed to an unnamed (unspecified) contract, which indicates inapplicability, based on the general rules of imperative and dispositive norms and the subordination of this contract to the general provisions of contractual and obligation law.

What exactly should be correlated with the content of the concluded contract in order to establish the signs by which it should be brought under the corresponding named contractual structure, or in the future to state its unnamed character, should be clarified further.

The system of normative regulation of contractual legal relations, streamlined in the Republic of Moldova, makes it possible to single out the general part of the law of obligations, as well as the special regulation of named contracts. Regarding the special regulation of specific contracts, we are talking about the legislative fixation of qualifying features, with the help of which it is possible to attribute the concluded contract to a specific named structure. If the concluded contract will meet all the established qualifying features of a specific named contract, then it should be brought under the corresponding named contract and the special rules adopted in relation to it. If the concluded contract does not correspond to at least one qualifying feature, then its place is among the unnamed contracts. The determining value for the qualification of contracts as named is assigned to the qualifying norms of special regulation, which fix such signs.

Qualifying norms must be distinguished from imperative norms that define formal requirements for the procedure for concluding a contract. Such mandatory rules should refer to the contract that was originally qualified and, by means of qualifying features, this contract can be assigned to this special category. Qualifying norms should also be distinguished from peremptory norms that prescribe the essential terms of contracts and thereby determine what gaps in the contract are fatal to its fate. Such rules establish minimum requirements for the content of a contract belonging to one or another special category (for example, a rule on the materiality of the condition regarding the timing of work for contracts qualifying as contractors). Accordingly, the application of such rules is derived from the initial qualification of the contract [13, p. 120].

Qualifying norms must be protected from special mandatory norms that apply to the regulation of rights and obligations concluded between the parties to a contractual structure of one type or another and at the same time directly or indirectly reduce the freedom that determines the essence of the contract. It is likely that this kind of special peremptory norms work when the contract has been qualified as relegated to a specific contractual structure.

In our opinion, if the contract signed by the parties does not fall under the qualifying norms of any of the named (specified) contracts, it will be considered an unnamed (unspecified) contract. In the event that the concluded contract is opposite to the special dispositive norm, this does not prevent it from being attributed to the named (specified) structure, in respect of which this norm was established. In the event that imperative

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

formalities were not observed at the conclusion of the contract, in this case, the contract is considered invalid or not concluded.

How is it possible to establish qualifying norms in the text of the law itself? In most cases, these norms are enshrined in the Civil Code of the Republic of Moldova, where the legislator establishes the subject of a named (specified) contract as the main obligations of the subjects of the contract. So, based on Art. 1108 of the Civil Code of the Republic of Moldova "under a contract of sale, one party (the seller) undertakes to transfer the property to the other party (the buyer), and the buyer undertakes to accept it and pay the stipulated price for it" [7]. As we can see, the contracts of sale and purchase should include those contractual constructions that mediate the transfer of a thing by one subject of the contract to the ownership of another subject and in exchange for money. From the essence of this qualifying norm, it follows that when a specific contractual structure does not meet the criteria presented and is not aimed by the subject at transferring the property to another subject for a stipulated price, then it will not be considered that the structure is contrary to the law, but only does not fall under special rules of the Civil Code of the Republic of Moldova on sales contracts. Then, since this agreement complies with the qualifying norms relating it to other named (specified) contracts, it will be subject to a different regime, or ranked among unnamed (unspecified) contracts.

It is far from always that the signs presented in the legal definition of the contract are qualifying norms, since they can accidentally fix the characteristic features of the contract assigned to the named (specified) contractual structure, as well as not always the qualifying signs of the contractual structure, proceed from the essence of the law, therefore, without scientific doctrine and the synthesis of judicial practice, the identification of such signs is very difficult.

For example, Article 1352 of the Civil Code of the Republic of Moldova establishes: "Under a work contract, one party (contractor) undertakes at its own risk to perform certain work for the other party (customer), and the customer undertakes to accept the work and pay the stipulated price" [7]. Article 1375 of the Civil Code of the Republic of Moldova stipulates: "Under a service agreement, one party (the contractor) undertakes to provide certain services to the other party (the customer), and the customer undertakes to pay a stipulated remuneration" [7], while the text of the Civil Code of the Republic of Moldova does not contain exhaustive definitions: "works" and "services", while there are no distinguishing characteristics. Consequently, without scientific doctrine and without judicial practice, it is very difficult to establish the qualifying signs of a work contract and a service contract.

Nevertheless, we will try to establish those *qualifying features* of the named (specified) contracts, according to which it will be possible to determine the essence of the contractual model, and at the same time to conduct a differential selection of the contract concluded by the subjects. Initially, it should be identified whether among the named (specified) contractual structures there is one that is closest to the concluded contract and it is likely to assume the desire and will of the parties to conclude this named (specified) contract. When such a named (specified) contract is found, it is necessary to establish its qualifying features in order to subsequently compare the concluded contract with these features.

Next, you need to find out whether the rules on a named (specified) contract are fixed in special norms of civil law, with which this contract could contradict. Provided that there are no such rules, and this contract falls under the general definition of a named (specified) contract, stipulating the same subject matter of the contract, subjective composition, conditions, direction, will of the parties, then there is a reason to assume that the contract in question refers to this named contractual model, but if a contradiction is found, it will be necessary to establish the nature of the norm in relation to which there is such a contradiction. It consists in the following: it should be understood that this special rule, which is contrary to the new contract, is aimed at fixing the essential conditions of this type of contract, which are necessary for the legal system to recognize the contract concluded between the parties.

According to A.G. Karapetov and A.I. Saveliev: "If most of the norms that make up the legal regime of the corresponding named contract from the point of view of common sense and the goals of legislative regulation are applicable to the qualifying contract, then there is reason to believe that such a contract is named, and qualify the disputed norm as dispositive, and if there are no convincing grounds to consider the norm as imperative or dispositive, then there are grounds to consider this norm as establishing, qualifying sign of the named contractual model, and consider the contradiction of the contract with such a norm as a condition for recognizing the contract as unnamed, but if it turns out that the overwhelming part of the norms of the special regime of this named contractual model is applicable to such a contract, this should testify in favor of a broad interpretation of the relevant qualifying norm and recognition of the contract as named" [13, p. 127].

Conferința științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

From everything presented in the article, it can be established that the question of the qualifying features of named (specified) contracts has a huge impact on the very freedom to conclude unnamed (unspecified) contracts, because the more qualifying features of a named (specified) contractual structure are distinguished, the narrower the scope of this contract is, and therefore, more often the concluded contractual structure will contradict the qualifying features of the named (specified) contractual structures and the wider their boundaries, the more often they will be subject to special legal regulation.

We would like to emphasize the following conclusions:

1. The number of qualifying features of named (specified) contracts must be sufficiently certain, i.e. neither excessive nor insufficient. Obviously, the boundaries of the contractual model should be expanded to the extent that the norms are mandatory and dispositive, similar to those contracts, under the models of which they may fall. Strictly speaking, disputes over qualifying features are aimed only at expanding and narrowing the established boundaries, predetermining the recognition by the courts of the frequency of unnamed (unspecified) contractual structures.

2. The legal system, which wants to suppress freedom of contract, tends to recognize special norms that are not dispositive, but imperative, i.e. not classifying the disputed norm as a qualifying one, reduces the number of qualifying signs of the contract, while expanding its boundaries.

3. If there is no ground to consider this norm as dispositive or imperative, as well as possessing the qualifying feature of the named (specified) contractual model, the contract should be, otherwise, be recognized as unnamed (unspecified).

Let us take as an example of an unnamed (unspecified) contract the so-called athlete transfer contract. This type of contract is of both scientific and practical interest. The concept of transfer means to transmit or move (something, someone). This concept is used in various areas: banking, economics, sports, tourism [26, p. 45-51].

The Part. (2) Art. 1 of the Law of the Republic of Moldova "On Physical Culture and Sports" establishes: "Sport is a part of physical culture, a specific field of activity, the purpose of which is to maximize the development of human capabilities in competitive conditions, in the conditions of a sportive and pedagogical process" [12]. A professional sport is a real opportunity to generate huge incomes, therefore, the relationship that has arisen between an athlete and a sports organization is very difficult. In part (2) Article 17 of the Law of the Republic of Moldova "On Physical Culture and Sports" it is stated: "Professional athletes are persons involved in sports as a profession and receive income in accordance with an employment contract signed by them with a sports association or club of which they are members" [12]. If, during the validity of the employment contract, the athlete decides to leave the previous club, then either reimbursement of expenses associated with the preparation of the athlete, or transitional payments are at stake.

Given that neither the Civil Law nor the Labor Law govern this contract, sports clubs and organizations apply the principle of freedom of contract and the norms of the Regulations for the transfer of young football players on the territory of the Republic of Moldova, approved by the Decision of the Executive Committee of the FFM No. 39 of 25.06.2003 (hereinafter - FFM regulation) [22]. Articles 20-22 of the FFM Regulations stipulate: "If the transfer of a young player from one Training Center to another Center or the divisional club is initiated under conditions where the duration of the contract or contractual relationship (art. 8 of the FFM Regulations) between the young player and the Training Center, in which he is registered, has not expired, then the transition will be implemented through the mutual consent of the parties concerned, while signing the contract for the transfer of the athlete and fulfilling the obligations specified in the contract. A player who has reached the age of 19, who has completed the football training cycle at the Training Center and has not concluded or extended the previously concluded contract, has the right to transfer to another club, but on condition that the host party pays compensation to the Training Center for training the player, based on Art. 17 and article 19 of the FFM Regulations" [22].

Such contracts include two conditions, namely: the transition of the transfer of an athlete, the payment of a monetary reward for the training of an athlete. It's no secret that this agreement is of a compensatory nature and this is one of the distinguishing features [25, p. 122-128]. According to A.A. Nikolaev: "According to a transfer agreement, in which one entity, the transfer owner, executes the transfer of rights to another entity that is the purchaser (transferee). In turn, another entity, the transfer purchaser (transferee) pays compensation to the transfer owner for the training of a professional athlete, according to the established rules, the "approximation" of transfer payments is represented in civil regulation through a contract concluded between the club and the registration organization. It is this organization that allows the player to participate in

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

competitions. While the club pays dues for athletes, the organization allows the player to take part in competitions (i.e. counter-service - paid civil law contract) [18, p. 153-157].

Analyzing the above material, we will identify the qualifying features of unnamed (unspecified) contracts, namely: a special object, subject, purpose of the contract, the moment of conclusion of the contract, the novelty of the contract, individual orientation, uniqueness, the relationships that have arisen between the subjects of the contract, not contradicting its law, the basics law and order and morality, independence, autonomy, compliance with the principle of freedom of contract [6, p. 58].

The following are the qualifying features of unnamed (unspecified) contracts:

Unnamed (unspecified) contracts are concluded without contradicting the general principles of the Civil Legislation of the Republic of Moldova, namely: part (1) Art. 1 of the Civil Code of the Republic of Moldova provides: "Civil legislation is based on the recognition of the equality of participants in the relations regulated by it, the protection of intimate, private and family life, the recognition of the inviolability of property, freedom of contract, the protection of good faith, the protection of consumer rights, the recognition of the inadmissibility of anyone interfering in private affairs, the need unhindered exercise of civil rights, ensuring the restoration of violated individual rights, their protection by competent jurisdictional bodies", and the principle of reasonableness, and the principle of good faith prescribed in Art. 11 of the Civil Code of the Republic of Moldova, Art. 12 of the Civil Code of the Republic of Moldova, as well as the fundamental principles of law and order and morality, presented in part (1) of Art. 10 of the Civil Code of the Republic of Moldova [7].

- An unnamed (unspecified) contract acts as a separate and independent contract, which is subject to the general provisions on contracts (Article 992 of the Civil Code of the Republic of Moldova) and on obligations (Article 774 of the Civil Code of the Republic of Moldova) [7].

- Fixing a contract as unnamed (unspecified) implies its absence in the general system of contracts. Those norms similar to these contracts will be applied, therefore, the norms of the law of obligations (Art. 774 of the Civil Code of the Republic of Moldova) and contract law (Art. 992 of the Civil Code of the Republic of Moldova) will apply to them. In the event that it is impossible to obtain the desired result with the help of the norms of the law of obligations and the analogy of the law (part (1), article 6 of the Civil Code of the Republic of Moldova), the analogy of law comes to the rescue (Part (2) of article 6 of the Civil Code of the Republic of Moldova) [7].

- An unnamed (unspecified) contractual structure is presented as a "raw" one, which is at an intermediate stage between the emergence and recognition of a subsequently named (specified) structure.

- If the subject of the contract, the purpose of the contract and the direction of the contract, do not correspond to the qualifying features of a named (specified) contractual structure, this means that it should be recognized as an unnamed (unspecified) contract.

A contract that has a contractual structure independent of other types of contracts (agreements), a clearly defined focus, a special object, distinctive qualifying features, and a high level of contractual discipline and legal culture is recognized as an unnamed (unspecified) contract [6, p. 59].

Bibliography:

1. Aquinat, T. Summa Theologica. II-II. Q.88. Art. 3, p. 10. citat [12.02.2022] Disponibil: www.gutenberg.org.
2. Brissaud, G. History of french private law. Boston, 1992.
3. Gordley, J. The Enforceability of Promises in European Contract Law. Cambridge University Press. 2004.
4. Ibbetson, D. J. A Historical Introduction to the Law of Obligations. 2006.
5. Olteanu, E., Barbu, A. Deleme privind caracterul nenumit al contractului de comandă al unei opere viitoare. În: *Universul juridic*. 2017, nr. 3, pp. 42-48.
6. Tatar, O. Contractele nenumite – consecință a realizării principiului libertății contractuale în raporturile juridice civile. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2020.
7. Гражданский кодекс Республики Молдова № 1107-XV от 06.06.2002. B: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr. 82-86. Повторно опубликован в: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 66-75 (6989-6998), din 01.03.2019.
8. Гражданский кодекс Украины. citat [12.02.2022]
Disponibil:https://prostopravo.com.ua/klub_yuristov/zakonodatelstvo/kodeksy/grazhdanskiy_kodeks_ukraine

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

9. Гражданский кодекс Франции 1804 г (Кодекс Наполеона). citat [12.02.2022] Disponibil: https://pnu.edu.ru/ru/faculties/full_time/isptic/iogip/study/studentsbooks/histsources2/igpzio49/.
10. Гражданский кодекс Эквадора. citat [13.02.2022] Disponibil: <https://pravo.hse.ru/data/2019/02/05/1205141560/%D0%93%D0%9A%D0%AD%D0%BA%D0%B2%D0%B0%D4%D0%BE%D1%80%D0%B0%202005%D1%80%D1%83%D1%81.pdf>.
11. Дождев, Д.В. Римское частное право: Учебник. Москва, 2005.
12. Закон Республики Молдова № 330-XIV от 25.03.1999 „О физической культуре и спорте”. В: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr. 83-86.
13. Карапетов, А.Г., Савельев, А.И. Свобода договора и ее пределы. Т. 2: Пределы свободы определения условий договора в зарубежном праве. Москва: Статут, 2012.
14. Козарь, О.М., Маковская, А.А. Законодательство Квебека. Москва: Статут, 1999.
15. Кофанов, Л.Л. Дигесты Юстиниана. Москва: Статут. 2002.
16. Мейер, Д.И. Русское гражданское право. Москва: Статут, 1997.
17. Мигалюк, Л.В. Гражданко-правовая ответственность по непоименованным договорам. В: *Теория и практика общественного развития*. 2013, № 4, с. 300- 306.
18. Николаев, А.А. К проблеме совершенствования системы гражданско-правовых договоров. В: *Региональной научной конференции*. Ставрополь: Сев Кав ГТУ, 2003, с. 153-157.
19. Новицкий, И.Б. Римское право. Учебник для вузов. Москва: ИКД Зерцало-М, 2008.
20. Огородов, Д.В., Челышев, М.Ю. Смешанные договоры в праве: отдельные вопросы теории и практики. В: *Законодательство и экономика*. № 10, 2005, с. 36-45.
21. Пащуканис, Е.Б. Избранные произведения по общей теории права и государства. Москва: Статут, 1998.
22. Регламент перехода молодых футболистов на территории Республики Молдова, утвержденный Решением Исполнительного Комитета ФФМ № 39 от 25.06.2003. [цитат 22.02.2022]. Disponibil: www.fmf.md.
23. Синайский, В.И. Русское гражданское право. Москва: Статут, 2003.
24. Татар, О. Юридическая природа и специфика названных, не названных и смешанных договоров. В: *Legea și viața*. 2019, № 8, с. 51-56.
25. Татар, О. Договор трансфера спортсмена – как один из видов новой договорной конструкции непоименованных договоров. В: *Соответствующие вопросы и проблемы интеграции в европейское пространство исследований и образования*. 07 mai 2018. Кахул: Центрографик, 2018. с. 122-128.
26. Татар, О. Правовой анализ перехода (трансфера) спортсменов из одного клуба в другой. В: *Legea și viața*. 2019, № 8, с. 45-51.
27. Федеральный Гражданский кодекс Мексиканских объединенных штатов. citat [13.02.2022] Disponibil: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/doc/0302>.
28. Хамидуллина, Ф.И. Договорные отношения в аспекте формализации нравственных начал гражданского права. В: *Ученые записки Казанского университета*. Казань. № 4, 2017, с. 45-57.
29. Шершеневич, Г.Ф. Учебник русского гражданского права. Москва: Статут. 1995.

**CITAREA PĂRȚILOR ÎN PROCES PE CAUZELE PENALE PUSE PE ROL LA
INSTANȚELE DE APEL**

**SUMMONS THE PARTIES TO THE PROCEEDINGS ON THE CRIMINAL CASES
PENDED IN THE COURTS OF APPEAL**

CALENDARI Dumitru
procuror-șef al Procuraturii de circumscripție Cahul,
orcid id: 0000-0002-8668-3345

Rezumat: În articolul se analizează aspectele citării părților în proces la examinarea cauzelor penale în instanță de apel, prevederi generale cu privire la procedura citării, atribuțiile procurorului și a instanță de apel în acest sens. Expunerea problemei științifice constă în analiza și reevaluarea cadrului legislativ și practic al etapei de citare a părților pe cauzele penale în instanță de apel. Potrivit art. 412 alin. (4) CPP RM,

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

judecarea apelului se face cu citarea legală a părților și înmânarea copiilor de pe apel, iar potrivit alin. (5) neprezentarea acestora nu împiedică examinarea cauzei. Prevederile art. 235 – 243 CPP RM reglementează procedura de citare a părților. Astfel, părțile care au participat la judecarea cauzei în instanța de fond trebuie să fie legal citate în instanța de apel.

Cuvintele-cheie: procesul penal, apelul, citarea părților în proces.

Abstract: The article analyzes some aspects of summoning the parties to the trial to examine criminal cases in the appellate court, general provisions regarding the summons procedure, the powers of the prosecutor and the appellate court in this regard. The scientific relevant problem solved is in analysis and re-evaluation of the legislative and practical framework of the stage of summoning the parties to criminal cases in the court of appeal. According to art. 412 para. (4) CCP of the RM the judgment of the appeal is made with the legal summons of the parties and the handing over of the children on the appeal. According to para. (5) their non-presentation does not prevent the examination of the case. The provisions of art. 235 - 243 CCP of the RM regulates the procedure of summoning the parties. Thus, the parties who took part in the trial in the court of first instance must be legally summoned to the court of appeal.

Keywords: the criminal process, appeal proceeding, summoning the parties to the proceedings.

Introducere. Odată cu punerea pe rol a cauzei penale la instanța de apel se citează părțile în proces. Trebuie de verificat dacă părțile și persoanele interesate au fost citate corespunzător și dacă a avut loc citarea legală a acestora. Verificarea organizării ședinței instanței de apel presupune verificarea îndeplinirii citării părților, dacă la ședință de judecată participă inculpatul, care se află în stare de arest, dacă i-a fost asigurată asistență juridică garantată de stat. În cazul în care una din părți nu a fost legal citată și nu s-a prezentat la ședință de judecată, sau inculpatul, aflat în stare de arest, nu a fost escortat la instanță, ori apărătorul nu s-a prezentat, a cărui participare este obligatorie, judecarea apelului se amâna pentru o altă dată, cu îndeplinirea repetată a cerințelor legale. Procurorul, ca garant al respectării legii, urmează a verifica dacă instanța de apel respectă prevederile art. 402 alin. (6) Codul de procedură penală, precum și art. 345 Codul de procedură penală (în continuare CPP), privind citarea părților și predispunerea de timp suficient pentru pregătire.

Metode și materiale aplicate. La elaborarea acestui articol a fost folosit materialul teoretic, normativ și empiric. De asemenea, cercetarea respectivului subiect a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de investigare științifică specifice teoriei și doctrinei procesual-penale: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică etc.

Scopul cercetării. Examinarea și analiza normelor legale, practicii judiciare și a doctrinei privind procedura de citare a părților la examinarea cauzelor penale în instanțele de apel.

Rezultate obținute și discuții. Părțile care au participat la judecarea cauzei în instanța de fond trebuie să fie legal citate în instanța de apel [1; 2]. De asemenea, remiterea părților a copiilor apelurilor declarate este o cerință obligatorie, neexecutarea căreia lipsește partea de posibilitatea de a-și expune poziția și se încalcă dreptul la apărare [3, pct.2].

În comparație cu prima instanță, prezentarea în persoană a inculpatului în instanța de apel nu are aceeași importanță decisivă. Modalitățile de aplicare a art. 6 CEDO în apel, depind de particularitățile procedurii în cauză și trebuie să fie luate în considerație ansamblul procedurii desfășurate în sistemul național, și rolul instanței de apel [4, §. 60].

Reieșind din plenitudinea de jurisdicție ce o are instanța de apel, art. 6 CEDO nu garantează în mod necesar dreptul la o ședință publică și dreptul de a se prezenta în persoană [5, §. 31]. Trebuie să fie luate în considerare particularitățile procedurii și modul în care interesele părții apărării au fost prezentate și protejate în fața instanței de apel [6, §. 54; 7, §. 36].

Potrivit lui Paraschiv C.S., „în practică Curții de Apel București, s-a decis astfel că, atâtă vreme cât apelul declarat de inculpat sau de procuror nu vizează latura civilă a procesului, ci numai latura penală, partea civilă, care nu a atacat hotărârea, nu trebuie citată în instanța de apel. ... Dacă însă apelul procurorului a fost făcut fără rezerve – ceea ce înseamnă că are efect devolutiv integral -, citarea tuturor părților este obligatorie.” [8, p.169]

Judecarea apelului are loc în prezența inculpatului, cu excepțiile prevăzute la art. 321 CPP RM și este necesar verificarea tuturor adreselor ale inculpatului cunoscute din materialele cauzei penale, într-o respectarea prevederilor art. 412 alin.(3) și 242 CPP RM, citarea legală a inculpatului [9, pct.6.2].

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Adeverința sau recipisa despre primirea de către partea în proces a cităției, cu indicația datei primirii, se restituie instanței de apel. Lipsa adeverinței constituie temei pentru stabilirea altui termen de judecată [9, pct.13].

„Procedura de citare nu este legal îndeplinită în cazul în care cităția se afișează fără a cuprinde mențiuni privind numărul apartamentului din adresa celui citat sau fără a cuprinde mențiuni privind blocul și scara, deși numărul apartamentului este indicat. În aceste cazuri, este indecent cazul de casare (Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova (în continuare CSJ), decizia nr.1499, din 21.03.2001).” [10, p.568]

În altă speță, judecata în prima instanță a avut loc în lipsa inculpatului, care nu a fost legal citat, deoarece din dovada de îndeplinire a procedurii pentru termenul ședinței a rezultat că acesta a fost citat la adresă din Brăila, fără a se indica numărul imobilului, încalcându-se astfel dispozițiile procesual-penale, care prevăd că adresa celui citat trebuie să cuprindă, în oraș și municipii: localitatea, județul, strada, numărul și apartamentul unde locuiește. Curtea de apel a admis apelul inculpatului, a desființat sentința și a trimis cauza la aceeași instanță spre rejudicare (*Curtea de Apel Galați, Secția penală, decizia nr.409/2002*) [11, p.130].

„În jurisprudența națională (DCP CSJ nr.1re-1284/2008, din 26.12.2008) s-a arătat că, din motivul citării necorespunzătoare, modalitatea de administrare a probelor în susținerea acuzațiilor înaintate inculpaților poate fi inechitabilă în sensul art. 6 al CEDO” [10, p.585].

În cazul în care inculpatul nu a fost citat legal și nu a fost asistat de un avocat în cadrul judecării cauzei în prima instanță, se consideră că fondul cauzei nu a fost rezolvat [12].

O singură soluție legală a instanței de apel în aceste cazuri este - casarea sentinței primei instanțe și dispunerea rejudicării de către instanța a cărei hotărâre a fost anulată, în temeiul art. 415 alin. (2) pct. 3) CPP RM.

„Schimbarea de către inculpat a domiciliului în cursul procesului penal impune aducerea acestui fapt la cunoștința organelor judiciare pentru a se dispune citarea la noua adresă. Dacă inculpatul nu își îndeplinește această obligație, el nu mai poate invoca judecarea cauzei în lipsa sa și necitarea la această adresă, întrucât, în acest fel, el s-ar prevala de propria culpă (*Curtea de Apel București, Secția a II-a penală, decizia nr.226/1997*)” [11, p.135].

Potrivit art.238 alin.(3¹) CPP RM, - *Bănuitorul, învinuitul sau inculpatul are obligația de a informa, în termen de cel mult 3 zile, organul de urmărire penală, procurorul, instanța de judecată despre schimbarea domiciliului. În cadrul audierii, bănuitorul, învinuitul sau inculpatul este informat cu privire la această obligație și cu privire la consecințele nerespectării ei.* În temeiul acestor norme, într-o cauză penală, judecarea cauzei și pronunțarea sentinței de prima instanță a avut loc în lipsa inculpatului [13, p.2-3].

Instanței de judecată îi revine obligația de a menționa în hotărâre judecătorească temeiurile care au stat la baza deciziei de examinare a cauzei în lipsa inculpatului și îndeplinirea tuturor cerințelor legale cu citarea inculpatului și asigurarea prezenței acestuia la judecarea cauzei. Constatarea faptului eschivării inculpatului de a se prezenta la proces urmează a fi analizat și de către instanța de apel, cu efectuarea unui control suplimentar pe marginea eschivării inculpatului sau posibilitatea stabilirii locului de aflare a acestuia, ex.: dispunerea aducerii silite, anunțarea în căutare, solicitarea în adresa inspectoratului de poliție privind căutarea inculpatului [14].

În jurisprudență CtEDO s-a stabilit că, „în 2007 reclamantul a fost condamnat în Olanda la patru ani închisoare, iar în 2009 a fost eliberat din închisoare. La scurt timp a fost arestat în Norvegia pentru comiterea altor infracțiuni. În 2010, instanța de apel din Olanda a condamnat reclamantul în contumacie, mărindu-i pedeapsa la opt ani de închisoare. Curtea a stabilit că, refuzul instanței de apel de a avea în vedere măsurile care i-ar fi permis reclamantului să participe la ședință a fost greu de înțeles cu cât condamnarea sa a crescut la opt ani. Curtea a fost de acord cu Guvernul, că arestarea reclamantului în Norvegia fusese o consecință directă a conduitelor sale și a recunoscut ca legitime interesele rudelor supraviețuitoare ale victimei și ale societății de a vedea că procedurile penale împotriva reclamantului au ajuns la o concluzie. Totuși, având în vedere locul proeminent pe care îl ocupă dreptul la un proces echitabil, nici prezența reclamantului la ședințe din primă instanță, nici conduită activă a apărării nu au putut compensa lipsa reclamantului în fața celei de-a doua instanță.” [15, p.171-172]

Ialanji A. a menționat că, „procedura privind anunțarea în căutare este o premisă pentru adoptarea deciziei de judecare a cauzei în lipsa inculpatului, însă, se atestă lipsa reglementării la nivel național a procedurii date și a unui termen după care instanța poate dispune examinarea cauzei în lipsa inculpatului din momentul anunțării acestuia în căutare.” [15, p.184]

Autorul a propus completarea art. 389 alin. (1) CPP RM cu fraza: „Sentința de condamnare adoptată în lipsa inculpatului conține temeiurile de fapt și de drept privind judecarea în lipsă.” [15, p.189]

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Sustinem propunerea făcută, or, dese ori instanțele de judecată nu argumentează în hotărârea judecătorească soluția cu privire la dispunerea judecării cauzei în lipsa inculpatului, și motivarea unei hotărâri se exprimă prin faptul că judecătorul este obligat să indice motivele soluției adoptate.

Or, potrivit jurisprudenței CtEDO, procesul în ansamblu este echitabil dacă acuzatului i s-a permis să atace sentința de condamnare în absență și a avut dreptul de a fi prezent la ședința instanței de apel, deschizând astfel posibilitatea unei noi examinări în fapt și în drept a învinișirii (*Idalov c. Federația Rusă*, din 22.05.2012, §. 171, *Jones c. Regatul Unit*, din 09.09.2003) [16].

Trimiterea cauzei spre rejudicare la prima instanță după admiterea apelului este posibilă și în situația când judecata în prima instanță a avut loc în lipsa unei părți care, deși legal citată, a fost în imposibilitate de a se prezenta și de a încunoaște instanța despre această imposibilitate [11, p.139-140].

Instanța este obligată să citeze persoanele deținute la locul de detinere, chiar dacă persoana citată execută o pedeapsă în străinătate. Or, potrivit art. 238 alin. (5) CPP RM, - „Deținuții se citează la locul de detinere prin administrația instituției de detenție”.

Dacă este necesar, instanța de apel poate recunoaște prezența părții obligatorie și ia măsurile corespunzătoare pentru asigurarea prezenței lor. În decizia CSJ a RM pe cauza penală nr. 1ra-516/2018 din 22.05.2018, a fost constatat, că „instanța de apel a trecut cu vederea și argumentele avocatului participant în ședința de judecată, O.T., care a solicitat amânarea examinării cauzei din motiv că nu este dovada citării legale a tuturor părților (f.d. 18, vol. II), iar refuzul instanțelor de a verifica argumentele apărării cu privire la citarea necorespunzătoare și de a-i oferi șansa să se prezinte în fața autorităților, ar putea pune problema încălcării prevederilor art. 6 §. 1 din Convenție (hot. CtEDO *Vasiliciuc c. Republica Moldova*, §. 40).” [17, p.9]

Participarea apărătorului la judecarea apelului este obligatorie, dacă această o cer interesele justiției. CSJ a RM pe cauza penală nr. 1ra-376/2005, a explicat că, „fără îndeplinirea citării legale a inculpatei și avocatului acesteia, instanța de apel a încălcat dreptul inculpatei la apărare și dreptul la un proces echitabil. Art.6 CEDO garantează dreptul învinișuitului de a participa la examinarea propriei cauze penale.” [18]

Totodată, dreptul inculpatului de a fi apărat de un avocat ales nu este unul absolut [19, §. 45; 20, §. 31]. În principiu, alegerea de către acuzatul a unui avocat trebuie să fie respectată [21, §. 54]. Instanțele de judecată naționale, în cazurile existenței motivelor suficiente și predominării intereselor justiției, pot să nu țină seama de această alegere [19, §. 45; 22, §. 29]. Caracterul specific al procesului poate justifica ca un avocat specializat să prezinte oral argumentele apărării [19, §. 47].

Într-o cauza penală, partea vătămată a declarat recurs ordinar împotriva deciziei instanței de apel, susținând că n-a fost citat legal în ședința instanței de apel și, astfel, a fost în imposibilitate de a participa la judecarea cauzei în instanța de apel. La dosar a fost anexată copia citației expediate părții vătămate pentru ședință, dar nu sânt date privind recepționarea. La fel, nu există alte dovezi, privind citarea părții vătămate în ședința instanței de apel în ziua când s-a judecat apelul. Prin urmare, cauza a fost judecată în apel fără citarea legală a părții vătămate, ceea ce a constituit temei pentru recurs ordinar și casarea deciziei instanței de apel prevăzut de art. 427 alin. (1) pct.5) CPP RM. Din prevederile art. 17 alin. (2) CPP RM rezultă că instanța judecătorească este obligată să asigure participanților la procesul penal deplină exercitare a drepturilor lor procesuale [23, pct.4.2]. În cazul în care partea vătămată nu a fost citată legal pentru participare la ședința instanței de apel, hotărârea adoptată se va considera nelegală [24].

La numirea și pregătirea ședinței de judecată în instanța de apel, judecătorii trebuie să verifice dacă persoanele, a căror interes se ating, au fost însăși informate despre apelurile depuse și dacă le-au fost remise copiile apelurilor cu explicarea dreptului de a depune o referință în scris și în termen, care trebuie să corespundă cu termenul stabilit pentru declararea apelului. La această categorie de persoane practica judiciară atribuie persoanele condamnate (achitate), care nu au contestat sentința și apărătorii lor, precum și persoanele în privința cărora hotărârile judecătorești au fost adoptate în lipsă [25, p.1099]. Încălcarea cerinței menționate CtEDO apreciază că o încălcare a dreptului la un proces echitabil în contextul art.6 Convenției [26, §. 70-76].

În caz de atragere la răspundere penală a cetățenilor altor state, procurorul ezită uneori să-i citeze în statul de origine, unde aceștia s-ar afla în mod legal, deoarece în momentul părăsirii teritoriului Republicii Moldova, nu erau restricționați în libertatea de circulație de careva măsuri preventive. Procurorul considerând în mod greșit că este suficientă citarea la locul de reședință temporară în Republica Moldova.

Or, art. 539 alin. (1) CPP RM prevede că martorul, expertul sau persoana urmărită, în cazul în care nu este dată în căutare, află peste hotarele Republicii Moldova, pot fi citați de către organul de urmărire penală pentru executarea anumitor acțiuni procesuale pe teritoriul Republicii Moldova. În acest caz, citația nu poate conține somații de aducere forțată în fața organului de drept [27, p.9].

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

„În cauza CtEDO *Hermi c. Italiei* (18.10.2006, nr.18114/02, §. 90), Marea Cameră, examinând materialele cauzei, a considerat că, reclamantul cunoștea limba italiană suficient pentru a înțelege ce era scris în avizul, care îl informa despre data la care va avea loc audierea în fața Curții de Apel. ... Mai mult decât atât, ... la epoca procesului său în apel reclamantul a locuit în Italia cel puțin zece ani, iar în timpul unei arestări în anul 1999 el a fost în stare să dea carabinierilor precizări în ce privește faptele de care era acuzat. Aceste elemente erau suficiente pentru a face ca autoritățile judiciare naționale să credă că reclamantul era în măsură să înțeleagă semnificația avizului, care îl informa despre data audierii, și că deci, nici o traducere sau interpretare a acestui aviz nu era necesară. De altfel, Curtea notează, de asemenea, că interesatul nu a informat autoritățile penitenciare că eventual nu ar putea înțelege documentul litigios” [10, p.879].

„Persoanele care au avut calitatea de părți la judecata în primă instanță, dar care nu au declarat apel și care nu sunt vizate de declarația de apel nu mai sunt părți în această fază procesuală. Drept consecință, ne citarea părții civile în apelul declarat de inculpat doar cu privire la soluționarea acțiunii penale nu reprezintă o încălcare a dispozițiilor legale” [11, p.46].

Astfel, citarea legală a părților la proces asigură respectarea dreptului la accesul la justiție, la un proces echitabil și înfăptuirea justiției.

Bibliografie:

1. Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 13.02.2007. Dosarul nr.1ra-115/2007. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2007, nr.7, pag.9.
2. Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 12.04.2005. Dosarul nr.1ra-204/2005. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php
3. Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 12.10.2004. Dosarul nr.1ra-623/2004 și Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 01.06.1999. Dosarul nr.1ca-47/99. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php)
4. Hotărâre CtEDO Hermi c. Italiei (MC), nr. 18114/02, 18.10.2006, CEDO 2006-XII. [Citat 25.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-77544>.
5. Hotărâre CtEDO Fejde c. Suediei, 29.10.1991, seria A, nr. 212-C. [Citat 25.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62258>.
6. Hotărâre CtEDO Seliwiak c. Poloniei, nr. 3818/04, 21.07.2009. [Citat 25.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-93656>.
7. Hotărâre CtEDO Sibgatullin c. Rusiei, nr. 32165/02, 23.04.2009. [Citat 25.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92316>.
8. Paraschiv C.S. Apelul penal. București: Hamangiu, 2019, 264 p.
9. Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 17.11.2009. Dosarul nr.1ra-1023/2009. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php
9. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel”, nr.22, din 12.12.2005.
10. Dolea I. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ. Chișinău: Cartea juridică, 2016, 1172 p.
11. Pamfil M.L., Movileanu C., Munteanu C.A. Apelul în procesul penal. Practica judiciară. București: „Hamangiu”, 2008, 188 p.
12. Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 18.07.2018. Dos. nr.1ra-1540/2018. [Citat 01.05.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11638; și Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție din 02.07.2007. Dosarul nr.4-1re-155/2007. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, nr.1, 2008, pag.34.
13. Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 18.07.2018. Dosarul nr. 1ra-1540/2018. [Citat 01.05.2019] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11638
14. Decizia Curții de Apel Bălți din 20.12.2017. Dosarul nr.03-1a-1704-29032017. [Citat 24.08.2020] Disponibil: https://cab.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7559eb6f-8306-e811-80d7-0050568b4d5b)
15. Ialanji A. Particularitățile judecării cauzei în lipsa inculpatului. Teză de doctorat în drept. Chișinău, 2019, 205 p. [Citat 06.08.2020] Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/55567/arina_alanji_thesis.pdf

Conferința științifică „Rul știntei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

16. Decizia Curții Constituționale de inadmisibilitate a sesizării nr.16g/2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 334 alin. (2) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (îndepărarea inculpatului din sala de judecată), nr.11 din 02.02.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.06.2017, nr.181-189/66.
17. Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 22.05.2018. Dosarul nr.1ra-516/2018. [Citat 25.11.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11215
18. Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 14.06.2005. Dosarul nr.1ra-376/2005. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, Ediție specială, pag.37.
19. Hotărâre CtEDO Meftah și alții c. Franța (MC), nr. 32911/96, 35237/97 și 34595/97, CEDO 2002-VII. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-65195>.
20. Hotărâre CtEDO Pakelli c. Germania, nr. 8398/78, 12.12.1981. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-73415>.
21. Hotărâre CtEDO Lagerblom c. Suedia, nr.26891/95, 14.01.2003. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60884>.
22. Hotărâre CtEDO Croissant c. Germaniei, seria A nr.237-B, 25.09.1992. [Citat 24.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62292>.
23. Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din 17.02.2009. Dosarul nr.1ra-75/2009. Arhiva Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova [Citat 25.03.2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/index2.php.
24. Decizia Colegiului Penal al Curții de Apel a Republicii Moldova din 15.12.1998. Dosarul nr.1r-1115/1998. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 1999, nr.4, pag.19.
25. Курс уголовного процесса. Под ред. д.ю.н., проф. Л.В. Головко. 2-е издание, исправленное. Москва: „Статут”, 2017, 1280 с.
26. Hotărâre CtEDO Sevastyanov c. Russia, cererea nr. 37024/02, din 22.04.2010. [Citat 24.03.2020] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-98327>
27. Decizia Colegiului Penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 15.05.2018. Dosarul nr.1ra-745/2018. [Citat 25.11.2018] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11090

**ANALIZA COMPARATIVĂ A LEGISLATIEI REPUBLICII MOLDOVA ȘI A ROMÂNIEI
ÎN CONTEXȚUL NEEXTRĂDĂRII PROPRIILOR CETĂȚENI**

**COMPARATIVE ANALYSIS OF THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF
MOLDOVA AND ROMANIA IN THE CONTEXT OF NON-EXTRACTION OF OWN
CITIZENS**

MUTAF Mihail

Consultant al procurorului în Procuratura de circumscriptie Cahul
orcid id: 0000-0002-0427-3087

Rezumat: În articolul a fost efectuată analiza comparativă a cadrului normativ Republicii Moldovei și a României în domeniul extrădării prin prisma „neextrădării propriilor cetățeni”, eventualele obstacole în colaborarea mai eficientă și mai rapidă dintre autoritățile competente ale Republicii Moldova, cu autoritățile judiciare a României, în contextul obiecției naționalității, analiza legislației în acest domeniu, soldată cu fundamentarea propunerilor de rigoare în vederea perfecționării legislației și a jurisprudenței.

Cuvinte-cheie: extrădare, cetățenia, reciprocitatea

Abstract: In the present article was elaborated a comparative analysis of the normative acts in the Republic of Moldova and Romania in the domain of extradition through the prism of “non-extradition of the native citizens”, eventual obstacles in a more efficient and more rapid cooperation between the competent authorities of the Republic of Moldova and judicial authorities of Romania, in the context of object of nationality, analysis of the legislature in this domain including the fundamental proposals of rigour with the purpose of the legislature and jurisprudence improvement.

Keywords: extradition, citizenship, reciprocity.

Conferință științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Considerăm că, apartenența la cetățenia statului solicitat constituie factorul de drept, care în majoritatea cazurilor împiedică extrădarea persoanei. De regulă subiecții procedurii de extrădare sunt cetăteni străini. Însă în practica sunt cazuri când după comiterea infracțiunii pe teritoriul statului strain, acuzații se refugiază pe teritoriul național pentru a evita emiterea.

Statele exercită asupra tututor persoanelor care sunt pe teritoriul lor, jurisdicție deplină, ținând cont de excepțiile, care sunt prevăzute în tratatele internaționale. În cazurile când este vorba despre cetătenii proprii, care au comis infracțiunile în afara teritoriului național sau chiar pe teritoriul statului național împotriva cetătenilor străini sau împotriva intereselor statelor străini, teoretic poate apărea întrebarea despre extrădarea lor. Prin urmare, statul într-o astfel de situație se confruntă cu o alegere – extrădarea acuzatului către statul solicitant sau însuși să exercite urmărire penală în privința lui. În acestă situație majoritatea statelor refuză în extrădare propriilor cetăteni și în conformitate cu legislația națională pot atrage acuzatul la răspunderea penală.

Cu alte cuvinte, statutul juridic persoanei ca cetățean, care se află pe teritoriul statului național, îl poate proteja de la extrădarea în alt stat, însă nu îl protejează de la posibila urmărire penală și tragerea la răspunderea penală. Totodată, toate probleme legate de tragerea persoanei la răspunderea penală și pedepsirea acestuia, se hotărasc anume de statul a cărui cetățenia persoana îl deține, mai ales, dacă el se află pe teritoriul statului național.

Autorul Safarov N. în lucrarea „*Extrădare în drept internațional penal: probleme teorice și practice*” analizează influența la extrădare particularităților statutului de drept al individului [1, p.230-231].

Astfel, autorul a efectuat o analiză comparativă a legislațiilor naționale a majorității statelor lumii și a identificat că, neextrădarea propriilor cetăteni este caracteristică anumite pentru statele de drept continental (romano-germanic). Autorul consideră că, nu influențează la aceasta tendința și dezvoltarea normativă, care are loc în perioada actuală în unele state europene, prin introducerea în legislația națională a unor rezerve și derogări de la principiul neextrădării propriilor cetăteni. Astfel, legislația națională a Republicii Federale Germane, conține prevederi care acordă posibilitatea extrădării cetătenilor germani statelor membre Uniunii Europene, cu condiția respectării principiului statului de drept. Însă, autorul consideră că, principiul neextrădării propriilor cetăteni nu poate fi considerat ca unanim recunoscut în toate țările lumii, reieșind din faptul că, în unele state (Statele Unite ale Americii, Marea Britanie, Canada și.a.) predominantă practica diametral opusă, care prevede extrădarea propriilor cetăteni la solicitarea statului solicitant, însă cu anumite condiții: a) trebuie să existe un tratat încheiat între state, în care este prevăzută posibilitatea extrădării propriilor cetăteni; b) trebuie să existe practica comună pentru ambele state; c) extrădarea se efectuează în condiții de reciprocitate.

Autorul Safarov N. concluzionează că, pentru țările de drept comun (Common-Law) sau sistemul anglo-saxon este caracteristică altă practică în ce privește extrădarea cetătenilor proprii, în comparație cu statele de drept continental. În acest context, autorul analizând practica judiciară instanțelor din Marea Britanie a observat că, instanțele de multe ori menționau că, neextrădarea propriilor cetăteni nu este o normă dreptului internațional cutumiar și trebuie să fie prevăzută în actul de predare.

Reieșind din faptul că legislația Republicii Moldova, de fapt nu permite „*extrădare propriilor cetăteni*”, cu excepția cazurilor prevăzute în art.116⁶ alin.(2) din Legea cu privire la asistența juridică internațională în materia penală al Republicii Moldova, nr.371-XVI din 01.12.2006, care constituie excepția de la regula generală și prevede că, „pot fi predați Curții Penale Internaționale inclusiv cetăteni ai Republicii Moldova.” [2].

Or, condiția obligatorie pentru extrădarea persoanei din Republica Moldova, la solicitarea autorităților statului solicitant, se referă la cetățenia persoanei a cărei extrădare se cere, care în mod obligatoriu trebuie să fie “cetățean străin sau apatrid.”

În legislația Republicii Moldova, prevederile privind „cetățenia persoanei a cărei extrădare se cere” se conțin în art.13 alin.(2) din Cod penal al Republicii Moldova, art.19 alin.(2) din Constituția Republicii Moldova și art.42 alin.(1) din Legea cu privire la asistența juridică internațională în materia penală, nr.371-XVI din 01.12.2006.

Astfel, potrivit art.13 alin.(2) din Cod penal al Republicii Moldova, „Cetătenii străini și apatrizii care au săvârșit infracțiuni în afara teritoriului Republicii Moldova, dar se află pe teritoriul țării pot fi extrădați numai în baza unui tratat internațional la care Republica Moldova este parte sau în condiții de reciprocitate în temeiul hotărârii instanței de judecată, doar dacă nu există motive serioase de a crede că aceștia riscă să fie supuși pedepsei cu moartea, torturii sau altor tratamente inumane sau degradante.” [3]

Conferința științifică „Rulul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Iar, în conformitate cu art.19 alin.(2) din Constituția Republicii Moldova, „Cetătenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale, în condiții de reciprocitate sau în temeiul hotărârii instanței de judecată.” [4]

Principiul „neextrădării propriilor cetăteni” în legislația Republicii Moldova, se conține în, în art.18 alin.(2) din Constituția Republicii Moldova, care prevede că, “cetătenii Republicii Moldova nu pot fi extrădați sau expulzați din țară.” [4] și în art.8 alin.(2) din Legea cetățeniei Republicii Moldova [5]

În conformitate cu art. 6 (*Extradarea naționalilor*) din Convenția Europeană de extrădere din 13 decembrie 1957, ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr.1183-XIII din 14.05.1997, în vigoare pentru Republica Moldova din 31 decembrie 1997, „orice parte Contractantă are dreptul să refuze extrădarea resortisaților săi.” [6]

Potrivit autorilor Arseni A. și Tuțu L. „cetățenia este acea calitate a persoanei fizice ce exprimă legătura politico-juridică permanentă nelimitată în timp și spațiu dintre această persoană fizică și statul respectiv. Calitatea de cetățean atribuie persoanei date plenitudinea de drepturi și obligații reciproce stabilite de Constituție și legi.” [7, p.21]

În comparație cu legislația națională care nu admite sub nici o formă „extrădarea sau expulzarea” cetătenilor Republicii Moldova, legislația Română conține anumite derogări de la principiul „neextrădării propriilor cetăteni”, prevăzut în art.19 alin.(1) al Constituției României, „Cetățeanul român nu poate fi extrădat sau expulzat din România.” [8]

Astfel, potrivit art.19 alin.(2) al Constituției României, „Prin derogare de la prevederile alin. (1), cetătenii români pot fi extrădați în baza convențiilor internaționale la care România este parte, în condițiile legii și pe bază de reciprocitate.” [9]

Prevederi analogice se conțin și în art.20 din Legea cu privire la asistența juridică internațională în materia penală al României, nr.302 din 26 iunie 2004, „Cetătenii români pot fi extrădați din România în baza convențiilor internaționale multilaterale la care aceasta este parte și pe bază de reciprocitate, dacă este îndeplinită cel puțin una dintre următoarele condiții:

- a) persoana extrădabilă domiciliază pe teritoriul statului solicitant la data formulării cererii de extrădere;
- b) persoana extrădabilă are și cetățenia statului solicitant;
- c) persoana extrădabilă a comis fapta pe teritoriul sau împotriva unui cetățean al unui stat membru al Uniunii Europene, dacă statul solicitant este membru al Uniunii Europene.” [10, art.20]

„Din interpretarea primului alin. al art. 20 din Legea României cu privire la asistența juridică internațională în materia penală, nr.302 din 26 iunie 2004, rezultă faptul că, pentru a fi dispusă extrădarea unui cetățean român, trebuie întrunite **în mod cumulativ** două condiții primordiale precum și alternativ, una din alte trei condiții subsidiare.

Astfel, prima condiție în care se poate dispune extrădarea cetățeanului Român este **existența unei convenții internaționale multilaterale** la care România să fie parte.

Lipsa unei convenții internaționale multilaterale la care România să fie parte, **poate fi completata doar prin existența unui tratat bilateral**, astfel cum rezulta din prevederile alin. 3 al art. 20, din Legea României cu privire la asistența juridică internațională în materia penală, nr.302 din 26 iunie 2004, potrivit caruia, „cetătenii români pot fi extrădați în baza dispozițiilor tratatelor bilaterale și pe baza de reciprocitate.”

Utilizarea conjuncției „și” în cuprinsul textului precitat, imprimă caracterul cumulativ al celor două condiții ce se cer a fi întrunite pentru a fi dispusă extrădarea propriului cetățean.

Așadar, spre deosebire de cetătenii străini și de apatrizi, care pot fi extrădați în condițiile alternative ale existenței unei convenții internaționale sau ale asigurării reciprocității, cetătenii români pot fi extrădați doar în situația îndeplinirii cumulative a condițiilor privitoare la existența unei convenții internaționale (sau a unui tratat bilateral), respectarea legii interne și asigurarea reciprocității.

Astfel, constatăm că, în lipsa convenției internaționale multilaterale la care România este parte sau tratatului bilateral, statul Român nu acceptă extrădere propriilor cetăteni.

Cea de-a doua condiție esențială vizează asigurarea de reciprocitate dată de autoritățile competente ale statului solicitant, reciprocitate care trebuie să fie certă.

În concluzie, propriu cetățean poate fi extrădat doar dacă sunt întrunite cumulativ condițiile imperitive impuse prin dispozițiile art.20 alin.(1) din Legea nr.302/2004 și art.19 alin.1 și 2 din Constituția României.” [11]

Totodată, în practica internațională uneori apar întrebări în privința extradării persoanelor care dețin două sau mai multe cetătenii sau nu posedă nici o cetățenie.

Conferință științifică „Rul știentei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Potrivit art.3 Convenției de la Haga “*cu privire la anumite chestiuni referitoare la conflictele de legi în materia cetățeniei*” din 12.04.1930, “persoana care posedă cetățenia a două sau mai multe state poate fi privită de către fiecare dintre aceste state ca fiind resortisantul propriu.”[12]

În conformitate cu prevederile art.20 alin.(1) lit. b) din Legea cu privire la asistența juridică internațională în materia penală al României, nr.302 din 26.06.2004, „Cetățenii români pot fi extrădați din România în baza convențiilor internaționale multilaterale la care aceasta este parte și pe bază de reciprocitate, dacă este îndeplinită cel puțin una dintre următoarele condiții: b) persoana extrădabilă are și cetățenia statului solicitant” [10, art.20 al.(1)]

Spre exemplu, un caz când a fost admisă extrădarea persoanei cu dubla cetățenie – română și moldovenească.

Prin sentința penală nr. 29 din 12 iulie 2006, Curtea de Apel Bacău, în temeiul art. 54 alin. (3) din Legea nr. 302/2004, a admis cererea de extrădare formulată de Procuratura Generală a Republicii Moldova privind pe numul M.M., având dublă cetățenie, română și moldovenească, și a dispus extrădarea acestuia în Republica Moldova.

Instanța a reținut că Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Bacău, la solicitarea Procuraturii Generale a Republicii Moldova, a cerut extrădarea lui M.M.

Cererea de extrădare a fost însoțită de copii certificate de autoritatea competentă a statului solicitant, conform art. 38 alin. (2) lit. a) din Legea nr. 302/2004, de pe ordonanța de punere sub învinuire, mandatul de arestare, dovada cetățeniei moldovenești, extras al textului de incriminare, dovezi privind domiciliul din România și cetățenia română a persoanei extrădabile.

Instanța a motivat că, în raport cu prevederile art. 22, art. 24 și art. 54 alin. (3) din Legea nr. 302/2004, cererea de extrădare este întemeiată, iar faptul că persoana extrădabilă are cetățenie română nu constituie un impediment pentru extrădare, conform art. 23 și art. 24 din Legea nr. 302/2004.

Recursul declarat de persoana extrădabilă, care critică hotărârea de extrădare cu motivarea că are cetățenie română, nu este fondat.

Potrivit art. 23 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 302/2004, nu pot fi extrădați din România cetățenii români, dacă nu sunt întrunite condițiile prevăzute în art. 24 din aceeași lege.

Conform art. 24 lit. c) din Legea nr. 302/2004, cetățenii români pot fi extrădați din România în baza convențiilor internaționale la care acesta este parte și pe bază de reciprocitate, dacă persoana extrădabilă are și cetățenia statului solicitant.

Legea nu cere îndeplinirea cumulativă a tuturor condițiilor înschise în art.24, ci potrivit acesteia cetățenii români pot fi extrădați din România dacă este îndeplinită cel puțin una dintre condiții, între care legea enumera și pe aceea de la art. 24 lit. c). Or, din actele dosarului rezultă că M.M. este și cetățean al Republicii Moldova.

Examinând din oficiu cauza, Înalta Curte de Casație și Justiție constată că instanța de fond a respectat în întregime și celealte condiții prevăzute de lege pentru extrădarea din România, în cauză neexistând nici un motiv de casare a hotărârii atacate și, în consecință, recursul a fost respins. [13]

Altă cauză se referă la o decizie dată de Curtea de apel Galați într-un dosar care viza solicitarea făcută de Republica Moldova de extrădare lui G. C., persoană cu dublă cetățenie – română și moldovenească, pentru că persoana extrădabilă C. G. are de executat o pedeapsă de 3 ani închisoare aplicată prin sentința Judecătoriei Cahul, sediul central din data de 02.12.2019, care a devenit definitivă prin decizia Curtea de apel Chișinău din data de 03.03.2020, pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art.264 alin.(2) din C.pen. al Republicii Moldova.

În motivarea deciziei Curtea de apel Galați a menționat că, “la examenul de regularitate internațională, efectuată de Ministerul Justiției din România, s-a constatat că nu este îndeplinită condiția reciprocității, prevăzută de art.20 alin.1 din Legea nr.302/2004, privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, republicată, deoarece persoana extrădabilă C. G. are și cetățenia română iar Republica Moldova a introdus o rezervă la art.6 din Convenția europeană de extrădare conform căreia *cetățenii moldoveni nu pot fi extrădați din Republica Moldova*, având în vedere art.17 alin.3 din Constituția Republicii Moldova. Parchetul a arătat că nu este îndeplinită condiția reciprocității, solicitând respingerea cererii de extrădare formulată de autoritățile judiciare din Republica Moldova. La termenul de judecată din data de 18.08.2020 persoana extrădabilă s-a opus la extrădarea sa către Republica Moldova întrucât are și cetățenia română. Analizând cererea de extrădare, instanța constată, conform art. 52 alin. 1 lit. c și alin.7 din Legea nr. 302/2004, că nu sunt îndeplinite condițiile extrădării. Astfel, aşa cum rezultă din adresa Ministerului Justiției, în urma controlului de regularitate internațională, efectuat în conformitate cu dispozițiile art. 38 din Legea nr. 302/2004, persoana a cărei extrădare se solicită are dublă cetățenie română și moldovenească iar între România și Republica M. este

Conferința științifică „Rul știntei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

aplicabilă Convenția Europeană de extrădare încheiată la Paris la 13.12.1957, ratificată prin Legea nr. 80 din 9 mai 1997. Însă, Republica Moldova a introdus o rezervă la art.6 din Convenția europeană de extrădare conform căreia *cetățenii moldoveni nu pot fi extrădați din Republica M.*, având în vedere art.17 alin.3 din Constituția Republicii Moldova. Conform art.20 alin.1 din Legea nr.302/2004, privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, republicată, *cetățenii români pot fi extrădați din România în baza convențiilor internaționale multilaterale la care aceasta este parte și pe bază de reciprocitate*. Având în vedere că Republica Moldova nu-și extrădează proprii cetățeni, formulând o rezervă în acest sens la art.6 din Convenția europeană de extrădare încheiată la Paris la 13.12.1957, se constată că nu este îndeplinită condiția reciprocității. Prin urmare, întrucât persoana extrădabilă C. G. are și cetățenia română nu este îndeplinită cerința prevăzută de art. 20 alin.1 din Legea nr.302/2004, privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, republicată, pentru a se putea dispune extrădarea acesteia în Republica Moldova. În consecință, în baza art. 52 alin.1 lit.c și alin.7 din Legea nr.302/2004, privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, republicată, se va respinge cererea de extrădare formulată de autoritățile judiciare din Republica Moldova, privind persoana extrădabilă C. G.” [14]

Astfel, obiecția „naționalității” în legislația Română în domeniul extrădării este considerată ca un motiv facultativ de refuz de executare a cererii de extrădare și care poate fi invocat numai în anumite condiții strict prevăzute, spre deosebire de legislația Republicii Moldova, unde principiul neextrădării propriilor cetățeni are un caracter imperativ.

Analiza principiului „neextrădării propriilor cetățeni” în legislația Republicii Moldova, prin prisma legislației României, în contextul practicii judiciare expuse *supra*, demonstrează stagnarea continuă a legislației naționale în acest domeniu, reieșind din faptul că în comparația cu statele – membre ale Uniunii europene, unde obiecția naționalității a fost practic exclusă din legislația națională și joacă practic un rol facultativ, în Republica Moldova această obiecție continuă să persiste.

Ca urmare, în Republica Moldova aplicabilitatea principiul reciprocității în domeniul extrădării joacă un rol foarte restrâns, reieșind din faptul că potrivit legislației naționale acest principiu se referă numai în privința *cetățenilor străini sau apatrizilor*.

În acest context, consider că numai modificarea cadrului normativ în domeniul extrădării prin excluderea caracterului imperativ a principiului „neextrădării propriilor cetățeni”, după modelul aplicabil în România, prin introducere în legislația națională prevederilor care va reglementa temeiurile și condițiile extrădării cetățenilor Republicii Moldova la cererea statului solicitant.

În acest sens consider că urmează a fi completat art.18 al Constituției Republicii Moldova și anume după alineatul (2) de introdus un nou alineat cu următorul text: „*Prin derogare de la prevederile alin. (2), cetățenii Republicii Moldova pot fi extrădați în baza convențiilor internaționale la care Republica Moldova este parte, în condițiile legii și pe bază de reciprocitate.*”

Urmează a fi modificată și completată Legea cu privire la asistența juridică internațională în materia penală al Republicii Moldova, nr.371-XVI din 01.12.2006, și anume:

- art.42 alin.(2) lit. a), urmează a fi redat în următoare redacția:

„(2) *Nu pot fi extrădați de pe teritoriul Republicii Moldova:*

a) cetățenii Republicii Moldova, dacă nu sunt întrunite condițiile prevăzute la art. 42¹”

- Introducere unui nou articol cu următorul conținut:

„*Articolul 42¹. Extrădarea cetățenilor Republicii Moldova.*

(1) Cetățenii Republicii Moldova pot fi extrădați doar în situația îndeplinirii cumulative a condițiilor privitoare la existența unei convenții internaționale (sau a unui tratat bilateral), și asigurarea reciprocității, dacă este îndeplinită cel puțin una dintre următoarele condiții:

a) persoana extrădabilă domiciliază pe teritoriul statului solicitant la data formulării cererii de extrădare;

b) persoana extrădabilă are și cetățenia statului solicitant;

c) persoana extrădabilă a comis fapta pe teritoriul sau împotriva unui cetățean al unui stat membru al Uniunii Europene, dacă statul solicitant este membru al Uniunii Europene.”

Bibliografie:

1. Сафаров Н., Экстрадиция в международном уголовном праве: проблемы теорий и практики, Москва, Уолтерс Клувер, 2005, (в пер.), ст.230 – 231

Conferință științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

2. Legea cu privire la asistența juridică internațională în materia penală al Republicii Moldova, nr.371-XVI din 01.12.2006, art.116⁶ alin.(2). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.14-17 din 02.02.2006
3. Codul penal al Republicii Moldova, nr.985-XV din 18.04.2002, art.13, alin.(2). Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.41-44 din 05.11.2013
4. Constituția Republicii Moldova din 29.07.2004. În: Monitorul Oficial al R. Moldova Nr.78 art.Nr.140
5. Legea cetățeniei Republicii Moldova, nr.1024 din 02.06.2000, art. 8 alin. (2). În: Monitorul Oficial al R. Moldova nr.98 art.709 din 10.08.2000
6. Convenția europeană de extrădare adoptată la Paris la 13 decembrie 1957. În: Cooperare juridică internațională: 50 de tratate internaționale la care Republica Moldova este parte, coord.: Mihai Poalelungi [et al.]. – Chișinău: S. n., 2018 („Tipografia-Sirius”), p. 169
7. Arseni A., Tuțu L. Extrădarea și însemnatatea acesteia în cadrul asistenței juridice internațională în material penală. În: Revista Națională de Drept, nr.3, 2017, p. 21.
8. Constituția României din 21.11.1991, art.19 alin.(1). Republicat în: Monitorul Oficial al României, nr.767 din 31.10.2003
9. Constituția României din 21.11.1991, art.19 alin.(2). Republicat în: Monitorul Oficial al României, nr.767 din 31.10.2003
10. Legea cu privire la asistența juridică internațională în materia penală al României, nr.302 din 26.06.2004, art.20. În: Monitorul Oficial al României, nr.411 din 27.05.2019
11. Extrădarea pasivă a proprietății. [Accesat 30.01.2022] Disponibil: <https://avocat-buruian-caracas.ro/ro/2018/02/13/extradarea-pasiva-a-proprietatii-cetateni/>
12. Convenția de la Haga cu privire la anumite chestiuni referitoare la conflictele de legi în materia cetățeniei din 12.04.1930. Disponibil: <https://base.garant.ru/2541074/>
13. Decizia Înaltei Curte de Casătie și Justiție, secția penală, nr.4727 din 02.08.2006. [Accesat 30.01.2022] Disponibil: <https://www.scj.ro/1093/Detalii-jurisprudenta?customQuery%5B0%5D.Key=id&customQuery%5B0%5D.Value=32441#highlight=##extrădare>
14. Ciuperca C. De ce ar putea avea statul roman probleme în repatrierea din Republica Moldova a fostului deputat PSD, Cristian Rizea. Disponibil: <https://newsonline.ro/de-ce-ar-putea-avea-statul-roman-probleme-in-repatrierea-din-republica-moldova-a-fostului-deputat-psd-cristian-rizea/>; Sentința penală nr.130/F. Extrădarea pasiva (Legea 302/2004). Disponibil: <http://rolii.ro/hotarari/5f4077b4e49009180a000030>

REVIZUIREA ÎN PROCEDURA CONTRAVENTIONALĂ

REVISION IN THE CONTRAVENTIONAL PROCEDURE

DANDEȘ Veaceslav, asistent universitar,

Catedra de Drept

Facultatea de Drept și Administrație Publică,
Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul

Rezumat: Eroarea judiciară se referă la un anumit viciu atât de fundamental încât infirmă complet o hotărâre definitivă și, odată cunoscută, poate duce la o soluție judiciară diferită de cea afectată de acest viciu. Astfel, o hotărâre intemeiată pe o eroare judiciară nu trebuie să-și prelungească existența, chiar dacă este investită cu putere de lucru judecat. Astfel, procedura de revizuire vine să repară o eroare judiciară motiv pentru care această procedură este absolut necesară în statul de drept.

Cuvinte cheie: eroare judiciară, revisuire, instanță.

Abstract. Judicial error refers to a certain defect that is so fundamental that it completely invalidates a final judgment and, once known, can lead to a different judicial solution to that affected by this defect. Thus, a judgment based on a judicial error must not prolong its existence, even if it is vested with the power of res judicata. Thus, the review procedure comes to fix a judicial error for which reason this procedure is absolutely necessary in the rule of law.

Keywords: Judicial error, revision, the court.

Conferința științifică „Rul știntei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Scopul procesului contravențional constă în apărarea drepturilor și libertăților legitime ale persoanei, apărarea proprietății, ordinii publice, a altor valori ocrotite de lege, în soluționarea cauzelor contravenționale, precum și în prevenirea săvîrșirii de noi contravenții. [3]

Conform prevederilor art.16 a Constituției Republicii Moldova, se stabilește, că: ”(1) Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului. (2) Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avându-și originea socială”. [1]

În realizarea acestui scop, conform art.20 a Constituției Republicii Moldova, se stabilește că: ”(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătoarești competente împotriva acelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. (2) Nici o lege nu poate îngădui accesul la justiție”. [1]

Realizarea efectivă a dreptului de acces la justiție este în strînsă legătură cu prevederile art.23 a Constituției, care reglementează, că: ”Étatul asigură dreptul fiecarui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. În acest scop statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative” și cu prevederile art.54 a Constituției, conform căror: ”în Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului. Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrîngeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice și a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției. Restrîngerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății. [1]

Astfel, construcția oricărei norme, sau proceduri legale, trebuie să respecte principiile constituționale.

În acest sens o mai mare importanță o au procedurile care prin esență să sunt o derogare, o excepție de la principiile și regulile de bază.

Analiza prevederilor Codului Contravențional, relevă că unica procedură de excepție, este ”Calea extraordinară de atac. Revizuirea”. [3]

Necesitatea acestei proceduri, vine să reglementeze anumite situații specifice, în care o anumită soluție judecătoarească se invocă a fi greșită, fiind bazată pe o eroare, și astfel, fiind constată eroarea, se impune ca aceasta să fie remediată.

Eroarea judiciară se referă la un anumit viciu care este atât de fundamental încât invalidează în întregime o hotărâre judecătoarească definitivă și odată fiind cunoscut poate să determine o altă soluție judiciară celei afectate de acest viciu. Astfel, hotărârea intemeiată pe o eroare judiciară nu trebuie să-și prelungăască existența, chiar dacă este investită cu puterea lucrului judecat.

Totodată, delcararea de la sine a existenței unei erori nu poate constitui temei pentru revizuire, ori în practica CEDO, sa reliefat concluzia, că procedurile judiciare de casare a unei soluții definitive, nu trebuie considerate un apel camuflat, motiv pentru care, temeiurile și condițiile inițierii și soluționării noi a unui caz, trebuie să fie strict determinate sau determinabile. [5]

Motiv pentru care, la art.475 alin.(2) Codul Contravențional, legiuitorul, reglementează exhaustiv, temeiurile de revizuire, și anume: [3]

a) instanța de judecată internațională, prin hotărîre, a constatat o încălcare a drepturilor și libertăților omului care poate fi reparată la o nouă judecare fie Guvernul Republicii Moldova a recunoscut, printr-o declarație, o încălcare a drepturilor sau libertăților fundamentale care poate fi remediată, cel puțin parțial, prin anularea hotărîrii pronunțate de o instanță de judecată națională;

b) Curtea Constituțională a declarat neconstituțională prevederea legii aplicată în cauza respectivă;

c) legea nouă înălătură caracterul contravențional al faptei sau ameliorează situația contravenientului în a cărui privință nu a fost executată integral sancțiunea contravențională;

d) există o procedură pornită în cauza dată în fața unei instanțe internaționale sau Guvernul Republicii Moldova a inițiat o procedură de reglementare pe cale amiabilă într-o cauză pendinte împotriva Republicii Moldova;

e) prin hotărîre definitivă s-a stabilit că, la constatarea și examinarea faptei contravenționale și la judecarea acestei cauze contravenționale, s-au comis abuzuri ce constituie infracțiuni;

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

f) instanța de judecată nu s-a expus asupra vinovăției sau nevinovăției contravenientului ori instanța de judecată s-a pronunțat în privința unui alt subiect de drept decât persoana care a săvîrșit fapta contravențională;

g) s-au stabilit alte circumstanțe de care instanța de judecată nu a avut cunoștință la emiterea hotărîrii și care, independent sau împreună cu circumstanțele stabilite anterior, dovedesc că cel sancționat este nevinovat ori a săvîrșit o altă contravenție decât cea pentru care a fost sancționat sau care dovedesc că persoana cu privire la care s-a dispus încetarea procesului contravențional este vinovată.

Astfel, din dispozițiile art. 475-476 Codul Contravențional se conturează caracterul revizuirii de cale extraordinară de atac, iar din conținutul temeiurilor prevăzute de legiuitor, reiese că prin această cale extraordinară de atac se pot înlătura erorile judiciare cu privire la faptele reținute printr-o hotărâre judecătoarească definitivă, datorită necunoașterii de către instanțe a unor împrejurări de care depindea adoptarea unei hotărâri conforme cu legea și adevărul.

Cu toate acestea, de remarcat, prevederile art.476 alin.(1) Codul Contravențional, care reglementează, că: ”procurorul dispune de dreptul de a înainta cerere de revizuire a deciziei sau hotărîrii emise în cauza contravențională dacă se constată că în acțiunile contravenientului sînt prezente elementele constitutive ale infracțiunii prevăzute de Codul penal”. [3]

Prevederile art.476 alin.(1) Codul Contravențional – sintagma – ”dacă se constată că în acțiunile contravenientului sînt prezente elementele constitutive ale infracțiunii prevăzute de Codul penal” se întrevede a fi un temei distinct de revizuire față de cele de la art.475 alin.(2) CodulContravențional.

Din analiza acestei din urmă norme, concluzionăm, că aceasta creează posibilitatea inițierii de către procuror a procedurii de revizuire pe temeiul ”că procurorul expune concluzia că în acțiunile contravenientului sunt constatare elementele infracțiunii prevăzute de Codul penal”.

În sirul procesual al reglemenării date și conform logicii legiuitorului, instanța examinînd o astfel de concluzie și ”temei” invocat de procuror, nu are care-va criterii clare și precise de verificare a motivelor aduse de procuror, și practic, instanța nefiind competență pe fond, pe de o parte pentru a nu încalcă prezumția de nevinovăție, nu se expune asupra existenței sau inexistenței elementelor infracțiunii, iar pe de altă parte, doar din singurul motiv că este intentată o cauză penală, sau este reluată o urmărire penală, în mod formal dispune admiterea revizuirii, sub pretextul necesității asigurării efectuării acțiunilor de urmărire penală pentru justă soluționare a cauzei.

Exercițiul juridic de interpretare nu ne permite să identificăm un răspuns clar și precis la întrebarea care sunt criteriile și modalitatea de verificare din partea instanței.

Conform Dex-ului, ”a constata” înseamnă –”a stabili situația sau starea unui lucru, existența unui fapt, a unui adevăr”. [1]

Astfel, se ajunge la unica aplicabilitate a acestei sintagme, și anume, că ”procurorul stabilește că în acțiunile contravenientului sînt prezente elementele constitutive ale infracțiunii” și astfel, are temei de înainta cererea de revizuire.

Lecturarea normele de procedură penală, nu relevă nici o normă care să reglementeze, că procurorul are dreptul ”să constate”, ”să stabilească” în acțiunile persoanei a elementelor constitutive ale infracțiunii”, ori și construcția juridică a normei de la art.281 CPP, redă, că ”dacă, după examinarea raportului organului de urmărire penală și a materialelor cauzei, procurorul consideră că probele acumulate sînt concludente și suficiente, el emite o ordonanță de punere sub învinuire a persoanei”. [2]

Conform normelor de procedură penală, unica autoritate competență în ”a constata” – prezența în acțiunile persoanei a elementelor constitutive ale infracțiunii, este instanța de judecată.

Prin analogie, prevederile de procedură penală, atât la capitolul realuarea urmăririi penale cît și revizuirea procesului penal, sunt clar reglementate cu instituirea de temeiuri concrete și strict limitative.

Din analiza prevederilor art.475 alin.(1) Codul Contravențional, relevăm, că legiuitorul institue un termen concret pentru deschiderea procedurii de revizuire, ca la alin.(2) să reglementeze temeiurile de revizuire.

După cum am menționat, prevederile art.476 alin.(1) Codul Contravențional după conținut, relevă un temei distinct de revizuire față de cele de la art.475 alin.(2) Codul Contravențional, și nici într-un fel nu face referire la care-va termene sau norme care prevăd termene aplicabile cazului de inițiere a procedurii de revizuire pentru procuror.

În acest context, exercițiul juridic de interpretare nu ne permite să identificăm un răspuns clar și precis la întrebarea dacă este aplicabil termenul de 6 luni de la art.475 alin.(1) Codul Contravențional și pentru acest temei de revizuire.

Conferința științifică „Rul știntei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Prevederile de procedură penală, atât la capitolul realuarea urmăririi penale cît și revizuirea procesului penal, sunt clar reglementate cu instituirea de termene concrete de decădere, în interiorul cărora subiecții procesuali, inclusiv procurorul, pot iniția reluarea/revizuirea ”hotărîrilor” definitive.

Analiza conținutului art.476 alin.(1) Codul Contravențional citat, relevă că sintagma ”... dacă se constată că în acțiunile contravenientului sînt prezente elementele constitutive ale infracțiunii prevăzute de Codul penal”, este contrară garanțiilor instituite prin art.21 din Constituție, contravine principiului non bis in idem și nu corespund cerințelor de calitate a legii, din motivul lipsei căror-va criterii clar definite, care ar putea fi considerate judicioase în fiecare caz individual, precum și din motivul lipsei căror-va termene concrete drept condiție pentru inițierea revizuirii de către procuror pe temeiul respectiv.

Conform prevederilor art.380 alin.(1) Codul Contravențional: ”nimeni nu poate fi urmărit sau sancționat de mai multe ori pentru aceeași faptă. Reluarea procesului contravențional care a încetat poate avea locdoar în cazul descoperirii unor noi circumstanțe sau în cazul depistării unui viciu fundamental, care a afectat hotărîrea de încetare a procesului contravențional.”

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cu privirela condițiile care permit redeschiderea unui caz, a reținut în cauza Mihalache v. România [MC], 8 iulie 2019, că aceasta (redeschiderea) trebuie supusă unor condiții stricte: [9]

(i) apariția unor fapte noi sau recent descoperite ori,

(ii)descoperirea unui viciu fundamental în cadrul procedurilor precedente. Aceste condiții sunt alternative, nu cumulative.

Totuși, în ambele cazuri, faptele nou-descoperite sau viciile fundamentale trebuiau să fie de natură să „afecteze rezultatul cauzei”, fie în favoarea, fie în detrimentul persoanei vizate. Conceptul de „viciu fundamental” pare să sugereze că numai o încălcare gravă a unei norme de procedură care subminează în mod sever integritatea procedurilor precedentepoate servi ca bază pentru redeschiderea acestora în detrimentul persoanei acuzate, în cazul în care aceasta a fost achitată sau sancționată în legătură cu infracțiune mai puțin gravă decât cea prevăzută de legea aplicabilă. Simpla reevaluare a probelor de către procuror sau de tribunalul de nivel superior nu poate îndeplini acest criteriu. În cazurile în care redeschiderea intenționată a procedurilor ar putea fi în favoarea acuzatului, natura viciului trebuie evaluată, în primul rând, în funcție de existența unei încălcări a drepturilor la apărare și, deci, ca un impediment în calea bunei administrații și justiției (§§ 130-133).”

Conform prevederilor art.5 alin.(1)-(2) Codul Contravențional, ”nimeni nu poate fi declarat vinovat de săvîrșirea unei contravenții, nici supus sancțiunii contravenționale decât în conformitate cu legea contravențională. Interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii contravenționale sînt interzise”.

Relevante sunt explicațiile Curții Constituționale, care în Hotărârea nr.12 din 14 mai 2015, a indicat, că: ”71. Curtea observă, de asemenea, că prevederile cuprinse la alineatul (1) al art. 287, înfapt, acordă procurorului ierarhic superior dreptul de a relua urmărirea penală oricând și în lipsa unor temeuri clar definite, care arputea fi considerate judicioase în fiecare caz individual. 72. Curtea menționează că norma supusă controlului constituționalității plasează persoana într-o stare de incertitudine pentru un termen nedefinit și pentru circumstanțe care pot fi invocate aleatoriu la redeschiderea cauzei penale. 73. De principiu, Curtea subliniază că odată cu încetare a urmăririi penale, scoaterea de sub urmărire sau clasarea cauzei penale persoana urmează a dispune de certitudinea și convingerea că nu va mai fi bănuită și urmărită penal.” [10]

Pe cale de consecință sintagma ”dacă se constată că în acțiunile contravenientului sînt prezente elementele constitutive ale infracțiunii prevăzute de Codul penal”, nu poate constitui temei de revizuire, deoarece fără ”drept de apel”, fără criterii clare de verificare, adică fără vre-o careva alternativă, contrar prevederilor constituționale și a principiului prezumției nevinovăției, legalizează și împuțernicește procurorul a face o simplă reevaluare a probelor, prin constatare, pe care nici nu o poate face nici în procedura penală, ori constatarea vinovăției e competența exclusivă a instanței de judecată, și drept consecință și instanța de judecată la examinarea cererii de revizuire în baza acestui temei, aduce atingere dreptului la acces la justiție și prezumției nevinovăției, în condițiile în care desfințează o soluție definitivă sub pretextul constatării existenței elementelor constitutive ale infracțiunii, constatare realizată în procedura contravențională, adică fără a examina în fond cauza penală și acuzația penală propriu-zisă.

Cu alte cuvinte, aceste lacune, sunt evidente, și ar urma să fie soluționate sau de legiuitor, sau de către Curtea Constituțională, în ordinea verificării exceptiei de neconstituționalitate, verificare, care poate prin oricare din soluțiile expuse, ori a sanctiona lacuna și astfel a obliga legiuitorul în a interveni cu modificări și sau completări, sau ar aduce explicații juridice cu privire la interpretarea și aplicarea legii.

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Nemijlocit, temeiurile precitate de revizuire, prevăd, că:

a) instanța de judecată internațională, prin hotărîre, a constatat o încălcare a drepturilor și libertăților omului care poate fi reparată la o nouă judecare fie Guvernul Republicii Moldova a recunoscut, printr-o declarație, o încălcare a drepturilor sau libertăților fundamentale care poate fi remediată, cel puțin parțial, prin anularea hotărîrii pronunțate de o instanță de judecată națională.

Acest temei de revizuire, este unul intervenit, în rezultatul implementării mecanismului de aplicare a jurisdicției CtEDO, în cadrul căruia s-a pus accentul și pe efectul reparatoriu față de ingerințele admise în drepturile și libertățile omului (subiectului procesului). Ori anume, din motivul, că Curtea nu examinează cauzele în fond, constatănd anumite încălcări, obligă statul nu numai la repararea prejudiciului material sau moral cauzat, dar și repunerea în drepturi, repunere care urmează a fi realizată la nivel național prin intermediul jurisdicției naționale, și care în cazul unei soluții definitive și irevocabile, altfel, nu poate fi admisă decât prin instituirea dreptului de revizuire.

b) Curtea Constituțională a declarat neconstituțională prevederea legii aplicată în cauza respectivă.

În aceeași modalitate logică, este existent acest temei, deoarece, de iure, neconstituționalitatea unei norme contravenționale sancționatorii, are efect direct asupra soluției adoptate pe caz, și ceea ce implică necesitatea înlăturării erorii judiciare, anume prin revizuirea cauzei.

De remarcat în acest sens, că în condițiile unei Hotărîri de declarare a neconstituționalității unei norme de procedură contravențională, revizuirea poate fi solicitată doar cu condiția în textul reprezentivei Hotărîri este indicat efectul retroactiv al acesteia.

Pe cale de consecință, efectul retroactiv de aplicare a unei Hotărîri a Curții Constituționale, este aplicabil în cazul revizuirii doar cu condiția că este desființată o normă cu caracter sancționator, sau cel puțin o normă a unei legi (act normativ) materiale la care se face trimisare în norma sancționatorie.

c) legea nouă înlătură caracterul contravențional al faptei sau ameliorează situația contravenientului în a cărui privință nu a fost executată integral sancțiunea contravențională.

Această temei, de asemenea este bazat pe principiul reparării erorii, în coroborare cu dreptul la reabilitare.

Prin lege nouă, se înțelege orice prevedere recentă inexistentă anterior, și care prin conținutul său vine să modifice, completeze, sau să abroge o prevedere existentă, iar ca efect direct, se înlătură răspunderea sau se ameliorează situația contravenientului. De remarcat, că legiuitorul a stabilit încă o condiție pentru invocarea acestui temei, și anume, că nu a fost executată integral sancțiunea contravențională aplicată. O atare prevedere vine să răspundă principiului securității raporturilor juridice, și neexistând un mecanism pentru "întoarcerea" executării, doar din motivul modificării legislației, și se impune imposibilitatea creării unui sistem adecvat de impunere a întoarcerii executării, problemă juridică soluționată, prin această condiție.

În acest sens, de remarcat, că conform normelor de procedură contravențională și a prevederilor Codului de executare [4], teoretic, prin intervenirea unei legi noi mai blînde și inițierea procedurii de revizuire, există dreptul persoanei contravenientului condamnat să solicite suspendarea executării. Cu toate acestea, prevederile codului de executare și a legilor materiale speciale, nu prevăd nici un mecanism de suspendare pentru executarea pedepsei sub formă de arest contravențional.

În același sens, normele Codului de procedură penală, prevăd dreptul Procurorului General de a cere suspendarea executării pedepsei, precum și acordă un astfel, de drept și persoanei condamnate în însuși procesul de revizuire, norme inaplicabile prin analogie situației date, din motivul inexistenței în genere a cărorva norme de procedură contravențională în acest sens care ar putea fi interpretate și aplicate în favoarea soluției de suspendare a executării pedepsei sub formă de arest contravențional.

Pe cale de consecință o atare situație fiind ipotetic probabilă, ar urma să fie și soluționată, soluție care la moment rezidă în înlăturarea lacunei legislative.

d) există o procedură pornită în cauza dată în fața unei instanțe internaționale sau Guvernul Republicii Moldova a inițiat o procedură de reglementare pe cale amiabilă într-o cauză pendinte împotriva Republicii Moldova.

Acest temei, vine a fi executoriu în lumina efectelor directe ale Convențiilor și Tratatelor la care Republica Moldova este parte, în sensul implementării mecanismelor reale de aplicare și executare a acestora și a eventualelor soluții ale instanțelor internaționale pe teritoriul Republicii Moldova.

e) prin hotărîre definitivă s-a stabilit că, la constatarea și examinarea faptei contravenționale și la judecarea acestei cauze contravenționale, s-au comis abuzuri ce constituie infracțiuni.

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Acest, temei este unul inherent deoarece, vine să repare o eroare judiciară intenționată, bazată pe acțiunile sau inacțiunile, sau actele ilegale ale autorității care a constatat sau examinat cauza, din motivul existenței legăturii de cauzalitate dintre încălcările admise și soluția adoptată.

f) instanța de judecată nu s-a expus asupra vinovăției sau nevinovăției contravenientului ori instanța de judecată s-a pronunțat în privința unui alt subiect de drept decât persoana care a săvîrșit fapta contravențională.

Acest temei, rezidă în esența actului justiției, care presupune un răspuns cert față de acuzația adusă, ori însuși prevederile Codului Contravențional, prevăd, la art.462 alin.(5) prevede, că:

Dispozitivul cuprinde:

a) soluția privind încetarea procesului contravențional; sau

b) soluția cu privire la vinovăția persoanei de săvîrșirea contravenției imputate și, după caz, la stabilirea sancțiunii contravenționale, la aplicarea măsurii de siguranță sau la înlăturarea executării sancțiunii.

Respectiv inexistența răspunsului la întrebarea vinovăției sau nevinovăției persoanei trase la răspundere contravențională, demonstrează că la caz nu există o soluție, situație care este o eroare gravă de procedură și care poate fi remediată în procedura de revizuire.

În aceeași oride de idei, funcționează și condiția, dacă instanța s-a expus în privința unui alt subiect de drept, ori o astfel de soluție reprezintă o ingerință față de dreptul de acces la justiție, și o încălcare a principiului legalității și individualizării pedepsei, încălcare care poate și trebui să fie reparată prin desființarea unei astfel de hotărâri.

g) s-au stabilit alte circumstanțe de care instanța de judecată nu a avut cunoștință la emiterea hotărârii și care, independent sau împreună cu circumstanțele stabilite anterior, dovedesc că cel sancționat este nevinovat ori a săvîrșit o altă contravenție decât cea pentru care a fost sancționat sau care dovedesc că persoana cu privire la care s-a dispus încetarea procesului contravențional este vinovată.

Acest temei, reprezintă situația în care se invocă "circumstanțe" anterior necunoscute, care pot influența soluționarea cauzei atât desinestătător cît și în coroborare cu cele stabilite anterior.

De remarcat, în acest sens, că legiuitorul reglementează același temei ca și în cazul normei de procedură penală de la art.458 alin.(3) pct.2), norme care au fost subiectul verificării excepției de neconstituționalitate, și prin Decizia Curții Constituționale nr.90 din 15 iunie 2021 a fost declarată inadmisibilă. [8]

Astfel, considerăm că procedura revizuirii în procesul contravențional este una absolut necesară, răspunde de principiu rigorilor și necesităților juridice actuale, iar lacunele și omisiunile identificate ar urma să fie reparate prin mecanisme juridice, cum ar fi excepția de neconstituționalitate și modificări la lege.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, Republicată la 29.03.2016 în Monitorul Oficial Nr. 78, art Nr:140, Data intrării în vigoare: 27.08.1994.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova Nr. 122 din 14.03.2003, Republicat la 05.11.2013 în Monitorul Oficial Nr. 248-251, art Nr: 699. Data intrării în vigoare: 12.06.2003.
3. Codul Contravențional al Republicii Moldova* Nr. 218 din 24.10.2008, Publicat : 17-03-2017 în Monitorul Oficial Nr. 78-84 art. 100.
4. Codul de executare al Republicii Moldova* Nr. 443 din 24-12-2004, Publicat : 05-11-2010 în Monitorul Oficial Nr. 214-220 art. 704.
5. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_RON.pdf, Vizitat la 20.04.2022.
6. Hotărîrea Guvernului Nr. 583 din 26-05-2006, cu privire la aprobatarea Statutului executării pedepsei de către condamnați, Publicat la 16-06-2006 în Monitorul Oficial Nr. 91-94 art. 676.
7. <https://dexonline.ro/definitie/a%20constata>. Vizitat la 20.04.2022
8. https://www.constcourt.md/public/ccdoc/decizii/d_90_2021_84g_2021_rou.pdf. Vizitat la 20.04.2022
9. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194523>. Vizitat la 20.04.2022
10. <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=543>. Vizitat la 20.04.2022

**CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI PE MARGINEA RELAȚIILOR JURIDICE DE
MEDIERE DIN REPUBLICA MOLDOVA ȘI ROMÂNIA**

**CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS ON LEGAL MEDIATION RELATIONS IN
THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND ROMANIA**

MIHALACHE Iurie

Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar

MIHALESCU Constantin

doctorand., Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Academia de Științe a Moldovei,

email: constantin_mihalescu@yahoo.com,

<https://orcid.org/0000-0002-8762-0311>

Rezumat. Prezentul articol științific este consacrat unei teme mereu actuale și care a preocupat de-a lungul timpului orice societate civilizată. În prezent, conflictul și medierea conflictului reprezintă o temă de reflexie care preocupa gândirea filosofică și social-politică actuală, fiindu-i consacrată o bogată literatură de specialitate.

În doctrina juridică de specialitate, analiza raporturilor juridice de mediare este cuplată instantaneu cu cercetarea conflictului, fapt care implică folosirea unor metode de cercetare, precum: istorică, filosofică, sociologică, psihologică și legislative.

Scopul și obiectivele prezentului articol științific se manifestă în cercetarea, din perspectivă pluridisciplinară, relațiilor juridice din sfera medierii. Noutatea și originalitatea științifică constau în faptul că, acesta coagulează într-o viziune unitară problematica conflictului și medierea conflictului din perspectiva Legii nr.137/2015 cu privire la mediare (Republica Moldova), Legii nr.31/2017 pentru completarea Codului de procedură civilă (Republica Moldova), Legea nr.192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator (România), cât și din perspectiva legislației europene.

Semnificația teoretică a publicației științifice rezultă din unghiul nou de abordare a problematicii instituției medierii, precum și din recomandările științifice în plan legislativ, menite să consolideze instituția medierii și profesia de mediator.

Cuvinte cheie: conflict, conciliere, litigiu, mediare, mediare penală, legea medierii, mediare comercială, mediare familială, mijloace alternative de soluționare a litigiilor.

Abstract: This scientific article is devoted to a topic that is always up to date and that has concerned any civilized society over time. At present, the conflict and the mediation of the conflict represent a topic of reflection that preoccupies the current philosophical and socio-political thinking, being dedicated to a rich specialized literature.

In the specialized legal doctrine, the analysis of the legal relations of mediation is instantly coupled with the investigation of the conflict, fact that implies the use of some research methods, such as: historical, philosophical, sociological, psychological and legislative.

The purpose and objectives of this scientific article are manifested in the research, from a multidisciplinary perspective, of legal relations in the field of mediation. The novelty and scientific originality consist in the fact that it coagulates in a unitary vision the issue of conflict and conflict mediation from the perspective of Law no. 137/2015 on mediation (Republic of Moldova), Law no. 31/2017 to complete the Code of Civil Procedure (Republic of Moldova), Law no. 192/2006 on mediation and organization of the mediator profession (Romania), as well as from the perspective of European legislation.

The theoretical significance of the scientific publication results from the new approach to the issue of the mediation institution, as well as from the scientific recommendations in the legislative plan, meant to strengthen the mediation institution and the mediator profession.

Keywords: conflict, conciliation, litigation, mediation, criminal mediation, mediation law, commercial mediation, family mediation, alternative means of resolving disputes.

Medierea, ca tip distinct de relație umană, în contextul diversității relațiilor umane, a făcut și face obiectul unei abordări pluridisciplinare, reținând atenția filosofiei, sociologiei, pedagogiei, dreptului și științelor politice „încât a trebuit să opereze atât pe un plan analitic, deslușind mecanismele medierii în diverse domenii ale vieții

Conferința științifică „Rul știntei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

oamenilor cât și pe plan sintetic, subsumând varietatea situațiilor în care intervine medierea unui model teoretic, unei viziuni de natură cuprinzătoare”¹.

Actualitatea și importanța tematicii abordate în prezentul articol științific constau în faptul că soluționarea pe cale amiabilă a conflictelor constituie, în zilele noastre, este un subiect de foarte mare interes pentru juriști, economiști, manageri, diplomați, strategi politico-militari etc. Există convingerea că alternativa pașnică pe care o oferă negocierea și medierea disputelor aduce după sine însemnate economii de energie, de costuri, de inteligență și resurse materiale. Tranșarea conflictelor prin mediere consolidează relațiile socio-umane din comunitate și le asigură, totodată, funcționalitatea în opozitie cu un conflict deschis.

Luând în considerație viteza cu care se transformă societățile contemporane, de evoluțiile contradictorii manifestate în diverse forme de dispută, de la pașnice la violente, între indivizi, între grupuri sociale și comunități umane, realizăm că tranșarea conflictelor prin medierea constituie o preocupare firească în societatea contemporană.

Abordări și definiții. Mediarea, alături de negociere, conciliere și arbitraj, ca metodă alternativă de soluționare a conflictelor reprezintă, în opinia noastră, cea mai eficace metodă ADR. Acronimul ADR („Alternative Dispute Resolution”, înlocuit recent cu Appropriate Dispute Resolution”) „face referire la procedurile și tehniciile de soluționare a conflictelor în afara sălii de judecată, reprezentând o reacție la ineficiența modalităților tradiționale de soluționare a conflictelor”².

Alegerea unei metode ADR pentru soluționarea pe cale pașnică a unei dispute este strâns legată de faptul că în general conflictele războinice sau disfuncționale risipesc resurse considerabile, atât umane cât și materiale³, iar evitarea sau soluționarea pe cale pașnică a unor astfel de conflicte ar genera asigurarea prosperității și progresului.

Medierea se realizează apelând la rațiune, la compararea argumentelor, la raționamente, la echilibrarea judecăților și atitudinilor, fiind pretabilă într-o paletă infinită de situații. Numeroasele controverse, luările de poziție și modificările legislative frecvente ne demonstrează că locul medierii printre mijloacele de soluționare amiabilă a conflictelor este în continuă creștere. Chiar dacă s-au păstrat unele particularități în materie, Republica Moldova și România au implementat profesia de mediator în nomenclatorul profesiilor, înscriindu-se astfel în trendul adoptat de majoritatea țărilor europene.

Complexitatea medierii a atras atenția cercetătorilor și practicienilor, mai ales că aceasta rămâne o soluție elegantă de soluționare a conflictelor, specifică culturii europene. Abordând conflictul prin instrumente de natură filosofică, dar cu rezultate reale și palpabile în viața oamenilor, succesul medierii este dat și de faptul că atunci când este instituționalizată se crează un raport între părțile aflate în conflict peste care intervine o terță parte, mediatorul, al cărui rol este să găsească punctele comune de dialog, de comunicare, de înțelegere și acord eliminând, pe această cale, forța, violența și chiar intervenția instanței.

Cercetătorul științific Altiero Spinelli afirma că “ființele umane creează valori și modele de comportament care devin rigide și greu de zdruncinat, care rămân să caracterizeze un individ sau altul, și care rămân în conștiens ca sediment”, iar referindu-se la scopul medierii afirma că aceasta are menirea “de a crea părților o ocenzie de patrundere în propriile sisteme de convingeri rigide și de a slăbi sedimentarea unor bariere interioare, de ordin psihologic, și astfel să le poată contesta”.

Născută din domenii și practici pluridisciplinare diverse, medierea este o paradigmă, reprezentând, un amestec multivalent format din mai multe discipline, din care rezultă „o înțelegere mai bogată și mai nuantată a lumii și comportamentului uman”.

Natura complexă a relațiilor sociale și a normelor juridice care edictează aceste relații, fie ele de natură familială, penală, comercială etc., fac aproape imposibilă realizarea medierii de către orice mediator. Pentru a suplini acest neajuns, legiuitorul a prevăzut în art.24 alin.(2) din Legea R.M. nr.137/2015 cu privire la medierea că, *înainte ca tranzacția să fie semnată, părțile sunt în drept, de comun acord, să solicite o pauză pentru a*

¹ Ancheș Diana-Ionela. Mediarea în viața social-politică. Editura Universitară, București, 2010, p.9.

² Gorghiu Alina, Stănescu Nicolae, Bogdan Codruț și alții. Mediarea oxigen pentru afaceri, Editura Universul Juridic, București, 2011, p.45.

³ Gorghiu Alina, Stănescu Nichita, Sirbu Manuela și alții. Mediarea – oxigen pentru o societate modernă, Editura Universul Juridic, București, 2013, p.88.

⁵ Legea R.M. nr.137/2015 cu privire la mediere. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr.224-233.

Conferință științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

consulta opinia unor experti și pentru a face comentarii, astfel încât să-și poată exprima consimțământul liber și în cunoștință de cauză. Așadar, în cazul în care conflictul supus medierii prezintă aspecte dificile și controversate, mediatorul, cu acordul părților, poate să solicite punctul de vedere al unui specialist din domeniul respectiv. Asemănător, în art.22 alin.(2) din Legea medierii (România)¹ este prevăzut că mediatorul sau mediatorii asociați pot angaja, în cadrul biroului, și un specialist necesar activității de mediere.

De aici putem deduce că expertul/specialistul poate fi atras pentru soluționarea conflictului din orice domeniu. Nu se specifică dacă acei experti/specialiști ar trebui să dețină atestate de calificare, să fie experti judiciari sau experti agreeați de o instituție publică. Cert este că un astfel de specialist are, de regulă, un program încărcat, iar tarifele solicitate au un quantum destul de sporit.

Practica medierii a demonstrat că părțile evită, de cele mai multe ori, să apeleze la un mediator despre care au cunoștință că nu este specializat și în domeniul aferent litigiului lor. Acest inconvenient nu este specific doar Republicii Moldova și României, fiind sesizat și de către justițiabilitii din alte state.

Legile medierii sunt supuse frecvent modificărilor, completărilor și armonizărilor cu legislația europeană și este de așteptat ca viitoarea arhitectură a actului de mediere să ducă la creșterea numărului acordurilor de mediere. Interesul părților este de a urma o procedură prin care să poată fi dobândit rapid un înscris (titlu executoriu), a cărui punere în executare să fie certă și de scurtă durată. Ar putea profita de această procedură, în deosebi, părțile care vizează stingerea litigilor privitoare la raporturile comerciale dintre profesioniști². Un asemenea text de lege va contribui la degrevarea instanțelor de judecată, precum și la scăderea considerabilă a duratei de soluționare a diverselor litigii, ambele subscrîndu-se unui interes public major al sistemului judiciar.

Subliniem faptul că în cadrul Programului de formare continuă “Medierea pentru judecători și procurori”, 25-26 septembrie 2017, în România, a fost pusă în discuție problematica medierii, ca soluție viabilă în privința eficientizării justiției ca serviciu public. Cu această ocazie a fost repusă în discuție Strategia Ministerului de Justiție pentru perioada 2015-2022, publicată în Monitorul Oficial al României nr.19/12.01.2015³, în care, se recomandă medierea ca soluție pentru optimizarea organizării și funcționării instanțelor și parchetelor.

În opinia judecătorilor și procurorilor participanți în acest program, rezultatul concret al acestei soluții ar fi îmbunătățirea eficacității și eficienței activității instanțelor și parchetelor, creșterea calității actului de justiție, scăderea costurilor de organizare a unui proces și reducerea duratei de soluționare a dosarelor “grele” în care nu este posibilă medierea.

Ne rălim acestei opinii, și considerăm că aceeași atitudine ar trebui să adopte și celelalte profesii juridice, în special avocații. Or, avocații, în prezent, sunt retinenți în a îndruma clienții spre birourile de mediatori. În opinia noastră, avocații și-ar putea însuși clienții la un mediator pe care îl consideră ei însiși competent, i-ar asista, ar scurta durata litigiului, și și-ar spori pe această cale încrederea în serviciile juridice pe care le acordă. În același timp, ar putea conveni cu mediatorul și părțile implicate în conflict asupra unui program care să nu le afecteze activitatea profesională.

În luna august 2019, s-a propus de către un număr de 200 de manageri ai unor mari corporații americane listate la bursă, reuniți sub denumirea de Business Roundtable, modificarea statutelor corporațiilor pe care le reprezintă, prin inserarea unei misiuni și a unui interes social al corporației, fără a se concentra exclusiv asupra maximizării profitului.

Profesorul Gheorghe Piperea, în intervenția avută în cadrul Conferinței Liniștea dinaintea furtunii și tentativele de îndiguire⁴, 28 mai 2021, la București consideră că această mișcare sau doctrină denumită de dumnealui *mission type reason*, în traducere misiune de tip rațiune este o mișcare reglementară și doctrinară cu succes în SUA și preluată în prezent și de UE. Dintre țările europene Franța a început să implementeze această doctrină cu succes. În viziunea acestei doctrine, întreprinderea nu mai este o fabrică de făcut bani pentru patroni, ci trebuie să aibă o rațiune socială. Întreprinderea de succes nu vai mai fi cea mai mare întreprindere din lume ci va fi cea mai de succes pentru lume.

¹ Legea nr.192 din 16.05.2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator (România). În: Monitorul Oficial al României, 2006, nr.441.

² Mihalescu Constantin. Necesitatea întăririi instituției medierii în cauze comerciale în România și în Republica Moldova. În: Revista științifică internațională “Supremația Dreptului” (Republica Moldova), 2021, nr.1, p.109-116.

³ Strategia Ministerului de Justiție (România) pentru perioada 2015-2022. În: Monitorul Oficial al României, 2015, nr.19.

⁴ Piperea Gheorghe. Conferință științifică internațională „Liniștea dinaintea furtunii și tentativele de îndiguire”, <https://www.piperea.ro/articol/conferinta-linistea-dinaintea-furtunii-si-tentativele-de-indiguire/> (vizitat 13.04.2022).

Conferința științifică „Rulul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Acet concept nu va ajunge prea curând în Republica Moldova și România, întrucât patronii nu au încă posibilitatea de a oferi aceste facilități. Dacă s-ar întâmpla acest lucru, vor fi mai puține conflicte majore între membrii acționariatului sau între acționari și salariați, iar cele de însemnatate redusă vor putea fi soluționate și prin procedura medierii atât online¹, cât și tradițional. Cu toate că medierea online are deja reglementare în instituția medierii și nu a fost folosită prea des, în prezent, în contextul pandemic, la fel ca învățământul online, nu poate avea o rată mare de succes.

Cu titlu de concluzii, putem reține aspectele care succed. Dat fiind complexitatea relațiilor sociale în actualul context internațional, coroborat cu faptul că, în prezent, cetățenii din țările din estul Europei intră în contact și au diverse relații cu cetățenii din alte țări europene, iar armonizarea legislațiilor încă este în desfășurare, soluția legislativă rămâne implementarea instituției precedentului judiciar. Această instituție reprezintă unul din pilonii dreptului anglo-saxon, și s-a dovedit a fi mai adaptat nevoilor justițiabililor datorită flexibilității față de schimbările generate de evoluția neîncetată a circuitului civil și a mediului de afaceri transfrontalier.

Curtea de Justiție a Comunității Europene (C.J.C.E.) și C:E.D.O., au adoptat deja instituția precedentului judiciar a dreptului anglo-saxon, iar statele europene sunt invitate să adere la această instituție. În acest context și instituția medierii ar avea de câștigat, justițiabilii putând anticipa în prealabil o eventuală soluție și ar fi predispuși mai ușor să accepte medierea.

Încrederea în instituția medierii din Republica Moldova ar fi mult consolidată dacă art.12 din Legea nr.137/2015 cu privire la medierea, care reglementează dobândirea calității de mediator profesionist, ar avea un nou alineat și anume: lit. b/1 cu următorul cuprins: “are o vechime în muncă de cel puțin 3 ani”, condiție analogă art.7 din Legea nr.192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator din România.

Considerăm că într-o viitoare abordare legislativă medierea nu ar trebui considerată o procedură inferioară celorlalte proceduri: cea judiciară și cea arbitrală. Contractului de mediere încheiat între părți ar trebui să i se confere o mai mare forță juridică, contribuind în acest fel la o mai mare stabilitate a raportului juridic încheiat.

Cu titlu de propuneri, articolul 182² din Codul de procedură civilă al R.M.2, intitulat *Procedura medierii judiciare*, să fie amendat în aşa fel, încât alături de judecător să participe și un mediator format în baza Legii nr. 137/2015 cu privire la medierea.

Recomandăm ca judecătorii, în mod benevol, să urmeze un stagiu de pregătire în procedura medierii în urma căruia să primească un atestat de mediator. Cu acest atestat, sau cu un atestat obținut în urma unui curs optional organizat de facultatea de drept absolvită, judecătorii ar trebui să fie înscrise în Tabloul mediatorilor autorizați la Consiliul de mediere. Astfel, în opinia noastră, articolul 182² din Codul de procedură civilă ar putea avea următorul cuprins:

“(1) După acceptarea spre examinare a cererii de chemare în judecată în condițiile art.168 alin.(4), instanța judecătorescă, în termen de 5 zile, stabilește pentru părțile în proces data ședinței de soluționare amiabilă a litigiului. Cu această ocazie, instanța judecătorescă solicită părților alegerea unui judecător cu atestat sau mediator autorizat specializat în domeniul spelei analizate.

(2) În cazul în care părțile lasă la aprecierea instanței profilul mediatorului, atunci instanța numește un mediator de pe Tabloul mediatorilor autorizați.

(3) Dacă există dovada citării legale, absența părților de la ședința de soluționare amiabilă a litigiului nu afectează curgerea termenului prevăzut la alin.(5) din prezentul articol”.

Rațiunea introducerii unui astfel de text în corpul art.182² din Codul de procedură civilă, ar fi aceea că, pe această cale s-ar consolida instituția medierii și formarea și perfecționarea mediatorilor autorizați.

Considerăm că prea severe sunt sancțiunile aplicate mediatorilor moldoveni, în special cele cuprinse în art.20 – *suspendarea și încetarea profesiei de mediator*. Edificator este alin.(2) litera e) din acest articol, care prevede că ”încetarea activității de mediator se poate produce” pentru un termen de cel mult 2 ani, în cazul neexercitării profesiei de mediator în cadrul unui birou de mediere și/sau al unei organizații de mediere în condițiile stabilite la art.15 și/sau art.16, până la prezentarea dovezilor corespunzătoare”. Această prevedere ar trebui eliminată pentru că ar putea fi în contradicție cu Codul muncii și/sau cu garanția dreptului la muncă consfințit prin art. 43 din Constituție.

¹ Mihalache Iurie, Mihalescu Constantin. Impactul tehnologiilor digitale asupra activităților profesioniștilor în drept și a mediatorilor autorizați în societatea actuală. În: Revista Națională de Drept (Republica Moldova), 2021, nr.3, p.23.

² Codul de procedură civilă al Republicii Moldova Nr. CP225/2003 din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr.285-294.

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Apreciem că instituția mediatorului autorizat ar trebui consolidată atât în Republica Moldova, cât și în România. O soluție pentru Republica Moldova ar putea fi admiterea de către Curte a unei alte excepții de neconstituționalitate a articolelor din Legea nr.31/17.03/2017 privind completarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova nr.225/2003. Excepția ar putea fi ridicată și fundamentată pe alte temeuri de drept.

Altă soluție ar fi abrogarea de către legiuitor a articolelor din Codul de procedură civilă care reglementează medierea judiciară. Această sarcină ar trebui preluată de Consiliul de mediere care ar trebui să fundamenteze o inițiativă legislativă în acest scop. Consiliul de mediere nu are nici o îngădare de a apela la serviciile unor profesioniști ai dreptului, de a se sfătuia cu instituții similare din alte state europene, de a apela la opinia publică prin analize, rapoarte, seminarii, etc.

Scopul final atât pentru România, cât și pentru Republica Moldova, ar fi cea indicată de Raportul privind starea medierii în statele membre publicat în data de 21.11.2018 de Parlamentul European în care se menționează că “deși medierea este peste tot și de toți lăudată și promovată este foarte puțin folosită de cetățenii europeni și foarte puțin încurajată de statele membre.”, iar dacă România ar fi introdus o procedură de mediere de tip italian, “cu o mediere obligatorie pe fondul conflictului (nu doar de informare sau tatonare a conflictului) cu posibilitatea părților de a se retrage oricând din mediere, atunci medierea obligatorie ar fi trecut examenul de constituționalitate”.

Concluzia reflectată de acest Raport ar trebui să provoace toate organizațiile de mediatori autorizați, atât din România, cât și din Republica Moldova, iar Consiliile de mediere să formuleze o inițiativă legislativă care să poată trece eventualele teste de constituționalitate.

Bibliografie:

1. Ancheș Diana-Ionela. Medierea în viața social-politică. Editura Universitară, București, 2010, 221 p.
2. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova Nr. CP225/2003 din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr.285-294.
3. Gorghiu Alina, Stănescu Nicolae, Bogdan Codruț și alții. Medierea oxigen pentru afaceri, Editura Universul Juridic, București, 2011, 355 p.
4. Gorghiu Alina, Stănescu Nichita, Sîrbu Manuela și alții. Medierea – oxigen pentru o societate modernă, Editura Universul Juridic, București, 2013, 345 p.
5. Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție din România, pronunțată la 21.10.2020, Secția de Contencios Administrativ și Fiscal, dosar nr. 5399/2020, sursa: www.csj.ro
6. Legea R.M. nr.137/2015 cu privire la mediere. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr.224-233.
7. Legea nr.192 din 16.05.2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator (România). În: Monitorul Oficial al României, 2006, nr.441.
8. Mihalache Iurie. Dreptul afacerilor. Note de curs. Chișinău: Print Caro, 2015, 324 p.
9. Mihalescu Constantin. Necesitatea întăririi instituției medierii în cauze comerciale în România și în Republica Moldova. În: Revista științifică internațională “Supremația Dreptului” (Republica Moldova), 2021, nr.1, p.109-116.
10. Strategia Ministerului de Justiție (România) pentru perioada 2015-2022. În: Monitorul Oficial al României, 2015, nr.19.
11. Piperea Gheorghe. Conferință științifică internațională „Linistea dinaintea furtunii și tentativele de indiguire”, <https://www.piperea.ro/articol/conferinta-linistea-dinaintea-furtunii-si-tentativele-de-indiguire/> (vizitat 13.04.2022).
12. Mihalache Iurie, Mihalescu Constantin. Impactul tehnologiilor digitale asupra activităților profesioniștilor în drept și a mediatorilor autorizați în societatea actuală. În: Revista Națională de Drept (Republica Moldova), 2021, nr.3, p.21-29.
13. Raportul privind starea medierii în statele membre publicat în data de 21.11.2018 de Parlamentul European https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0392_RO.html (vizitat 14.04.2022).

¹ Raportul privind starea medierii în statele membre publicat în data de 21.11.2018 de Parlamentul European https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0392_RO.html (vizitat 14.04.2022).

SUBIECTUL INFRACTIUNII DE VIOL

THE SUBJECT OF RAPE

BLAȘCU Olesea, asistent universitar,
Catedra de Drept
Facultatea de Drept și Administrație Publică,
Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul

Rezumat: În această lucrare sunt analizate: posibilitatea unei persoane juridice de a avea calitatea de subiect activ al violului, aspecte privind calitatea de subiect pasiv, reglementarea formelor agravate și implicațiile acestelui etc.

Cuvinte cheie: viol, subiect activ, subiect pasiv, persoană juridică, victimă,

Abstract: In this paper are analyzed: the possibility for a legal person to have the quality of active subject of rape, issues concerning the quality of passive subject, the regulation of aggravated forms and its implications, etc.

Keywords: rape, active subject, passive subject, legal person, victim

Subiectul activ al infracțiunii de viol. Potrivit Codului Penal, infracțiunea de viol este considerată gravă, deoarece este săvîrșită cu intenție. Prin urmare, sunt posibile de răspundere penală pentru viol persoanele fizice responsabile care, la momentul săvîrșirii infracțiunii date, au atins vîrstă de 14 ani (art.21 CP).

Din cele expuse reiese că subiect al infracțiunii de viol poate fi numai persoana fizică responsabilă și care, la momentul săvîrșirii raportului sexual violent, a atins vîrstă de 14 ani.¹

Persoana fizică devine subiect al infracțiunii numai dacă intrunește cumulativ următoarele condiții prevăzute de lege:

- a) responsabilitatea;
- b) vîrstă minimă prevăzută de lege.

Concomitent cu semnele obligatorii, subiectul infracțiunii de viol trebuie să mai intrunească și alte semne facultative, dar tot așa de importante ca cele de bază: prezența aptitudinii fiziologice de a realiza raportul sexual firesc.²

În ceea ce privește alte particularități ce caracterizează persoana infractorului și care determină comportamentul lui, aceste trăsături au, desigur, o mare importanță pentru soluționarea corectă a cazului, luarea în considerare a circumstanțelor atenuante și agravante, dar nu pot să influențeze asupra calificării infracțiunilor săvîrșite de o persoană concretă.

La săvîrșirea infracțiunii de viol, ca și a altor infracțiuni privind viața sexuală, la făptuitor se manifestă frecvent așa-numitele anomalii psihice de atracție sexuală. Aceste anomalii se evidențiază în cazurile de săvîrșire a violului în privința persoanelor de vîrstă fragedă, de vîrstă înaintată, psihic bolnave, a celor care nu se pot apăra sau exprima voința, ori însotit de torturarea victimei etc.

Totodată, e nevoie de explicat că existența acestor anomalii psihice nu mărturisesc despre starea de irresponsabilitate a făptuitorului, cu toate că în anumite cazuri prezența acestor dereglații în procesul săvîrșirii raporturilor sexuale interzise de lege pot fi simptome ale unei boli psihice ce determină aflarea făptuitorului în stare de irresponsabilitate.

Asemenea boli psihice care pot influența asupra excitării sexuale avansate, precum și anomalii ale activității sexuale sunt:

- stadiul maniacal al psihozei maniacal-depresive;
- stadiul inițial al paraliziei progresive;
- debilitatea vîrstei înaintate;
- oligofrenia.³

¹ Sergiu Brînză, Xenofon Ulianovschi ș.a., Drept penal, Partea specială, ed. Cartier juridic, Chișinău, 2005, pag.165

² M. Avram, T.Popovici, V.Cobîșneanu, Cercetarea infracțiunilor contra persoanei. Ghidul ofițerului de urmărire penală, ed.ARC, Chișinău, 2004, pag.139

³ Alexandru Nacu, Anatol Nacu, Psihiatria judiciară, F.E.P. Tipografia centrală, Chișinău, 1997, pag.275

Conferință științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

În asemenea cazuri, făptuitorul poate fi recunoscut irresponsabil și eliberat de răspundere penală. Totuși, practica ne demonstrează că, deși anomaliiile de atracție sexuală bolnăvicioase sunt simptoame ale unor boli psihice, în majoritatea cazurilor persoanele care săvîrșesc violurile sunt responsabile, deoarece cercetările judiciar-psihiatric stabilăsc că la acești indivizi maladiile indicate nu afectează pe deplin capacitatea de a-și da seama de caracterul periculos al acțiunilor lor și de a le conduce.¹

Un interes deosebit pentru practica judiciară îl prezintă starea de psihopatie a persoanei în momentul săvîrșirii violului.

Știința psihiatrică judiciară nu recunoaște psihopatia ca o boală psihică care ar putea lipsi persoana de capacitatea de a-și da seama de caracterul periculos al acțiunilor sale și de a le conduce.² De aceea, recunoașterea acestor indivizi responsabili pentru comiterea infracțiunii de viol se referă la cazurile cînd anomaliiile afective și de voință, caracteristice pentru starea acestor persoane, devin deosebit de intensive, nu pot fi corectate și influențează esențial și negativ asupra desfășurării lor. Deseori, aceste anomalii duc la o apreciere insuficientă de critică de către psihopat a situațiilor de viață și a faptelor sale, la neînțelegerea pînă la capăt a cerințelor înaintate de lege și de regulile de conviețuire socială, au ca efect ignorarea pe deplin a normelor comportamentului stabilit de secole.

Prin urmare, persoanele recunoscute psihopate poartă pe deplin răspundere penală, fiind recunoscute ca persoane responsabile.

Un semn important al subiectului infracțiunii de viol îl constituie sexul persoanei.

În legislația penală anterioară se prevedea că subiect al infracțiunii de viol poate fi numai o persoană de sex masculin, însă în cadrul săvîrșirii acestei infracțiuni, prin participație, de către un grup de persoane de ambele sexe, o persoană de gen feminin poate căpăta calitatea de coparticipant ori de coautor, dacă ea prin aplicarea constrîngerii fizice sau psihice față de victimă a contribuit la violarea victimei de către alte persoane.³

În legislația penală nouă se mențin aproape aceleași prevederi, însă se cere explicarea unor aspecte:⁴

- a) subiect al violului este o persoană de sex masculin;
- b) subiect al violului este o persoană de sex feminin;
- c) subiect al violului este o persoană hermafrodită (ambigenă).

Persoana de sex masculin va fi subiect și autor al infracțiunii de viol în cazul cînd el nemijlocit întreține un raport sexual firesc cu o persoană de sex feminin, săvîrșit prin constrîngere fizică sau psihică a victimei sau profitând de imposibilitatea ei de a se apăra sau de a-și exprima voință.

În asemenea situație, făptuitorul trebuie să posede capacitatea fiziologică de a putea întreține actul sexual.

Subiect al infracțiunii poate fi recunoscută persoana de gen masculin „care are penis și dispune de libido, potenție de erecție, orientare sexuală atipică”. Lipsa la individ a acestor caracteristici suplimentare exclud răspunderea lui penală chiar și în cazurile cînd sunt săvîrșite acțiuni ce reprezintă latura obiectivă a infracțiunii.

Să examinăm mai larg această stare a persoanei de sex masculin. E cunoscut faptul că tulburările de dinamică sexuală masculină se referă la starea lui de impotență, ce se manifestă prin mai multe forme clinice. Impotență este o stare patologică a unui bărbat inapt pentru săvîrșirea actului sexual. Această stare poate să se manifeste în următoarele forme:

1. Impotență de dorință sexuală (de libido) existentă în cromozomopatii, boli endocrine, boli consumptive cronice etc
2. Impotență de erecție constituie forma clinică cea mai gravă de impotență, erecția fiind fenomenul fiziologic major al copulației. În majoritatea cazurilor, forma indicată de impotență se datorează diabetului, atherosclerozei arterei hipogastrice, situațiilor ce tulbură hemodinamica corpilor cavernosi ca adevărați pilieri ai erecției, coiturilor întrerupte etc.
3. Impotență de ejaculare se poate prezenta ca precoce, mai malignă, și ca tardivă, mai benignă. Sexologia modernă determină impotență de ejaculare precoce anume cea care se produce sub 2 minute de la începerea actului sexual și privează partenera de orgasm. Ea se poate datora excitației psihice, fizice de eșec, inflamațiilor locale. Impotență de ejaculare tardivă se produce după 20 minute de la începerea actului sexual și apare după simpatectomii, abuz de psihotrope și uneori se produce și retrograd, adică în vezica urinară.

¹ H. N. Смирнова, Уголовное право. Учебное пособие, изд. Михайлова, Санкт -Петербург, 2002, стр.140

² Alexandru Nacu, Anatol Nacu, Psihiatria judiciară, F.E.P.Tipografia centrală, Chișinău, 1997, pag.288

³ Codul penal , adoptat la 24 martie 1961/Veștile RSSM, 1961(abrogat)

⁴ M. Avram, T. Popovici, V. Cobășneanu, Cercetarea infracțiunii contra persoanei. Ghidul ofițerului de urmărire penală, ed. ARC, Chișinău, 2004, pag.141

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

4. Impotența de satisfacție apare, de asemenea, în andropauze, boli debilitante, boli psihice etc.

De aici rezultă că nu toate formele de impotență sexuală pot priva persoana de gen masculin de a săvârși raporturi sexuale care ar exclude răspunderea penală. E cazul numai de formele „de libido” – impotență de dorință sexuală și impotență de erecție.

Este necesar de precizat că acțiunile acestor persoane ca autori al infracțiunii nu pot constitui latura obiectivă nici a violului consumat și nici a tentativei de viol. Cu toate că aparent acțiunile lor sunt asemănătoare celor de tentativă de viol, ele nu pot fi calificate ca tentativă de viol, deoarece sunt întreprinse cu mijloace absolut nule. Pentru asemenea acțiuni făptuitorul poate fi tras la răspundere penală pentru huliganism, cauzarea de prejudicii sănătății persoanei sau pentru cauzarea de lovitură sau acțiuni perverse.¹

De menționat că în cazul când persoana de sex masculin care suferă de impotență de erecție sau este lipsită de penis, sau acest organ nu este dezvoltat pentru a face posibilă întreținerea actului sexual și, pentru atingerea scopului de săvârșire a unui raport sexual ilegal, a folosit o proteză care a fost introdusă în organul genital feminin, atunci consider că persoana ar trebui recunoscută ca autor al actului sexual și, evident, subiect al infracțiunii de viol.

Această concluzie se explică prin faptul că făptuitorul își satisfacă dorința sa lăuntrică sexuală utilizând un mijloc special. Totodată, partea vătămată va suferi aceleași urmări pe care le poate suferi în procesul și în urma unui act sexual violent.²

Practica judiciară a mai multor state recunoaște făptuitorul ca autor al infracțiunii de viol și în cazurile în care ultimul folosește o proteză a organului sexual masculin pentru săvârșirea unui raport sexual cu o persoană de sex opus prin constrângere fizică sau psihică, sau profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-și exprima voința.³

Totodată, persoanele de sex masculin care nu dispun de penis sau la care organul sexual masculin nu este dezvoltat pentru a întreține raporturi sexuale firești, ori dacă suferă de impotență sub forma „de libido” (impotență de dorință sexuală) și impotență de erecție, atunci făptuitorul va fi recunoscut ca subiect al infracțiunii de viol în cazurile de participație la săvârșirea acestei infracțiuni în calitate de organizator, instigator sau complice.

Persoana de sex feminin va fi recunoscută ca subiect și autor al infracțiunii de viol numai în cazul în care săvîrșește nemijlocit un raport sexual firesc cu o persoană de sex masculin prin constrângerea fizică sau psihică a victimei sau profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-și exprima voința.

Ca și bărbatul, femeia suferă de anumite afecțiuni sexuale care o împiedică să aibă raporturi sexuale firești și, în astă situații, ea nu poate fi recunoscută ca autor al infracțiunii de viol.

Afecțiunile sexuale feminine sunt mai puțin nocive datorită caracterului mai puțin activ al dinamicii sexuale feminine și ele sunt cunoscute sub numele de apareunie, dispareunie și frigiditate.

Apareunia este imposibilitatea consumării coabitării prin lipsa intromisiunii sexuale, întâlnită în absențele congenitale de vagin, atenozele vaginale malformative sau postcaustice, în himenul incomplet rupt etc.

Dispareuniile sunt reprezentate de dificultatea de coabitare explicate de himene incomplet rupte, aderențe peritoniale, prolaps uterin, retroflexii uterine blocate în aderențe, anxietate, nevralgii pelviene, vaginită, disproporții între organele genitale și vaginale, care este o contractură spastică reflexă a musculaturii părții interioare a vaginului ce face intromisiunea dificilă etc.

Frigiditatea este imposibilitatea de a obține satisfacție sexuală, deci o inaptitudine de orgasm care poate fi totală sau parțială, primară sau secundară, selectivă sau neselectivă, esențială sau simptomatică. Frigiditatea recunoaște cauze feminine primare (intersexualitate, boala cushing, obezitate), secundare (depresii, menopauze, sterilitate chirurgicală, neoplazii, diabet) sau simptomatice (abuz de neuroleptice, coit întrerupt, simpatetectomii etc.).⁴

Totodată, persoana de sex feminin cu asemenea dereglați va întruni toate semnele subiectului infracțiunii de viol în cazurile de participație în calitate de organizator, instigator sau complice.

¹ Л.Л.Кругликова, Уголовное право России. Часть особенная, изд. Волтерс Клувер, Москва, 2004, стр.125

² M. Avram, T. Popovici, V. Cobîșneanu, Cercetarea infracțiunii contra persoanei. Ghidul ofițerului de urmărire penală, ed. ARC, Chișinău, 2004, pag.142

³ Л. Л. Кругликова, Уголовное право России. Часть особенная, изд. Волтерс Клувер, Москва, 2004, стр.125

⁴ Gh. Scripcaru, Curs de medicină legală, ed. Fundația Chenaria, Iași, 1995, pag.222-223

Conferință științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Subiect al violului este o persoană hermafrodită. În cazuri extrem de rare, „la unele persoane sunt exprimate semnele și masculine, și feminine. Astfel de stare se numește hermafroditism (ambigen). (Hermafrodit-care are organe de reproducere masculine și feminine pe același individ).¹

Știința medicală cunoaște două tipuri de hermafroditism: adevărat și pseudohermafroditism.

Hermafroditismul adevărat se caracterizează prin prezența la un individ a glandelor sexuale masculine și feminine, în timp ce organele genitale externe pot fi exprimate numai într-un gen. Această formă se înregistrează extrem de rar.

Mult mai frecvent se întâlnește pseudohermafroditismul. La aceste persoane există sau glande sexuale masculine sau glande sexuale feminine, însă organele genitale externe sunt asemănătoare celor ale sexului opus.

Această formă de pseudohermafroditism este întâlnită în literatura de specialitate ca transsexualism, adică „trăirea sentimentului de apartenență la un alt sex”.²

Considerăm că criteriul de apreciere a sexului la persoana care a săvîrșit raportul sexual interzis cu o altă persoană de sex opus îl vor constitui organele sexuale externe. Dacă individul transsexual posedă organe sexuale masculine și întreține un raport sexual ilegal cu o persoană de sex feminin, atunci făptuitorul va întruni semnele subiectului și autorului infracțiunii de viol.

În caz că individul transsexual are organe genitale feminine și săvîrșește un act sexual firesc, dar interzis, cu o persoană de sex masculin, atunci făptuitorul, de asemenea, va fi recunoscut ca subiect și autor al infracțiunii analizate.

Dacă persoana hermafrodită nu săvîrșește nemijlocit actul sexual interzis, dar organizează sau dirijează realizarea infracțiunii de viol sau prin orice metode determină făptuitorul să întrețină un raport sexual interzis, sau a contribuit la săvîrșirea infracțiunii de viol prin sfaturi, indicații, prestare de informații, acordarea de mijloace sau instrumente ori înlăturarea de obstacole, precum și persoana care a promis dinainte că îl va favoriza pe autorul violului, va tăini mijloacele sau instrumentele de săvîrșire a infracțiunii, urmările acesteia, va fi recunoscută ca subiect al violului în calitate de organizator, instigator sau complice.

Participația penală, în cazul infracțiunii de viol, este posibilă în toate formele sale. În ceea ce privește coautoratul, îl găsim incriminat separat și sancționat mai grav în cadrul art.171 alin.(2) lit.(c) CP, deși cu referire la acest segment analitic în doctrina penală sunt expuse opinii controversate.³

Într-o primă opinie se consideră că violul presupune un autor unic, nefind de conceput o consumare simultană a violului de mai multe persoane. Lipsind această posibilitate, nici actele de violență sau amenințare săvîrșită de un coacță, chiar dacă au fost necesare pentru crearea condițiilor consumării violului, nu vor putea fi socotite ca acte de coautorat.

Într-o altă opinie, violul, fiind o infracțiune complexă, a cărei latură obiectivă este compusă din două acte succesive, divizibile în timp (constrîngerea și raportul sexual), se consideră că persoana care ia parte la activitatea de constrîngere asupra persoanei, în vederea realizării de către autorul principal al raportului sexual, este coautor.

Doctrina penală și practica judiciară autohtonă au adoptat cea de-a doua teorie. În acest sens, după cum rezultă din prevederile art.44 CP, infracțiunea se consideră săvîrșită cu participație simplă, dacă la săvîrșirea ei au participat în comun, în calitate de coautori, două sau mai multe persoane, fiecare realizând latura obiectivă a infracțiunii. Deci, este suficient ca o persoană să realizeze doar una din activitățile ce formează latura obiectivă a infracțiunii de viol (raport sexual sau constrîngere), pentru a fi întrunite condițiile de a fi coautor al infracțiunii în cauză.

De altfel, Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală nr.17 din 7 noiembrie 2005,⁴ prevede că, drept viol săvîrșit de două sau mai multe persoane urmează a fi încadrate nu doar acțiunile persoanelor care au săvîrșit un raport sexual forțat, dar și cele ale persoanelor care au contribuit, prin aplicarea constrîngerii fizice și psihice față de victimă, la realizarea propriu-zisă a infracțiunii de viol.

¹ M. Avram, T. Popovici, V. Cobîșneanu, Cercetarea infracțiunilor contra persoanei. Ghidul ofițerului de urmărire penală, ed.ARC, Chișinău, 2004, pag.143

² Gh. Scripcaru, Curs de medicină legală, ed. Fundația Chenarea, Iași, 1995, pag.223

³ Cușnir Valeriu, Infracțiunea de viol. Aspecte juridico-penale. Studiu monografic, ed. Totex-Lux, Chișinău, 2006, pag.23

⁴ Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală nr.17 din 7 noiembrie 2005 http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=349

Conferința științifică „Rulul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Subiect pasiv (victimă) a infracțiunii de viol poate fi orice persoană fizică.¹ Sunt prevăzute însă anumite calități pe care trebuie să le înlăturească subiectul pasiv pentru realizarea unor modalități circumstanțiale ale infracțiunii de viol. Aceste condiții se referă la vîrsta victimei² sau la anumite raporturi preexistente dintre făptuitor și victimă.³

Dacă în procesul realizării violului se săvîrșesc acte de violență și asupra altor persoane (bărbați sau femei), care s-ar opune săvîrșirii infracțiunii sau care ar putea stînjini infractorul, acestea nu vor fi subiecți pasivi ai infracțiunii de viol, ci ai infracțiunilor contra sănătății și integrității corporale a persoanei.⁴

Pentru încadrarea faptei în limitele conținutului infracțiunii de viol nu interesează dacă acțiunile s-au exercitat asupra unei persoane căsătorite, văduvă sau divorțată, nici dacă a mai avut sau nu raporturi sexuale cu făptuitorul sau cu alte persoane. Chiar dacă femeia a fost sanctionată anterior pentru prostituție, ea poate fi subiect pasiv al infracțiunii de viol, dacă fapta s-a săvîrșit asupra ei.

O problemă controversată în cadrul doctrinei de drept penal o constituie posibilitatea soției de a fi sau nu subiect pasiv al infracțiunii prevăzute la art.171 CP. În opinia unor autori, nu săvîrșește infracțiunea de viol bărbatul care ar comite o asemenea faptă asupra soției sale. În apărarea opiniei sale, acești autori aduc următoarele argumente: existența căsătoriei presupune consumămintul femeii la raporturi sexuale cu soțul ei, iar dacă acest consumămint nu mai este menținut, ea poate pune capăt vieții conjugale prin desfacerea căsătoriei pe calea divorțului. Ocrotirea libertății sexuale a femeii căsătorite are loc, deci, ținându-se seama de acest consumămint, care exclude noțiunea de viol în ceea ce privește soțul ei. Aceasta nu înseamnă, bineînțeles, că bărbatul căsătorit ar avea dreptul de a recurge la acte de constrîngere față de soția sa atunci cînd aceasta se opune raportului sexual. Dimpotrivă, soția are dreptul de a se opune acestor raporturi pentru că libertatea ei sexuală, precum și libertatea persoanei, în general, este inalienabilă prin căsătorie sau pe orice altă cale. De aceea, soțul care va folosi, în acest scop, acte de violență asupra soției sale va fi răspunzător penal atunci cînd fapta sa va întregi conținutul unei infracțiuni contra sănătății persoanei. Ceea ce constituie infracțiune, în acest caz, nu este încălcarea libertății femeii de a consuma la raport sexual, ci actele de constrîngere folosite în acest scop, care au determinat o vătămare a sănătății sau integrității corporale, moartea ori sinuciderea victimei.⁵ Din cele consemnate putem concluziona, că soțul nu poate fi subiect pasiv al infracțiunii de viol.

Un alt grup de autori sunt adepti ai unei teorii diametral opuse, și anume că soțul poate fi subiect pasiv al infracțiunii. Ultimii aduc în apărarea teoriei sale următorul argument: ținând cont de noile orientări moderne asupra drepturilor omului, ale libertății și inviolabilității vieții sexuale, acestea nu pot fi îngădiate și limitate în nici un fel, nici prin căsătorie.⁶

În ceea ce ne privește considerăm corectă opinia autorilor ce susțin, că soția poate fi victimă a infracțiunii de viol.

V.Gherasimenco în articolul său „Particularitățile violenței sexuale și problema violului marital” abordează această întrebare discutabilă între specialiști.⁷

În realitate, violul este un act care se întâmplă în mod obișnuit, iar violatorii sunt oameni obișnuiți. Până la înțelegerea deplină a acestei realități eforturile de a clasifica agresiunea sexuală în cadrul cuplurilor căsătorite drept viol sunt private cu suspiciune. Atribuirea termenului de „violator” unui soț care își forțează soția să întrețină relații sexuale fără consumămantul acesteia este considerată o reacție exagerată.⁸ În același timp, a avea rețineri în folosirea unui termen, precum *violarea soției*, înseamnă a evita subiectul în totalitate. Rezistența pe care o opunem folosirii cuvântului *viol* în cazurile de agresiune sexuală maritală arată măsura drepturilor de care se bucură bărbații căsătoriți. Violul mai degrabă se consideră o prerogativă a bărbatului sau o crimă împotriva onorii familiei, femeii sau soțului. Cu toate acestea, faptul că la mijloc este vorba de o legătură consfințită prin căsătorie face ca problema să devină mult mai complexă.

În ce privește violul marital, ca orice alt tip de viol, e necesar să facem o distincție între formele de constrângere:

¹ Vasile Dobrinou, Drept penal, partea specială, Teorie și practica judiciară, ed. Lumina Lex, București, 2002, pag.212

² Art.171 alin.(2)CP, art.171 alin.(3)lit.b) CP

³ Art.171 alin.(3) lit.a) CP

⁴ Cușnir Valeriu, Infracțiunea de viol. Aspecte juridico-penale. Studiu monografic, ed. Totex-Lux, Chișinău, 2006, pag.25

⁵ Gh. Diaconescu, Drept penal, Partea specială, ed. Fundația România de Mâine, București, 2003, pag.341

⁶ Gh. Nistoreanu, Al-dru Boroi, Drept penal, partea specială, ed. All Beck, București, 2002, pag.152

⁷ V. Gherasimenco, Particularitățile violenței sexuale și problema violului marital // Revista Națională de Drept, 2006, nr.11, pag.66

⁸ www.e-scoala.ro/atitudinea față de diferitele forme de divianță sexuală în trecut și în prezent.htm

Conferință științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

- ***Constrângerea socială*** este acea presiune resimțită de femei din cauza convențiilor sociale (îndeplinirea datoriei de soție) și a ceea ce se așteaptă din partea lor conform principiilor culturii din care fac parte.

Astfel, această formă de constrângere privind relațiile sexuale în cuplurile căsătorite este instituționalizată în cultura noastră și inoculată indivizilor. Acest fapt este motivat de răspunsul unei doamne interviewate de David Finkelhor: m-am simțit constrânsă și n-am făcut-o de bunăvoie, dar, în prezență împrejurărilor (de educația care am primit-o și lucrurile cu care am fost învățată), consimțământul meu face ca actul să nu fie considerat viol. Deoarece cât de degradant și dăunător poate fi acest gen de constrângere, ea nu poate fi assimilată definiției violului.

- ***Constrângerea interpersonală*** are loc atunci când o femeie întreține relații sexuale cu soțul ei în urma amenințărilor, care pot să nu fie de natură violentă.

Soții care amenință că nu vor mai aduce bani în casă, că se vor implica într-o relație extraconjugală se fac vinovați de constrângere interpersonală. Cu toate acestea, când astfel de amenințări nu sunt asociate cu nici un fel de constrângere fizică, actul sexual ce urmează nu poate fi considerat viol. Nu există îndoială asupra faptului că formele de constrângere socială și interpersonală pot fi opresive și dăunătoare și etichetate ca viol. Totuși, este mult mai utilă limitarea definiției violului marital la prevederile legale privind folosirea forței și amenințărilor cu folosirea forței în cazul lipsei consimțământului femeii.

- Drept urmare, ***constrângerea prin amenințări psihice sau fizice*** reprezintă elementul central al violului.

Amenințările fizice pot fi clasificate de la amenințări explicite până la uciderea persoanei, dacă aceasta nu se supune în urma amenințărilor. Amenințarea trebuie să fie percepță ca una reală, care poate fi pusă imediat în executare, ceea ce constituie factorul de presiune psihică. Amenințarea poate fi exprimată verbal, prin gesturi speciale, prin demonstrarea armelor sau a altor asemenea obiecte.

Utilizarea efectivă a forței fizice de asemenea este răspândită pe scară largă, începând cu folosirea avanțajului diferenței de dimensiuni și de putere pentru a pune la pământ o femeie, până la a-i provoca și alte traume fizice grave. Astfel, constrângerea fizică se poate exprima în: lovirea victimei, vătămarea intenționată a integrității corporale sau a sănătății, imobilizarea, dezgolirea violentă a organelor genitale și atribuirea unei poziții anumite corpului victimei, deținerea forțată într-o încăpere încuiată etc.

Este importantă sublinia că multe dintre femeile ai căror soți le-au supus cu forță să facă sex, chiar dacă ele au opus rezistență, și care se simt violate în urma agresiunilor nu definesc aceste experiențe drept viol. Acest fapt e motivat de stereotipul, conform căruia violurile sunt comise de persoane străine, pe alei întunecate, însă combinat cu noțiunea de „îndatorire a soției” face ca femeilor să le fie foarte greu să identifice violul marital ca fiind un „viol adevarat”.

Drept urmare, constrângerea psihică și fizică este exercitată asupra victimei, care poate fi o persoană căsătorită sau divorțată. Deci, nu se exclude posibilitatea săvârșirii violului asupra soției (soțului).

Astfel, ***violul marital*** poate fi definit drept *întreținere forțată de relații sexuale fără consimțământul femeii în cazul în care agresorul și victimă sunt legal căsătoriți*.

Considerăm că în ceea ce privește sfera subiecților vor exista discuții atât doctrinare cât și în ceea ce privește practica instanțelor.

Bibliografie :

1. Alexandru Nacu, Anatol Nacu, Psihiatria judiciară, F.E.P. Tipografia centrală, Chișinău, 1997
2. Codul penal , adoptat la 24 martie 1961/Vestile RSSM, 1961(abrogat)
3. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18-04-2002 Publicat : 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109495&lang=ro
4. Cușnir Valeriu, Infracțiunea de viol. Aspekte juridico-penale. Studiu monografic, ed. Totex-Lux, Chișinău, 2006
5. Gh. Diaconescu, Drept penal, Partea specială, ed. Fundația România de Mâine, București, 2003
6. Gh. Nistoreanu, Al-dru Boroi, Drept penal, partea specială, ed. All Beck, București, 2002
7. Gh. Scripcaru, Curs de medicină legală, ed. Fundația Chenarea, Iași, 1995
8. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală nr.17 din 7 noiembrie 2005
9. M. Avram, T. Popovici, V. Cobîșneanu, Cercetarea infracțiunii contra persoanei. Ghidul ofițerului de urmărire penală, ed. ARC, Chișinău, 2004

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”;
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

10. Sergiu Brînză, Xenofon Ulianovschi ș.a., Drept penal, Partea specială, ed. Cartier juridic, Chișinău, 2005
11. V. Gherasimenco, Particularitățile violenței sexuale și problema violului marital // Revista Națională de Drept, 2006, nr.11
12. Vasile Dobrinoiu, Drept penal, partea specială, Teorie și practica judiciară, ed. Lumina Lex, București, 2002
13. Л. Л. Кругликова, Уголовное право России. Часть особенная, изд. Волтерс Клувер, Москва, 2004
14. Н. Н. Смирнова, Уголовное право. Учебное пособие, изд. Михайлова, Санкт -Петербург, 2002

DREPTUL DE ACCES ÎN INSTANȚE

THE RIGHT OF ACCESS TO COURTS

CARAMAN Nina, doctorandă
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”
Catedra Drept public
ninelicaramancezar@gmail.com

Rezumat: Deseori accesul în instanțe pentru persoane este înfăptuit mai cu seama prin respectarea „literei legii” care trebuie să fie respectată indiferent de rasă, religie, statut social și relația față de lumea din afara ta. Prin argumente sensibile încercăm să explicăm că accesul în instanță are loc cu respectarea normelor juridice. Respectarea drepturilor fundamentale în instanțe trebuie să fie efectivă, ceea ce înseamnă că, atunci când unei persoane îi sunt încălcate drepturile, ea beneficiază de dreptul la o cale de atac eficientă în fața unei instanțe judecătoarești.

Dreptul la o cale de atac eficientă este consacrat prin lege și realizat în instanțe.

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene stabilește, de asemenea, că, în toate procedurile judiciare privind legislația UE, toate persoanele implicate au dreptul la un proces echitabil

Parlamentul European a contribuit la dezvoltarea drepturilor persoanelor care sunt suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale, pentru ca acestea să beneficieze de aceleași garanții procedurale minime în toate statele membre.

Drepturile fundamentale în instanțe, respectarea drepturilor cetățenilor, promovarea egalității de șanse, adaptarea la era digitală, accesul la justiție, garantarea dreptului de azil, aspect, autorizat, sustragere, rezoluție arbitral, iluzoriu, controversat, național, furniza, revizuire, intervenție etc.

Cuvinte cheie: instanță judecătoarească, cale de atac, lege, Uniunea Europeană.

Abstract: Often access to court for persons is made especially by respecting the "letter of the law" which must be respected regardless of race, religion, social status or relationship with the world outside you. By sensitive arguments we try to explain that access to court takes place in compliance with legal rules. Respect for fundamental rights in court must be effective, which means that when a person's rights are violated, they have the right to an effective remedy before a court.

The right to an effective remedy is enshrined in law and exercised in court.

The Charter of Fundamental Rights of the European Union also states that in all legal proceedings concerning EU law, all persons involved have the right to a fair trial.

The European Parliament has contributed to the development of the rights of persons suspected or accused in criminal proceedings, so that they enjoy the same minimum procedural guarantees in all Member States.

Fundamental rights in court, respect for citizens' rights, promoting equal opportunities, adapting to the digital age, access to justice, guaranteeing the right to asylum, appearance, authorized, evasion, arbitrary, illusory, controversial, national resolution, provision, review, intervention, etc.

Keyword: court, appeal, law, European Union.

Dreptul la o instanță

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Introducere Explicație: Art. 6 § 1 din Convenție „1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî [...] asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil [...].”¹

Dreptul și accesul la o instanță

Dreptul de acces la o instanță în sensul art. 6 a fost definit în hotărârea. Referindu-se la principiile superiorității dreptului și interzicerii oricărei puteri arbitrară care susțin Convenția, Curtea a afirmat că dreptul de acces la o instanță era un element important al garanțiilor consacrate de art. 6.

Dreptul la un proces echitabil garantat de art. 6 § 1 impune existența unei căi judiciare concrete care să permită revendicarea drepturilor.²

Prezentarea contestației - Fiecare justițial are dreptul să prezinte în fața unei instanțe orice contestație referitoare la „drepturile și obligațiile sale cu caracter civil”. Astfel, art. 6 § 1 consacră „dreptul la instanță”, pentru care „dreptul de acces”, și anume dreptul de a sesiza instanța în materie civilă, constituie un aspect. Art. 6 § 1 poate fi aşadar invocat de orice persoană care, considerând nelegală discurs în exercitarea unuia dintre drepturile sale cu caracter civil, se plâng că nu a avut posibilitatea să se adreseze în privința unei asemenea încălcări unei instanțe ce corespunde cerințelor art. 6 § 1. Atunci când există, nereguli cu privire la legalitatea unei astfel de intervenție, o încălcare reală și serioasă referitoare fie la existența, fie la întinderea dreptului invocat, justițialul are dreptul, în temeiul art. 6 § 1, ca „o instanță să soluționeze această chestiune de drept intern”³. [3]

Potrivit altor autori,- apărătorul ar fi reprezentantul inculpatului, în sensul că ar interveni în procesul penal în numele și în interesul acestuia. Poate fi definit și în acest fel însă el apărătorul în realitate, dezvoltă o activitate autonomă în nume propriu, asistându-l pe inculpat;

Refuzul unei instanțe de a examina acuzațiile justițialilor privind potrivirea raportului unei proceduri cu garanțiile esențiale ale unui proces echitabil le limitează acestora dreptul de acces la o instanță.

Asistența juridică - importantă componentă a dreptului la apărare -constă în apărarea, asistarea și reprezentarea părților din proces și a celorlalte persoane interesate, de către avocați. Apărarea - ca formă a asistenței juridice - constă în activitatea procesuală de valorificare a drepturilor și intereselor părților sau persoanelor interesate din proces. Conceptul de asistență juridică sau prezentare, se referă la ajutorul dat de apărător justițialului, ceea ce presupune prezența efectivă și activă a apărătorului alături de acesta, pe care îl îndrumă și îl ajută permanent. Apărarea prin asistență juridică trebuie să fie demnă, serioasă, pusă în slujba adevărului, pentru că altfel, apărătorul ar deveni apărătorul infracțiunii. Avocatul este independent și se supune numai legii, statutului și regulamentului eticii profesionale. Cu alte cuvinte, el nu colaborează cu organele judiciare în vederea stabilirii vinovăției învinuitului sau inculpatului.

Dreptul la instanțe-, „Dreptul la instanță”, la fel ca și dreptul de acces, nu are un caracter absolut: drepturile se răsfrâng, dar nu pot restricționa accesul liber al unui individ într-un mod sau până la un punct astfel încât dreptul să fie afectat în însăși esența sa.

În plus, însușirile nu sunt compatibile cu art. 6 § 1 decât dacă urmăresc un scop legitim și dacă există un raport rațional de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul vizat. Deși dreptul de a prezenta o contestație civilă în față unui judecător se numără printre „principiile fundamentale ale dreptului universal recunoscut”. Curtea nu consideră că aceste garanții figurează printre normele „jus cogens”, în starea actuală a dreptului internațional,. În hotărârea Baka împotriva Ungariei (MC). Curtea a constatat importanța ridicată pe care documentele internaționale și cele ale Consiliului Europei, precum și jurisprudența instanțelor internaționale și practica altor organisme internaționale o acordă respectării caracterului echitabil al procedurii în cauzele care privesc retragere sau destituirea judecătorilor, în special intervenției unei autorități independente de puterile executivă și legislativă în orice decizie legată de încetarea mandatului unui magistrat. În decizia Lovrić împotriva Croației care privea excluderea unui membru al unei asociații, Curtea a subliniat că o limitare a dreptului de acces la o instanță pentru a contesta o astfel de decizie urmărea un „scop legitim”, care ținea de autonomia organizațională a asociațiilor (Curtea a făcut referire la art. 11 din Convenție).

¹ Cartea drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, adoptată la Nisa la 7 decembrie 2000, Jurnalul Oficial al Comunității Europene, seria C nr. 364/2000

² C. Bârsan, Comentariu CEDO, vol I, p. 395-397.

³ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 12 iulie 2001, Ferrazzini c/ Italia, § 25

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Întinderea controlului jurisdicțional al unei astfel de decizii poate fi redusă, chiar și în mod semnificativ, însă persoana în cauză nu trebuie să fie privată de dreptul la o cale de atac jurisdicțională.

Conform legislației internaționale și europene a drepturilor omului, noțiunea de acces la justiție obligă statele să garanteze oricărei persoane dreptul de a se adresa instanței – sau, în anumite circumstanțe, de a se adresa unui alt organizație pentru soluționarea alternativă a litigiilor – pentru a obține o măsură reparatorie, în cazul în care se constată că drepturile persoanei au fost încalcate. Prin urmare, acesta este, de asemenea, un drept care permite persoanelor să își exercite alte drepturi.

Accesul la justiție cuprinde o serie de drepturi fundamentale ale omului, cum ar fi dreptul la un proces echitabil conform articolului 6 din ECHR și conform articolului 47 din Carta drepturilor fundamentale a UE, precum și dreptul la un remediu efectiv conform articolului 13 din ECHR și conform articolului 47 din Cartă.

Dreptul privind accesul la justiție din Carta drepturilor fundamentale a UE poate corespunde celui cuprinse în ECHR. Prin urmare, jurisprudența CEDO este importantă pentru interpretarea drepturilor din Cartă.

În pofida faptului că punerea în aplicare a dispozițiilor ECHR și ale Cartei drepturilor fundamentale a UE este guvernată de sisteme distincte, ambele accentuează ideea necesității punerii în aplicare în primul rând la nivel național a dreptului la un remediu efectiv și a celui la un proces echitabil. Accesul la justiție permite persoanelor fizice să se protejeze împotriva încălcării drepturilor, să remedieze faptele ilicite, să atragă răspunderea puterii executive și să se apere în cadrul procedurii penale. Acesta este un element important al statului de drept și include dreptul civil, penal și administrativ. Accesul la justiție este atât un proces, cât și un obiectiv și este esențial pentru persoanele care urmăresc să beneficieze de alte drepturi procesuale și de drept material. La nivel internațional,

Comitetul pentru Drepturile Omului din cadrul ONU a deschis calea, încă de la înființarea sa, în rândul organismelor ONU create în temeiul tratatului, interpretării conceptelor referitoare la accesul la justiție.² Accesul la justiție este garantat de instrumentele ONU¹ [1], precum Convenția de la Aarhus din 1998 privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziei și accesul la justiție în probleme de mediu și Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități din 2006.

Un drept concret și efectiv

Metodele aplicate Dreptul de acces la instanță trebuie să fie „concret și efectiv”.

Dreptul de acces impune ca un individ „să beneficieze de o posibilitate clară și concretă de a contesta un act ce constituie o intervenție în drepturile sale”².

Legislația referitoare la tendințele care trebuie respectate pentru a formula un recurs vizează asigurarea bunei administrări a justiției și respectarea, în special, a principiului securității juridice. Reglementarea în cauză sau aplicarea acesteia nu trebuie să împiedice justițiabilul să se predomine de o cale de atac disponibilă. În special, trebuie, în fiecare caz, să se procedeze la o evaluare în lumina notă deosebită și metoda despre care se face vorbite. În aplicarea normelor de procedură, Instanțele trebuie să evite o manifestare ideal care neagă valoarea conținutului ideologic care ar aduce atingere caracterului echitabil al procedurilor și o acomodare abuzivă care ar duce la eliminarea condițiilor procedurale stabilite de lege.

Dreptul de acces la o instanță este afectat în însăși esență să atunci când raporturile legale a acestuia încetează să mai servească scopurilor de securitate juridice și bună administrare a justiției și constituie un obstacol care împiedică justițiabilul să solicite soluționarea pe fond a litigiului de către instanța competentă³. În cazul unei indicări incorecte a termenelor care trebuie respectate de autorități, instanțele naționale trebuie să țină cont suficient de circumstanțele specifice ale cauzei și să nu aplique normele și jurisprudență importante într-un mod prea dur.

Dreptul la acțiune sau la o cale de atac trebuie să se exercite din momentul în care părțile interesate pot cunoaște efectiv deciziile judiciare care le impun o obligație sau care ar putea aduce atingere drepturilor sau intereselor lor legitime. Curțile și tribunalele ar putea, prin întârzierea înștiințarea deciziilor lor, să surzeze termenele căilor de atac sau chiar să facă imposibilă introducerea unei căi de atac. Menționarea, că actual de informare între organul jurisdicțional și părți, servește la aducerea la cunoștință a deciziei instanței, precum și a temeiurilor care o motivează, pentru a permite părților, dacă este cazul, să formuleze o cale de atac sau unei

¹ Cartea drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, adoptată la Nisa la 7 decembrie 2000, Jurnalul Oficial al Comunității Europene, seria C nr. 364/2000.

² Cartea drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, adoptată la Nisa la 7 decembrie 2000, Jurnalul Oficial al Comunității Europene, seria C nr. 364/2000.

³ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 19 aprilie 2007, Vilho Eskelinen și alții c/ Finlanda

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

părți terțe interesate să intervină, referitoare la o persoană fizică care nu fusese citată să compară în calitate de parte terță interesată într-o procedură al cărei rezultat i-a cauzat un prejudiciu).

În general, autoritățile naționale trebuie să acționeze cu toată atenția sporită necesară pentru ca justițiabilul să fie informat despre procedura care îl privește, astfel încât să poată să compară și să se apere, avizarea procedurii neputând fi lăsată în întregime la discreția părții adverse (a se vedea, pentru un rezumat al jurisprudenței, referitoare la reclamant care nu fusese informat despre procedura de divorț. Judecata menționând că miza unei astfel de proceduri impunea o silință specială din partea autorităților, pentru a asigura respectarea dreptului de acces la o instanță).

Publicitate colectivă a actelor administrative care păstrează un echilibru adevărat între interesele administrației și cele ale persoanelor în cauză, oferind, în special, acestora din urmă o posibilitate clară și concretă de a contesta actul administrativ nu constituie un obstacol nepotrivit față de dreptul de acces la o instanță.

Un stat nu poate, fără rezerve sau control din partea organismelor Convenției, să eschiveze de la aptitudinea instanțelor o serie întreagă de acțiuni civile sau să elibereze de orice răspundere civilă grupuri mari sau categorii de persoane. Dacă acest fapt nu ar fi în potrivite cu principiul statului de drept într-o societate democratică, nici cu principiul fundamental care stă la baza art. 6 § 1, și anume acela că pretențiile civile trebuie să poată fi prezentate în fața unui judecător. De menționat că justiția, atunci când imunitatea nu exclude în mod explicit posibilitatea unui control judiciar, trebuie să fie înțeleasă întotdeauna ca împuñernici statele să efectueze un astfel de control pentru a evita abuzul în aplicarea sa, pentru a menține echilibrul just între interesele concurente aflate în joc.

Pentru a pune în aplicare prevederile articolului 6 și pentru a proteja drepturile care sunt mai degrabă practice și adevărate, decât teoretice și înșelătoare, Curtea de la Strasbourg a elaborat următoarele elemente structurale, parte integrantă a "dreptului la o instanță":

- accesul la o instanță;
- finalitatea hotărârilor judecătorești;
- executarea la timp a hotărârilor judecătorești.

Dreptul de acces la o instanță este un drept calificat și ia forme destul de diferite în sferele civile și penale.

Accesul la o instanță Dreptul de acces la o instanță este preocupat de 4 categorii de probleme principale:

- absența sau imposibilitatea reclamantului de a face față unei acțiuni civile sau recursului penal, sau de a obține o hotărâre judecătorească;
- obstacolele procedurale cu privire la acces, cum ar fi termenele limită;
- obstacolele practice cu privire la acces, cum ar fi lipsa de asistență juridică; imunitatea părăților civili.

Rezultatele obținute și discuții. Calitatea procesuală activă, revendicarea despăgubirilor și stabilirea hotărârii judecătorești.

Acest statut prevede dreptul de a depune o cerere în judecată pentru a examina punctele de drept importante pentru litigiul în cauză, în vederea adoptării unei decizii cu caracter obligatoriu. În același timp, articolul 6 nu presupune drepturi importante (pentru a obține despăgubiri, de exemplu); un drept reclamat în instanță trebuie să aibă o bază în dreptul interne și reclamantul ar trebui să aibă un interes personal în rezultatul procedurilor, adică, cazul nu ar trebui să fie discuții în contradictoriu.

Dreptul de acces la o instanță își are originea în dreptul internațional care interzice negarea justiției. Aceasta se aplică atât în cadrul procedurilor "civile" cât și în cadrul celor "penale".

Accesul la justiție în materie de mediu sunt percepute astfel încât să vă ofere informații ușor accesibile privind inițierea unei acțiuni în fața unei instanțe judecătorești independente sau a unui organism administrativ.

În cazul când ne confruntăm, cu o activitate cu efecte dăunătoare pentru jurisprudență sau nu ni se oferă garanții legale pe parcursul luării unei decizii (cum ar fi accesul la informații în materie juridică, evaluarea admisibilității asupra sistemului juridic sau participarea publică), puteți contesta acest lucru în fața unei instanțe judecătorești sau a unui organism judiciar independent. În astfel de cazuri este util să cunoașteți normele specifice din fiecare stat membru privind drepturile cetățenilor și a grupurilor aplicabile unei proceduri de revizuire. În primul rând, pentru a putea contesta acte administrative, decizii și îndepărțări din centru atenției, este important să cunoașteți normele în materie de acces la instanțele judecătorești, denumite uneori „locus standi” sau „capacitate procesuală activă”.

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

În cazul în care ați introdus o acțiune în fața unei instanțe, este important să știți și faptul că cetățenii și grupurile pot beneficia de anumite garanții privind condițiile de acces în cazul în care există posibilitatea de a introduce o acțiune. Aceasta înseamnă, în special, că procedura de contestare trebuie să fie încheiată într-un interval rațională de timp, fără întârzieri neargumentate, și că părțile în procedură nu pot suporta costuri dovedite ale procedurilor.

De asemenea, este important să știm că, în domeniul protecției omului, organizațiile neguvernamentale din domeniul protecției juridice au, de asemenea, un statut privilegiat în procedurile de cercetare, acționând pentru supravegherea justiției și în calitate de agenți de apărare a justiției ca actor care nu se poate proteja, întrucât „justiția nu are voce”.

Asociația Obștească ”Juriștii pentru Drepturile Omului” a câștigat în instanță de fond procesul de judecată inițiat împotriva Consiliului Concurenței, instituție care a îngăduit accesul asociației la informațiile de interes public solicitate. Instanța de judecată a constatat că Asociației i-a fost încălcăt dreptul de acces la informațiile solicitate privind: lista persoanelor juridice din Republica Moldova, sancționate de către Consiliul Concurenței, în conformitate cu art. 77 din Legea concurenței, cu indicarea sumelor amenzilor aplicate, în perioada 01.01.2013 – 01.08.2017; copia contractului de locație, inclusiv anexele acestuia, a spațiului în care își desfășoară activitatea sediul central al Consiliului Concurenței (mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 73/1); lista nominală a angajaților Consiliului Concurenței, care dețin funcții publice și care în perioada 01.01.2015 – 01.08.2017, au beneficiat de sporuri, adaosuri, suplimente la salariu de bază, precum și de premii, cu indicarea sumei totale a stimulărilor pentru fiecare angajat în parte; informații cu privire a se opune voinei de către Consiliul Concurenței a expertilor/specialiștilor privați (naționali sau străini), cu oferirea serviciilor prestate, sau care urmează a fi prestate de aceștia, precum și a valorii contractelor respective. Magistrații au obligat instituția să apropiveze datele la care organizația a cerut acces. La data de 7 septembrie 2017, Asociația Obștească ”Juriștii pentru Drepturile Omului” a depus la Consiliul Concurenței o cerere prin care a solicitat acces la informațiile de interes public privind sancțiunile aplicate persoanelor juridice, închirierea spațiului de către instituție, sporurile salariale ale angajaților care dețin funcții publice din cadrul instituției, precum și privind contractarea expertilor/specialiștilor pentru prestarea unor servicii și valoarea contractelor respective¹.

Concluzii Atunci când încercați să abordați cea mai bună soluție de adoptat în urma unei acțiuni cu efecte dăunătoare reale sau potențiale asupra vieții, de exemplu, într-o zonă protejată sau asupra vieții cetățenilor, este important să știți că, în anumite cazuri, puteți sesiza organisme specializate, cum sunt organele de urmărire penală sau instituția avocatului poporului, prin depunerea unei plângeri. Accesul liber la justiție este consacrat, ca drept cetățenesc fundamental, prin art. 6, pct. 1, din Convenție, cât și art. 10 din Declarația universală a drepturilor omului, precum și prin art. 14, pct. 1, din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice². Ca mijloace procedurale concrete de care pot uza cetățenii pentru a accede la justiție se prevede cererea de chemare în judecată și căile ordinare și extraordinare de atac împotriva hotărârilor judecătoarești (apelul, recursul, contestația în anulare și revizuirea), iar Codul de procedură penală prevede plângerea. Căile procedurale menționate asigură persoanelor interesate accesul la o instanță de judecată, căreia, prin lege, i s-a stabilit competența de a hotărî în materie civilă sau penală. Acest mod de reglementare al dreptului de acces la justiție este cu abordarea europeană a acelaiași idee generală, căci, acțiunea Convenției, exercitarea dreptului de acces la justiție presupune tocmai asigurarea accesului oricărei persoane la un tribunal instituit de lege, adică care s-a stabilit competența de a hotărî în materie civilă sau penală.

Bibliografie:

1. Cartea drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, adoptată la Nisa la 7 decembrie 2000, Jurnalul Oficial al Comunității Europene, seria C nr. 364/2000.
2. C. Bârsan, Comentariu CEDO, vol I, p. 395-397.
3. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 12 iulie 2001, Ferrazzini c/ Italia, § 25
4. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 19 aprilie 2007, Vilho Eskelinens și alții c/ Finlanda
5. F. Sudre, Drept european și internațional al drepturilor omului, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 251.

¹ F. Sudre, Drept european și internațional al drepturilor omului, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 251.

² Amnesty International Fair Trials Manual, 1999, capitolul 12 „Dreptul de a fi judecat de un tribunal competent, independent și imparțial stabilit de lege”.

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

6. Amnesty International Fair Trials Manual, 1999, capitolul 12 „Dreptul de a fi judecat de un tribunal competent, independent și imparțial stabilit de lege”.

LATURA SUBIECTIVĂ A INFRACTIUNII DE VIOL

SUBJECTIVE SIDE OF RAPE CRIME

BLAŞCU Olesea, asistent universitar,

Catedra de Drept

Facultatea de Drept și Administrație Publică,
Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul

CIUDIN Oxana, asistent universitar,

Catedra de Drept

Facultatea de Drept și Administrație Publică,
Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul

Rezumat: Vinovăția, ca element permanent și obligatoriu al laturii subiective, „poate fi calificată drept atitudine psihică, interzisă de lege, sub formă de intenție sau imprudență, a persoanei față de fapta socială periculoasă săvîrșită de ea sau față de consecințele faptei”. Știința dreptului penal și practica judiciară sunt unanime în faptul că „latura subiectivă a violului se caracterizează numai prin intenție directă”.

Cuvinte cheie: viol, subiect activ, subiect pasiv, persoană juridică, victimă.

Abstract: Guilt, as a permanent and obligatory element of the subjective side, “can be qualified as a psychic attitude, forbidden by law, in the form of intention or recklessness, of the person towards the dangerous social deed committed by him or towards the consequences of the deed. The science of criminal law and judicial practice are unanimous in that “the subjective side of rape is characterized only by direct intent.”

Keywords: rape, active subject, passive subject, legal person, victim

Știința dreptului penal și practica judiciară sunt unanime în faptul că „latura subiectivă a violului se caracterizează numai prin intenție directă”.¹

Vinovăția, ca element permanent și obligatoriu al laturii subiective, „poate fi calificată drept atitudine psihică, interzisă de lege, sub formă de intenție sau imprudență, a persoanei față de fapta socială periculoasă săvîrșită de ea sau față de consecințele faptei”.

La infrațiunile de viol, făptuitorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale manifestate prin raport sexual contrar voinței victimei, cu aplicarea constrângerii fizice sau psihice, sau profitind de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-și exprima voința.

Totodată, făptuitorul prevedea urmările prejudiciabile ale acțiunilor sale de satisfacere ilegală a necesităților sexuale și a dorit în mod conștient survenirea acestor urmări exprimate prin încălcarea libertății sexuale sau a inviolabilității sexuale a victimei.²

În majoritatea cazurilor, aceste urmări pot fi însoțite și de atentarea la alte valori precum viața și sănătatea victimei, care deja au fost descrise.³

Cele descrise corespund întru totul prevederilor art.17 CP (infractionsi săvîrșite cu intenție), în care este indicată și forma de vinovăție manifestată prin intenție directă, cînd persoana care a săvîrșit infracțiunea își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, a dorit survenirea acestor urmări.

¹ Sergiu Brînză, Infracțiuni contra vieții, sănătății, libertății și demnității persoanei, ed. Juridica, Chișinău, 1999, pag.181

² Valeriu Cușnir, Infracțiunea de viol. Aspecte juridico-penale. Studiu monografic, ed. Totex-Lux, Chișinău, 2006, pag.35

³ M. Avram, T. Popovici, V. Cobîșneanu, Cercetarea infracțiunilor contra persoanei. Ghidul ofițerului de urmărire penală, ed. ARC, Chișinău, 2004, pag.136

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

De menționat faptul că, prin construcția sa juridică, infracțiunea de viol se referă la cele formale și consecințele lor prejudiciabile se includ organic în acțiunile ilegale săvîrșite de făptuitor, deoarece violul se consideră consumat din momentul începerii raportului sexual interzis de legea penală.¹

Prin urmare, responsabilitatea penală pentru această infracțiune apare indiferent de survenirea consecințelor social periculoase, acceptă fiind doar cazurile de viol care au generat consecințe extrem de grave, în cadrul căruia poate avea loc o formă mixtă a vinovăției.

Intenția directă la săvîrșirea violului are loc deoarece acțiunea ce poartă un caracter prejudiciabil reprezintă prin sine un mijloc pentru atingerea acestui scop, cum ar fi constrîngerea fizică sau psihică a persoanei sau profitarea de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-și exprima voința.

Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova a explicitat că „în cazul violului, intenția vinovatului se încadrează atât în scopul final al infracțiunii – raportul sexual cu o femeie, cât și acțiunile pentru atingerea acestui scop prin aplicarea forței fizice, amenințarea sau profitarea de starea de neputință a victimei.²

Factorul intelectiv al vinovăției presupune că făptuitorul este conștient de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale.³

La infracțiunea de viol, făptuitorul înțelege și conștientizează că acțiunile de raport sexual pe care intenționează să le săvîrșească poartă un caracter prejudiciabil, deoarece el sau ignorează voința părții vătămate, sau profită de imposibilitatea ei de a se apăra ori de a-și manifesta voința, adică atacă o persoană a cărei inviolabilitate sexuală este apărată prin lege.

În asemenea cazuri, subiectul, pînă a săvîrși violul, deține informații clare în privința următoarelor aspecte:

1. Presupusa victimă în nici un caz nu va accepta de bună voie întreținerea relațiilor sexuale, de aceea, făptuitorul este pregătit din punct de vedere fizic și psihologic de a aplica violență prin constrîngere fizică sau amenințarea cu constrîngere psihică, de a înfîrpe pe deplin sau parțial rezistența opusă de victimă. Făptuitorul în mod conștient aplică violență sau amenințarea pentru a constrînge victimă să intre în raport sexual contrar voinței sale.

2. Presupusa victimă se află în imposibilitatea de a se apăra din cauza unor deficiențe fizice, a vîrstei minore sau înaintate, a unei boli temporare sau patologice, traume ale membrilor inferioare sau superioare, a stării de ebrietate avansată și nu va putea opune rezistență fizică sau psihică. Făptuitorul conștientizează aceste împrejurări și le folosește activ pentru a săvîrși raportul sexual împotriva voinței persoanei.

3. Presupusa victimă se află în stare de imposibilitate de a-și manifesta voința exprimată prin incapacitatea persoanei de a înțelege pe deplin realitatea încurajătoare și caracterul real al faptei din cauza unei absolute stări de ebrietate, ce a provocat un somn profund, un somn hipnotic, a unei stări de moarte aparentă (falsă), cînd victimă nu dă dovadă de voință (șoc psihologic) sau soc emoțional, vîrstă minoră sau înaintată, boală psihică ce paralizează conștientul persoanei etc.

Făptuitorul înțelege și conștientizează aceste momente și le folosește în favoarea sa pentru a săvîrși raportul sexual, nedorit și neînțeles de partea vătămată, dorind urmările social periculoase.

De aici rezultă că infracțiunea de viol se săvîrșește cu intenție directă, de aceea violul nu poate fi săvîrșit nici cu intenție indirectă și nici din imprudență, deoarece particularitățile acestor forme de vinovăție constau în atitudinea psihică a subiectului față de consecințele prejudiciabile ale faptei săvîrșite.

Factorul volitiv constă în dirijarea activității umane prin luare în fiecare caz separat a deciziei de a săvîrși sau nu anumite acțiuni.⁴

Reglarea voinței constă în direcționarea conștientă a eforturilor fizice și psihice la luarea hotărîrilor, la lichidarea obstacolelor, cearea sau folosirea condițiilor favorabile pentru atingerea scopului propus.⁵

Deoarece, în cadrul violului, în afară de cel calificat, caracterul prejudiciabil al urmărilor acțiunilor săvîrșite este inseparabil de caracterul social periculos al însăși acțiunilor, factorul relativ în această infracțiune se transferă asupra faptei însăși și include dorința de a atinge prin săvîrșirea unor asemenea acțiuni a unui anumit scop: săvîrșirea unui raport sexual, care în mod de sine stătător poate să fie ilegal.

¹ Уголовное право. Особенная часть. Учебник для ВУЗов, изд. Норма, Москва, 2001, стр.171

² Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală nr.17 din 07.11.2005

³ M. Avram, T. Popovici, V. Cobîșneanu, Cercetarea infracțiunilor contra persoanei. Ghidul ofițerului de urmărire penală, ed. ARC, Chișinău, 2004, pag.136

⁴ Brisc I., Infracțiuni privind viața sexuală. Modificările și completările aduse acestor infracțiuni prin Legea nr.197/2000 și Ordonanța de urgență a Guvernului României nr.89/2001 // Dreptul, nr.11, 2002

⁵ www. Avoconsult.ro/Hărțuirea sexuală și violul fără urme fizice.htm

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Legea penală nu pedepsește însuși raportul sexual ca un act biologic firesc și necesar procesului de perpetuare a speciei umane ori de satisfacere a acestui instinct fiziologic, dar interzice în mod categoric acel raport sexual care este săvîrșit contrar dorinței victimei sau dacă partea vătămată nu și-a putut manifesta voința sa.

Procesul formării intenției: intenția, la săvîrșirea infracțiunii de viol, poate să apară în următoarele forme:

- spontană;
- la provocare;
- premeditată;
- prin modificarea intenției (alternativă), comiterea unor categorii de infracțiuni la săvîrșirea violului.

Intenția spontană apare ca rezultat al unei situații favorabile sau benefice, create întîmplător ca urmare a unui concurs de împrejurări. În asemenea situații, făptuitorului i se realizează intenția criminală prin acțiuni energice, rapide, spontane, necontrolate pe deplin, dar conștiente de săvîrșire a violului.

Pericolul acestei forme de violență constă în faptul că victimă a violului poate deveni orice persoană care nu s-ar putea aștepta la asemenea răsturnări de situații.

Intenția la provocare apare ca urmare a comportamentului libertin, amoral, provocator al victimei, ori a portului instigator sau intrigant.

Această formă de intenție se caracterizează prin impulsivitate sexuală anume în privința persoanei ce prezintă sursa de provocare, deși aceasta nu dorește întreținerea relațiilor sexuale cu violatorul și raportul sexual se produce împotriva dorinței și voinței sale.

Intenția premeditată. „Premeditarea înseamnă trecerea unui interval de timp din momentul luării hotărârii și pînă la momentul executării infracțiunii, durata acestui interval de timp nu este fixă și nici nu poate fi din timp stabilită”. Această formă de intenție presupune acțiuni pregătitoare de alegere a victimei și de urmărire a ei, de alegere a complicitelor, mijloacelor și a locului pentru atacarea victimei și comiterea violului.

Făptuitorul este sigur că el a întreprins toate măsurile pregătitoare și de precauție pentru a izbuti săvîrșirea violului.

Prin aceasta și se manifestă pericolul sporit al acestei forme de intenție infracțională.

Modificarea intenției. Această formă de intenție poate îngloba formele spontane, de provocare și premeditată în cazul cînd infractorul își modifică intenția de comitere a unei infracțiuni la săvîrșirea infracțiunii de viol, sau cînd intenția de comitere a acestei crime este modificată pentru comiterea altei crime, mai grave sau mai ușoare.¹

Asupra procesului de apariție a intenției de săvîrșire a violului o mare influență o are starea de ebrietate alcoolică sau narcotică.

Direcționarea intenției și dinamica ei. Din momentul apariției intenției de săvîrșire a violului și pînă la realizarea ei prin săvîrșirea violului ea este direcționată de voința făptuitorului anume spre atingerea scopului de întreținere a raportului sexual ilegal.

Deseori intenția de a săvîrși violul este modificată spre săvîrșirea altei infracțiuni, mai ușoare sau mai grave, în aşa fel făptuitorul renunță benevol la comiterea crimei indicate, în favoarea comiterii altora, pentru care va fi supus răspunderii și pedepsei penale, dar nu pentru viol.

Uneori intenția subiectului de a comite o altă infracțiune este direcționată spre săvîrșirea violului, renunțînd benevol la comiterea primei infracțiuni. În asemenea cazuri, făptuitorul va purta răspundere și va primi pedeapsă penală pentru infracțiunea de viol.²

Totodată, practica ne demonstrează că în majoritatea cazurilor intenția făptuitorului este direcționată spre săvîrșirea violului și a altor infracțiuni și, în condițiile date, subiectul este pasibil de răspundere și pedeapsă penală pentru concurs de infracțiuni.

Motivul și scopul infracțiunii de viol. Caracterul cetei volitive a persoanei, inclusiv cea infracțională, este determinată de anumite îndemnuri, imbolduri, care direcționează acțiunile ei spre atingerea unui punct final, numit scop. Aceste imbolduri, călăuze, stimulente tocmai și reprezentă motivul infracțiunii.

Motivul violului este determinat de imbolduri sexuale de a-și satisface necesitățile biologice în acest domeniu vital. Este necesar de a ține cont de faptul, după cum s-a mai menționat, că motivul infracțiunii nu trebuie să poarte neapărat un caracter ilegal. Sunt posibile cazuri cînd motivul nu este ilegal, dar criminale sunt

¹ Nițu Daniel, Unele delimitări privind infracțiunea de viol // Revista de drept penal, Asociația română de științe penale, București, nr.2, 2004, pag.117

² Ioniță Gh. I., Unele considerații în legătură cu infracțiunile privitoare la viața sexuală // Dreptul, nr.3, 2003, pag.155

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

mijloacele aplicate de către subiect pentru realizarea lui. Astfel, însăși tendința de a-și satisface necesitatea sa sexuală nu este interzisă, ea fiind chiar necesară. Această tendință devine ilegală numai cînd se înfăptuiește prin metode ce contravîn normelor morale și sănătatei publice.

Clarificarea motivelor infracțiunii dă posibilitatea de a scoate la iveală cauzele comportamentului ilegal al persoanei și starea ei psihică în momentul săvîrșirii violului, precum și de a stabili corect gradul pericolului social al acțiunilor subiectului.

Motivul de bază al săvîrșirii violului întotdeauna poartă un caracter sexual și constă din dorința de a satisface necesitatea sexuală a subiectului însuși, destul de rar și a altor persoane.

În afară de motivul de bază al infracțiunii de viol, pot exista și alte motive secundare precum manifestările huliganice, răzbunarea și altele, care se exprimă prin acțiuni ce au o direcție sexuală.¹

Dacă motivul explică faptul de ce se conduce persoana la săvîrșirea violului, atunci scopul acestei infracțiuni trebuie calificat ca rezultatul final al acțiunilor criminale ale făptuitorului, adică raportul sexual ilegal.

Bibliografie:

1. Brisc I., Infracțiuni privind viața sexuală. Modificările și completările aduse acestor infracțiuni prin Legea nr.197/2000 și Ordonanța de urgență a Guvernului României nr.89/2001 // Dreptul, nr.11, 2002
2. Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală nr.17 din 07.11.2005
3. Ioniță Gh. I., Unele considerații în legătură cu infracțiunile privitoare la viața sexuală // Dreptul, nr.3, 2003
4. M. Avram, T. Popovici, V. Cobîșneanu, Cercetarea infracțiunilor contra persoanei. Ghidul ofițerului de urmărire penală, ed. ARC, Chișinău, 2004
5. Nițu Daniel, Unele delimitări privind infracțiunea de viol // Revista de drept penal, Asociația română de științe penale, București, nr.2, 2004
6. Sergiu Brînză, Infracțiuni contra vieții, sănătății, libertății și demnității persoanei, ed. Juridica, Chișinău, 1999
7. Valeriu Cușnir, Infracțiunea de viol. Aspecte juridico-penale. Studiu monografic, ed. Totex-Lux, Chișinău, 2006
8. [www.Avoconsult.ro/Hărțuirea sexuală și violul fără urme fizice.htm](http://www.Avoconsult.ro/Hărțuirea%20sexuală%20și%20violul%20fără%20urme%20fizice.htm)
9. www.Raduchirița.ro/articole/viol.pdg
10. Уголовное право. Особенная часть. Учебник для ВУЗ ов, изд. Норма, Москва, 2001

**PRACTICA CURȚII EUROPENE DE JUSTIȚIE
ÎN APLICAREA TAXEI PE VALOAREA ADĂUGATĂ (TVA).**

**THE PRACTICE OF THE EUROPEAN COURT OF JUSTICE
IN THE APPLICATION OF VALUE ADDED TAX (VAT).**

ARMEANIC Alexandru

Lector universitar, doctor în drept
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România
E-mail: alexandru.armeanic@ugal.ro

SOLOMON Gheorghii

Magistru în Drept
Institutul Național al Justiției, Republica Moldova
E-mail: solomon.gheorghii@gmail.com

Rezumat: Problema reflecțiilor privind practica judiciară ale Curții Europene va fi analizată prin prisma unor hotărâri ce statorează practica europeană la acest comportament în domeniul fiscal, cu referință la cel mai important venit al Uniunii Europene cum este: Taxa pe Valoarea Adăugată. La momentul

¹ www.Raduchirița.ro/articole/viol.pdg

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

intrării în vigoare a Acordului de la Roma cu privire la impozitul pe circulație, aplicat în statele-membre, se isca prezența unor diferite cote de impozitare, diferențe de procedură și însăși structura impozitului. Comentariile Curții Europene precum și alte hotărâri, în care Curtea concretiza sau completa legislația privind TVA, reprezentă o parte integrantă a bazei juridice ce reglementează TVA, din motivul că conțin prevederi, care determină mecanismul de aplicare a directivelor. Așadar, Hotărârile Curții Europene au devenit izvor de drept și parte componentă a mecanismului juridic de armonizare a legislației ce reglementează impozitele indirecte în statele membre ale Uniunii Europene. În cercetarea expusă de noi, se vor prezenta spre exemplificare câteva cazuri din practica judiciară, demonstrând astfel gradul de influență a Curții Europene la formarea unor instituții juridice de specie, precum și a dreptului fiscal european, în general.

Cuvinte-cheie: Taxa pe Valoarea Adăugată, hotărârile Curții Europene, practica judiciară europeană în domeniul fiscal, interpretarea normelor legale.

Abstract: The issue of the European Court of Justice's reflection on judicial practice will be analyzed in the light of decisions that establish European practice in this tax compartment, with reference to the EU's most important revenue such as the Value Added Tax. At the time of the entry into force of the Rome Tax Convention on Circulation Tax applied in the Member States, there are different tax rates, procedural differences and the structure of the tax. The European Court's comments as well as other rulings in which the Court embodies or completes VAT legislation forms an integral part of the legal basis governing VAT because they contain provisions which determine the mechanism for implementing the directives. The decisions of the European Court have become a source of law and a component part of the legal mechanism for the harmonization of legislation governing indirect taxes in the Member States of the European Union. In our research, we will present a few examples of judicial practice, demonstrating the degree of influence of the European Court in the formation of some legal institutions of the species, as well as European tax law in general.

Keywords: Value Added Tax, European Court of Justice rulings, European judicial practice in the field of taxation, interpretation of legal norms.

Taxa pe Valoarea Adăugată (TVA) a fost implementat pentru prima dată în anul 1958, fiind aplicat în sistemul fiscal al Franței. Acest impozit a fost înlocuit cu impozitul pe circulația mărfurilor (aplicat pentru prima dată în Germania din 1918)^[1], care era calculat în baza prețului produsului aplicat. Introducerea TVA a propus un mecanism perfecționat, care calculează doar valoarea adăugată de către fiecare producător.

Față de impozitul pe circulația mărfurilor, care era calculat atât din valoarea adăugată, cât și cu taxa calculată și aplicată de furnizorii anteriori (denumit “impozit la impozit” sau “impozit în cascadă”), TVA se calculează doar din valoarea fiecărui furnizor, evitând taxarea dublă a taxei anterior calculat și introduse de furnizor.

În componența valorii adăugate, se include: cheltuielile salariale, plățile în fondul social, uzura calculată (utilajul), dobânda pentru credite, venitul, impozite plătite din venit, alte cheltuieli.

Potrivit Directivei nr. 6 obiectele impozabile cu TVA constituie: livrarea mărfurilor și serviciilor pe teritoriul statelor-membre de către subiecții impozabili în baza unei remunerări; importul mărfurilor din statele care se află în afara teritoriului vamal al Comunității Europene, achiziționarea mărfurilor care trec frontieră statelor membre.

La momentul intrării în vigoare a Acordului de la Roma cu privire la impozitul pe circulație, aplicat în statele-membre, se isca prezența unor diferite cote de impozitare, diferențe de procedură și însăși structura impozitului. Comentariile Curții Europene precum și alte hotărâri, în care Curtea concretiza sau completa legislația privind TVA, reprezentă o parte integrantă a bazei juridice ce reglementează TVA, din motivul că conțin prevederi, care determină mecanismul de aplicare a directivelor. Așadar, Hotărârile Curții Europene au devenit izvor de drept și parte componentă a mecanismului juridic de armonizare a legislației ce reglementează impozitele indirecte în statele membre ale Uniunii Europene.

Așadar, TVA reprezintă unul din cele mai importante impozite din categoria celor indirecte, reglementarea căreia este o condiție esențială în dezvoltarea pieții comune. Întru susținerea acestei idei organele statelor-membre au depus un efort esențial pentru crearea unui mecanism unic de funcționare a TVA.

Cu excepția TVA, aplicat în Franța, în statele-membre se foloseau diferite sisteme de calculare a acestor taxe. Această situație a și generat art. 95 a Acordului, menită să neutralizeze influența negativă de „diversitate”

Conferința științifică „Rul știntei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

în domeniul impozitării în cadrul Uniunii Europene. S-a luat cunoștință și a realizat o serie de măsuri, în scopul de a trece peste diferențele și greutățile existente în funcționarea impozitului pe circulație în limitele UE.

Așadar, proiectul de soluționare ale acestei probleme a inclus următoarele etape:

- diferența structurii taxei pe circulație și a cotelor de taxare a statelor-membre au fost nivelate prin sistemul plășilor de compensare la frontieră;
- armonizarea structurii taxelor cu păstrarea cotelor diferite de taxare și folosirea unei mai avansate sisteme de compensare la frontieră;
- stabilirea unei structuri unice a taxei, armonizarea cotelor de taxare și anularea sistemului de compensare.

În contextul celor menționate anterior, problema reflecăilor privind practica judiciară ale Curții Europene al Uniunii Europene va fi analizată prin prisma unor hotărâri ce stătornicește practica europeană la acest comportament în domeniul fiscal, cu referință la cel mai important venit al Uniunii Europene cum este: Taxa pe Valoarea Adăugată. De remarcat, că impozitele directe sunt de regulă lăsate la voia reglementării țărilor membre ale Uniunii Europene și accentul fiind pus anume pe Taxa pe Valoarea Adăugată, considerându-se venitul primordial pentru bugetul Uniunii Europene.

Desigur, că un rol important la stabilirea și aplicarea corectă a sistemului juridic care reglementează TVA (ca și în alte ramuri ale dreptului european), au avut hotărârile Curții Europene.

Așadar, existența Taxei pe Valoarea Adăugată în sistemul fiscal al fiecărui stat este condiția obligatorie pentru aderarea la uniune, având ca argument, că vărsările financiare de la TVA reprezintă unul din principalele surse de formare a bugetului Uniunii Europene. Statele-membre unde s-a instituit TVA, stabilesc mărimea cotei impozabile în limitele, stabilite în legislația europeană. (art. 12, Directiva nr. 6) ^[2].

Potrivit Directivei nr. 6^[3] obiectele impozabile cu TVA constituie: livrarea mărfurilor și serviciilor pe teritoriul statelor-membre de către subiecăii impozabili în baza unei remunerări, importul mărfurilor din statele care se află în afara teritoriului vamal al uniunii, achiziționarea mărfurilor care trec frontieră statelor membre.

Aplicarea TVA la livrarea mărfurilor pe teritoriul statelor-membre este posibil doar prin prezența condițiilor stabilite în legislația de integrare și în special Directiva nr. 6^[4] cu privire la TVA:

- mărfurile livrate trebuie să fie obiect al TVA și să nu fie incluse în lista mărfurilor scutite de acest impozit (art. 13 16)^[5];
- livrarea mărfurilor trebuie efectuată de persoana care deține statut de subiect impozabil (art. 2, 4)^[6];
- livrarea mărfurilor trebuie să fie parte componentă a activității economice a subiectului impozabil;
- livrarea mărfurilor trebuie efectuată sau planificată în bază de remunerare;

TVA la mărfurile care trec frontieră statelor-membre uniunii, se aplică în baza principiului *destination-based tax*, astfel, Taxa pe Valoarea Adăugată se încasează în țara de destinație a mărfii adică în țara unde este importat. Plăitor este persoana cui i-au fost livrate mărfurile prin import. Excepție fac unele tipuri de mărfuri (mărfuri obținute prin poștă, mărfurile accizate (*excise goods*) și unele tipuri de mijloace de transport (*new means of transport*)), asupra căror va funcționa principiul *origin - based tax*, adică plata TVA se aplică la locul producerii.

Aplicarea TVA la mărfurile importate din statele care sunt situate în afara teritoriului vamal al uniunii, se realizează în corespondere cu procedura analogă procedurii de aplicare a taxei vamale pentru mărfurile importate.

TVA reprezintă unul din cele mai importante impozite din categoria celor indirecte, reglementarea căreia este o condiție esențială intru dezvoltarea pieții comune. Întru susținerea acestei idei organele statelor-membre au depus un efort esențial pentru crearea unui mecanism unic de funcționare a TVA.

Desigur, că un rol important la stabilirea și aplicarea corectă a sistemului juridic care reglementează TVA (ca și în alte ramuri ale dreptului european), au avut hotărârile Curții Europene. Primul litigiu referitor la TVA a fost examinat în 1975.

La moment, practica judiciară conține zeci de litigii care cuprind cazuri de încălcare și înțelegere incorectă a prevederilor directivelor privind TVA. De exemplu, la determinarea condițiilor necesare pentru aplicarea TVA, survineau o serie de litigii referitor la interpretarea corectă a noțiunilor "remunerare" (consideration), „activitate economică” (economic activity) etc. Comentariile respective au fost elaborate de Curte Europeană. Acestea precum și alte hotărâri, în care Curtea concretiza sau completa legislația privind TVA, reprezintă o parte integrantă a bazei juridice ce reglementează TVA, din motivul că conțin prevederi, care determină mecanismul de aplicare a directivelor.

Una din cele mai complexe și importante izvoare ale dreptului fiscal european reprezintă activitatea Curții Europene cu privire la interpretarea și aplicarea directivelor (în deosebi Directiva nr. 6) ^[7]. Hotărârile

Conferință științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Curții, legate de aplicarea directivelor, reprezintă prin sine o etapă a creației legislative, la finalizarea căreia directiva practic devine perfectă.

În continuare, vom prezenta spre exemplificare câteva cazuri de judecată, demonstrând astfel gradul de influență a Curții Europene la formarea unor instituții juridice aparte precum și a dreptului european.

De exemplu, Dosarul nr. 268/83 Curtea a stabilit că persoana, care a obținut o clădire a cărei construcție este nefinalizată, nepredestinată activității comerciale, trebuie să fie privită ca „contribuabil” în contextul art. 4 (1), Directiva nr. 6^[8]. Persoana în cauză beneficiază de scutiri fiscale la TVA din momentul când acest imobil a început să aducă venituri impozabile.

În Dosarul Nr. 235/85 Curtea a stabilit, că prestarea serviciilor de către notari poate fi considerată, în contextul Directivei nr. 10 privind TVA^[9], ca activitate economică, exercitată independent și astfel supusă impozitării cu TVA.

În aceeași ordine de idei, după părerea Curții, sunt plătitorii a TVA și încasatorul de impozite, împoterniciți de a colecta impozitele la nivel local, în cauzile, când activitatea lor este organizată și remunerată ca o activitate economică independentă și nu este privită ca executare a funcțiilor organelor publice.

În una din Hotărârile sale, Curtea Europeană a explicitat normele Directivei nr. 6 care prevăd aplicarea TVA față de activitatea organelor administrației publice. Mecanismul TVA, stabilit în directive a fost interpretat de către Curtea Europeană. Astfel, în Dosarul nr. 89/81 prin hotărârea din 01.04.1982 Curtea a determinat: Directiva nr. 1 stabilește principiul sistemului unic TVA, care constă în aplicarea impozitului strict proporțional prețului mărfui și serviciului și fără a depinde de numărul fazelor în procesul de creare și realizare a mărfuii. Din această schemă reiese, că impozitul nu se aplică până la acel moment, până când toate etapele de creare a prețului mărfuii nu au fost finalizate. Respectiv impozitul este achitat de consumatorul final.

Această hotărâre a Curții a determinat structura mecanismului TVA: comerciantul A cumpără marfă de la B în scopul de a o revinde. A achită lui B prețul mărit cu suma TVA determinată proporțional prețului mărfuii. Ulterior, A vinde marfa lui C care o obține pentru folosință finală. Prețul propus pentru achitare lui C, conține prețul mărfuii, majorat cu suma TVA calculat. A varsă TVA în buget (organele fiscale) cu reținerea sumei, care a fost achitată de B. În această schemă A care a achitat TVA cu reținerea TVA inclusă în prețul mărfuii lui B, reprezintă contribuabil din punct de vedere juridic. Consumatorul final nu are statut de contribuabil, fiind însă în același moment plătitorul real care suferă astfel povara impozitului.

Directiva nr. 6 urmărește 2 scopuri de bază, precum:

a) armonizarea taxei pe circulație în aşa fel, încât să excludă barierile în sfera comercială din cadrul uniunii;

b) a mări bugetul uniunii cu unul din tipurile de venituri proprii, în corespondere cu hotărârea Consiliului din 21.04.1970^[10].

Potrivit normelor Directivei, TVA reprezintă unicul tip de taxă pe circulație ales pentru realizarea scopurilor propuse. Această idee este stipulată în art. 33 din a șasea directivă 77/388/CEE a Consiliului din 17 mai 1977 și confirmată într-o serie de hotărâri a Curții Europene. Totodată printr-o modificare efectuată la Directiva menționată Nr. 91/680/CEE^[11], se susține că Directiva nu conține prevederi ce ar îngădi posibilitatea funcționării și incluzării noulor tipuri de taxe pe circulație. Problemele de determinare a locului prestării serviciilor și respectiv a locului platii taxei de asemenea au fost ca obiect a litigiilor examineate de Curte.

Unul din cele mai importante a fost Dosarul Nr. 168/84 hotărârea asupra căruia a fost pronunțată la 04.04.1985. Astfel, Curtea a menționat că esența art. 9 din Directiva nr. 6 constă în faptul de a ajuta statele membre în determinarea pentru fiecare tip de servicii un criteriu concret de determinare a locului impozitării. Dispoziția articolului stipulează că locul de prestare a serviciilor se consideră locul, unde persoana (care prestează) și-a înființat întreprinderea sa sau are o reprezentare permanentă, locul adresei permanente sau domiciliului persoanei care prestează servicii. În hotărârea sa Curtea a determinat „locul, unde/de unde se exercită activitatea de antreprenor”. Curtea a interpretat dispoziția art. 9 și în alte hotărâri ale sale. Astfel, în Dosarul nr. 283/84 s-a stabilit, că în cazul prestării serviciilor de transport, chiar dacă o parte din ruta mijlocului de transport trece în afara teritoriului național, statul-membru poate cere plata TVA în volum deplin cu condiția, că aceasta nu contravine competenței fiscale a altor state.

Obiect al examinării în Curtea Europeană a fost și problema determinării bazei de impozitare. Una din cele mai importante hotărâri la acest capitol este cea pronunțată ca rezultat al examinării Dosarului Nr. 16/84.

Esența problemei a constat în determinare bazei TVA în cazul vânzării repetitive (revânzare) a bunului. Mai des această problemă apărea în cadrul contractului de vânzare-cumpărare a automobilului, aşa cum a și avut loc în litigiul între Comisie și Olanda. Analizând dosarul, Curtea a amintit principiul sistemului unic al

Conferința științifică „Rul știntei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

TVA care constă în faptul că referitor la mărfuri și servicii se aplică taxa comună asupra circulației, stabilit proporțional prețului mărfui sau serviciului neluând în considerație numărul fazelor producerei acestei mărfi. Ca temei pentru taxare servește faptul livrării mărfui de către contribuabil cu condiția remunerării reciproce.

Practic toate aspectele aplicării TVA au fost obiect al examinării de către Curtea Europeană, în hotărârile căreia se interpretează nu numai prevederile directivelor care reglementează impozitele indirekte, dar și principiile generale ale dreptului european referitor la TVA. De exemplu, potrivit ex-art. 95 (actual art.114) ale Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene (versiune consolidată)^[12], li se interzice statelor-membre de a efectua acțiuni, ce ar putea duce la discriminare în sfera impozitară. Acest principiu, se răsfrângă și asupra stabilirii termenelor de plată a impozitelor. De exemplu, legislația Danemarcei a stabilit termene diferite pentru plata TVA la mărfurile de origine naționale (2,5 luni) și importate (1,5 luni).

Curtea, examinând în Dosarul nr. 42/83 acțiunea cu privire la contradicția cu prevederile ex-art. 95 (actual art.114) ale Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene (versiune consolidată), a stabilit că luând în considerare faptul că TVA referitor la mărfurile de origine internă se calculează după o metodă mai complicată, existența a 2 termene diferite a fost îndreptățită.

Astfel, statele-membre, stabilind termene diferite pentru plata TVA la mărfurile de origine interne și cele importate, nu comit, după părerea Curții acțiuni de discriminare în contextul ex-art. 95 (actual art.114) ale Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene (versiune consolidată).

Din cele menționate mai sus, putem concluziona că o influență deosebită asupra aplicării normelor dreptului european o are Curtea Europeană. Hotărârile Curții au favorizat dezvoltarea legislației fiscale prin interpretarea normelor juridice și stabilirea prohițiilor la acțiunile care nu corespund principiilor de drept european și al *securizării*^[13] veniturilor fiscale europene.

Reglementarea efectivă a impozitelor presupune în primul rând alegerea corectă a formelor și metodelor juridice într-o securizarea veniturilor^[14] Uniunii Europene. Elaborarea directivelor ca formă juridică^[15] și determinarea armonizării în calitate de principiu și metodă de unificare a legislației fiscale a statelor-membre, au creat condiții juridice suficiente pentru soluționarea problemelor din sfera politicii fiscale europene și securizarea^[16] acestor venituri ale Uniunii Europene.

Bibliografie:

1. Armeanic A., *Fiscalitatea în statele contemporane*, Edit. CE USM, Chișinău, 2003, pag. 45-46, ISBN 9975-70-257-0.
2. Directiva 2006/112/CE a Consiliului Uniunii Europene din 28 noiembrie 2006 privind sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată, publicată în Jurnalul Oficial al Comunității Europene (JOCE), constituie republicarea Directivei a 6-a, respectiv a Directivei 77/388/CE a Consiliului din 17 mai 1977 referitor la impozitul pe cifra de afaceri - sistemul comun privind taxa pe valoarea adăugată: baza unitară de stabilire.
3. Directiva a 6-a, respectiv a Directivei 77/388/CE a Consiliului din 17 mai 1977.
4. Directiva a 6-a, respectiv a Directivei 77/388/CE a Consiliului din 17 mai 1977.
5. Directiva a 6-a, respectiv a Directivei 77/388/CE a Consiliului din 17 mai 1977.
6. Directiva a 6-a, respectiv a Directivei 77/388/CE a Consiliului din 17 mai 1977.
7. Directiva a 6-a, respectiv a Directivei 77/388/CE a Consiliului din 17 mai 1977.
8. Directiva a 6-a, respectiv a Directivei 77/388/CE a Consiliului din 17 mai 1977.
9. Directiva nr. 10 (Nr. 84/386/CEE din 31.07.1984) cu privire la armonizarea legislației statelor-membre despre impozitele pe circulație - aplicarea TVA la arenda bunurilor materiale mobile.
10. Notă: întrucât această trecere s-a produs abia la 21-22 aprilie 1970, când Consiliul European din Luxemburg a hotărât încreșterea contribuțiilor naționale și introducerea unui nou sistem de finanțare bazat pe două resurse proprii autentice - impozitele agricole și taxele vamale - suplimentate de o a treia resursă bazată pe taxa pe valoare adăugată (TVA).
11. Articolul 33 din a șasea directivă 77/388/CEE a Consiliului din 17 mai 1977 privind armonizarea legislațiilor statelor membre referitoare la impozitele pe cifra de afaceri — sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată: baza unitară de evaluare, astfel cum a fost modificată prin Directiva 91/680/CEE a Consiliului din 16 decembrie 1991, trebuie interpretat în sensul că nu se opune posibilității ca un stat membru, cu ocazia achiziționării unui teren neconstruit, să includă prestări viitoare de lucrări de construcții în baza de impozitare utilizată pentru calculul impozitelor pe cesiuni și tranzacții — precum „Grunderwerbsteuer” prevăzut de legea germană și astfel, să supună operațiunea căreia i se aplică taxa

Conferința științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

- pe valoarea adăugată potrivit directivei menționate și altor impozite, cu condiția ca acestea din urmă să nu aibă caracterul de taxe pe valoarea adăugată.
- 12. Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene - Tratatul privind Uniunea Europeană (versiune consolidată) - Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (versiune consolidată) - Protocole - Anexe - Declarații anexate la Actul final al Conferinței interguvernamentale care a adoptat Tratatul de la Lisabona semnat la 13 decembrie 2007 (*Jurnalul Oficial C 326, 26/10/2012 p. 0001 – 0390*).
 - 13. Nastas A., *Evoluția legislației penale a Republicii Moldova privind incriminarea declarațiilor cu rea-voință, producătoare de consecințe juridice*. În: Revista "Legea și viața", nr.4 (304), Chișinău, 2017, p. 19-23. ISSN 1810-309X.
 - 14. Nastas A., Cernomoreț S., Cebotari O. *Răspunderea penală pentru declarațiile cu rea-voință în statele aparținând sistemului de drept anglo-saxon*. În: Revista științifico-practică „Relații Internaționale Plus”, nr.1 (17), Chișinău, 2020, p.102-114. ISSN1857-4440, ISSN 2587-3393.
 - 15. Nastas A., Cernomoreț S., *Declarațiile prin prisma legii penale* În: *Conferința științifică națională cu participare internațională. "Integrare prin cercetare și inovare"*, dedicată aniversării a 75-a a Universității de Stat din Moldova, Științe Juridice și Economice, 11 noiembrie 2021. CZU: 341.231.14:343.2(094.5), ISBN 978-9975-158-56-5.
 - 16. Nastas A., Piterschi E., *Analiza juridică a declarației cu rea voine privind încrederea public*. În: Protecție, pază și securitate – amenințări și soluții. Culegere de articole științifice. Chișinău, 2019, p. 5-20. ISBN 978-9975-3313-3-3.

PĂRȚILE CA PARTICIPANȚI ÎN PROCESUL CIVIL. ASPECTE DE DREPT COMPARAT

THE PARTIES AS PARTICIPANTS IN THE CIVIL PROCESS. ASPECTS OF COMPARATIVE LAW

CHIRONACHI Vladimir asistent universitar,
Catedra de Drept,
Facultatea de Drept și Administrație Publică,
Universitatea de Stat “B.P.Hasdeu” din Cahul

Rezumat: În acest articol autorul a intenționat să scoată în evidență importanța și particularitățile acestei instituții. O persoană fizică sau juridică, dacă are o creanță împotriva altuia și pe care nu o poate soluționa pe cale amabilă, trebuie să se adreseze instanței. Aceste persoane, care au un litigiu privind un drept a cărui soluționare este necesar să se adreseze instanței, vor fi numite părți. Din cele de mai sus rezultă că prin parțial proces civil se înțelege acea persoană fizică sau juridică care, având un anumit litigiu, se adresează instanței pentru a-și apăra drepturile.

Cuvinte cheie: reclamant, pîrît, instanță judecătorească, coparticipare, drepturi procesuale, calitate procesuală, capacitate procesuală.

Abstract: In this article the author intended to show the importance and highlight the particularities of this institution. A natural or legal person, if he has a claim against another and which he cannot settle amicably, must apply to a court. These persons, who have a dispute concerning a right for the settlement of which it is necessary to apply to the court, shall be called parties. From the above, it results that by part of the civil process is meant that natural or legal person who, having a certain litigation, goes to court to defend his rights.

Keywords: plaintiff, defendant, court, co-participation, procedural rights, procedural capacity, procedural capacity.

Noțiunea de parte în procesul civil

Procesul civil presupune nu altceva decât o activitate complexă a instanțelor de judecată în vederea înfăptuirii justiției pe cauzele civile. În literatura de specialitate, procesul civil este definit ca fiind un asamblu de acțiuni procesuale și raporturi juridice legate de acestea, reglementate de normele dreptului procesual civil care sunt întreprinse de către instanța de judecată și alți participanți la proces, în legătură cu examinarea și soluționarea cauzelor civile cît și executarea hotărârilor judecătorești.

Autorii români menționează că procesul civil este activitatea desfășurată de organele de stat competente, cu participarea părților interesate în vederea soluționării conflictelor de interes apărute în circuitul civil¹.

Din cele relatate cît și în special din conținutul și semnificația principiului disponibilității reglementat de Codul de Procedură Civilă al RM și care de fapt se află la baza procesului civil, rezultă că procesul civil nu poate exista în lipsa părților, aceștia fiind actorii principali în cadrul procesului civil. Dată fiind importanța și rolul primordial pe care îl au părțile în cadrul unui proces civil, înainte de a purcede la analiza detailată a acestui participant este necesar de a stabili ce se subînțelege prin însăși noțiunea de parte în procesul civil. Analizând prevederile Codului de Procedură Civilă a RM² nu vom regăsi o definiție explicită a noțiunii de parte, astfel că vom face referire la definițiile relevante în literatura de specialitate cît și, în special, la prevederile legislațiilor procesual-civile a altor state.

O persoană fizică sau juridică, dacă are o pretenție împotriva alteia și pe care nu o poate satisface pe cale amiabilă, trebuie să se adreseze unei instanțe de judecată. Aceste persoane, care au un litigiu cu privire la un drept pentru rezolvarea căruia este necesar să se adreseze instanței de judecată, se numesc părți. Din cele relatate mai sus rezultă că prin parte în procesul civil se subînțelege acea persoană fizică sau juridică care, având un anumit litigiu, se adresează în instanță pentru apărarea drepturilor sale. De fapt, definiția respectivă este echivalentă cu cea dată de Codul de Procedură Civilă al RM, astfel art.59 alin.(1) reglementează următoarele: „*Parte în proces (reclamant sau pîrît) poate fi orice persoană fizică sau juridică prezumată, la momentul intentării procesului, ca subiect al raportului material litigios*”.

Codul de procedură civilă folosește deseori noțiunile „parte”, „reclamant” și „pîrît”. Din conținutul art.59 din Codul de procedură civilă al RM rezultă că noțiunea de „parte” înglobează în sine noțiunile de „reclamant” și „pîrît”. Este necesar de a evidenția faptul că, în funcție de mijloacele procesuale pe care le aleg părțile pentru apărare, acestea poartă denumiri diferite: în instanța de fond – reclamant și pîrît; în instanța de apel – apelant și intimat; în instanța de recurs – recurrent și intimat; în instanța de revizuire – revizuent și intimat.

Procesul civil este o activitate care se declanșează odată cu cererea de chemare în judecată prin care instanța este sesizată, și se sfîrșește cu punerea în executare a hotărârii pe care instanța o pronunță. Procesul civil presupune o persoană care investește instanța cu o cerere și care pretinde că i-ar fi fost încălcata ori contestat un drept pe care îl afirma, și o persoană care s-ar face vinovată de încălcare ori contestare.

Spre deosebire de Codul de Procedură Civilă al RM, Codul de Procedură Civilă al României⁴ conține un capitol separat dedicat părților în procesul civil și anume Capitolul II denumit Părțiile, iar la art.55 reglementează expres următoarele „*sunt părți reclamantul și părâtul, precum și, în condițiile legii, terțele persoane care intervin voluntar sau forțat în proces*”. Deci legislația procesual-civilă a României, ca și prevederile Codului de procedură civilă al RM, reglemenează expres cine sunt părțile în cadrul unui proces civil – reclamantul și pîrîtul.

În același timp, analizând prevederile Codului de procedură civilă al Federației Ruse⁵, vom constata că acesta conține un articol special destinat părților în procesul civil și anume facem referire la art.38 Părțiile

¹ COZMA Maria, *Apărarea în procesul civil*, În: Revista Institutului Național al Justiției Nr.4, 2013, pag.27

² Codul de Procedură Civilă al Republicii Moldova Nr. 225 din 30.05.2003, Publicat: 21.06.2013 în Monitorul Oficial Nr. 130-134

³ BALAN Andrei, *Părțile în procesul civil. Experiența Republicii Moldova*, În: Revista științifico-practică Nr.2/2017 a Institutului de Relații Internaționale din Republica Moldova, pag.183;

⁴ Codul de Procedură Civilă al României din 15.02.2013 [on-line]

Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/gmzdmobzgq/codul-de-procedura-civila-din-2010> [accesat la 16.03.2019];

⁵ Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации" от 14.11.2002 N 138-ФЗ (ред. от 27.12.2018)/ Codul de procedură civilă al Federației Ruse din 14.11.2002, Nr. 138-3 [on-line]

Disponibil:http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_39570/e7ea10e155981a33f49d1499625e154a7c4ba9ac/ / [accesat la 16.03.2019];

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

(Стороны) care reglementează următoarele: „*1. Сторонами в гражданском судопроизводстве являются истец и ответчик*” (părți în procesul civil sunt reclamantul și pîrîtul).

Concluzionînd, deși diferiți autori oferă o definiție noțiunii de parte în procesul civil – reclamant și pîrît, precum și, înr-o oarecare măsură, prevederile legislațiilor deferitor state se deosebesc la acest capitol, în esență, sensul este același sau cel puțin asemănător, doar deja fiecare tratează și pune accent pe anumite aspecte.

Importanța și poziția părților în cadrul procesului civil

În orice cauză civilă examinată de către instanța de judecată, în ordinea procedurii contencioase, există numai două părți: reclamantul și pîrîtul.

Reclamantul este presupusul subiect al raportului material litigios, dreptul sau interesul legitim al căruia se susține că este încălcăt sau contestat și, prin urmare, se solicită apărarea sau recunoașterea lui în instanța de judecată. Reclamantul participă ca parte activă în proces, deoarece la solicitarea lui procesul a fost intentat în vederea apărării drepturilor sau intereselor sale legitime. Însă este necesar de a evidenția faptul că noțiunea de reclamant și persoana, la solicitarea căreia are loc intentarea procesului civil, nu coincid întotdeauna. Astfel, nu întotdeauna persoana, care potrivit legii, poate să pornească procesul civil este și reclamant. Spre exemplu, procurorul, reprezentanții legali și persoanele prevăzute în art.73 din Codul de procedură civilă al RM, pot să inițieze procese civile în apărarea intereselor altor persoane.

Pîrîtul este presupusul subiect al raportului material litigios, împotriva căruia se pornește procesul civil în instanță de judecată, ca fiind presupus că ar fi încălcăt sau contestat dreptul reclamantului. Pîrîtul participă ca parte pasivă în proces, deoarece împotriva lui se pornește procesul în vederea apărării drepturilor sau intereselor legitime ale reclamantului, care se presupune că ar fi fost încălcate sau contestate de către pîrît.

Părțile în procesul civil se caracterizează, față de alte subiecte participante la raportul procesual civil, prin următoarele trăsături:

- părțile sănt prezumate ca subiecte ale raportului material litigios;
- părțile au interes juridic atât material, cât și procesual;
- părțile duc procesul din nume propriu;
- părțile suportă cheltuielile de judecată.

O particularitate specifică, care evidențiază părțile, constă în existența conflictului de drept între reclamant și pîrît. Semnul esențial care caracterizează părțile constă în aceea că ele sunt subiecți prezumați ai raportului juridic material litigios și, în consecință – presupuși titulari ai drepturilor, libertăților sau intereselor legitime².

Din cele relatate anterior putem deduce și rolul pe care îl au părțile în cadrul unui proces civil. Constituția Republicii Moldova prevede expres la art.20 accesul liber la justiție al cetățenilor stabilind că orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. În celași timp, Constituția Republicii Moldova garantează cetățenilor, la art.26, dreptul la apărare care subînțelege dreptul persoanei de a reacționa independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale.

În acest sens, în cazul în care persoana sesizează că i-au fost lezate drepturile sale, acesta trebuie să se adreseze în instanțele competente pentru a stabili faptul încălcării, persoana care se face vinovată și răspunzătoare de faptul respectiv, precum și pentru a restabili dreptul încălcăt. Legislația în vigoare nu permite ca persoana să-și facă singură dreptatea întrucât astăzi Constituția Republicii Moldova cît și Codul de Procedură Civilă la art.19 reglementează principiul înfăptuirii justiției numai de instanța judecătorească. Anume părțile – reclamantul și pîrîtul sunt actorii principali ai unui proces civil deoarece, în baza principiului disponibilității, instanța de judecată nu se poate investi cu o pricina civilă adică nu poate porni din oficiu un proces civil.

Convenția Europeană pentru Drepturile Omului consfințește dreptul omului la un proces echitabil care înseamnă posibilitatea rezonabilă a oricărei părți de a expune cauza sa în instanța de judecată, în condiții în care să nu o dezavantajeze față de partea adversă, ceea ce se realizează prin asigurarea dreptului său la apărare³.

¹ Balan A., *Părțile în procesul civil. Experiența Republicii Moldova*, În: Revista științifico-practică Nr.2/2017 a Institutului de Relații Internaționale din Republica Moldova, pag.184-185;

² Belei E., Cojuhari Al., Crețu V., Darie L., Lavric L., Munteanu Al., Volcovschi V. *Situării de drept la procedura civilă*. - Chișinău: USM, 2005, pag. 45-46

³ Culea R.M., Grigoraș N.E.,(judecători ai Curții de Apel București), *Dreptul la un proces echitabil și în termeni rezonabili*.

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Reclamantul este persoana care, în baza dreptului său la apărare, consfințit de Constituția Republicii Moldova, sesizând că i s-au încălcăt anumite deputuri, i-au fost lezate interesele sale, înaintează anumite pretenții față de o altă persoană numită pîrît.

Cert este faptul că rolul pe care îl au părțile în cadrul unui proces civil este unul destul de important. În primul rînd, dacă nu ar fi părțile și anume reclamantul, nu ar exista proces civil încărcat anume reclamantul este cel care investește instanța cu o pricină civilă, care pretinde pîrîtului încălcarea deputurilor și intereselor sale. Pe de altă parte, nu putem neglija și rolul pe care îl are pîrîtul în cadrul unui proces civil. Persoana este presupusă nevinovată atât timp cât vinovăția acesteia nu a fost stabilită în cadrul unui proces, printr-o hotărîre judecătoarească definitivă și irevocabilă. Faptul că reclamantul a înaintat anumite pretenții față de pîrît nu presupune că pretențiile respective sunt întemeiate sau că anume pîrît este persoana răspunzătoare de încălcările care le incumbă reclamantul. Un alt principiu al procesului civil este principiul contradictoriatăii și egalitatii părților în drepturi procedurale reglementat expres de art.26 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, iar în baza acestui principiu, pîrîtul are la îndemîna toate instrumentele pentru a combate pretențiile reclamantului și pentru a demonstra că acestea sunt neîntemeiate, total sau parțial, în funcție de circumstanțele fiecărui caz în parte. De asemenea, deși se afirmă că pîrîtul are un rol pasiv în cadrul procesului civil, acesta are posibilitatea, în afară de a se apăra, să „atace” el însuși revendicările reclamantului în cazul în care are pretenții proprii față de acesta prin înaintarea unei acțiuni reconvenționale.

Un alt moment care trebuie evidențiat și care, de fapt, justifică rolul esențial al părților în cadrul unui proces civil constă în faptul că anume părțile – recamantul și pîrîtul sunt cei care prezintă diferite mijloace de probe, admise de legislația în vigoare, pentru a-și susține pretențiile și pentru ca instanța să poată să își formuleze o opinie vis-a-vis de litigiu respectiv iar în final să ofere o soluție. Anume de modul în care părțile își vor susține pretențiile și își vor formula apărarea, instanța de judecată va aprecia în ansamblu situația, conducîndu-se bineînțeles și de circumstanțele de drept.

Un alt principiu care se află la baza procesului civil, reglementat de Codul de procedură civilă la art.25, este principiul nemijlocirii și oralității. De fapt, principiul respectiv nu face altceva decât să evidențieze rolul hotărîtor pe care îl au părțile în cadrul unui proces civil. Instanța de judecată este obligată să permită fiecărei părți să se apere, să combată, să discute, să susțină argumentat punctul său de vedere asupra pertinenței, concludenței, temeinicie sau netemeiniciei mijloacelor de apărare. În cadrul ședinței de judecată părțile au obligația ca în orice moment să fie pregătite să prezinte explicații orale sau în scris și să-și expună părerea cu privire la orice împrejurări de drept ori de fapt privitoare la cauză.

Oralitatea dezbatelor judiciare este temelia contradictoriatăii efective și garantează apărarea deplină a părților în condiții de egalitate a acestora. Partea are acces la toate actele procesuale ale cauzei, are dreptul de a fi informată și de a lua cunoștință de actele procesuale la care îndeplinire nu a participat direct, precum și dreptul de a participa la toate dezbatările ce au loc cu privire la cauză. După ce instanța de judecată a ascultat pe acei cărora li s-a oferit cuvîntul, judecătorul sau completul de judecată se retrage în camera de deliberare pentru emiterea hotărîrii și pronunțarea acesteia părților, iar în funcție de modul în care părțile au susținut pretențiile sale se va determina și în favoarea cui va fi emisă hotărîrea respectivă.

Condițiile pentru a fi parte în procesul civil

Pentru ca un subiect de drept să dobîndească calitatea de parte în proces, trebuie să îndeplinească cumulativ mai multe condiții și anume facem referire la:

- capacitate procesuală;
- calitate procesuală;
- justificarea unui interes.

1. **Capacitatea procesuală** reprezintă aplicarea pe plan procesual a capacității civile¹. Prin capacitatea civilă se subînțelege capacitatea juridică de drept civil a persoanelor fizice și juridice, adică aptitudinea generală a acestor persoane de a avea drepturi și obligații de natură civilă, de a fi subiecte de drept în raporturi juridice civile. La fel ca și în dreptul material, capacitatea procesuală se manifestă sub forma capacității procesuale de folosință și a capacității procesuale de exercițiu.

În acest sens, Codul de procedură civilă al Republicii Moldova reglementează expres ce reprezintă capacitatea procesuală de folosință la art.57 alin.(1) „capacitatea de a avea drepturi și obligații procedurale civile (capacitatea de folosință a deputurilor procedurale civile) este recunoscută în măsură egală tuturor persoanelor fizice și organizațiilor case se bucură, conform legii, de dreptul adrării în judecată pentru

¹ BALAN Andrei, Părțile în procesul civil. Experiența Republicii Moldova, În: Revista științifico-practică Nr.2/2017 a Institutului de Relații Internaționale din Republica Moldova, pag.185;

Conferința științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

apărarea drepturilor, libertăților și intereselor lor legitime”. Dacă facem referire la prevederile Codului Civil al Republicii Moldova art.18 prin capacitatea de folosință se subînțelege „*(1)capacitatea de a avea drepturi și obligații civile...*” deci practic definițiile date de ambele coduri sunt practic identice însă trebuie să menționăm că dacă Codul Civil face referire la capacitatea de folosință generală, atunci Codul de procedură civilă se referă la capacitatea procesuală de folosință, deci o noțiune specială și mai îngustă față de cea generală. Astfel, rezultă că capacitatea procesuală de folosință este aptitudinea generală a persoanelor de a dobândi drepturi și de a-și asuma obligații pe plan procesual.

Referitor la capacitatea procesuală de exercițiu, Codul de procedură civilă stabilește la art.58 alin.(1) „*capacitatea de a-și exercita în volum deplin, personal sau printr-un reprezentant drepturile și obligațiile procedurale în judecată (capacitatea de exercițiu al drepturilor procedurale civile) o au persoanele fizice de la vîrstă de 18 ani, precum și persoanele juridice, iar în cazurile prevăzute de lege, entitățile care nu au personalitate juridică, dar despun de organe de conducere proprii”.* Astfel, reieșind din prevederile normei sus citate putem afirma că capacitatea procesuală de exercițiu este aptitudinea generală a persoanelor de a-și exercita în volum deplin și personal drepturile și obligațiile procesuale, definiție asemănătoare cu cea dată de Codul Civil al Republicii Moldova la art.19 capacitatea de exercițiu doar că, la fel ca în cazul capacitatei procesuale de folosință, capacitatea procesuală de exercițiu comportă un caracter special referindu-se la drepturile și obligațiile procesuale.

Ca și în cazul capacitatii de exercițiu, persoanele fizice dobîndesc capacitatea procesuală de exercițiu deplină la vîrstă de 18 ani. Pentru persoanele care nu au capacitatea de exercițiu este prevăzută instituția reprezentării și asistării. Reprezentarea intervine în cazul minorilor sub 14 ani și persoanelor declarate incapabile fapt reglementat la art.58 alin.(6) din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Aceștia își vor apăra drepturile, libertățile și interesele legitime prin intermediul reprezentanților legali. Iar conform art.58 alin.(4), asistarea intervine în cazul minorilor care au vîrstă între 14 și 18 ani, precum și adulților limitați în capacitatea de exercițiu.

În privința persoanelor juridice, capacitatea procesuală de folosință și exercițiu este dobîndită din momentul înregistrării și pierdută din momentul radierii din registrul de stat.

2. **Calitatea procesuală** reprezintă identitatea între persoana reclamantului și persoana care este titularul dreptului subiectiv dedus judecății, numită și calitate procesuală activă, respectiv identitatea între persoana pîrîtului și cel obligat în cadrul raportului material - calitate procesuală pasivă.

Părțile trebuie să-și legitimeze dreptul lor de a sta în instanță. Obligația de legitimare a calitatii procesuale revine reclamantului, care trebuie să își justifice atât calitatea sa procesuală activă, cît și calitatea procesuală pasivă a celui chemat în instanță. Însă instanță este obligată să verifice existența calitatii procesuale active și pasive, chiar din oficiu, deoarece raportul juridic procesual se intemeiază doar pe un raport juridic de drept material existent.

Calitatea cerută pentru a putea exercita o acțiune în justiție trebuie să corespundă cu cea de titular al dreptului care se află în discuție, deoarece acțiunea are ca obiect protecția dreptului subiectiv. Calitatea procesuală se poate transmite pe parcursul derulării procesului civil, în cazurile în care este posibilă succesiunea în drepturi procedurale.

3. **Interesul** reprezintă folosul practic, imediat pe care îl are o parte în vederea justificării intentării procesului civil. Interesul judiciar, este o condiție necesară pentru dobândirea calitatii de parte în procesul civil și se concretizează în folosul material ori moral pe care l-ar putea obține oricare dintre părți de pe urma activității judiciare pe care intenționează să o desfășoare. Activitatea judiciară nu poate fi inițiată și întreținută fără justificarea unui interes de către persoana care solicită instanței de judecată soluționarea unei cereri.

Interesul afirmat în justiție trebuie să fie legitim, personal, născut și actual. Legitimitatea interesului presupune conformitatea sa cu ordinea de drept și cu regulile de conviețuire socială. Interesul este, aşadar, legitim doar atunci când este în concordanță cu dreptul obiectiv, adică numai dacă pretențiile formulate izvorăsc dintr-un raport juridic recunoscut de lege. Interesul afirmat în justiție trebuie să fie personal, adică să fie propriu celui ce promovează acțiunea sau celui care se apără în procesul civil. Activitatea procesuală poate fi declanșată și întreținută numai pe baza unui interes născut și actual. In principiu, interesul judiciar se consideră că există și a devenit actual în momentul încalcării unui anumit drept subiectiv.

Conform art.59 din Codul de procedură civilă, părți în procesul civil pot fi orice persoană fizică sau juridică, statul Republica Moldova și unitățile administrativ-teritoriale, reprezentate în modul stabilit, iar în

¹ Codul Civil al Republicii Moldova. Nr.1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, Nr.82-86 (661).

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

cazurile prevăzute de lege - chiar și asociațiile care nu constituie persoane juridice, dar au propriile organe de conducere.

Drepturile și obligațiile comune reclamantului și pîrîtului

Calitatea procesuală de reclamant și pîrît presupune existența unui sir de drepturi și obligații procesuale, iar pentru buna desfășurarea a procesului civil este necesar ca acestea să fie respectate întocmai. Părțile au drepturi și obligații procesuale egale. Pentru a-și putea restabili drepturile și interesele ocrotite de lege, părțile sunt investite cu anumite drepturi și obligații procesuale care trebuie să fie exercitate pe parcursul soluționării litigiului civil. Întrucât potrivit principiului disponibilității, părțile și ceilalți participanți la proces dispun de toate mijloacele procesuale pentru a-și apăra drepturile pretinse, legislația procesual-civilă stabilește anumite drepturi, care sunt comune tuturor participanților la proces, individualizând, totodată drepturile ce aparțin numai părților. Astfel, drepturile procedurale ale părților pot fi divizate în două categorii:

- drepturi generale, care prin esența lor sunt comune tuturor participanților la proces și care sunt prevăzute la art.56 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova;
- drepturi speciale, care pot fi realizate doar de către părți și sunt prevăzute în art.60 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova.

Codul de procedură civilă al Republicii Moldova reglementează expres la art.60 drepturile procedurale ale părților. În acest sens, conform art.60 alin.(1) „*În afara de drepturile specificate la art.56, părțile dispun de drepturi speciale*”. Reiese din această prevedere legală, părțile dispun de drepturi generale sau comune și drepturi speciale.

În vederea concretizării drepturilor procesuale comune reclamantului și pîrîtului facem trimitere la prevederile art.56 al Codului de procedură civilă al Republicii Moldova care stabilește următoarele: „*Participanții la proces sunt în drept să ia cunoștință de materialele dosarului, să facă extrase și copii de pe ele, să solicite recuzări, să prezinte probe și să participe la cercetarea lor, să pună întrebări altor participanți la proces, martorilor, expertilor și specialiștilor, să formuleze cereri, să reclame probe, să dea instanței explicații orale și scrise, să expună argumente și considerente asupra problemelor care apar în debateri judiciare, să înainteze obiecții împotriva demersurilor, argumentelor și considerentelor celorlalți participanți, să atace actele judiciare și să-și exercite toate drepturile procedurale acordate de legislația procedurală civilă*”. În același timp Codul de procedură civilă al Republicii Moldova stabilește la art.56 alin.(3) regula generală conform căreia părțile la proces sunt obligate să se folosească cu bună-credință de drepturile lor procedurale, în caz contrar, stabilind expres: „*în cazul abuzului de aceste drepturi sau al nerespectării obligațiilor procedurale, se aplică o sancțiune prevăzută le legislația procedurală civilă*”.

Reiese din norma legală sus citată putem enumera următoarele drepturi procedurale comune atât reclamantului cât și pîrîtului:

- să ia cunoștință de materialele dosarului, să facă extrase și copii de pe ele;
- să solicite recuzări – așf reclamantul cât și pîrîtul sunt în drept de a înainta cereri de recuzare a judecătorului, grefierului, specialistului, expertului, etc. în cazul în care există anumite circumstanțe prevăzute de lege care împiedică justă soluționare a cauzei respective;

➤ să prezinte probe și să participe la cercetarea lor – în baza principiului egalității armelor, cert este faptul că nici una dintre părți nu este favorizată în prezența anumite sau mai multe mijloace de probe, Codul de procedură civilă prevede expres la art.117 mijloacele de probă ce sunt admise în cadrul procesului civil, părțile fiind libere de a prezenta orice mijloc de probă pentru a-și susține pretențiile sau apărarea;

- să pună întrebări altor participanți la proces, martorilor, expertilor și specialiștilor;
- să formuleze cereri – reclamantul și pîrîtul au dreptul de a formula cereri în funcție de circumstanțe cum ar fi cereri de reclamare a probelor, de a suspenda procesul, de a amâna ședința de judecată, de a dispune efectuarea expertizei, etc.;

➤ să reclame probe – Codul de procedură civilă prevede expres la art.119 dreptul părților de a înainta instanței cereri de reclamare a probelor în cazul în care întâmpină dificultăți în administrarea anumitor mijloace de probe;

➤ să dea instanței explicații orale și scrise – în baza principiului nemijlocirii și oralității reglementat de art.25 din Codul de procedură civilă cât și principiul contradictorialității reglementat de art.26, instanța de judecată este obligată să cerceteze direct și nemijlocit probele, să asculte explicațiile părților, să ofere posibilitatea atât reclamantului cât și pîrîtului de a-și susține și argumenta poziția;

- să expună argumente și păreri asupra problemelor care apar la examinarea dosarului;

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

➤ să atace actele judiciare – art.15 din Codul de procedură civilă prevede dreptul părților de a folosi căile de atac prevăzute de lege în cazul în care au constată că drepturile, libertățile ori interesele legitime ale acestora au fost încălcate.

În afara de drepturi, părțile în procesul civil au și anumite obligații care trebuie, în mod obligatoriu, să fie respectate de către acestea. Conform art.56 alin.(3) din Codul de procedură civilă „*participanții la proces sînt obligați să se folosească cu bună-credință de drepturile lor procedurale. În cazul abuzului de aceste drepturi sau al nerespectării obligațiilor procedurale, se aplică sancțiunile prevăzute de legislația procedurală civilă*”. Deci, reieșind din norma respectivă rezultă că una dintre cele mai importante obligații pe care le au părțile în cadrul unui proces civil este obligația de a exercita cu bună-credință drepturile procedurale oferite de legislația procesuală, astfel încît să fie evitată prejudicierea celeilalte părți sau favorizarea uneia în detrimentul alteia. Spre exemplu, referindu-ne la dreptul părților de a înainta cereri de recuzare, acest drept trebuie să fie exercitat în situația în care există într-adevăr motive întemeiate de a înainta asemenea cereri, în caz contrar poate apărea riscul de tergiversare a examinării cauzei respective.

În același timp, Codul de procedură civilă prevede expres la art.61 alin.(1) aceeași obligație prevăzută și la art.56 alin.(3) și anume obligația participanților la proces de a se folosi cu bună-credință de drepturile lor procedurale „*(1) Participanții la proces sînt obligați să se folosească cu bună-credință de drepturile lor procedurale. Instanța judecătorească pune capăt oricărui abuz de aceste drepturi dacă prin abuz de urmărește tergiversarea procesului sau inducerea sa în eroare*”. Dat fiind rolul activ al judecătorului în cadrul procesului civil, acesta este obligat ca, în cazul în care constată că una dintre părți abuzează de drepturile sale tergiversând examinarea cauzei sau inducând în eroare instanța, să ia toate măsurile necesare în vederea contracarării abuzului respectiv. Alin.(2) și (3) al aceluiași articol stabilește și instrumentele pe care le are la îndemâna instanță în cazul în care constată folosirea cu rea-credință de către părți a drepturilor procedurale „*(2) În caz de folosire cu rea-credință a drepturilor procedurale, instanța de judecată, la cererea părții interesate, obligă partea vinovată să repare prejudiciul cauzat. (3) Participanții la proces care exercită drepturile procedurale în mod abuziv se sancționează de către instanța de judecată cu amendă în mărime de pînă la 50 de unități conventionale*. Orice folosire abuzivă a drepturilor procedurale de către una dintre părți vine în contradicție cu principiul egalității în fața legii și a justiției, reglementat de art.22 Cod de procedură civilă, va cauza nemijlocit celeilalte părți anumite prejudicii și va perturba buna desfășurare a procesului de efectuare a justiției. Din aceste considerente și apare necesitatea sancționării părții care abuzează de drepturile procedurale conferite de lege.

Pe lîngă cele menționate anterior, la categoria obligații ale părților în cadrul procesului civil pot fi enumerate și următoarele obligații: obligația de a respecta ordinea în cadrul ședinței de judecată; de a onora instanța de judecată; de a îndeplini obligațiile în ordinea și în termenele stabilite de lege sau de judecător; de a urmări desfășurarea procesului; de a anunța instanța de judecată despre schimbarea domiciliului după intentarea procesului, precum și despre motivele neprezentării în ședința de judecată, etc.

Drepturile procesuale specifice reclamantului

Procesul civil este guvernăt de o serie de principii ce au menirea de a asigura buna administrare a justiției. Între acestea, de o deosebită importanță este principiul disponibilității, în temeiul căruia părțile își asumă anumite acțiuni sau inacțiuni la care sunt îndreptățite prin lege, definit ca o regulă esențială specifică procesului civil, legată de principiul contradictoriatății, și care constă în facultatea părților de a dispune de obiectul procesului, care este întotdeauna concretizat într-un drept subiectiv, material, precum și de mijloace procesuale de apărare a acestui drept. Reieșind din cele relatate cât și în special din cotinutul art.60 Codul de procedură civilă alin.(2) „*pe tot parcursul examinării cauzei, reclamantul este în drept să renunțe la acțiune*”, deci reclamantul are dreptul de a renunța la acțiunea sa înaintată pîrîtului. Renunțarea la acțiune este un act de dispoziție unilateral al reclamantului care are drept scop încetarea procesului și presupune dezicerea reclamantului de la pretențiile înaintate față de pîrît, expuse în cererea de chemare în judecată. Motivele renunțării pot fi diverse: nejustificarea pretențiilor sau imposibilitatea de a le proba, precum și onorarea benevolă a obligațiilor de către pîrît. Renunțarea poate fi totală sau parțială. Dat fiind faptul că reclamantul este cel care pornește procesul civil, el este cel îndreptățit și să pună capăt acestuia prin renunțare la pretențiile sale. Însă renunțarea reclamantului la acțiune are anumite consecințe. În primul rînd vorbim despre imposibilitatea reclamantului de a înainta repetat o acțiune împotriva aceluiași pîrît, cu același obiect și aceleași

¹ Ciobanu Olga, Pruteanu Liuba, *ACCEPȚIUNEA SEMANTICO-ȘTIINȚIFICĂ A PRINCIPIULUI DISPONIBILITĂȚII*, În: Revista Națională de Drept Nr.3,2007, pag.68-69

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

temeuri, în caz contrar, judecătorul, în baza art.169 alin.(1) lit.b), va emite o încheiere de refuz de a primi cererea de chemare în judecată. O altă consecință a renunțării de către reclamant la acțiune presupune suportarea de către acesta atât a cheltuielilor de judecată proprii, cât și pe cele ale pîrîtului, în baza art.97 alin.(1) Cod de procedură civilă al Republicii Moldova, dar deja în funcție de motivul renunțării la acțiune.

Un alt drept de care dispune doar reclamantul, prevăzut expres de art.60 alin.(2¹) Cod de procedură civilă este dreptul de a modifica obiectul sau temeiul acțiunii. În literatura de specialitate, modificarea acțiunii civile a fost definită ca fiind acea cerere prin care o parte litigantă modifică pretențiile sale anterioare¹. Prin obiectul acțiunii subînțelegem pretențiile pe care le înațează reclamantul către pîrît, sau mai simplu vorbind, ceea ce reclamantul solicită. Un exemplu în acest sens ar servi constatarea nulității actului juridic, încasarea datoriei, încasarea penalității, revocarea donației pentru ingratitudine etc. Astfel, reclamantul are dreptul de a modifica obiectul acțiunii, spre exemplu dacă inițial a solicitat nulitatea contractului de vînzare-cumpărare, ulterior poate modifica obiectul solicitînd nu nulitatea ci rezoluțunea contractului. Însă, reieșind din prevederile art. 60 Cod de procedură civilă reclamantul va putea exercita acest drept doar în faza de pregătire a cauzei pentru dezbatere judiciară, exercitarea acestui drept după începutul dezbatelor judiciare constituie o acțiune nouă, care poate fi depusă în instanță în ordine generală. Prin temeiul acțiunii se subînțelege faptele, actele, circumstanțele pe care se întemeiază pretențiile reclamantului. Temeurile pot și de fapt sau de drept. Temei al acțiunii pot servi contractul de vînzare cumpărare, un act emis de o autoritate publică, o recipisă, hotărîre judecătoarească de condamnare (declararea nedemnității succesorale) etc. Reclamantul modifică temeiul acțiunii în situația în care inițial solicită încasarea datoriei în baza unei recipise iar ulterior în baza unui contract de împrumut.

Un alt drept al reclamantului este dreptul de a alege competența teritorială în cazurile prevăzute de art.39 Cod de procedură civilă al Republicii Moldova. Conform regulii generale, prevăzute la art.38 Cod de procedură civilă „,(1) *Reclamantul poate intenta acțiunea în oricare din sediile instanței în a cărei rază teritorială se află domiciliul pîrîtului.*(2) *Acțiunea împotriva unei persoane juridice se intentează în unul dintre sediile instanței în a cărei rază teritorială se află sediul persoanei juridice respective*”. Însă în anumite cauze exhaustiv prevăzute de legislația procesuală civilă, reclamantul are dreptul de a alege altă instanță decît cea prevăzută conform regulii generale. Un exemplu în acest sens ar putea servi situația în care reclamantul nu cunoaște domiciliul pîrîtului sau acesta nu are domiciliu pe în Republica Moldova, în cazul dat acțiunea poate fi intentată la locul de afilare a bunurilor pîrîtului sau în instanța de la ultimul domiciliu al acestuia în Republica Moldova, în baza prevederilor art.39 alin.(1).

Drepturile procesuale specifice pîrîtului

Ca și reclamantul, pîrîtul dispune de drepturi procesuale specifice care rezultă din calitatea lui procesuală. Astfel, unul dintre aceste drepturi este prevăzut de art.60 Cod de procedură civilă „,(2) *Pe tot parcursul examinării cauzei, reclamantul este în drept să renunțe la acțiune, pîrîtul este în drept să recunoască acțiunea, iar părțile pot înceta procesul prin tranzacție de împăcare*”. Deci pîrîtul, reieșind din această prevedere legală, este în drept să nu recunoască total sau parțial acțiunea, înaintînd, în baza art.186 Cod de procedură civilă, referință la cererea de chemare în judecată în care expune argumentele sale în privința pretențiilor reclamantului, sau să recunoască acțiunea reclamantului. Recunoașterea acțiunii presupune acceptarea de către pîrît a pretențiilor bazate pe împrejurările de fapt și de drept ale reclamantului formulate în cererea de chemare în judecată. În acest fel, pîrîtul renunță la apărarea intereselor sale, ceea ce, de regulă, condiționează admiterea acțiunii. Recunoașterea, la fel poate fi totală sau parțială. Dacă pîrîtul recunoaște pretențiile care-i sunt înaintate, procesul continuă pînă la adoptarea hotărîrii.

Pîrîtul mai are dreptul să înațeze împotriva reclamantului acțiunea reconvențională în condițiile specificate în art. 172 din Codul de procedură civilă. Acțiunea reconvențională este o categorie separată a acțiunii civile, care este înaintată de către pîrît, în cadrul unui proces deja pornit, ca mijloc de apărare împotriva acțiunii principale (art.173 alin.(1) lit.b) CPC) sau ca act de dispoziție propriu (art.173 alin.(1) lit.a) și c) CPC)². În dreptul roman al lui Justinian acțiunea reconvențională era cunoscută ca „Mutuae Petitiones”. Etimologic, denumirea de „acțiune reconvențională” vine de la expresia „reconventio”, adică acțiune (convențio) a pîrîtului (reus)³. Pîrîtul va putea beneficia de acest drept, adică va putea intenta acțiunea reconvențională pînă la

¹ Ciobanu Olga, Hadircă Victoria, *Actele de dispoziție ale părților în procesul civil. Modificarea acțiunii.*, În: Revista națională de drept Nr. 4, 2017, pag.60.

² Belei Elena, Buhnaci Virgiliu, *Acțiunea reconvențională în procesul civil al Republicii Moldova*, În: Revista Institutului Național al Justiției nr.4, 2014, pag.44;

³ Deleanu I., *Tratat de Procedură Civilă*, Vol. I. Editura Servo Sat, 2000, pag. 187.

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

începerea dezbatelor judiciare. În cel mai vast sens, acțiunea reconvențională este o formă de manifestare efectivă a principiilor dreptului la apărare, disponibilității și contradictorialității.

Pîrîtului îi este permis să recurgă la toate mijloacele procesuale pentru a se apăra de pretențiile reclamantului. Alături de obiecțiile procesual-juridice sau material-juridice care se regăsesc în referință, acțiunea reconvențională se perfectează ca o cerere de chemare în judecată a pîrîtului către reclamant. Diferența este că pîrîtul formulează o astfel de cerere într-un proces deja intentat. Este de menționat faptul că acțiunea reconvențională urmează să respecte toate regulile de intentare a unei cereri de chemare în judecată inclusiv plata taxei de stat, fapt expres prevăzut la art.83 alin.(1), pîrîtul fiind considerat un adevărat reclamant. Pentru ca acțiunea reconvențională să fie primită de către judecător, urmează ca accesata să îndeplinească condițiile prevăzute la art.173 Cod de procedură civilă și anume:

- aceasta urmărește compensarea pretenției inițiale;
- admiterea ei exclude, total sau parțial, admiterea acțiunii inițiale;
- ea și acțiunea inițială săn în conexiune, iar judecarea lor simultană ar duce la soluționarea rapidă și justă a litigiilor.

Importanța acțiunii reconvenționale intr-un proces judiciar deja pornit constă în faptul că, în primul rînd, aceasta permite reconvenientului să-și înainteze acțiunea în instanța de judecată unde deja se judecă cauza civilă în care a fost chemat. Cumularea în cadrul unui proces judiciar a acțiunii inițiale și acțiunii reconvenționale este utilă inclusiv și din rațiuni economice. Or, intentarea unei acțiuni reconvenționale face ca reconvenientul să economisească timp și surse financiare. Intentarea unei acțiuni în ordinea procedurii generale, de regulă durează, iar prin intermediul acțiunii reconvenționale intr-un proces judiciar se soluționează două acțiuni.

Tot grație unei acțiuni reconvenționale, se evită situațiile de hotărîri judecătoarești care nu se pot concilia, dar și se soluționează mai profund și just raportul litigios între părți. Fiecare pretenție formulată de reclamant și pîrît trebuie să-și găsească răspunsul în dispozitivul hotărîrii judecătoarești.

Pe lîngă avantajele intentării unei acțiuni reconvenționale se poate de evidențiat unele dezavantaje ale acesteia. Prin intentarea unei acțiuni reconvenționale se ajunge la faptul că intr-un proces civil se complică sarcinile care sunt puse pe seama instanței, adică mai apare o acțiune care trebuie să fi e soluționată în același proces, apar mai multe date de fapt, care urmează a fi apreciate de instanță. Un alt inconvenient este că prin intentarea acțiunii reconvenționale este verosimil că se va încălca termenul rezonabil de examinare a unei cauze civile, or, intentarea unei acțiuni reconvenționale duce deseori la amînarea procesului.

În concluzie putem menționa faptul că reiesind din principiul înfăptuirii justiției exclusiv de instanțele de judecată, consfințint atât de Constituția RM cât și de Codul de procedură civilă al RM, în cazul apariției unor litigii, persoanele care consideră că li s-au încălcă anumite drepturi sau interes, iar soluționarea amiabilă a esuat, trebuie să se adreseze organului competent – instanței de judecată. Justiția se înfăptuiește în cadrul unui proces civil înțînd cont de anumite principii și în strictă conformitate cu legislația în vigoare. Un proces civil cuprinde în sine toate acțiunile întreprinse de participanții la proces și instanța de judecată în legătură cu examinarea și soluționarea litigiului existent și care se finisează cu adoptarea unei hotărîri prin care dreptul va fi recunoscut, obligația va fi supusă executării silite sau prejudiciul va fi reparat.

Un proces civil, reiesind din principiul disponibilității, nu poate fi declanșat decât la inițiativa persoanei căreia i s-au încălcă anumite drepturi, deci procesul civil presupune participarea obligatorie a unor persoane care au anumite calități procesuale, numite părți. Părțile în procesul civil sunt reclamantul și pîrîtul. Deci, nu putem vorbi despre un proces civil în lipsa unor părți. Efectuarea unui studiu supra acestor participanți la procesul civil este importantă întrucât acestea reprezintă două părți cu interes contradictorii, având drepturi specifice dar și între care există asemănări.

Cert este faptul că pentru a fi parte la procesul civil este necesar ca persoana să înlăturească anumite condiții. Efectuînd o analiză în ceea ce ține condițiile, legislația procesuală civilă nu reglementează expres condițiile pe care trebuie să le înlăturească părțile însă acestea pot fi deduse din prevederile Codului de procedură civilă. În acest sens, dat fiind faptul că Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nu stabilește exhaustiv condițiile respective, în literatura de specialitate există numeroase opinii în această privință. Astfel dacă în ceea ce ține de capacitate și calitate procesuală există o uninimitate de opinii în privința obligativității întrunirii acestor condiții, atunci chestiunea interesului procesual trezește numeroase discuții. Susținem opinia că totuși interesul procesual este o condiție esențială întrucât un proces nu poate fi pornit fără justificarea unui interes concret.

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

În general, efectuînd o analiză a prevederilor Codul de procedură civilă în comparație cu legislația procesuală civilă a altor state în ceea ce privește părțile în procesul civil, putem afirma că normele în cauză sunt destul de clare, nesusceptibile de interpretări contradictorii. Înem să menționăm că studierea și cunoașterea specificului părților în procesul civil este esențială și absolut necesară întrucât, ținînd cont de principiul contradictorialității, există deosebiri atît între reclamant și pîrît cît și între părți și alți participanți la procesul civil, iar efectuarea unei distincții clare va evita orice confuzii în acest sens.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova Nr.01 din 29.07.1994, Publicat: 12-08-1994 in Monitorul Oficial Nr.01 art Nr: 05;
2. Codul de Procedură Civilă al Republicii Moldova ;
3. Codul Civil al Republicii Moldova. Nr.1107-XV din 06.06.2002;
4. Codul de Procedură Civilă al României din 15.02.2013 [on-line]
Disponibil: <https://lege5.ro/Gratuit/gmzdmobzgq/codul-de-procedura-civila-din-2010> [accesat la 16.03.2019];
5. Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации" от 14.11.2002 N 138-ФЗ (ред. от 27.12.2018)/ Codul de procedură civilă al Federației Ruse din 14.11.2002, Nr. 138-3 [on-line]
Disponibil:http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_39570/e7ea10e155981a33f49d1499625e154a7c4ba9ac/ [accesat la 16.03.2019];
6. Hotărîrea Plenului CSJ nr. 7 din 24.12.2012 Cu privire la practica aplicării de către instanțele de judecată a unor prevederi a Legii cu privire la libertatea de exprimare;
7. Hotărîrii Plenului CSJ nr. 13 din 03.10.2005 Cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătoarești a legislației la examinarea cauzelor despre succesiune;
8. Hotărîrea Plenului CSJ nr.5 din din 17.11.2017 Cu privire la actele judecătorului în faza intentării procesului civil și pregătirii pricinii pentru dezbaterei judiciare.
9. Decizia Curții de Apel Cahul din 15.03.2018, Tabac Alexandru vs Jucov Valentina, dosar nr. 05-2a-1120-18102017;
10. Balan A., *Părțile în procesul civil. Experiența Republicii Moldova*, În: Revista științifico-practică Nr.2/2017 a Institutului de Relații Internaționale din Republica Moldova;
11. Belei E., Cojuhari Al., Crețu V., Darie L., Lavric L., Munteanu Al., Volcovschi V., *Situării de drept la procedura civilă*, Chișinău: USM, 2005;
12. Belei E., Buhnaci Virgiliu, *Acțiunea reconvențională în procesul civil al Republicii Moldova*, În: Revista Institutului Național al Justiției nr.4, 2014;
13. Cozma M., *Apărarea în procesul civil*, În: Revista Institutului Național al Justiției Nr.4, 2013;
14. Culea R.M., Grigoraș N.E.,(judecători ai Curții de Apel București), *Dreptul la un proces echitabil și în termeni rezonabili*;
15. Ciobanu Olga, Pruteanu Liuba, *ACCEPȚIUNEA SEMANTICO-ȘTIINȚIFICĂ A PRINCIPIULUI DISPONIBILITĂȚII*, În: Revista Națională de Drept Nr.3,2007;
16. Ciobanu Olga, Hadîrcă Victoria, *Actele de dispoziție ale părților în procesul civil. Modificarea acțiunii..*, În: Revista națională de drept Nr. 4, 2017;
17. Deleanu I., *Tratat de Procedură Civilă*, Vol. I. Editura Servo Sat, 2000, pag. 187;
18. Prisac Alexandru, *Coparticiparea procesuală în lumina codului de procedură civilă al Republicii Moldova*, În: Legea și Viața nr.31 din mai 2017.

**SPECIFICUL PROCEDURII SPECIALE ÎN CADRUL PROCESULUI CIVIL.
ASPECTE DE DREPT COMPARAT**

**THE SPECIFICITY OF THE SPECIAL PROCEDURE IN THE CIVIL PROCEDURE.
ASPECTS OF COMPARATIVE LAW**

GRECU Ion, lector universitar,
Catedra de de Drept,
Facultatea de Drept și Administrație Publică,
Universitatea de Stat “B.P.Hasdeu” din Cahul

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Rezumat: În literatura de specialitate se afirma că instanțele de judecată ocupă un loc cheie în sistemul judiciar, deoarece în componența lor se pune executarea justiției sau altfel spus, îndeplinirea funcției judecătorești în stat. Funcționează pe baza unor principii democratice menite să contribuie la realizarea unei justiții imparțiale.

Cuvinte cheie: instanță judecătoarească, participant la procesul civil, inpedimente preocesaue, rolul activ al instanței de judecată, fapte cu valoare juridică, constatarea faptelor juridice, litigiu de drept.

Abstract: In the specialized literature it is stated that the courts occupy a key place in the judicial system, because in their composition the execution of justice is put or in other words, the accomplishment of the judicial function in the state. It operates on the basis of democratic principles meant to contribute to the performance of an impartial justice.

Keywords: court, participant in the civil process, pre-trial impediments, active role of the court, facts with legal value, finding of legal facts, legal litigation.

Istoricul evoluției procedurii speciale

Pe parcursul evoluției sale istorice procedura specială a fost și rămâne o instituție destul de mobilă a dreptului procesual civil. După cum ne menționează autorul din Republica Moldova V. Crețu, analiza naturii de drept a procedurii speciale ca unul dintre felurile procedurii judiciare civile nu poate fi completă fără o retrospectivă istorică a problemei privind apariția și evoluția acesteia la diferite etape ale dezvoltării social-economice și politice a societății.¹ În reiterarea veridicității afirmației date, ca punct de plecare în analiza conținutului paragrafului unu al prezentei teze de licență, subliniem că principul istorismului reclamă examinarea procedurii speciale ca un fenomen procesual de drept în formare și dezvoltare, într-o interacțiune istorică, fapt ce permite determinarea cauzelor apariției acestei forme a procedurii judiciare civile, evidențierea etapelor principale de constituire, aprecierea, din punct de vedere științific, a stării actuale a procedurii speciale și a perspectivelor de dezvoltare a acesteia.

În dependență de procesele istorice de bază care au avut loc în teritoriul istoric al statului actual Republica Moldova², în funcție de actele legislative fundamentale în domeniul procedurii judiciare civile, care au funcționat și funcționează în aceste limite geografice, putem evidenția șase etape principale în evoluția legislației privind procedura specială ca parte componentă a dreptului procesual civil.

După cum ne menționează autorul Crețu V., prima etapă este cuprinsă între a doua jumătate a sec. al XIX-lea - începutul sec. al XX-lea.³ Este cunoscut că în baza Tratatului de pace de la București (16 mai 1812) Rusia a anexat teritoriul Moldovei dintre Prut și Nistru, numit ulterior Basarabia. După 1812 organizarea judecătoarească a Basarabiei a fost treptat modificată și înlocuită cu cea existentă în Imperiul Rus, deși chiar primul act de administrare a Basarabiei — Regulamentul provizoriu din 1812 declară: "Populația Basarabiei își păstrează legile ei".⁴

În cadrul reformelor de anvergură întreprinse în Rusia în anii '60-70 ai secolului al XIX-lea s-a realizat și modificarea justiției. Spre sfârșitul anului 1861 Alexandru II a poruncit Cancelariei de Stat să întocmească bazele noii organizări judecătorești. Ca rezultat, la 20 decembrie 1864 în Rusia au fost aprobate Statutul procedurii judiciare penale și Statutul procedurii civile, iar la 22 aprilie 1869 Consiliul de Stat al Imperiului Rus a permis aplicarea statutelor sus-amintite pe teritoriul Basarabiei. Statutul procedurii judiciare civile prevedea pentru prima dată normele procedurii speciale.

În procedura judiciară civilă rusă de până la 1917, procedura specială era definită ca o "procedură de ocrotire". Calificativul "procedură de ocrotire" era atribuit unor "norme care determinau acele acțiuni de procedură judiciară, ce serveau la stabilirea existenței sau realității dreptului civil, care aparținea, incontestabil, unei persoane fizice sau juridice cunoscute".

De la lovitura de stat din 1917 și până în 1923, când în procesul de lichidare a vechilor instanțe judiciare s-au pus bazele organizației judiciare sovietice în general și ale procedurii civile în special.

¹ Crețu V. Schiță istorică a procedurii civile special. În: Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova, 2003, nr.6, p.221

² Popescu G. Rolul și importanța principiilor generale ale dreptului și normelor constituționale în asigurarea corelării normelor juridice. În: Revista Națională de Drept, USM, Nr.6, Chișinău, 2008, p. 58-61

³ Крецу В. Сущность особого производства и его признаки. În: Analele științifice. Științe juridice", 2005 г., N 8, c.249

⁴ Dima N. Basarabia și Bucovina în jocul geopolitic al Rusiei. Chișinău: Prometeu, 1998, p. 44

Conferința științifică „Rul știntei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Din 1923 până în 1936, când noua politică economică, care a dus la largirea circulației civile în stat, a determinat adoptarea unor legi noi în domeniul dreptului civil, inclusiv a codurilor procesual civile în republicile unionale, care stabileau ordinea de ocrotire și de apărare judiciară a drepturilor și a intereselor legitime ale cetățenilor și ale organizațiilor.¹ Normele procesuale de drept, ce reglementau ordinea examinării pricinilor contestabile în ordinea procedurii speciale, constituie în această perioadă o instituție independentă a dreptului procesual civil.

Din 1936 și până în 1961. Procesul de reorganizare a relațiilor sociale pe principii socialiste în URSS s-a resimțit și în procedura specială, în ordinea căreia a început examinarea unor noi categorii de pricini cu un obiect neomogen al apărării judiciare.² La această etapă o influență deosebită asupra dezvoltării normelor procedurii speciale a exercitat-o practica judiciară - precedentul.³

Din 1961 și în anii ce au urmat până la destrămarea URSS, când cea de-a doua codificare a legislației procesual civile a constituit un pas important în vederea dezvoltării și perfectării în continuare a dreptului procesual civil.⁴ La această etapă pentru prima dată în istoria Republicii Moldova apare Codul de procedură civilă adoptat la 26 decembrie 1964, pus în aplicare la 1 iunie 1965.⁵ Până atunci pe teritoriul RSSM era aplicat Codul de procedură civilă al RSS Ucrainene. Această etapă prezintă prin sine și un nou mod de soluționare a diverselor probleme privind procedura specială. Se stabilește o nouă listă a pricinilor ce țin de procedura specială, determinându-se și o nouă ordine de examinare a acestora.⁶

Începe în septembrie 1997, când a fost adoptată hotărârea privind elaborarea Proiectului noului Cod de procedură civilă. Elaborarea și adoptarea unui nou Cod de procedură civilă sunt condiționate de noile realități social-economice și politice ale societății noastre. Codul de procedură civilă al RSSM, adoptat în 1964, reflectă de fapt organizarea de atunci a statului, caracterul planificat al economiei, rolul limitat al puterii judecătoarești în comparație cu cea administrativă, îngrădirea principiului contradictorialității în pricinile civile. După proclamarea independenței, și adoptarea Constituției,⁷ în condițiile procesului complicat de creare a unei societăți democratice, în legislația procesual civilă au fost introduse multiple schimbări și amendamente care însă nu au fost în stare să schimbe filosofia veche de drept. Era evident că numai adoptarea unei legislații procesual civile de pe poziții conceptuale noi poate garanta o apărare a drepturilor și intereselor corespunzătoare noilor realități.⁸

Ultima etapă este legată cu adoptarea Codului de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225-XV din 30.05.2003.⁹ În conformitate cu art 279 alin 1, instanța judecătoarească examinează în procedură specială pricini cu privire la:

- constatarea faptelor care au valoare juridică;
- încuviințarea adoptiei;
- declararea capacitatii depline de exercițiu minorului (emanciparea);
- declararea persoanei dispărută fără urmă sau decedată;
- limitarea în capacitatea de exercițiu sau declararea incapacitatii;
- încuviințarea spitalizării forțate și tratamentului forțat;
- încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie;
- restabilirea în drepturile ce izvorăsc din titlurile de valoare la purtător și din titlurile de valoare la ordin pierdute (procedura de chemare);

¹ Katruk S. Moldova în complexul juridic unic al Uniunii RSS, Chișinău: Cartea Moldovenească, 1976, p. 23

² Gribincea M. Basarabia în primii ani de ocupație sovietică, 1944-1950. Cluj: Dacia, 1995, p. 47

³ Крецу В. Сущность особого производства и его признаки. În: Analele științifice. Științe juridice, 2005 г., N 8, c. 249

⁴ Постановление Пленума Верховного Суда СССР от 21 июня 1985 г. "О судебной практике по делам об установлении фактов, имеющих юридическое значение" // Сборник постановлений Пленумов Верховных Судов СССР и РСФСР (Российская Федерация) по гражданским делам. 4-е издание. - Москва - Спарт 1995

⁵ Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Legea nr. 225-XV din 30.05.2003. RepubliCat: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.285-294/436 din 03.08.2018

⁶ Пасат В. Трудные страницы истории Молдовы (1940-1970). Москва: Terra, 1994, p. 22

⁷ Constituția 29 iulie 1994. Monitorul Oficial al R.Moldova nr.1 din 12.08.1994. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311496>

⁸ Pisarenco O. Drept procesual civil. Chișinău: „TEHNICA-INFO”, 2012, p. 12

⁹ Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Legea nr. 225-XV din 30.05.2003. RepubliCat: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.285-294/436 din 03.08.2018

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

- declararea fără stăpîn a unui bun mobil și declararea dreptului de proprietate municipală asupra unui bun imobil fără stăpîn;
- constatarea inexactității înscrerilor în registrele de stare civilă;
- reconstituirea procedurii judiciare pierdute (procedura de reconstituire).
- autorizarea testării integrității profesionale și aprecierea rezultatului testului de integritate profesională.

Analiza istorică a apariției și dezvoltării legislației privind procedura specială conduce la concluzia că normele juridice, care reglementează activitatea instanțelor de judecată în procedura specială, constituie, în totalitate, una dintre instituțiile cele mai importante ale dreptului procesual civil al Republicii Moldova.

Prin esență sa procedura specială actuală se deosebește substanțial de procedura judiciară de ocrotire de până la revoluție. La etapa actuală procedurii speciale îi este propriu cu totul altă natură procesual-juridică.

Particularitățile procedurii speciale

La momentul actual, constatăm că procedura specială reprezintă un fel de procedură, în cadrul căreia se examinează pricinile civile privind constatarea în ordine judiciară a faptelor care au valoare juridică, privind confirmarea existenței sau inexistenței unui drept incontestabil realizarea căruia fără o asemenea confirmare nu este posibilă, precum și pricini civile privind stabilirea statutului juridic al persoanei sau al bunurilor.

În Manualul Judecătorului pentru Cauze Civile, Ediția 2013, este menționat că procedura specială este o procedură nelitigioasă caracterizată, în general, prin lipsa unui litigiu de drept. Scopul adresării în judecată în ordinea procedurii speciale constă în:

- concretizarea și asigurarea condițiilor necesare pentru apariția, modificarea și stingerea drepturilor și obligațiilor (de exemplu, prin constatarea faptelor, declararea persoanei decedată, încuviințare adoptiei, etc.)
- constatarea cauzelor care împiedică exercitarea drepturilor subiective (de exemplu, restabilirea în drepturi ce rezultă din titluri de valoare la purtător pierdute).¹

O idee mai aprofundată despre procedura specială reiese din afirmațiile autoarei Bîcu A., care menționează că procedura specială este diametral opusă procedurii contencioase.² Aici constatăm că chiar dacă art.280, alin.1 CPC prevede „În procedură specială, pricinile se examinează de instanțele judecătoarești după regulile de examinare a acțiunilor civile, cu excepțiile și completările stabilite în prezentul cod la cap.XXIII-XXXIV și în alte legi.., totuși lipsa litigiului de drept, a părților cu interes contradictorii confirmă și lipsa instituției asigurării acțiunii.

În continuare vom menționa că în literatura rusă de specialitate se dezbat asupra faptului existenței unui litigiu de fapt în obiectul procedurii speciale. Părăștii acestei idei sustin că deși nu există litigiu de drept în procedura specială, această situație nu exclude existența litigiului de fapt.³ Prin litigiu de fapt se va înțelege acele circumstanțe care constituie obiectul procedurii speciale prevăzute de lege în mod expres, care urmează a fi constatate și care vor genera efectele juridice corespunzătoare, cum ar fi faptul obiectiv al consumului de bauturi alcoolice, droguri și alte substanțe psihotrope, daca prin aceasta se agravează situația materială a familiei, generează efectul limitării în capacitatea de exercitiu).

După cum ne menționează autorul Ioan Leș, necesitatea existenței procedurii speciale ca fel al procedurii civile este argumentată de necesitatea unei protecții speciale a drepturilor și intereselor persoanei, fie prin instituirea unor garanții procesuale suplimentare, fie prin particularități de examinare a acestor proceduri.⁴

Conform opiniei lui Buia S., procedurile civile speciale pot fi definite ca fiind un ansamblu de norme de procedură civilă derogatorii de la dreptul comun, reglementate pentru o anumită materie, fiind edictate în scopul soluționării, cu celeritate și în condiții speciale a anumitor cauze civile.⁵

Constatăm astfel că de regulă, când se analizează o procedură specială, se are în vedere un ansamblu de norme speciale. În doctrină, s-a statuat că în funcție de întinderea câmpului de aplicare, normele de procedură civilă se clasifică în:⁶

¹ Polelungi M. ș.a. Manualul judecătorului pentru cauze civile. Ed. a 2-a. Chișinău, 2013, p. 173

² Bîcu A. Instituția măsurilor de asigurare a acțiunii civile în contextul reglementărilor actuale. În: Legea și viață”, 2012, nr.11, p.26

³ Гражданское процессуальное право России: Учебник / Под ред. М.С. Шакарян. - Москва, 2004, p. 164

⁴ Leș I. Tratat de drept procesual civil. - București: ALL BECK, 2003, p. 104

⁵ Buia C., Curs de drept procesual civil. vol. II. Cluj-Napoca: Universitatea din Cluj-Napoca 1985, p. 1-3

⁶ Ciobanu V.M., Boroi G. Drept procesual civil. București: All Beck, 2005, p. 104

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

- Norme de procedură civilă generale care se aplică în toate cazurile și în orice materie, dacă legea nu prevede expres altfel.
- Norme de procedură civilă speciale, fiind avute în vedere acele norme aplicabile într-o anumită materie, expres prevăzută de lege.

Această clasificare în norme speciale și generale, în teoria generală a dreptului și prin prisma normei juridice, are drept criteriu sfera de cuprindere și natura reglementării.¹

După cum ne menționează autoarea A. Cojuhari, particularitățile pricinilor examineate în ordinea procedurii special sunt:²

- Lipsa litigiului de drept. Litigiul de drept poate fi exprimat în contestarea de către persoanele interesate a drepturilor petiționarului, ce vor rezulta din hotărîrea judecătorească. De asemenea, sănem în prezență unui litigiu de drept dacă petiționarul intenționează să folosească hotărîrea pronunțată în procedura specială la intentarea unei acțiuni civile.

Dacă la examinarea pricinii în procedură specială se constată un litigiu de drept ce ține de competența instanțelor judecătorești, instanța scoate cererea de pe rol printr-o încheiere și explică petiționarului și persoanelor interesate dreptul lor de a soluționa litigiul în procedură de acțiune civilă la instanța competentă (art. 280 alin. (3) CPC). În același timp, este admisibilă existența contradicțiilor între participanții la proces în ceea ce privește veridicitatea faptelor invocate de petiționar drept temei al cererii înaintate.

- Lipsa părților cu interese contrare. În procedură specială, instanța examinează pricinile cu participarea petiționarului, altor persoane interesate, precum și a reprezentanților organizațiilor. Persoana care se adresează în instanță de judecătă cu cererea în ordinea procedurii speciale se numește petiționar. În unele cazuri legea stabilește cercul de persoane care se pot adresa în instanță judecătorească cu o cerere privind intentarea procesului în procedură specială. În calitate de persoane interesate participă (i) persoanele ale căror drepturi sau interese legitime pot fi afectate prin hotărîrea judecătorească sau (ii) organele și instituțiile în relațiiile cu care petiționarul intenționează să folosească hotărîrea judecătorească. Stabilirea componenței persoanelor interesate și atragerea lor în proces este obligația instanței de judecătă, a cărei neexecutare atrage casarea hotărîrii.
- Nu se aplică unele instituții procesuale caracteristice procedurii în acțiuni civile, cum ar fi recunoașterea acțiunii, acțiunea reconvențională, majorarea sau micșorarea quantumului pretențiilor înaintate, tranzacția de împăcare, etc., întrucât petiționarul nu înaintează o pretenție față de partea adversă.
- Pricinile se examinează de instanțele judecătorești după regulile de examinare a acțiunilor civile, cu excepțiile și completările stabilite de lege: reguli speciale cu privire la competența jurisdicțională teritorială; actul prin care este sesizată instanța se numește cerere; acte adiționale ale judecătorului pentru pregătirea pricinii pentru dezbatere judiciară; cerințe adiționale față de dispozitivul hotărîrii.

După cum ne menționează autorii Macinscaia V., Visternicean D. și Belei E.³, particularitățile examinării unor categorii de cereri în procedură special sunt: Constatarea faptelor care au valoare juridică; Încuviințarea adoptiei; Declararea capacitatii depline de exercițiu minorului (emanciparea); Declararea persoanei dispărută fără urmă sau decedată; Încuviințarea spitalizării forțate și tratamentului forțat al cetățeanului; Încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie a cetățeanului fără liber consimțământ; Restabilirea în drepturile ce izvorăsc din titlurile de valoare la purtător și din titlurile de valoare la ordin pierdute (procedura de chemare); Contestarea inexactității înscrisurilor în registrele de stare civilă.

Procedura specială în lumina normelor de drept comparat

Vorbind în cadrul paragrafului dat despre procedura specială în lumina normelor de drept comparat, considerăm important să prezintă în contextul legislației statelor din sistemul de drept continental. Astfel, la momentul actual, este cert faptul că apartenența dreptului diferitor țări europene la familia juridică romano-germanică nu exclude anumite deosebiri între sistemele juridice naționale. Astfel, dreptul francez pe de o parte

¹ Давтян А.Г. Гражданский прогресс зарубежных стран. Москва: Проспект, 2010, p. 48

² Drept procesual civil: Partea Specială. (Curs universitar) / red. și A. Cojuhari – Chișinău, 2009, p. 113

³ Macinscaia V., Visternicean D., Belei E. Drept procesual civil. Intentarea, pregătirea și examinarea în fond a pricinilor civile. Proceduri necontencioase în procesul civil. Chișinău: Elan Poligraf, 2008, p. 22

Conferință științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

și dreptul german pe de altă parte au servit drept model în baza caruia în interiorul acestei familiei juridice se deosebesc două grupuri juridice: romanic, din care fac parte Belgia, Luxemburg, Olanda, Italia, Portugalia, Spania și cel germanic care include Austria, Elveția și alte țări.¹

Familia juridică romano-germanică sau continentală (Franța, Germania, Italia, Spania și alte țări) are o istorie îndelungată. Ea s-a format în Europa în baza studierii dreptului roman la universitățile italiene, franceze și germane, care au întemeiat în sec. XII-XVI în baza culegerii de legi a lui Iustinian o știință juridică pentru multe țări europene. A avut loc procesul cu denumirea „preluarea și adaptarea dreptului roman”.² La prima sa etapă această preluare și adaptare avea un caracter doctrinar, deoarece era independent de politică, fiindcă nu se aplica nemijlocit, se studiau noțiunile de bază ale dreptului roman. La următoarea etapă, această familie a început să se supună legităților comune a dreptului cu economia și politica, mai întâi de toate în legătură cu proprietatea, schimbul etc. Codificările naționale au atribuit dreptului o anumită claritate, au facilitat aplicarea și au devenit o consecință logică a concepției formate în Europa continentală despre norma juridică și despre drept în general. Ele au încheiat formarea familiei juridice romano-germanice ca fenomen integrul.

Pentru familia romano-germanică sunt caracteristice existența dreptului scris, sistemul ierarhic unic al izvoarelor dreptului, divizarea lui în public și privat, precum și divizarea lui în ramuri de drept. Comun pentru dreptul tuturor țărilor din familia juridică romano-germanică este caracterul lui codificat, fondul de noțiuni comune, un sistem mai mult sau mai puțin comun al participiilor juridice. În toate aceste țări există constituții scrise, normele cărora au o autoritate juridică superioară, care este susținută și de stabilirea în majoritatea țărilor a unui control juriciar al constituționalității legilor ordinare. Constituția delimită competența elaborării dreptului a diferitelor organe de stat și în corespondere cu această competență înfăptuiesc diferențierea diferitelor izvoare ale dreptului.

Doctrina juridică romano-germanică deosebesc trei tipuri de legi ordinare: codurile, legile speciale (legislația curentă), culegere de norme.³ În majoritatea țărilor continentale acționează coduri civile, penale, procesual civile, procesual penale și altele. Sistemul legislației curente este de asemenea destul de ramificat. Legile reglementează sfere distincte ale vieții sociale, numărul lor în fiecare țară este semnificativ.

Printre izvoarele dreptului romano-germanic este semnificativ rolul actelor normative subordonate legilor: regulamente, decrete etc.⁴ Situația obiceiului în sistemul de izvoare al dreptului romano-germanic este specifică, neobișnuită, el poate acționa nu numai în completarea legii dar și pe lîngă lege. Sunt posibile situații cînd obiceiul ocupă o poziție împotriva legii, de exemplu, în dreptul navegației italiene, unde obiceiul maritim prevelează asupra normei codului civil. În general, însă, obiceiul în prezent și-a pierdut caracterul de sursă independentă a dreptului cu rare excepții. În sistemul juridic romano-germanic un loc deosebit îl ocupă doctrina ce a elaborat principiile generale ale structurii acestei familii juridice. Doctrina joacă un rol important în activitatea de elaborare, pregătire a legilor, precum și în activitatea de aplicare a actelor normative.

Odată cu dezvoltarea legăturilor internaționale capătă o mare importanță pentru sistemele juridice naționale dreptul internațional. În unele țări convențiile internaționale au o putere juridică mai mare decît legile naționale. În toate țările familiei romano-germanice este cunoscută divizarea dreptului în public și privat. Această divizare poartă un caracter general, este preponderent doctrinară și în ultimul timp și-a pierdut însemnatatea de cîndva.⁵ În linii generale se poate spune că la dreptul public se atribuie acele ramuri care determină statul, activitatea organelor de stat, și relațiile individului cu organele statului; iar la dreptul privat – ramurile ce reglementează relațiile reciproce ale indivizilor. În fiecare dintre aceste sfere în fiecare dintre țările familiei juridice respective nimeresc aproximativ aceleași ramuri.

Înțial vom menționa că dispozițiile codurilor de procedură civilă a statelor din sistemul de drept continental, sunt coroborate cu normele CEDO în această materie. Astfel, aşa cum rezultă direct din art. 6 alin. 1 al Convenției, acest text se referă la încălcări ale drepturilor și obligațiilor cu „caracter civil” și la „orice acuzație în materie penală”. Deci, legiuitorul comunitar are în vedere două mari categorii de contestații ale

¹ Popescu Getty G., Trăsăturile caracteristice ale corelării normelor juridice în familia juridică romano-germanică - Conferința internațională „Dimensiunea economicojuridică a integrării României, în structurile europene și euro-atlantice”, Analele Universității „Ștefan cel Mare”, Nr.825, Suceava, 2008, pag 78-81

² Dunleavy P., Brendan O’Leary, Teoriile statului și dreptului modern, București 2002, pag 107-108

³ Общая теория права и государства, Под редакцией В.В. Лазарева Москва: «Юрист» 1994, pag 220

⁴ Popescu G., Rolul și importanța principiilor generale ale dreptului și normelor constituționale în asigurarea corelării normelor juridice - Revista Națională de Drept, USM, Nr.6, Chișinău, 2008, pag 58-61

⁵ Tribu P., Corelarea normelor juridice în sistemul de drept național cu principiile dreptului internațional - Conferința științifică „Fundamentele societății bazată pe cunoaștere”, Universitatea Alma Mater, Sibiu, 2008, pag 101-110

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

persoanelor împotriva hotărârilor judecătoarești pronunțate de instanțele naționale sau măsuri luate de organele jurisdicționale: contestații cu privire la „drepturi și obligații cu caracter civil” și contestații împotriva „acuzațiilor în materie penală”.¹ Ambele noțiuni: „contestație cu privire la drepturi și obligații cu caracter civil” și „acuzații în materie penală” nu sunt definite în art. 6 alin. 1 din Convenție aşa încât a fost nevoie de intervenția Curții Europene a Drepturilor Omului pentru clarificări.²

În legătură cu noțiunea „drepturi și obligații cu caracter civil”, Curtea a subliniat că textul art. 6 alin. 1 din Convenție nu determină conținutul material al acestei noțiuni în ordinea juridică a statelor contractante, acest conținut urmând a fi definit nu prin calificarea dată acestei noțiuni în sistemele naționale de drept, ci prin „efectele produse în dreptul în cauză”, spre a se vedea dacă el poate fi considerat sau nu un drept sau o obligație civilă, în sensul Convenției.³ Ca atare, Curtea va aprecia, în cadrul controlului pe care-l exercită asupra respectării art. 6 alin. 1 din Convenție de către autoritățile naționale ale statelor contractante, „conținutul dreptului” în litigiu prin raportare atât la dispozițiile Convenției, cât și la cele ale normelor naționale de drept, prin luarea în considerare a „caracterului autonom” al noțiunii, orice altă soluție riscând să conducă la rezultate incompatibile cu prevederile Convenției.

În continuare vom analiza *Legislația României*. Astfel, pe lângă procedura contencioasă „clasică”, legiuitorul român a instituit și o seamă de proceduri speciale mai simple (adiacente), care să degrezeze instanța, în special judecătoriile, de procedura contencioasă de drept comun, aceasta având un caracter mai complex. Trebuie menționat că în procedura contencioasă de drept comun există noutăți semnificative, îndeosebi etapa scrisă și divizarea procedurii în fața primei instanțe în două faze, respectiv cercetarea și dezbaterea procesului.

Astfel, după înregistrarea dosarului la instanță, se iau măsuri în vederea desemnării aleatorii a completului de judecată (nu și a termenului), după care se urmează, facultativ, o procedură de regularizare, conform art. 200 CPC român.⁴ Nu se stabilește termen de judecată; completul de judecată verifică dacă sunt îndeplinite cerințele destul de amănunțite și de exigențe prevăzute pentru cererea de chemare în judecată în art. 194 CPC român: „Cererea de chemare în judecată va cuprinde: a) numele și prenumele, domiciliul sau reședința părților ori, pentru personae juridice, denumirea și sediul lor. De asemenea, cererea va cuprinde și codul numeric personal sau, după caz, codul unic de înregistrare ori codul de identificare fiscală, numărul de înmatriculare în registrul comerțului sau de înscriere în registrul persoanelor juridice și contul bancar ale reclamantului, precum și ale părățului, dacă părțile posedă ori li s-au atribuit aceste elemente de identificare potrivit legii, în măsura în care acestea sunt cunoscute de reclamant. Dispozițiile art. 148 alin. (1) teza a II-a sunt aplicabile. Dacă reclamantul locuiește în străinătate, va arăta și domiciliul ales în România unde urmează să i se facă toate comunicările privind procesul; b) numele, prenumele și calitatea celui care reprezintă partea în proces, iar în cazul reprezentării prin avocat, numele, prenumele acestuia și sediul profesional. Dispozițiile art. 148 alin. (1) teza a II-a sunt aplicabile în mod corespunzător.

Dovada calității de reprezentant, în forma prevăzută la art. 151, se va alătura cererii; c) obiectul cererii și valoarea lui, după prețuirea reclamantului, atunci când acesta este evaluabil în bani, precum și modul de calcul prin care s-a ajuns la determinarea acestei valori, cu indicarea înscrисurilor corespunzătoare.⁵ Pentru imobile, se aplică în mod corespunzător dispozițiile art. 104. Pentru identificarea imobilelor se vor arăta localitatea și județul, strada și numărul, iar în lipsă, vecinătățile, etajul și apartamentul, precum și, când imobilul este înscris în cartea funciară, numărul de carte funciară și numărul cadastral sau topografic, după caz.

La cererea de chemare în judecată se va anexa extrasul de carte funciară, cu arătarea titularului înscris în cartea funciară, eliberat de biroul de cadastru și publicitate imobiliară în raza căruia este situat imobilul, iar în cazul în care imobilul nu este înscris în cartea funciară, se va anexa un certificat emis de același birou, care atestă acest fapt; d) arătarea motivelor de fapt și de drept pe care se intemeiază cererea; e) arătarea dovezilor pe care se sprijină fiecare capăt de cerere. Când dovada se face prin înscrисuri, se vor aplica, în mod corespunzător, dispozițiile art. 150. Când reclamantul dorește să își dovedească cererea sau vreunul dintre

¹ Predescu O., Udroie M. Convenția Europeană a Drepturilor Omului și dreptul procesual penal român. București, C.H.Beck, 2007, p. 369

² Voicu M., „Protecția europeană a drepturilor omului. Serie și jurisprudență”, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 130

³ Chiriță R., Dreptul la un proces echitabil, Ed. Universul Juridic București, 2008, p. 346

⁴ Codul de Procedura Civilă român republicat 2015. Legea 134/2010 privind Codul de procedura Civilă republicat. Republicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 247 din 10 aprilie 2015.

⁵ Costin M. (coordonator), Dicționar de drept procesual civil, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 2013, p.191

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

capetele acesteia prin interrogatoriul pârâtului, va cere însășiarea în persoană a acestuia, dacă pârâtul este o persoană fizică. În cazurile în care legea prevede că pârâtul va răspunde în scris la interrogatori, acesta va fi atașat cererii de chemare în judecată. Când se va cere dovada cu martori, se vor arăta numele, prenumele și adresa martorilor, dispozițiile art. 143 alin. (1) teza a II-a fiind aplicabile în mod corespunzător; f) semnătura”.

Articolul 194 CPC român este un text foarte amplu, dar nu sunt deosebiri esențiale față de art. 112 CPC român din 1865 abrogat.¹ Se știe că, nici astăzi, marea majoritate a reclamanților nu respectă întru totul dispozițiile acestui articol (de exemplu, chiar și în situația în care cererea se motivează în fapt și în drept căt de căt coerent, nu indică aproape nimeni numele și adresa martorilor deja prin cererea de chemare în judecată, aceste date fiind indicate ulterior).

Există câteva noutăți privind cererea de chemare în judecată. De exemplu dacă cererea are ca obiect un imobil, la cererea de chemare în judecată se va anexa un extras de carte funciară emis de biroul de carte funciară, iar în cazul în care imobilul nu este înscris în cartea funciară, se va anexa un certificat emis de același birou, care atestă acest fapt. De asemenea, dacă obiectul pricinii este evaluabil în bani, trebuie indicată valoarea acestuia, cu explicarea modului de calcul și depunerea înscrisurilor doveditoare necesare.² În cazul în care lipsurile formale ale cererii prezintă o anumită gravitate, completul de judecată va cita reclamantul cu mențiunea de a-și îndrepta, completa sau rectifica cererea, iar dacă reclamantul nu se conformează, se pronunță o încheiere de anulare care poate fi atacată cu cerere de reexaminare la alt complet.³

După regularizare are loc acea procedură prealabilă scrisă care creează numeroase probleme de ordin administrativ, în perspectiva intrării în vigoare a CPC român; se comunică cererea cu înscrisurile anexate pârâtului, care dispune de un termen de 25 de zile pentru a depune întâmpinare.⁴ Întâmpinarea se comunică reclamantului, care trebuie să depună răspuns la întâmpinare în termen de 10 zile, și abia după aceea completul de judecată fixează termen de judecată. Urmează etapele anterior menționate, respectiv cercetarea procesului și dezbaterea în ședință publică.

În Franța, normele de procedură se împart în norme speciale și norme generale în funcție de sfera de reglementare a raporturilor juridice din „interiorul” dreptului procesual civil, iar regulile de aplicabilitate a acestor norme sunt raportate la procedura civilă.⁵

În doctrina franceză se creionează și o altă clasificare a normelor de procedură civilă care se extinde de data aceasta la sistemul de drept privat. Se pleacă de la ideea, unanim acceptată, că dreptul procesual civil este ramura de drept care deservește toate celelalte ramuri de drept privat substanțial (drept civil, dreptul familiei, dreptul comercial, dreptul administrativ etc.). Din această cauză, dreptul procesual civil apare ca un drept „servant” pentru celelalte materii de drept civil, lato sensu. În concluzie, raportat la sistemul de drept privat, normele de procedură civilă apar ca norme speciale, cu rol supletiv. Pornind de la această idee de „drept servant”, autorii cități merg mai departe și propun ca ar fi mai indicat ca dreptul procesual civil să poarte denumirea de drept judiciar privat.

Această soluție propusă în literatura de specialitate franceză este posibilă și relativ justificată în dreptul francez, mai ales datorită faptului că, în acest sistem juridic, datorită legislației și jurisprudenței, s-au format și stabilizat proceduri civile speciale autonome, de sine stătătoare, cu o existență de multe ori independentă în raport cu dreptul procesual civil.

În sistemul francez, Codul de procedură civilă nu este numai un drept servant, special în raport cu dreptul privat substanțial. Din contră, dreptul procesual civil este dreptul comun care transpune în planul procesului civil întreaga reglementare de drept privat substanțial.

În art 749 al CPC francez, se prevede că dispozițiile din Cartea I CPC francez („Dispoziții comune pentru toate jurisdicțiile”) se aplică în fața tuturor organelor judiciare, în materie civilă, comercială, socială, rurală sau prud’homale, desigur sub rezerva aplicării regulilor speciale, în fiecare materie sau a dispozițiilor particulare din fiecare jurisdicție. Legiuitorul din Franța a considerat necesar ca, pe lîngă consacrarea legislativă a dispozițiilor comune din Codul de procedură civilă, să reglementeze expres și ipoteza normelor de procedură civilă speciale care se vor aplica cu prioritate în materiile pentru care au fost edictate și pentru jurisdicțiile speciale care deservesc anumite proceduri civile.

¹ Bălan I. Îndreptarea hotărârilor judecătorești în materie civilă și în unele proceduri special. În: Dreptul(România), 2008, nr.2, p.105

² Rădescu D, Codul de procedură civilă, comentat și adnotat, ediția a II-a, Editura All, București, 2012, p.373-374

³ Oprea G., Îndreptarea erorilor materiale în cauzele civile și penale. În "Dreptul" nr.2/2013, p.47

⁴ Nicolae M., Modificările aduse Codului de procedură civilă. În "Dreptul" nr.1/2014, p.21

⁵ Heron T. Droit judiciaire prive. Paris: Montchrestien, 2006, p. 18

Particularitățile pricinilor examineate în ordinea procedurii speciale

Procedura specială reprezintă un fel de procedură, în cadrul căreia se examinează pricinile civile privind constatarea în ordine judiciară a faptelor care au valoare juridică, privind confirmarea existenței sau inexistenței unui drept contestabil realizarea căruia fără o asemenea confirmare nu este posibilă, precum și pricini civile privind stabilirea statutului juridic al persoanei sau al bunurilor.

Procedura specială este o procedură nelitigioasă caracterizată, în general, prin lipsa unui litigiu de drept. Scopul adresării în judecată în ordinea procedurii speciale constă în (i) concretizarea și asigurarea condițiilor necesare pentru apariția, modificarea și stingerea drepturilor și obligațiilor (de exemplu, prin constatarea faptelor, declararea persoanei decedată, încuviințare adopției, etc.) sau (ii) constatarea cauzelor care împiedică exercitarea drepturilor subiective (de exemplu, restabilirea în drepturi ce rezultă din titluri de valoare la purtător pierdute).

Potrivit art. 279 CPC, instanțele judecătoarești examinează în procedură specială pricini cu privire la:¹

- constatarea faptelor care au valoare juridică;
- încuviințarea adopției;
- declararea capacitații depline de exercițiu minorului (emanciparea);
- declararea persoanei dispărută fără veste sau decedată;
- măsurile de ocrotire contractuale și judiciare;
- încuviințarea spitalizării forțate și tratamentului forțat;
- încuviințarea examenului psihiatric sau spitalizării în staționarul de psihiatrie;
- restabilirea în drepturile ce izvorăsc din titlurile de valoare la purtător și din titlurile de valoare la ordin pierdute (procedura de chemare);
- uzucapiunea dreptului contrar cuprinsului registrului de publicitate;
- constatarea inexacitatei înscrerilor în registrele de stare civilă;
- reconstituirea procedurii judiciare pierdute (procedura de reconstituire);
- autorizarea testării integrității profesionale și aprecierea rezultatului testului de integritate profesională.

În conformitate cu art. 279 alin. (2) CPC, lista pricinilor atribuite spre examinare în ordinea procedurii speciale nu este exhaustivă. Prin lege instanțelor judecătoarești pot fi conferite și alte categorii de pricini, care corespund esenței acestei proceduri. Astfel, pricinile privind anularea limitării capacitații de exercițiu și declararea capacitații, deși nu sunt stipulate în art. 279 CPC, constituie o categorie independentă de pricini ale procedurii speciale. În sensul art. 21 din Codul civil modernizat (în vigoare din 14 ianuarie 2019), pricinile privind limitarea sau lipsirea minorului în vîrstă de la 14 pînă la 18 ani de dreptul de a dispune de veniturile sale, după caracterul lor, pot fi raportate la pricinile procedurii speciale și urmează să fie examineate în conformitate cu reglementările Capitolului XXVIII (art. 302-308) CPC.

Particularitățile pricinilor examineate în ordinea procedurii speciale sunt:

Lipsa litigiului de drept. Litigiul de drept poate fi exprimat în contestarea de către persoanele interesate a drepturilor petiționarului, ce vor rezulta din hotărîrea judecătoarească. De asemenea, sănseamă în prezență unui litigiu de drept dacă petiționarul intenționează să folosească hotărîrea pronunțată în procedura specială la intentarea unei acțiuni civile. Dacă la examinarea pricinii în procedură specială se constată un litigiu de drept ce ține de competența instanțelor judecătoarești, instanța scoate cererea de pe rol printr-o încheiere și explică petiționarului și persoanelor interesate dreptul lor de a soluționa litigiul în procedură de acțiune civilă la instanța competentă (art. 280 alin. (3) CPC).² În același timp, este admisibilă existența contradicțiilor între participanții la proces în ceea ce privește veridicitatea faptelor invocate de petiționar drept temei al cererii înaintate.

Lipsa părților cu interese contrare. În procedură specială, instanța examinează pricinile cu participarea petiționarului, altor persoane interesate, precum și a reprezentanților organizațiilor. Persoana care se adresează în instanță de judecată cu cererea în ordinea procedurii speciale se numește petiționar. În unele cazuri legea stabilește cercul de persoane care se pot adresa în instanță judecătoarească cu o cerere privind intentarea procesului în procedură specială. În calitate de persoane interesate participă (i) persoanele ale căror drepturi sau interese legitime pot fi afectate prin hotărîrea judecătoarească sau (ii) organele și instituțiile în relațiile cu care petiționarul intenționează să folosească hotărîrea judecătoarească. Stabilirea componenței persoanelor

¹ Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225-XV din 30.05.2003. Monitorul Oficial al R.Moldova nr.111-115/451 din 12.06.2003. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=286229>

² Drept procesual civil: Partea Specială. (Curs universitar) / red. șt. A. Cojuhari – Chișinău, 2009, p. 116

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

interesate și atragerea lor în proces este obligația instanței de judecată, a cărei neexecutare atrage casarea hotărârii.

Nu se aplică unele instituții procesuale caracteristice proceduri în acțiuni civile, cum ar fi recunoașterea acțiunii, acțiunea reconvențională, majorarea sau micșorarea quantumului pretențiilor înaintate, tranzacția de împăcare, etc., întrucât petiționarul nu înaintează o pretенție față de partea adversă.

Pricinile se examinează de instanțele judecătorești după regulile de examinare a acțiunilor civile, cu *excepțiile și completările stabilită de lege*: - reguli speciale cu privire la competența jurisdicțională teritorială; - actul prin care este sesizată instanța se numește cerere; - acte adiționale ale judecătorului pentru pregătirea pricinii pentru dezbatere judiciară; - cerințe adiționale față de dispozitivul hotărârii.

Bibliografie:

1. Anghel Ion M., Drept roman (manual), Ediția a III-a Revăzută și adăugită, București, Editura Lumia Lex, 2001, pag 44
2. Bălan I. Îndreptarea hotărârilor judecătorești în materie civilă și în unele proceduri special. În: Dreptul(România), 2008, nr.2, p.105
3. Bîcu A. Instituția măsurilor de asigurare a acțiunii civile în contextul reglementărilor actuale. În: Legea și viață", 2012, nr.11, p.26
4. Buia C., Curs de drept procesual civil. vol. II. Cluj-Napoca: Universitatea din Cluj-Napoca 1985, p. 1-3
5. Bulai C., Filipaș A., Mitrache C., Dreptul penal român, Editura Press Mihaela, 1997, pag 443
6. Chiriță R., Dreptul la un proces echitabil, Ed. Universul Juridic București, 2008, p. 346
7. Ciobanu V.M., Boroi G. Drept procesual civil. București: All Beck, 2005, p. 104
8. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Legea nr. 225-XV din 30.05.2003. Republicat: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.285-294/436 din 03.08.2018
9. Codul Familiei a Republicii Moldova, Monitorul Oficial al R.Moldova nr.47-48 din 26.04.2001
10. Costin M. (coordonator), Dicționar de drept procesual civil, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 2013, p.191
11. Costin M.N. Marile instituții ale dreptului civil român. Vol. 2. Cluj – Napoca: Editura Dacia, 1984, p. 159
12. Crețu V. Schiță istorică a procedurii civile special. În: Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova, 2003, nr.6, p.221
13. Dicționar Explicativ al Limbii române, București, 1996, pag 313
14. Dima N. Basarabia și Bucovina în jocul geopolitic al Rusiei. Chișinău: Prometeu, 1998, p. 44
15. Drept procesual civil: Partea Specială. (Curs universitar) / red. șt. A. Cojuhari – Chișinău, 2009, p. 113
16. Dunleavy P., Brendan O'Leary, Teoriile statului și dreptului modern, București 2002, pag 107-108
17. Eliescu M.. Curs de succesiuni. București: Ed.Humaniras, 2007, p. 16
18. Enciclopedia Sovetică Moldovenească, Chișinău, 1981, pag 198
19. Gribincea M. Basarabia în primii ani de ocupație sovietică, 1944-1950. Cluj: Dacia,1995, p. 47
20. Heron T. Droit judiciare prive. Paris: Montchrestien, 2006, p. 18
21. Katruk S. Moldova în complexul juridic unic al Uniunii RSS, Chișinău: Cartea Moldovenească, 1976, p. 23
22. Les I. Tratat de drept procesual civil. - București: ALL BECK, 2003, p. 104
23. Macinscaia V., Visternicean D., Belei E. Drept procesual civil. Intentarea, pregătirea și examinarea în fond a pricinilor civile. Proceduri necontencioase în procesul civil. Chișinău: Elan Poligraf, 2008, p. 22
24. Pisarenco O. Drept procesual civil. Chișinău: „TEHNICA-INFO”, 2012, p. 12
25. Polelungi M. ș.a. Manualul judecătorului pentru cauze civile. Ed. a 2-a. Chișinău, 2013, p. 173

**REFLECTIONS ON THE CONTRACT
REGARDING THE PAYMENT OF THE MAINTENANCE PENSION THROUGH THE
PRISM OF THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

**REFLECȚII ASUPRA CONTRACTULUI PRIVIND PLATA PENSIEI ALIMENTARE
PRIN PRISMA LEGISLAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA**

CIUDIN Oxana, asistent universitar,

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Catedra de Drept
Facultatea de Drept și Administrație Publică,
Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul

Abstract: Contractul privind plata pensiei de întreținere este contractul reglementat de Codul familiei care, dă posibilitatea membrilor familiei și nu numai, ce doresc să își asume întreținerea celor aflați în stare de necesitate, să o poată face. Conținutul contractului poate prezenta clauze care să stabilească condiții care să satisfacă doleanțele părților reesind din condițiile reale în care acestea se află, atât creditorul cît și debitorul.

Legilația familială a Republicii Moldova acordă o atenție deosebită activității de întreținere, astfel reglementând categoriile de subiecte între care poate fi stabilită, precum și condițiile în care poate fi realizată.

Cuvinte-cheie: contract, pensie de întreținere, familie, lege, filiație, rudenie, debitor și creditor.

Abstract: The contract regarding payment of the maintenance pension is the contract regulated by the Family Code which gives the possibility to the family members and not only, to assume the maintenance of those in need, to do so. This kind of the contract may have provisions that establish conditions that can satisfy wishes of the contractual parties, based on real conditions in which they are, both, the creditor and the debtor.

The family legislation of the Republic of Moldova pays special attention to the maintenance activity, thus regulating the categories of subjects between which it can be established, as well as the conditions under which it can be carried out.

Keywords: contract, maintenance pension, family, law, filiation, kinship, debtor and creditor.

The family - as a specific form of human community – represents a group of people united by marriage, parentage or kinship, which are characterized by community of life, interests and mutual aid.¹

We can certainly say that all the aspects mentioned in the definition given to the family institution are very important, but in this paper, we intend to make an analysis of the act of "assistance" and the most important features that, in our opinion, it can present. The activity of "assistance", as mentioned in the definition given by Professor I. Filipescu, could be viewed from a moral perspective and from a material point of view, as regulated in Article 2 "Basic principles of family law", paragraph (3), Family Code of the Republic of Moldova: "Family relationships are regulated according to the following principles: monogamy, the freedom of marriage between men and women, equal rights of spouses in the family, mutual moral and material support, marital fidelity, priority of the child's education in the family, manifestation of concern for maintenance, education and protection of the rights and interests of minor and unfit family members, amicable settlement of all family life issues, inadmissibility of deliberate interference in family relations, free access to judicial protection of human rights and the legitimate interests of family members "²

Without diminishing the importance of the moral aspect of the act of "mutual help" between family members and which could be the subject of further analysis, in this paper we propose to make an analysis of the patrimonial rights and obligations that may result from the conclusion, modification, termination, maintenance payment contract.

For the beginning, it is necessary to note that this contract is a relatively new institution, appearing in the family law of the Republic of Moldova with the entry into force on April 26, 2001 of the Family Code. According to the provisions of the Family Code, article 92, "The contract regarding the payment of the maintenance pension": "The contract regarding the size, conditions and method of payment of the maintenance pension may be concluded between the person who owes maintenance (maintenance debtor) and the person entitled to maintenance (maintenance creditor)."

From this definition we can deduce that through the current regulations regarding the maintenance obligation between family members, the imperative norms of the old Code of Marriage and Family of the Moldovan SSR of December 26, 1969³, have acquired a dispositive character, allowing family members to

¹ Ion Filipescu, „Tratat de dreptul familiei”, Editura ALL, București 1996, p. 1

² Codul familiei al Republicii Moldova, Nr.1316 din 26 aprilie 2001. În: Monitorul Oficial Nr. 47-48 din 26.04.2001, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112685&lang=ro

³ Codul căsătoriei și familiei, aprobat prin Legea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești din 26 decembrie 1969 (Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului Republicii Socialiste Moldovenești, 1969, nr. 12), https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112685&lang=ro

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

decide regarding the establishment of maintenance reports as well as the subjects between which they may occur.

Based on the provisions of the old code, the payment of the maintenance pension could be made voluntarily and until the entry into force of the new family code, but without a legal regulation, respectively, it had no legal protection. In case one party still refused to pay the pension, the other could not impose it. Nor could changes to the payment agreement be made at the initiative of a party.

Article 94, paragraph (1) of the Family Code of the Republic of Moldova states that: "The maintenance pension contract is concluded, executed, amended, terminated and declared null and void in accordance with the rules of the Civil Code."¹

Like any civil contract, and the one regarding the payment of the maintenance pension, it can be characterized by the existence of the purpose, the subjects, the object and the content.

Referring to the purpose pursued by the parties to the contract, it may be inferred that they seek to establish the material means necessary to assist the person in need. The state of necessity may be the result of the total or partial inability to work, as a result of the minor or advanced age, the state of precarious health or other circumstances that could characterize the creditor of the maintenance obligation².

Analyzing the legislative provisions, we can deduce that the subjects of the contract regulated by Article 92 of the Family Code of the Republic of Moldova are the debtor and the creditor of the maintenance obligation. The Moldovan legislator stipulates that the respective contract, concerning the payment of the maintenance pension: "... may be concluded between the person who owes maintenance (maintenance debtor) and the person entitled to maintenance (maintenance creditor)", Which imposes the need to make an analysis of Title IV of the Family Code of the Republic of Moldova, "Maintenance obligation between family members" hence the fact that they may be persons between whom certain family relationships have been established or similar to them, as an effect of: kinship, marriage, and of relations assimilated by law with the family relations (stepparents, educating parents), as well as between strangers, provided that the will agreement is reached between the beneficiary of the maintenance pension and its debtor.

The subjects of the given contract can only be individuals. Regarding the legal capacity that they must have, the legislation admits that both the debtor and the creditor of the maintenance obligation can be either a person with full capacity or limited capacity, even those declared incapable. With regard to those limited in capacity and those without it, the contract is to be concluded either with the consent of the curator, or by their legal representative.

The object of the contract regarding the payment of the maintenance pension is the obligation to pay the maintenance pension, which involves the provision of what is necessary for the living of the maintenance pension beneficiary: (food, housing, clothing, medicines, resources necessary for his training, etc.), which can be set either in a fixed amount of money, or a share of the debtor's income, or to transfer some assets from the maintenance pension account, for example the share of the dwelling house³, or in some other way.

The content. The content of the civil legal relationship means all the rights and obligations that belong to the parties to the civil legal relationship⁴. The content of the contract for the payment of the maintenance pension consists in establishing the size and the method of payment of the maintenance pension. According to art. 95 paragraph (1) Family Code of the Republic of Moldova: "The amount of the maintenance pension established by the contract shall be determined by the parties at the conclusion of the corresponding contract." The parties appear from the material and family situation of the beneficiary of the alimony and of the person who undertakes to pay it.

Analyzing art. 29 paragraph (4) of the Family Code of the Republic of Moldova, it can be deduced that in the matrimonial contract the spouses have the right to stipulate the maintenance obligation, which can

¹ Codul familiei al Republicii Moldova, Nr.1316 din 26 aprilie 2001. În: Monitorul Oficial Nr. 47-48 din 26.04 2001, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112685&lang=ro

² Oxana Ciudin „Aspecte comparative privind contractual matrimonial si contractual privind plata pensiei de întreținere” Conferința Științifică Internațională „Perspectivele și problemele integrării în spațiul European al cercetării și educației” Volumul 1, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, 07 iunie 2017, p. 36

³ Valentina Cibotari, „Dreptul familiei”, Ediția a III-a. Revăzută și completată. Chișinău. USM, 2014, p. 271

⁴ Sergiu Baieș, Nicolae Roșca, „Drept civil. Partea generală”, Ediția a III-a. Revăzută și completată. Chișinău. USM, 2007, p. 412

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

be unilateral or reciprocal. In the case of a spouse unfit for work, who has the right to maintenance, according to art. 95 paragraph (1) Family Code of the Republic of Moldova: "The amount of the maintenance pension established by the contract shall be determined by the parties at the conclusion of the corresponding contract". From this it can be deduced that the spouses are free to decide the size, manner and frequency with which the maintenance pension will be paid¹. The freedom to determine the size of the maintenance pension and the conditions on which it may be exercised is granted to all parties to the contract, except in the case of minor children. Restrictions on the minimum pension ceiling established by the contract, in accordance with Article 95 (2), which sets out: "The amount of alimony for minor children provided in the contract may not be less than that established in Article 75" Family Code of the Republic of Moldova.

Regarding the form of the contract on the payment of alimony, Article 93 of the Family Code of the Republic of Moldova establishes: "The contract regarding the payment of the maintenance pension is drawn up in writing and notarized. Failure to comply with these provisions will invalidate the contract."

A qualitative analysis of the contract in question cannot take place without establishing the legal characteristics. In the following we will try to identify them. The maintenance payment contract is:

- **named contract** - because it is provided by law. The main legal norms regarding it are provided in the Family Code of the Republic of Moldova, and as complementary norms are those included in the civil code of the Republic of Moldova;²
- **solemn contract** - because it enters into force only from the moment of its conclusion in written form and notarized. Failure to comply with these provisions will invalidate the contract, a provision established by Article 93 of the Family Code of the Republic of Moldova.³ Therefore, this contract belongs to the category of legal acts for which the legislation expressly establishes the authentic form ad validitatem⁴;
- **patrimonial contract** - because it has an economic content, expressed in money and gives rise to real rights and debt;⁵
- bilateral contract - because it is concluded between two parties, the debtor and the creditor of the maintenance pension;
- it can be both in **successive execution**, when its legal effects are executed gradually, or in **sudden execution**, as when for the execution of the payment of alimony is transferred, for example, the ownership of the share of the debtor's common residence and the creditor;
- **contract concluded between the parties** - the contractors seek the production of legal effects during their lifetime, and its clauses expire at the expiration of the term of the contract or following the death of one of the parties⁶.
- **negotiated contract** - because the parties discuss, negotiate all the contractual clauses, without any conditions being imposed on them by third parties. This character results from the provisions of article 667 paragraph (2) of the Civil Code of the Republic of Moldova⁷;
- **may be affected by the term or condition** - the parties may provide for the modification or termination of the obligations and rights assumed by this contract, or only some of them, by the expiration of a term, event (conclusion of a new marriage by the ex-spouse, creditor of the maintenance pension, when the obligation to maintain it passes to the new spouse)⁸.

¹ Oxana Ciudin „Aspecte comparative privind contractul matrimonial și contractul privind plata pensiei de întreținere” Conferința Științifică Internațională „Perspectivele și problemele integrării în spațiul European al cercetării și educației” Volumul 1, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, 07 iunie 2017, p. 37

² Pînzari V. , „Contractual matrimonial”, <https://sites.google.com/site/contractmatrimonial/home/importanta>

³ Codul familiei al Republicii Moldova, Nr.1316 din 26 aprilie 2001. În: Monitorul Oficial Nr. 47-48 din 26.04 2001, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112685&lang=ro

⁴ Svetlana Sîmboteanu „Contractual privind plata pensiei de întreținere: conținut și aspecte notariale”, Conferința „Integrare prin cercetare și inovare”, Volumul 2, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 28-29 septembrie 2016, p. 63

⁵ Sergiu Baieș, Nicolae Roșca, „Drept civil. Partea generală”, Ediția a III-a. Revăzută și completată. Chișinău. USM, 2007, p. 162

⁶ Valentina Cibotari, „Dreptul familial”, Ediția a III-a. Revăzută și completată. Chișinău. USM, 2014, p. 261

⁷ Codul civil al Republicii Moldova, Nr. 1107 din 06 iunie 2002. În Monitorul Oficial nr. 82-86 din 22.06.2002.

⁸ Sergiu Baieș, Nicolae Roșca, „Drept civil. Partea generală”, Ediția a III-a. Revăzută și completată. Chișinău. USM, 2007, p. 256

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

- **contract concluded both personally and by representation** - from the provisions of the Family Code of the Republic of Moldova it can be deduced that the agreement will be concluded in person, but due to their personal specificity they can also be concluded by proxy¹. If the maintenance creditor is a minor under the age of 14, the contract will be concluded by the minor's parents, adoptive parents or guardians. If it is a minor between 14-18 years old, the contract will be concluded by himself under the supervision and only with the consent of the legal representatives. In case of incapacitated debtor or creditor, the contract will be concluded by their legal representatives. Persons with limited capacity to exercise conclude the contract with the consent of the curator;
- **contract with revocable crankcase** - because the parties have the right to modify it by mutual agreement whenever they wish, but on the condition that they will respect the written and authentic form of the modification agreement². The parties may even order the termination of the contract, either by mutual agreement or through the court.
- **main contract** - because it has an independent existence, its fate not depending on the fate of another legal act³, as in the case of the marriage contract, for example, which depends on the conclusion of the marriage certificate. In the case of the contract for the payment of the maintenance pension, in some cases it is not even necessary to establish the kinship relationship or the family relations between the debtor and the creditor of the maintenance obligation.
- **commutative contract** - because both the debtor and the creditor of the maintenance obligation know all their rights and obligations from the moment of concluding the contract. "The contract is commutative in which, at the time of its conclusion, the existence of the rights and obligations of the parties is certain, and their extent is determined or determinable.", According to article 1173 paragraph (1), Civil Code of Romania.⁴
- **free contract** - because the debtor undertakes to pay the maintenance in the amount and manner agreed by the parties and does not impose any obligations on the maintenance creditor⁵.

Like any other study on the institution of the contract and the contract on the payment of the maintenance pension can be characterized by a moment of conclusion. Thus, on the basis of the legal characteristics analyzed above, namely that of solemnity, the maintenance payment contract can be considered concluded at the time of its drafting in writing and its notarial authentication. Failure to comply with this condition may result in the declaration of the nullity of the contract and the exemption of the debtor from the obligation to pay the maintenance of the creditor.

The subjects of the maintenance allowance under Article 95 (1) may determine the amount of the maintenance allowance by mutual agreement as a percentage of the maintenance debtor's income.

The method of payment is regulated by Article 96 (2) of the Family Code of the Republic of Moldova, which can be: both in a fixed amount of money to be paid periodically, regardless of the type of income that the debtor has (permanent, regular, stable, irregular, in foreign currency, etc.); or by paying the lump sum once; or by transferring property to the maintenance creditor (the dwelling house or part of it) or by another means that suits both parties (for example, the payment of an existing debt between the parties). The parties may even stipulate the combination of several ways of paying the alimony within the same contract⁶. The law does not establish a minimum or maximum limit on the amount of pension, except for the maintenance pension for minor children, which may not be less than that established in Article 75 Family Code of the Republic of Moldova.

As it is generally a contract with successive execution, the maintenance contract may also be subject to change. According to the provisions of Article 94 (2) of the Family Code of the Republic of Moldova: "The contract regarding the payment of the maintenance pension may, at any time, be amended or terminated based

¹ Pînzari V., „Contractual matrimonial”, <https://sites.google.com/site/contractmatrimonial/home/importanta>

² Ibidem

³ Gheorghe Beleiu „Drept civil rămân”, Ediția a V-a Revăzută și adăugită. București, Casa de editură și presă “Şansa” SRL, 1998, p. 132

⁴ Codul civil al României, legea Nr. 287 din 17.07.2009, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 511 din 24 iulie 2009, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/175630>

⁵ Sergiu Baieș, Nicolae Roșca, „Drept civil. Partea generală”, Ediția a III-a. Revăzută și completată. Chișinău. USM, 2007, p. 256

⁶ Mariana Nistor „Note de curs la disciplina Dreptul familiei”, <http://www.criminology.md/suport/sup18.pdf> (vizitat 07.12.2022)

on the agreement of the parties. The modification or termination of the contract is completed in writing and notarized. " From the analysis of the legal provision we can deduce that the parties to the given contract are left free to change the conditions initially established at any time and in any measure, the only condition being reaching the agreement between the two parties and respecting the formal conditions required by law. This condition is considered by the legislator to be particularly important, which can be deduced from the fact that in the content of the same article only that paragraph 3 establishes the prohibition of unilateral modification of the contract. However, in exceptional cases, the maintenance contract may be amended at the initiative of only one of the parties in accordance with Article 94 (4). of the following circumstances.

The first necessary circumstance is the presence of essential changes in the material or family situation of one of the parties, ie either of the debtor, for example, the establishment of the old-age pension, which is much lower compared to the salary income he had previously, the occurrence an accident that has caused partial or total loss of work capacity, unemployment status, etc., as well as the creditor such as loss of employment, bankruptcy or loss of work capacity, childbirth, etc. The second condition is that the two parties have tried to reach an amicable settlement, which must have resulted in failure. In order for the application to be accepted by the court, it is necessary to prove that the possibility of amicable settlement of the dispute has been exhausted, otherwise the application will be rejected and the applicant's recommendation to try to reach an agreement with the creditor / debtor maintenance pension with regard to possible changes. The third condition is that the unilateral change can only be ordered by the court, its decision being binding both for the parties to the contract and for third parties.

Being a contract with successive execution, most often, it can be terminated. First of all, we consider it necessary to give some explanations regarding the termination term, thus the given institution is regulated by the Civil Code of the Republic of Moldova, starting with article 747. From the analysis of the legal provisions we can conclude that: "termination is the civil sanction used for the termination of contracts with successive execution, of those executed in time, through a certain continuous performance or several repeated services", as is the contract subject to discussion. The effect of the termination consists in the termination of the rights and obligations of the parties to the contract for the future, the services that have been performed until the termination of the termination being maintained in force¹. With regard to the possibility of termination by one or both parties to the contract for the payment of maintenance, the conditions and circumstances shall be the same as in the case of the amendment.

Like other legal acts, the contract for the payment of the maintenance pension can be declared null and void, both in part and in part. Only the court has jurisdiction over the grounds provided by civil law. These grounds may be: conclusion of the contract with a person without capacity to exercise (Article 222 Civil Code of the Republic of Moldova); with a minor aged 14 to 18 without the consent of his legal representative (Article 227-230 Civil Code of the Republic of Moldova).²

Article 94 para. 5 The Family Code of the Republic of Moldova also provides for special cases of declaration of nullity of the contract regarding the payment of the maintenance pension stemming from the basic principles of family legislation, aimed at protecting the interests of minor family members and those unfit for work. Thus, the contract regarding the payment of the maintenance pension which is contrary to the interests of the incapable minor or adult child will be declared null and void, which is established by the court in each concrete case.

Bibliography:

- 1 Ion Filipescu, „Tratat de dreptul familiei”, Editura ALL, București 1996, p. 530
2. Codul familiei al Republicii Moldova, Nr.1316 din 26 aprilie 2001. În: Monitorul Oficial Nr. 47-48 din 26.04.2001, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112685&lang=ro

¹ Victoria Gonceanuc, Casa de avocatură "Cobzac&partners", „Care sunt condițiile de reziliere și revocare a contractelor”, <https://www.bizlaw.md/2016/08/13/care-sunt-conditiile-de-reziliere-si-revocare-a-contractelor> (vizitat 07.12.2022)

² Mariana Nistor „Note de curs la disciplina Dreptul familiei”, <http://www.criminology.md/suport/sup18.pdf> (vizitat 07.12.2022)

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

3. Codul căsătoriei și familiei, aprobat prin Legea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești din 26 decembrie 1969 (Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului Republicii Socialiste Socialiste Moldovenești, 1969, nr. 12), https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112685&lang=ro
4. Oxana Ciudin „Aspecte comparative privind contractul matrimonial și contractul privind plata pensiei de întreținere” Conferința Științifica Internațională „Perspectivele și problemele integrării în spațiul European al cercetării și educației” Volumul 1, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, 07 iunie 2017, p. 35-39
5. Valentina Cibotari, „Dreptul familiei”, Ediția a III-a. Revăzută și completată. Chișinău. USM, 2014, p. 344
6. Sergiu Baieș, Nicolae Roșca, 1 „Drept civil. Partea generală”, Ediția a III-a. Revăzută și completată. Chișinău. USM, 2007, p. 412
7. Pînzari V., „Contractual matrimonial”,
<https://sites.google.com/site/contractmatrimonial/home/importanta> (vizitat 07.12.2022)
8. Svetlana Sîmboteanu „Contractual privind plata pensiei de întreținere: conținut și aspecte notariale”, Conferința „Integrare prin cercetare și inovare”, Volumul 2, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, 28-29 septembrie 2016, p. 61-65
9. Codul civil al Republicii Moldova, Nr. 1107 din 06 iunie 2002. În Monitorul Oficial nr. 82-86 din 22.06.2002.
10. Gheorghe Beleiu „Drept civil rămân”, Ediția a V-a Revăzută și adăugită. București, Casa de editură și presă „Şansa” SRL, 1998, p. 492
- 11 Mariana Nistor „Note de curs la disciplina Dreptul familiei”,
<http://www.criminology.md/suport/sup18.pdf> (vizitat 07.12.2019)
12. Victoria Gonțearuc, Casa de avocatură ”Cobzac&partners”, „Care sunt condițiile de reziliere și revocare a contractelor”, <https://www.bizlaw.md/2016/08/13/care-sunt-conditiile-de-reziliere-si-revocare-a-contractelor> (vizitat 07.12.2022)
13. „Familia în citate, aforisme și maxime”, <https://www.diane.ro/2017/06/familia-in-citate-aforisme-maxime.html>, (vizitat 07.12.2022)
14. Codul civil al României, legea Nr. 287 din 17.07.2009, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 511 din 24 iulie 2009, <http://legislatie.just.ro/Public/DetailDocument/175630>

ACCEPȚIUNEA JURIDICĂ A RĂSPUNDERII ADMINISTRATIV-DISCIPLINARE A FUNCȚIONARILOR PUBLICI (VAMALI) ÎN REPUBLICA MOLDOVA.

LEGAL ACCEPTANCE OF ADMINISTRATIVE-DISCIPLINARY RESPONSIBILITY OF CIVIL SERVANTS (CUSTOMS) IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA.

BODLEV Sergiu, asistent universitar,
Catedra de Drept

Facultatea de Drept și Administrație Publică,
Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul

Rezumat : Răspunderea administrative-disciplinară este o instituție de o importanță fundamentală pentru materia dreptului administrativ. Respectarea disciplinei muncii, alături de alte aspecte relevante pentru cariera unui funcționar public cu statut special din cadrul serviciului vamal, precum competența în serviciu sau formarea continuă, asigură continuitatea la postul său de muncă. Tocmai pentru aceste considerente, cercetarea disciplinară și aplicarea sancțiunilor trebuie să se realizeze într-un mod cât mai obiectiv, fără să se încalce drepturile fundamentale ale funcționarilor publici (vamali).

Cuvinte cheie: funcționar public, răspundere disciplinară, raport de muncă, serviciu vamal.

Abstract: Administrative-disciplinary liability is an institution of fundamental importance for the matter of administrative law. Respect for the discipline of work, along with other aspects relevant to the career of a civil servant with a special status within the customs service, such as competence in the service or continuous training, ensures continuity in his or her job. Precisely for these reasons, the disciplinary

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

investigation and the application of sanctions must be carried out in the most objective way possible, without violating the fundamental rights of the public officials (customs).

Keywords: public servant, disciplinary liability, employment relationship, customs service.

Întroducere

Evoluția istoriei a demonstrat o necesitate imperioasă a perfecționării mecanismului legislativ în strînsă legătură cu dezvoltarea economică și socială, cu aprofundarea mecanismelor democratice și reorganizarea aparatului de stat.

Multitudinea drepturilor persoanelor fizice și juridice caracterizează actualul sistem de drept al Republicii Moldova și-i determină viitorul în direcția îmbogățirii formelor și conținutul instituțiilor juridice, pentru sporirea eficienței lor ca factor activ al progresului.

Democratizarea continuă a societății, tranziția la un stat de drept presupune o abordare teoretică corespunzătoare a problemelor de drept ce ar corespunde normelor de drept internațional unanim recunoscute, inclusiv și a problemei răspunderii administrativ-disciplinare a funcționarilor publici (vamali), conceptual consfințită în Constituția Republicii Moldova.

Scopul studiului constă în analiza și cercetarea multiaspectuală a răspunderii administrativ-disciplinare a funcționarilor vamali – funcționari publici cu statut special din cadrul autorității vamale, care în Republica Moldova se numește Serviciu Vamal de pe lîngă Ministerul Finanțelor prin prisma prevederilor Constituției, Codului Vamal al RM, Codului administrative, Legii cu privire la Serviciul Vamal cît și a altor acte legislative și normative în vigoare, identificarea problemelor care apar în procesul de aplicare a prevederilor acordului de asociere cu UE cît și ulterioara aderare a reubilii Moldova la UE

Cercetarea dată apare destul de actuală și importantă dat fiind faptul că identifică ansamblul mijloacelor juridice utilizate de orice persoană interesată pentru restabilirea ordinii de drept, încălcată prin acte juridice și/sau fapte materiale ale autorității vamale.

Metodele aplicate în acest studiu sunt: analiza, sinteza, comparația, investigația științifică. Materialele folosite au fost preluate din: legislația în vigoare a Republicii Moldova; literatura de specialitate atât națională, cât și de peste hotarele țării

Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care fiecare cetățean beneficiază de drepturile și libertățile consacrate prin Constituția Republicii Moldova și prin alte legi, fiind tratați fără încălcarea drepturilor sale de către autoritățile publice, și din acest context, apărarea drepturilor sale rezultate din răspunderea autorității publice (vamale) este destul de importantă și actuală.

În dreptul administrativ, răspunderea administrativ-disciplinară a funcționarilor vamali este aceea instituție juridică, acel ansamblu de norme, conform cărora un funcționar vamal răspunde de actele și faptele sale prin care încalcă regulile de disciplină prevăzute pentru executare sau în legătură cu exercitarea funcțiilor publice în cadrul unor raporturi de subordonare ierarhică, raporturi de drept administrativ din domeniul organizării executării și executării legii.

1. Disciplina de muncă în organele vamale se bazează pe conștiințoziitatea și convingerea fiecărui funcționar vamal în necesitatea îndeplinirii necondiționate a obligațiunilor sale de serviciu, pe responsabilitatea personală pentru sectorul încredințat și îl obligă pe fiecare funcționar: să respecte cu strictețe Constituția Republicii Moldova, legislația în vigoare și Statutul disciplinar al factorilor de decizie din organele controlului vamal al Republicii Moldova; să-și perfecționeze permanent calitățile profesionale, să execute întocmai și în termenele stabilite ordinele și dispozițiile conducătorilor, să manifeste inițiativă personală și insistență în serviciu; să combată activ tentativele de contrabandă și încălcările administrative ale legislației vamale; să fie vigilant, să păstreze secretele de stat și de serviciu; să respecte legile și obiceiurile altor state, popoare, să nu lezeze drepturile cetățenilor; să întrețină în procesul organizării și asigurării supravegherii vamale contactele necesare cu reprezentanții organelor de drept, trupelor de grăniceri, inspectoratelor sanitare, de carantină, cu serviciul controlului fitosanitar și cu instanțele responsabile de expedierea obiectelor de artă și cultură din Republica Moldova; să asigure controlul vamal necesar, prevenind încălcările legislației vamale; să respecte normele etice de serviciu; să studieze metodele de lucru avansate, aplicîndu-le în exercitarea obligațiunilor de serviciu; să respecte regulile de purtare a uniformei și semnelor de distincție; să manifeste atitudine grijulie față de averea statului (clădirile, utilajul vamelor, mijloacele transportului auto de serviciu, mijloacele tehnice de control etc.), să asigure păstrarea în condiții corespunzătoare a documentației de evidență strictă, precum și a obiectelor de valoare sau a

Conferință științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

bunurilor, reținute ori confiscate în rezultatul efectuării controlului vamal; să respecte normele și regulile de protecție a muncii, tehnicii securității, sanităriei, securității antiincendiare [5,p.8]

În dreptul administrativ, răspunderea administrativ-disciplinară a funcționarilor vamali este acea instituție juridică, acel ansamblu de norme, conform cărora un funcționar vamal răspunde de actele și faptele sale prin care încalcă regulile de disciplină prevăzute pentru executare sau în legătură cu exercitarea funcțiilor publice în cadrul unor raporturi de subordonare ierarhică, raporturi de drept administrativ din domeniul organizării executării și executării legii.

Sanctiuniile administrativ-disciplinare apar în mai multe forme, cum ar fi *avertisment, mustrare, mustrare aspră, suspendarea dreptului de a fi promovat în funcție în decursul a doi ani, destituirea din funcție publică, retrogradarea în funcție și/sau în grad de calificare.*[98, art.58] cît și, conform legii *Cu privire la serviciul vamal, avertisment; mustrare; mustrare aspră; retrogradarea în funcție cu o treaptă pe un termen de pînă la 6 luni; retrogradare cu un grad special pe un termen de pînă la 1 an; suspendarea dreptului de a fi promovat în funcție pe o perioadă de 2 ani; suspendarea dreptului de a fi avansat în trepte de salarizare pe o perioadă de pînă la 1 an; destituire din funcție.* [4, art.52]

Aceste sanctiuni disciplinare se aplică conform unei proceduri de natură contencioasă, care se referă la constatarea faptei și a legăturii de cauzalitate dintre faptă și rezultat, termenele de prescripție, stabilirea organului din cadrul administrației publice, care este competent să ia act de săvârșirea abaterii, exercitarea căilor de atac și modalități de executare.

Disciplina de muncă în organele vamale se bazează pe conștiinciozitatea și convingerea fiecărui funcționar vamal în necesitatea îndeplinirii necondiționate a obligațiunilor sale de serviciu, pe responsabilitatea personală pentru sectorul încredințat și îl obligă pe fiecare funcționar: să respecte cu strictețe Constituția Republicii Moldova, legislația în vigoare și Statutul disciplinar al factorilor de decizie din organele controlului vamal al Republicii Moldova; să-și perfeționeze permanent calitățile profesionale, să execute întocmai și în termenele stabilite ordinele și dispozițiile conducătorilor, să manifeste inițiativă personală și insistență în serviciu; să combată activ tentativele de contrabandă și încălcările administrative ale legislației vamale; să fie vigilant, să păstreze secretele de stat și de serviciu; să respecte legile și obiceiurile altor state, popoare, să nu lezeze drepturile cetățenilor; să întrețină în procesul organizării și asigurării supravegherii vamale contactele necesare cu reprezentanții organelor de drept, trupelor de grăniceri, inspectoratelor sanitare, de carantină, cu serviciul controlului fitosanitar și cu instanțele responsabile de expedierea obiectelor de artă și cultură din Republica Moldova; să asigure controlul vamal necesar, prevenind încălcările legislației vamale; să respecte normele etice de serviciu; să studieze metodele de lucru avansate, aplicîndu-le în exercitarea obligațiunilor de serviciu; să respecte regulile de purtare a uniformei și semnelor de distincție; să manifeste atitudine grijulie față de avereia statului (clădirile, utilajul vamelor, mijloacele transportului auto de serviciu, mijloacele tehnice de control etc.), să asigure păstrarea în condiții corespunzătoare a documentației de evidență strictă, precum și a obiectelor de valoare sau a bunurilor, reținute ori confiscate în rezultatul efectuării controlului vamal; să respecte normele și regulile de protecție a muncii, tehnicii securității, sanităriei, securității antiincendiare [5, p.8].

Funcționarul public european este definit, Potrivit Statutului în art.1 lit.a) ca un funcționar al Comunităților în sensul prezentului Statut, orice persoană care a fost numită în condițiile prevăzute de prezentul Statut într-un post permanent al uneia dintre instituțiile Comunităților, printr-un act scris al autorității împuñnicite să facă numiri la instituție în cauză. Definiția se aplică și agentilor adică persoanelor numite de organismele Comunitare. Potrivit art.86 (24) (96) din Titlul VI Regimul disciplinar, are 3 aliniate: (1): neîndeplinirea de către un funcționar sau de către un fost funcționar a obligațiilor ce îi revin în temeiul prezentului statut, cu intenție, sau din neglijență, îl face pasibil de sanctiuni disciplinare. Alin.(2): În cazul în care autorității împuñnicite să facă numiri sau Oficiul European Antifraudă, li se aduc la cunoștință elemente de probă privind eventualitatea neîndeplinirii obligațiilor în sensul alin (1), acestea pot deschide o anchetă administrativă pentru a verifica abaterea presupusă. Alin.(3): Regulile, procedurile și sanctiunile disciplinare, precum și normele și procedurile care reglementează anchetele administrative sunt stabilite în Anexa IX.

De remarcat că, spre deosebire de legislația națională, respectiv Legea nr.302/2018 Cu privire le Serviciul vamal, abaterea disciplinară din statutul european nu este definită în mod expres. Astfel, Statutul european, în mod genereic precizează că reprezintă abatere disciplinară ”neîndeplinirea de către un funcționar sau de către un fost funcționar a obligațiilor ce îi revin în temeiul prezentului statut, cu intenție sau din neglijență.

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Sub acest aspect, în opinia noastră, modalitatea în care legiuitorul autohton a înteles să se exprime asupra regimului sancționatoral funcționarului public este mult mai permisivă decât cea a funcționarului european.

La nivelul principiilor aplicabile răspunderii disciplinare ale funcționarilor publici europeni, este de remarcat procedura obligatorie a audierii funcționarului public cu respectarea dreptului său la apărare, aplicarea unei singure sancțiuni disciplinare pentru a abatere disciplinare, potrivit art.9 (96) din Anexa IX, precum și dreptul la contestarea sancțiunii dar și radierera acesteia.

De rînd cu abaterile disciplinare, prevăzute în actuala redacție al Legii 158/2008 din 2008, conform Legii 302/2018 Cu privire la Serviciul vamal, funcționarii vamali mai pot fi atrași la răspundere administrativ-disciplinară mai "specifică", și anume, așa acțiuni care aduc atingere prestigiului Serviciului Vamal - încălcarea normelor de etică și conduită a funcționarului vamal, exprimarea sau manifestarea publică a preferințelor politice și favorizarea vreunui partid politic sau vreunei organizații social-politice în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu, încălcarea prevederilor referitoare la obligațiile sale, conflictul de interes și restricțiile stabilite prin lege, încălcarea regulilor de organizare și desfășurare a concursului pentru ocuparea funcției vacante sau temporar vacante, a regulilor de evaluare a performanțelor profesionale ale funcționarilor vamali, alte fapte considerate drept abateri disciplinare în legislația cu privire la funcția publică și funcționarii publici. De asemenei, funcționarii vamali pentru fapte, comise intenționat sau din imprudență, admise în procesul de exercitare a atribuțiilor de serviciu, pot fi atrași la răspundere administrative-disciplinară și anume: acțiuni care contribuie la trecerea bunurilor peste frontieră vamală cu încălcarea legislației vamale, dacă aceste acțiuni nu atrag răspunderea penală, reținerea, primirea spre păstrare și eliberarea bunurilor și a mijloacelor bănești fără perfectarea documentelor în modul stability, încălcarea modului stabilit de transmitere, utilizare și păstrare a ștampilei personale, a sigiliilor vamale, a ștampilelor și a documentelor de strictă evidență, având ca urmare pierderea sau utilizarea lor de către persoanele neautorizate, nerespectarea modului stabilit de perfectare a documentelor aferente operațiunilor vamale, divulgarea informațiilor oficiale cu accesibilitate limitată utilizate în activitatea de serviciu, pierderea documentelor, a copiilor autentificate ce conțin asemenea informații, acordarea de servicii prin uzul funcției în schimbul unei remunerării, al unui serviciu sau al altor beneficii, efectuarea de operațiuni vamale în afara orelor de program, în alt loc decât cel stabilit, fără autorizarea directorului, în cazul în care autorizarea era obligatorie și nu a fost acordată, stabilirea incorectă a valorii mărfurilor în vamă, fapt prin care s-a prejudiciat statul în proporții mari, folosirea în scopuri personale a oricărora sume de bani încasată ca taxe vamale ori ca alte taxe, plăți sau mijloace financiare destinate Serviciului Vamal, dacă această acțiune nu atrage răspunderea penală, ofensa adusă unui cetățean și lezarea drepturilor acestuia în timpul efectuării operațiunilor vamale, constatătoare în urma unei investigații de serviciu, a unei cercetări sau printr-o hotărîre judecătorească definitivă.[4, art.51],

Un alt aspect al răspunderii administrativ-disciplinare a funcționarilor vamali îl constituie partea ce ține de reabilitarea funcționarilor publici (vamali).

Reabilitarea funcționarilor vamali în Republica Moldova se efectuează conform art. 53 p.(5) și P.(6) al. Legii nr. 302/2018. Potrivit articolului menționat supra, sancțiunile disciplinare se radiază de drept în termen de pînă la un an de la data aplicării. Dacă, pe parcursul acestui an, funcționarul vamal nu este supus unei noi sancțiuni, se consideră că acestuia nu i s-a aplicat sancțiune disciplinară. [4]

O direcție interesantă în zona răspunderii administrative-disciplinare a funcționarilor vamali ar putea lucea un astă tip de răspundere, cum ar fi "răspunderea fără culpă". Un fidèle susținător autohton este savantul L.Chirtoacă, care în studiul Evoluția răspunderii civile în spațiul European. Răspunderea civilă delictuală pentru prejudiciile cauzate de produsele cu defect afirmă, că majoritatea legislațiilor statelor europene, și nu doar, prevăd că în cazul răspunderii pentru fapta altrei persoane (răspunderea pentru fapta minorului, persoanei în privința căreia s-a instituit o măsură de ocrotire judiciară și a persoanei cu discernământ diminuat, răspunderea pentru fapta prepusului, răspunderea pentru lucruri, edificii și animale), precum și în cazul răspunderii juridice civile reglementate prin legi speciale (răspunderea cauzată prin actele administrative ilegale, răspunderea pentru produse defectuoase și cu viciu, pentru daune ecologice și nucleare) se fundamentează pe criterii obiective independente de culpă, moment în care se pune accentul pe protecția intereselor victimei, nefiind relevantă atitudinea psihică a persoanei responsabile. Funcția reparatoare a răspunderii civile obține rolul primordial în raport cu funcția sancționatorie a conduitei culpabile a persoanei responsabile.[6].

Este relevantă poziția Comisiei de la Veneția cu privire la răspunderea disciplinară și răspunderea penală a judecătorilor, expusă în OPINIE AMICUS CURIAE PENTRU CURTEA CONSTITUȚIONALĂ PRIVIND RĂSPUNDEREA PENALĂ A JUDECĂTORILOR Adoptată de către Comisia de la Veneția la cea

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

de-a 110-a sesiune plenară (Venetia, 10-11 martie 2017). Astfel, în p.18 se declară, că un alt tip de răspundere care li se aplică judecătorilor este răspunderea disciplinară. Aceasta are elemente constitutive diferite față de răspunderea penală și aplică un standard diferit al probei, însă trebuie subliniat că răspunderea penală și cea disciplinară nu se exclud reciproc. Sancțiunile disciplinare pot fi potrivite în cazul unei achitări, în materie penală. De asemenea, faptul că procedurile penale nu au fost inițiate din cauza eșecului stabilirii vinovăției penale sau a faptelor într-un caz penal, nu înseamnă că nu a fost comisă nicio încălcare disciplinară de către judecătorul avut în vedere, mai ales din cauza caracterului diferit al celor două tipuri de răspundere. Dacă conduită greșită a unui judecător poate submina încrederea publică în judiciar, este în interesul public să instituie proceduri disciplinare împotriva aceluia judecător. Totuși, procedurile penale nu analizează aspectul disciplinar special al conduitelor greșite, ci vinovăția penală. În orice eventualitate, este important ca ambele tipuri de răspundere să fie utilizate cu măsură, pentru a nu provoca un efect inhibitor în privința judiciarului. [10]

Răspunderea disciplinară a funcționarilor publici cu statut special din cadrul Serviciului Vamal se caracterizează prin faptul că este o răspundere răspundere juridică de drept public, se angajează numai pentru o abatere de la disciplina funcției publice cu statut special reglementată prin Legea cu privire la Serviciul Vamal nr. 302 din 21.12.2017 și care poate să fie unică sau în concurs cu o faptă penală sau civilă, se angajează numai după o procedură specială prevăzută de lege, se înfăptuiește numai dacă nu există o cauză care să o împiedice (cazul fortuit, legitima apărare etc.), se angajează pentru simpla încălcare a competenței funcționarului public cu statut special sau a interdicțiilor impuse de legiuitor prin stabilirea incompatibilităților funcției, indiferent dacă se cauzează un prejudiciu material sau moral.

Generalizând materia în domeniul, propunem următoarea definiție a răspunderii administrativ-disciplinară în domeniul vamal: „Răspunderea administrativ-disciplinară a funcționarului vamal este o formă a răspunderii administrative, care survine în cazul săvârșirii unei abateri disciplinare, exprimată prin încălcarea de către funcționarii publici (vamali) a obligațiunilor de serviciu și a normelor de conduită obligatorie prevăzute de lege.”

Bibliografie :

1. Constituția Republicii Moldova adoptata la 29.08.1994, Monitorul oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994.
2. Codul vamal al Republicii Moldova, nr.1149-XIV din 20.07.2000. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.160-162 din 23.12.2000.
3. *Legea Nr.158-XVI Cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public*
Publicat la data de 23-12-2008 în Monitorul Oficial Nr. 230-232 art. 840
4. *Legea nr. Nr. 302, 21 decembrie 2017, publicat 02-03-2018 în Monitorul Oficial Nr. 68-76 art. 143*
5. Hotărîrea Guvernului cu privire la aprobarea Statutului disciplinar al factorilor de decizie din organele controlului vamal al Republicii Moldova nr. 746 din 07.08.1997, Monitorul Oficial al RM nr. 24-26 din 02.03.2000,p.8
6. Chitoacă L. Evoluția răspunderii civile în spațiul European. Răspunderea civilă delictuală pentru prejudiciile cauzate de produsele cu defect. Conferința "Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurare a serviciilor europene" Chișinău, Moldova, 22 ianuarie 2018 ISBN 978-9975-3298-7-3.,
7. Iorgovan Antonie, Tratat de drept administrativ, editura All Beck, vol. I și II, editia 4, Bucuresti, 2002. 6. Legea contenciosului administrativ nr. 793 din 10.02.2000, Monitorul Oficial al RM nr. 57-58 din 18.08.2000.
8. Negru Boris, Osmochescu Nicolae, Smochină Andrei, Gurin Cornelius, Creangă Ion și alții, Comentariul la Constituția Republicii Moldova, Ed. Arc, Chișinău, 2012.
9. Vedinaș V., Drept administrativ. Ediția a VII -a revăzută și actualizată. București: Universul Juridic, 2012.
10. Pagina electronică a Curții Constituționale a Republicii Moldova <https://www.constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=7&id=1731&t=/Media/Noutati/Opinia-amicus-curiae-a-Comisiei-de-la-Venetia-privind-raspunderea-penală-a-judecătorilor-Curții-Constituționale/>

**UNELE REFLECTII CU PRIVIRE LA “DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL”
PRIN PRISMA ACTELOR NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE .**

SOME REFLECTIONS ON “THE RIGHT TO A FAIR TRIAL” THROUGH THE PRISM OF NATIONAL AND INTERNATIONAL ACTS.

BOTEZATU Igor, doctor în drept, lector universitar,
Catedra de Drept
Facultatea de Drept și Administrație Publică,
Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul

Rezumat: Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului ia o cotitură spectaculoasă începînd cu a doua jumătate a sec. XX-lea, în urma ororilor cumplite cu care s-a ciocnit umanitatea în perioada celui de-al Doilea Război Mondial. Consolidînd eforturile comune, a început să se reafirme credința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane, să se creeze condiții necesare menținerii justiției și respectării legislației. La ora actuală, un mare accent se pune pe desfășurarea echitabilă și justă a unui proces penal, care înglobează practic toate instituțiile de drept. Astfel e necesar de a reflecta în lucrarea de față toate aspectele problematice ale activității procesual-penale. Scopul lucrării date constă în efectuarea unei cercetari complexe și detaliate a temei, de a oferi o cale cât mai bună cunoștințelor din domeniul dreptului și procesului penal. Lucrarea de față își propune să ofere o relatare succintă pe marginea problemelor ce pot apărea în cadrul desfășurării procesului penal. A fost consultată o bază bogată bibliografică formată din lucrări, acte naționale și internaționale, convenții internaționale. Utilizarea tuturor metodelor menționate a făcut posibilă studierea și cercetarea fenomenului juridic, studiul cadrului normativ și actele jurisdicționale necesare pentru analiza lucrării de față. Sa facut o analiză a conceptului de proces echitabil, am prezentat o reflectare a dreptului la un proces echitabil prin prisma Convenției Europene a drepturilor omului. Importanta rezidă în faptul că ea da răspunsuri la probleme privind desfășurarea în condiții eficiente a procesului penal și respectarea legislației penale.

Cuvinte cheie: declaratia universală a drepturilor omului, drepturi ale omului, drepturi ale cetățeanului, ființe umane, Dreptul la un proces echitabil, Convenția Europeană a Drepturilor Omului

Abstract : The protection of human rights and fundamental freedoms is taking a spectacular turn since the second half of the twentieth century, following the terrible horrors with which humanity clashed during the II World War.

The belief in fundamental human rights, in the dignity and worth of the human person, are reaffirmed due the strengthening joint efforts, by creating necessary conditions for maintenance of justice and compliance with the law. The fair deployment of a criminal trial, which encompasses basically all legal institutions, is the big one emphasis right now. Thereby, in this work, is necessary to reflect the problematic aspects of the criminal proceedings. The purpose of this work consists in carrying out a complex and detailed research of the subject, in order to offer the best possible way to knowledge the field of law and criminal proceedings.

The purpose of this work is to find a best way to solve the problems that may arise during the criminal proceedings. A rich bibliographic database has been consulted, national and international acts, international conventions, and scientific works.

The use of all described methods, ensure the study and research the legal phenomenon, the study of the normative framework and the necessary jurisdictional acts, for the best analysis of this paper. I was made an analysis of the concept of a fair trial. I have presented a reflection on the right to a fair trial in the light of the European Convention on Human Rights. The important thing is that the efficient conduct of criminal proceedings and compliance criminal law, finds the answers in this work.

Keywords: Universal Declaration of Human Rights, human rights, the rights of the citizen, human beings, the right to a fair trial, European Convention on Human Rights.

Dreptul la un proces echitabil - precizări terminologice

Conform Declarației universale a drepturilor omului, articolul 1, toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate. Au dreptul la un tribunal independent și imparțial, care va hotărî fie asupra drepturilor și

1 art.1 Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

obligațiilor sale, fie asupra temeinicieie oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva ei, pentru că oricărei persoane trebuie să i se recunoască personalitatea juridică, oriunde s-ar afla.

Drepturile omului pot fi definite, în general, ca acele drepturi, fără de care nu putem trăi ca ființe umane. Drepturile omului și libertățile fundamentale ne permit să ne dezvoltăm și să ne utilizăm deplin calitățile noastre umane, inteligența, talentul și conștiința și să ne satisfacem nevoile spirituale. Sfâșiat permanent între nevoia de ordine și nevoia de specificitate, între sistemele de reprezentare bazate pe diferența și obligația de a norma aceste sisteme astfel încât ele să reducă entropia, omul este, de cînd lumea, predispus în egală măsură să-și admită determinările dar și să încerce să le depășească. Este și pricina pentru care conceptul de libertate este, poate, unul dintre cele mai ambigue și mai greu de apropiat dintre toate conceptele de sprijin ale existenței noastre. Conceptele de „drepturi ale omului” și „drepturi ale cetățeanului” solicită o analiză atentă în interferență, dar și în individualizarea lor, deoarece, ele se condiționează dar nu se suprapun în mod perfect. Conceptul drepturilor omului, astfel cum a fost elaborat pe plan internațional, servește ca un important suport pentru fundamentarea ideii existenței drepturilor și libertăților cetățenești. Apărarea jurisdicțională este activitatea organelor împuternicate de stat pentru a efectua drepturile violate sau contestate. Astfel, drepturile omului sunt bazate pe dorința omului de a trăi într-o lume în care demnitatea inerentă și bunăstarea fiecărei persoane umane se vor bucura de respect și protecție.

În articolul 6 din cuprinsul Convenției Europene pentru protecția drepturilor omului și libertăților fundamentale este reflectat dreptul la un proces echitabil: ”orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeinicieie oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărîrea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de sedințe poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci cînd interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță cînd, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură sa aducă atingere intereselor justiției.

1. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată pînă ce vinovația sa va fi legal stabilită.

2. Orice acuzat mai ales, are dreptul :

a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănuntit, despre natura și cauza acuzației aduse împotriva sa;

b) să dispună de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;

c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el, și dacă nu dispune de mijloacele necesare remunerării unui apărător, să poată fi asistat gratuit de un avocat din oficiu, atunci cînd interesele justiției o cer;

d) să audieze sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceeași condiții ca și martorii acuzării; să fie asistat gratuit de un interpret dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.²

2. Convenția Europeană pentru protecția drepturilor omului și libertăților fundamentale – dreptul la un proces echitabil

Convenția pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, cunoscută și sub denumirea de **Convenția Europeană a Drepturilor Omului**, este un catalog al drepturilor fundamentale elaborat de Consiliul Europei, semnat pe 4 noiembrie 1950 la Roma și a intrat în vigoare pe 3 septembrie 1953. Această convenție stabilește pentru țările parte un control supranațional al drepturilor omului. Anume pe ea se bazează punerea în aplicare a legilor și respectarea tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Drepturile omului sunt de obicei înțelese ca drepturi inalienabile fundamentale la care o persoană are în mod inherent dreptul pur și simplu pentru că el sau ea este o ființă umană. Drepturile omului sunt astfel considerate ca fiind universale și egalitare. Aceste drepturi pot exista ca drepturi naturale sau ca drepturi legale, atât în legislația națională și internațională. Doctrina drepturilor omului în practica internațională, în cadrul dreptului internațional, instituțiile globale și regionale, în politicile de state și activitățile de organizații non-guvernamentale a fost o piatră de temelie a politicilor publice din întreaga lume. Aceasta a spus că: în cazul în care discursul public al societății pe timp de pace globală poate fi supus să aibă o limbă comună morală, este

1 art.6 Convenția Europeană pentru protecția drepturilor omului și libertăților fundamentale.

2 art.6 Convenția Europeană pentru protecția drepturilor omului și libertăților fundamentale.

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

cea a drepturilor omului. Drepturile omului, democrația și statul de drept sunt valori esențiale ale Uniunii Europene. Înscrise în tratatul său fondator, acestea au fost consolidate prin adoptarea Cartei Drepturilor Fundamentale. Țările care doresc să adere la UE, precum și cele care au încheiat acorduri comerciale sau de altă natură cu Uniunea, trebuie să respecte drepturile omului. Prin articolul 9 se recunoacă drepturile fundamentale ale cetățeanului. Aceste drepturi nu sunt o creație proprie a Uniunii Europene ci apar ca o recunoaștere și apărare a drepturilor interne respectate în interiorul statelor naționale.

1. Uniunea recunoaște drepturile, libertățile și principiile enunțate în Cartea Drepturilor Fundamentale care constituie partea II a Constituției.

2. Uniunea va adera la Convenția Europeană de apărare a drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Aderarea la această Convenție nu modifică competențele Uniunii aşa cum sunt definite în Constituție.

3. Drepturile fundamentale, garantate prin Convenția europeană de apărare a drepturilor omului și a libertăților fundamentale și care rezultă din tradițiile constituționale comune statelor membre, fac parte din dreptul Uniunii ca principii generale.

Libertatea personală este apărată și garantată în cadrul U.E conform dispozițiilor Constituției, precum și libera circulație a persoanelor, a mărfurilor, a serviciilor și a capitalurilor și libertatea de stabilire. În domeniul de aplicare a Constituției Europene și fără să aducă atingere dispozițiilor specifice prevăzute de aceasta, este interzisă orice discriminare pe motiv de naționalitate. Toți oamenii sunt egali în fața legii, fără privilegii și fără discriminări, având aceleași drepturi în cadrul oricărui proces, fiindcă nimeni nu este mai presus decât însăși legea.

Orice persoană are dreptul să se adreseze într-un proces pentru apărarea drepturilor și intereselor sale legitime. După cum enunță prima propoziție din Declarația Universală a Drepturilor Omului respectarea drepturilor omului și a demnității umane reprezintă fundamental libertății, justiției și păcii în lume¹. Toate persoanele sunt egale în fața legii, și sunt îndreptățite la o protecție egală în fața legii. Toate populațiile trebuie să se simtă apărate într-un proces unic și echitabil, de instituțiile statului, obligate să intervină în situații de încălcare a drepturilor lor.

Pentru ca ideea enunțată să capete concretizare, cetățenii trebuie să cunoască mijloacele pe care le au la dispoziție pentru înlăturarea cauzelor și efectelor nerespectării dispozițiilor legale. În lumea contemporană instituția drepturilor omului reprezintă o cerință majoră și ca în timp concepțiile cu privire la drepturile omului au suferit importante corective, în prezent instituția este deosebit de complexă. Se poate vorbi chiar de un proces al elaborării drepturilor omului pe plan internațional, dat fiind substanțialele dezvoltări ale acestora, determinate în principal de adoptarea a numeroase convenții internaționale. Se poate aprecia că instituția are un caracter bivalent, fiind în același timp și o instituție de drept intern, integrată normelor constituționale ale unei țări sau alteia, afectând un număr considerabil de ramuri de drept. Drepturile omului reprezintă o instituție constituțională juridică necesară oricărui stat de drept democratic și modern, care are drept obiectiv prioritar alinierarea la normele și cerințele europene, urmărind scopul integrării în comunitatea europeană. Statul contemporan se afirmă ca o garanție a drepturilor și libertăților fundamentale, această îndatorire având un caracter juridico-internațional și constituțional. Eficiența unui sistem de justiție penală într-un stat este apreciată în primul rînd după nivelul respectării drepturilor omului, nivelul profesionalismului actorilor implicați în acest sistem și după impactul efectiv al sistemului asupra societății.

Orice pedeapsă din acest sistem are drept scop și prevenirea săvârșirii unor noi infracțiuni, ceea ce presupune o individualizare adecvată a reacției sociale la faptele prejudiciabile prevăzute de legea penală.

În toate țările drepturile și libertățile omului sunt declarate valori supreme, în procesul penal acestea pot fi limitate la maxim. În scopul realizării sarcinilor ce stau în fața procesului penal, uneori este nevoie de a recurge la aplicarea diferitor măsuri de constrîngere, atât în privința persoanei acuzate, cât și în privința altor persoane, de a stabili anumite fapte ce țin de viața privată a persoanelor. Din aceste motive, în cadrul procesului penal se creează un sistem de pîrghii care ar proteja de la o limitare nejustificată a drepturilor, libertăților și demnității umane. Respectarea drepturilor și libertăților umane constituie un principiu care se bazează pe un complex de norme și exprimă obligația statelor de a respecta drepturile și demnitatea umană la infăptuirea acțiunilor procesuale și luarea deciziilor. Limitarea temporară a acestor drepturi și aplicarea de către organele competente a măsurilor de constrîngere față de ea se admit numai în cazurile și modul prevăzut de lege. Mai mult ca atât organele statului sunt obligate să ia toate măsurile necesare pentru protecția fizică, a demnității persoanelor participante la proces.

¹ art. 1 Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Conferință științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Principiul dat determină relațiile între organele statului și indivizii participanți la proces în aşa fel încât primele sunt obligate să respecte drepturile și demnitatea ultimilor, iar aceștia din urmă dispun de un complex de mijloace legale de a se apăra împotriva acțiunilor și deciziilor organelor de stat dacă acestea le încalcă drepturile. Aceste mijloace legale sunt deseori numite garanții procesuale penale, a drepturilor participanților la proces, sănătoșe mijloace diverse după conținut stabilite de normele procesual-penale care în totalitatea lor asigură persoanelor participante în proces posibilitatea realizării drepturilor care le este pusă la dispoziția lor. Chestiunea cea mai importantă din punct de vedere a drepturilor omului, este cîte și care ar trebui să fie aceste garanții astfel încât acestea să-și atingă scopul de protecție a drepturilor individului, iar pe de altă parte să nu stingherească atingerea scopurilor de descoperire a infracțiunilor. Totuși o simplă specificare a acestora nu este suficientă pentru a spune că drepturile persoanei sunt garantate. În mai multe ocazii legislația procesuală penală a R.Moldova a fost recunoscută conformă standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului.

A fost realizat un sondaj la capitolul respectării drepturilor într-un proces, la care doar o mică parte din respondenți au răspuns negativ: aproximativ 6 % din judecători, 24% din avocați, și 5 % din procurori. Majoritatea consideră că sistemul de garanții este suficient de elaborat. Garantarea respectării drepturilor omului cuprinde nu numai totalitatea drepturilor și obligațiilor în cadrul procesului penal, dar și mijloace juridice reale de exercitare a lor. Înțind cont de faptul că realizarea drepturilor și obligațiilor unei persoane se află în coraport cu comportamentul funcționarilor din instituțiile de drept, atunci acest mecanism de garantare este în strînsă legătură cu activitatea acestora. Factorul uman caracterizat prin corespunderea profesională, calitățile morale, are o importanță majoră. Eforturile de asigurare a respectării drepturilor omului, trebuie focusate asupra determinării unui comportament și atitudine adecvată din partea subiecților care participă la administrarea actului de justiție.

Implicarea diverselor ONG-uri în procesul penal are ca scop protecția drepturilor și intereselor umane, ceea ce prezintă o inovație în procedura penală, fiind considerată în doctrina europeană ca una dintre realizările majore ale procedurii penale din sec.XXI, ce corespunde redescoperirii unei categorii de interes demne de protecție. Aceste interese sunt mai puțin abstracte decît cele generale și mai largi decît interesele individuale.

Dreptul individului sau persoanei de a nu se autoincrimina sau a păstra tăcerea și de a nu contribui cu nimic la propria incriminare constituie o exigență elementară a procesului echitabil. În virtutea acestui concept, instanța de judecată sau organele de urmărire penală propunându-i persoanei acuzate să facă declarații, trebuie să-i explice acest drept. Dreptul la tăcere a apărut și a urmărit protejarea oricărei persoane, ca prin propriile declarații să nu devină obiect al unui proces penal. Acest drept însă nu se răsfringe asupra obligației de a prezenta alte probe. După cum Curtea Europeană a menționat în hotărîrea Sanders dreptul de a nu mărturisi împotriva sa, ține în primul rînd de respectarea dorinței acuzatului de a păstra tăcerea. După cum acest drept este înțeles în jurisdicțiile părților contractante la Convenție, aceasta nu se referă la folosirea în cadrul procedurilor penale a materialului care poate fi obținut de la acuzat prin folosirea constrângerii fizice, dar care există independent de dorința suspectului, cum ar fi documente obținute în urma unei autorizații, mostre, țesuturi pentru testul ADN. Dreptul la tăcere poate fi considerat ca o protecție, o garanție care se fondează pe dreptul la un proces echitabil. În jurisprudență CEDO se consideră că acest drept, care nu este garantat în mod formal de Convenție, constituie o garanție acordată acuzaților în numele dreptului la un proces echitabil, la libertate și demnitate umană.

O condiție deosebită pentru desfășurarea echitabilă a unui proces este limba în care el are loc. Limba procesului face accesibilă și înțeleasă procedura pentru toți participanții indiferent de naționalitate, creează condiții pentru o examinare obiectivă, completă și sub toate aspectele ale circumstanțelor cauzei, asigură realizarea principiului publicității și oferă persoanelor interesate posibilitatea folosirii mijloacelor legale pentru protejarea drepturilor și intereselor lor¹. Judecătorii de la Strasbourg au considerat că garanția prevăzută la lit.e) din alin.3 al art.6 din Convenție nu se limitează la interpretarea din timpul audierii, ci se extinde și la traducerea și interpretarea tuturor actelor procedurale angajate contra acuzatului pe care acesta trebuie să le înțeleagă, pentru a beneficia de un proces echitabil.

Legea stabilește o cerință generală conform căreia urmărirea penală și judecarea cauzelor penale se face în termene rezonabile. Scopul prevederii date este de a asigura că nici o persoană, realizarea sau limitarea drepturilor căreia depinde de desfășurarea unui proces penal să nu fie nevoită să aștepte un termen nejustificat de mare pînă cînd decizia finală va fi pronunțată. Acest principiu este și un drept fundamental al omului,

¹ art.6 Convenția Europeană pentru protecția drepturilor omului și libertăților fundamentale.

Conferința științifică „Rul știntei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

totodată, și o condiție pentru ca un proces să fie considerat echitabil. Mai mult ca atât, atât pentru un nevinovat cît și un vinovat, întîrzierea în înfăptuirea justiției este catastrofică. Rapiditatea în soluționarea unui caz penal este necesară pentru echitate. Afără de volumul mare de muncă, în realizarea sarcinilor pe care le au, organele judiciare se confruntă cu presiunea constantă din partea statului și opiniei publice de a lupta eficient cu criminalitatea, totodată fiind obligate să respecte anumite cerințe justificate, dar totuși rigide ale asigurării unui proces echitabil.

Situația se agravează prin aceea că activitatea acestor organe nu este apreciată de pe pozițiile de respectare a regulilor procesului echitabil, dar bazându-se preponderent pe anumite criterii cantitative, palpabile, cum ar fi numărul infracțiunilor descoperite, numărul persoanelor condamnate. Situația existentă în cadrul procesului penal contemporan a fost reușit descrisă de Parcker: „noi ne confruntăm cu un paradox interesant: cu cît mai mult aflăm despre ceea ce este un proces penal, cu atât mai mult noi suntem instruiți despre ceea ce el trebuie să fie și cu atât mai mare abisul dintre „este, trebuie și pare să fie”. Putem spune că timpul, resursele și abilitatea de a determina ce este just sunt limitate, un sistem procedural în mod inevitabil reprezintă o serie de compromisuri, inclusiv prin intermediul unei negocieri prin care fiecare parte își realizează într-o măsură oricare dorințele, cu toate că nici o parte nu obține tot ceea ce-și dorește. Elementele cheie ale organizării unui proces echitabil sunt interacțiunea instituționalizată a unui mare număr de participanți ale căror roluri sunt bine determinate, sunt obligați să respecte reguli bine definite, care împărtășesc responsabilitatea în atingerea unui scop comun.

Baza conflictului de valori ce rezultă din cercetarea corespondenții negocierii justiției penale, stă în acceptarea fie a modelului „procesului penal echitabil”, fie a modelului „procesului penal de combatere a infracționalității”. În linii generale, primul model este unul în care învinuitului, de la arestare și până la soluționarea definitivă a cazului penal, îi sunt acordate toate garanțiile care asigură un proces corect și adekvat. Este un standard al perfecțiunii care plasează responsabilitatea probaționii în sarcina statului în același timp obligând statul să respecte scrupulos toate drepturile învinuitului. În contrast modelul doi pune accentul pe certitudine și eficiență burocratică. Normele care reglementează probatorul în ansamblu și mijloacele de probă, procedeele probatorii în particular, posedă caracteristica imperativității sub aspectul conduitei pe care o prescriu, ceea ce determină exigența unei încălcări a legalității, în orice situație în care conduită legală prescrisă nu a fost asigurată. Exigența respectivă își are justificare imediată în mecanismul și categoriile garanțiilor procesuale ale drepturilor fundamentale, în lipsa căroră dreptul la un proces echitabil devine irealizabil.

Deasemenea, ca garanție implicită a dreptului la un proces echitabil, este procedura audierii - o cale legală prin intermediul căreia are loc colectarea probelor necesare unei juste soluționări a cauzei penale. Necesitatea asigurării legalității în alegerea și realizarea acestora devine explicabilă prin efectul afectării esențiale a drepturilor fundamentale la desfășurarea oricărei dintre acestea, dar și din perspectiva aprecierii respectării dreptului la un proces echitabil, în urma purcederii la oricare din acțiunile procesuale luate în parte și a tuturor acestora per ansamblu. Pentru considerarea desfășurării adecvate a procesului, e necesară și respectarea exactă a procedurii, care și constituie mecanismele procesuale de garantare a echității procesului de înfăptuire a justiției pe cauze penale.

Confruntarea, ca formă specială a audierii, este la fel de importantă în proces, o neconsiderare a recomandărilor de confruntare poate invoca problema respectării demnității umane, manipulării psihologice, neobiectivității subiectului oficial, fapt care inevitabil solicită verificarea asigurării dreptului persoanei la un proces echitabil.

Articolul 6 din Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale consacrată în paragraful 3 punctul d) dreptul acuzatului de a solicita audierea martorilor părții apărării. Astfel, atât legea procesuală națională, cît și actele internaționale recunosc prerogativa acuzatului de a participa în probatorul penal prin solicitarea prezenței și ascultării propriilor martori. Formele particulare de manifestare a dreptului la apărare reprezintă efectul varietății și multitudinii ingerințelor în drepturile inalienabile, pe care le presupune orice proces penal, precum și a necesității menținerii unui echilibru permanent între interesul ce se protejează și cel care este afectat, adică în ceea ce devine cunoscut drept proporționalitate a procesului penal. Dreptul la apărare constituie expresia cea mai generalizată a exigențelor unui proces echitabil, pentru că existenta acestuia vine să asigure drepturile fundamentale în cadrul tuturor formelor de activitate procesuală penale, de la procedee probatorii care pot afecta și indirect persoana, până la măsurile procesuale de constrângere în cadrul căroră restricțiile aduse ating nivelul maxim admisibil pentru înfăptuirea justiției pe cauze penale.

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, Convenția Europeană pentru prevenirea torturii ale Consiliului European, toate aceste documente sunt determinate de a institui garanția neaplicării unui tratament apt de a fi încadrat în structura celui care constituie tortura.

În legislația țării noastre, art 94 alin.1) pct.1) din Codul procesual penal devine invocabil, indiferent de încadrarea comportamentului subiectului oficial în constrângere, violență, tratament inuman sau degradant, întrucât toate implică violență, fie de natură fizică sau morală, obligând subiectul la decizii care afectează direct sau indirect statutul lor procesual, în afara libertății de decizie a acestuia. Curtea Europeană precizează că orice utilizare a forței față de persoanele private de libertate care nu a fost impusă de comportamentul acestuia, diminuează demnitatea umană și constituie, indubitat, o încălcare a art.3 al Convenției Europene pentru protecția drepturilor omului și libertăților fundamentale. Atât timp cât durează detenția, cel arestat se află în mâinile funcționarilor poliției, astfel încât statul are obligația de a proteja persoana arestată împotriva oricărei atingeri ale demnității aduse de către polițiști.¹

Dacă la efectuarea acțiunii procesuale de percheziție sunt supuse observației retrăirile și emoțiile persoanei perchezitionate, pe parcursul acesteia pentru a obține careva indicii asupra corectitudinii direcției de căutare, atunci escortarea complicei reținut în limita vizibilității autorului reținut care este audiat, nu întotdeauna satisface rigorile unei echitabile și corecte desfășurări a acțiunii procesuale.

Convenția Europeană pentru protecția drepturilor omului cere tuturor statelor să asigure o protecție eficientă împotriva unor eventuale represii sau intimidări martorilor și experților care fac depozitări referitoare la infracțiune.

În legislația națională, actualul Cod de procedură penală prevede, ca regulă generală, ca toate persoanele participante la procesul penal săn obligate să respecte drepturile, libertățile, și demnitatea persoanei. Modalitățile speciale de audiere a martorului și protecția lui săn determinate în legislația penală a R.Moldova de către jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Pornind de la un proces echitabil, Curtea a dedus că toate probele, în mod normal, ar trebui să fie examinate într-un proces public, în prezența celui acuzat, ținând cont de principiul contradictorialității, în același timp. Eficiența măsurilor de protecție depinde în mare măsură de comportamentul corespunzător al persoanei protejate. Obligația legală a unui martor de a depune mărturie într-un proces penal este corectă și echitabilă în situația în care persoana respectivă nu trebuie să se teamă de amenințări la adresa vieții sale atunci își îndeplinește această obligație.

Practica internațională a permis elaborarea cerințelor, a căror respectare către persoanele protejate este o condiție a asigurării securității acestora și o garanție a eficienței mecanismului de asigurare a securității persoanelor care contribuie la realizarea justiției.

Adoptarea legilor cu privire la protecția victimelor infracțiunii ameliorează considerabil statutul juridic al participanților la proces. Aceasta li se asigură un acces sigur la justiție, tratament echitabil, restituiri din partea răufoțătorilor, compensare din partea organelor de drept.

Libertatea personală a fiecărui cetățean este o condiție fundamentală a unui stat de drept, care trebuie să fie asigurată pe deplin. Astfel, dreptul la libertate și siguranță este unic, care trebuie să fie înțeles în acceptarea sa fizică și să nu constituie obiectul interpretărilor extensive, obligând orice stat să asigure securitatea socială și personală a unui individ, iar aplicarea măsurilor necesare în vederea restrîngerii libertății sale în condiții de detenție, să fie doar ca o măsură excepțională în limitele în care legea le prevede expres, și nu pot fi aplicate nicidecum alte posibilități de menținere a persoanei în societate.

Actele normative naționale și internaționale impun procedurii penale exigențe importante în vederea asigurării proporționalității limitei intervenției statului în drepturile fundamentale și interesul general al societății în descoperirea și prevenirea infracțiunilor.

Toate garanțiile propuse și consacrate normativ nu pot avea loc decât în cadrul unui proces echitabil. Dreptul la un proces echitabil este un drept de o importanță considerabilă, este un drept fundamental, idealul de justiție adevărată, făcută cu respectarea drepturilor omului. Acest drept este în același timp o garanție a exercitării celorlalte drepturi prevăzute în Constituție, iar asigurarea acestuia este cosubstanțială însuși spiritului Convenției.

Dreptul la un proces echitabil presupune o mulțime de elemente, în lipsa cărora nu-și poate identifica existența și care devin formulate în textul Convenției beneficiază atât de garanții generale, cât și speciale.

¹ Codul de Procedură Penală al R.Moldova, Monitor Oficial Nr.104-110.

² www.echr.coe.int.

Acestea sunt: dreptul de a fi judecat de un tribunal independent și imparțial, dreptul de a fi judecat într-un termen rezonabil, publicitatea procedurii, și respectiv, prezumția de nevinovăție, dreptul la apărare¹.

Bibliografie:

- 1.Declaratia Universală a Drepturilor Omului.
- 2.Convenția Europeană pentru protecția drepturilor omului și libertăților fundamentale.
3. Codul de Procedură Penală al R.Moldova, Monitor Oficial Nr.104-110.
- 4.www.echr.coe.int.
- 5.http://www.unibuc.org/
- 6.http://www.drepturi.md/

ABORDĂRI CONCEPTUALE ȘI FUNCȚIONALE ALE DEZVOLTĂRII DURABILE ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

CONCEPTUAL AND FUNCTIONAL APPROACHES TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE EUROPEAN UNION

ANDRIES Vasile, doctor, lector universitar,
Catedra Științe Politice și Administrative
Facultatea Drept și Administrație Publică
Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul
e-mail: andriesvasile@yahoo.fr

Rezumat: În prezentul articol sunt examineate cele trei tipuri de abordări esențiale ale dezvoltării durabile (DD) în contextul politicilor și strategiilor adoptate și promovate de Uniunea Europeană. Este vorba de direcția ecologiei politice; ingerința sau ecologia tehnică/industrială și direcția „marketistă” sau ecologia pieței. Analizând etapele de evoluție și fundamentare a dimensiunii dezvoltării durabile, au fost scoase în evidență și eventualele riscuri care reies din axarea punctată doar pe problemele legate de mediu. Din care considerent, unii autori ridică mai multe semne de întrebarea privind randamentul și eficacitatea economiei europene în raport cu cea a altor regiuni, mai puțin axate pe problemele mediului și schimbărilor climatice.

Cuținte cheie: Dezvoltare durabilă, Uniunea Europeană, regiuni economice

Rezumat: The article examines the three key types of sustainable development (SD) approaches in the context of the policies and strategies adopted and promoted by the European Union. This is the direction of political ecology; engineering or technical/industrial ecology and the "marketist" direction or market ecology. Analyzing the evolution stages and authentication the dimension of sustainable development, the possible risks arising from the focus centered only on environmental issues were also highlighted. For this reason, some authors raise more questions about the performance and efficiency of the European economy than other regions, which are less focused on environmental and climate change issues.

Keywords: Sustainable development, European Union, economic regions

Uniunea Europeană este liderul mondial în angajamentele asumate în domeniul dezvoltării durabile, optând pentru o abordare marketistă și originală. Totodată, adoptarea acestui model se confruntă cu probleme în aplicare de către statele membre, conducându-se de obiective economice considerate mai esențiale, precum creșterea și competitivitatea. Astfel, statele ezită în alegerea unui alt mod de dezvoltare, mai pașnic și mai cumpărat, care să conducă la limitarea manifestărilor exagerate ale productivismului, concurenței și consumismului.

Dezvoltare durabilă este un concept cu geometrie variabilă și soluții multiple. Deși pare să fie unanim acceptat și să funcționeze ca o nouă paradigmă, (Programul de dezvoltare durabilă a fost adoptat de cele 193 de țări membre ale ONU), dezvoltarea durabilă nu reprezintă un concept stabil și nici o noțiune fiabilă. Fiind pentru unii o contradicție terminologică, iar pentru alții desemnând o finalitate dezirabilă, poate semnifica atât continuarea modelului actual de dezvoltare, cât și transformarea lui profundă.

¹ <http://www.drepturi.md/>

Conferință științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Abordarea clasică, este cea a unei intersecții a sferei economice, ecologice și sociale. DD afirmă că este posibil să fie conciliate trei preocupări esențiale, dar adesea cu pondere inegală în valoarea acordată: satisfacția nevoilor umane prin economie, managementul rațional al resurselor naturale și ecosistemelor, coeziunea și incluziunea socială. Schema obișnuită de reprezentare a DD nu pretinde să descrie situația actuală, dar propune o orientare și un obiectiv de dezvoltare, fiind o abordare spre care se tinde, un proiect de armonie [3, p. 97-98.].

În contextul acestei abordări, observăm că cele trei sfere sunt de fapt destul de disociate. În primul rând, sfera economiei (în special cea a finanțelor) este în mare parte dezintegrată de societate și raționalizată până la dobândirea unui anumit grad de autonomie.

Sfera problemelor de mediu pare să ridice și probleme specifice, ale căror relații sociale sunt departe de a fi evidente. Este vorba de managementul resurselor naturale rare, de echilibrul ecosistemelor, de lupta împotriva poluării, de gazele cu efect de seră și încălzirea globală, de conservarea biodiversității. Abordarea problemelor ecologice necesită soluții care pot fi foarte contrastante. Sunt soluții societale sau tehnice care pot fi implementate la scară foarte largă, inclusiv ecologia radicală și geo-ingineria și traversând ecologia economică.

În consecință, întrebarea ridicată de DD se referă mai puțin la obiectivul în sine (care este practic unanim acceptat) decât la mijloacele care trebuie puse în aplicare pentru atingerea lui. În literatura de specialitate întâlnim trei posibile mijloace (direcții) de soluționare:

Prima este direcția ecologiei politice. Este cea mai simplă la nivel enunțativ, și cea care întâmpină o puternică rezistență instituțională. Ea constă în schimbarea mai mult sau mai puțin treptată a modelului de dezvoltare în sine prin trecerea către un model economic mai sobru. Ea relevă dintr-o decizie politică capacitatea să limiteze influența excesivă a activităților umane asupra climei și ecosistemelor.

Cea de-a doua direcție a DD poate fi calificată ca inginerie sau ecologie tehnică/ industrială. Ea nu pledează pentru bifurcarea modelului existent către altul total diferit, dar pentru reorganizarea modelului actual. Propune o organizare mai rațională a tuturor activităților umane. Reconfigurează activitățile prin aplicarea principiilor de optimizare, menite să limiteze impactul negativ al activităților umane asupra echilibrelor ecologice și sociale. Este vorba de gestionarea resurselor diferitelor forme de capital, inclusiv „capitalul natural”, cât și a activităților ulterioare de producție, schimb și consum. Această direcție mobilizează în esență know-how-ul ingerilor. Optimizarea proceselor fizice vizează atât industriile existente, cât și inovarea unor noi procese, de exemplu exploatarea optimă a energiei eoliene, solare și maritime, în calitate de energii regenerabile.

Cea de a treia direcție, numită „marketistă” sau ecologia pieței, mizează mai puțin pe realizările progresului tehnic decât pe cele ale piețelor și inovației financiare pentru depășirea aparentelor contradicții dintre cele trei obiective. Ea postulează supremăția raționalității economice asupra celorlalte două sfere și recomandă promovarea în continuare a logicii pieței, inclusiv prin atribuirea unui preț serviciilor oferite de natură. Vede în DD, oportunitatea de a realiza inovații radicale, ce pot oferi noi game de bunuri și servicii și genera o nouă creștere, precum faimoasa revoluție verde.

Implicit sau explicit, aceste trei direcții ale DD concurează. Problema celor concepții diferite despre DD nu constă în scop, dar în modalitatea de realizare a obiectivului.

Uniunea Europeană a înregistrat numeroase realizări în acest domeniu. În primul rând, la mijlocul anilor '70 a inițiat o politică de mediu și tranziție energetică. În prezent, urmărим cel de-al 8-lea program general de acțiune al Uniunii pentru mediu (PAM 8, 2021-2030), care vizează accelerarea tranziției verzi într-un mod echitabil și favorabil incluziunii, obiectivul pe termen lung pentru 2050 „O viață bună, în limitele planetei” fiind deja stabilit în PAM 7. Cele șase obiective tematice prioritare ale PAM 8 vizează reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră, adaptarea la schimbările climatice, un model de creștere care redă planetei mai mult decât consumul, un obiectiv ambicioz de reducere la zero a poluării, protejarea și refacerea biodiversității și reducerea principalelor presiuni asupra mediului și a climei legate de producție și consum [4].

În plus, UE a proiectat un aparat statistic sofisticat pentru a măsura progresul DD (Eurostat 2015). A deschis calea pentru reglementarea pieței, pe scară largă, a efectelor negative, în 2005, prin crearea unui sistem european de comercializare a cotelor de emisii de gaze cu efect de seră (ETS). Urmează o strategie de creștere inteligentă, durabilă și incluzivă (strategia Europa 2030), Europa și-a dobândit astfel o reputație solidă de mentor în ceea ce privește DD.

DD a fost succesiv identificat, introdusă gradual și apoi promovată ca valoare centrală a construcției europene. Actul unic din 1986 includea deja, pe lângă un obiectiv general și fundamental de dezvoltare economică, o secțiune de politică socială comunitară și o secțiune de politică comunitară de mediu. Aceasta

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

ilustrează că cele trei sfere ale DD au fost identificate relativ devreme. Consiliile Europene de la Rhodos din 1988 și Dublin din 1990 au fost primele care s-au referit în mod explicit la DD.

Tratatul de la Maastricht din 1992 evocă încă într-o manieră timidă „creșterea durabilă și neinflaționistă, care respectă mediul”, dar vor fi necesare alte etape (Carta de la Aalborg din 1994, Consiliul European de la Cardiff din 1998, declarația de la Laeken din decembrie 2001), până când DD, sub influența Protocolului de la Kyoto (1997) și WSSD de la Johannesburg (2002), va deveni o preocupare prioritară a UE [2, p. 15-22].

Prima recunoaștere juridică se produce prin includerea ca obiectiv în Tratatul de la Amsterdam în 1997, urmată de amendamentul Strategiei de la Lisabona prin strategia de la Göteborg din 2001 și, în final includerea acesteia în 2010 în strategia Europa 2020.

Cele mai importante referințe privind DD în tratatele europene sunt:

- Articolul 6 din TCE/articolul 11 din TFUE: „Cerințele de protecție a mediului trebuie să fie integrate în definirea și implementarea politicilor și acțiunilor Uniunii, în special pentru promovarea dezvoltării durabile”;
- Articolul 2 din Tratatul de la Lisabona 1 alineatele 3, 5 (prin afirmarea valorilor sale printre care „dezvoltarea durabilă a planetei”, în cadrul relațiilor cu restul lumii) și 10A, referitoare la acțiunea externă a UE.

Prin adoptarea pachetului climatic în 2009, obiectivul de combatere a încălzirii globale inclus în Tratatul de la Lisabona, DD pare să se integrat definitiv în construcția europeană.

Dezvoltarea durabilă poate fi examinată și prin abordarea pur financiară sau de piață. Faptul că DD este integrată într-o manieră complementară în politicile de creștere economică a țărilor UE și în politicile de dezvoltare în cadrul cooperării cu țările în curs de dezvoltare, mărturisește o mare prudență și un refuz de a reforma fundamental modelul economic. Într-adevăr, rămâne dominată de o concepție „productivistă”, „marketistă” și „competitivă”. În mod similar, trecerea de la principiile generale ale DD la aplicarea lor practică demonstrează că concepția europeană a dezvoltării durabile este mai complexă decât pare. În timp ce DD, ca și dezvoltarea locală, se bazează în principiu pe o abordare integrată a obiectivelor economice, sociale și de mediu, UE consideră că DD nu este o politică în sine, ci mai degrabă ca o metapolitică, capabilă să dezvolte și să ghideze mai bine politicile operaționale.

Începând cu 2009, Comisia a pretins să înlocuiască abordarea transversală cu o abordare din ce în ce mai tehnică și sectorială, rezervată exclusiv experților. Dacă în 2008, orientările erau axate pe promovarea unei concepții integrate a dezvoltării durabile care să cuprindă 7 provocări, din 2009 și-a propus să se adauge dimensiunea DD la fiecare dintre politici. Astfel, DD încețează să mai fie un scop în sine, devenind o componentă a tuturor politicilor structurale și sectoriale ale UE, în conformitate cu cele 11 obiective tematice ale Cadrul Strategic Comunitar (CSF) Europa 2020.

Comisia Europeană a stabilit o ierarhie între cele trei obiective inițiale ale DD, plasând în mod clar creșterea economică în fruntea priorităților sale. Ca parte a unei abordări antreprenoriale a DD, prioritățile obiectivul economic, obiectivul ecologic constituind o puternică constrângere pentru economie, iar incluziunea socială o constrângere secundară condiționată de creștere.

Protecția mediului a fost reflectată inițial în Actul Unic din 1986, apoi ameliorarea calității mediului este inclusă în Tratatul de la Lisabona, la fel și ca ocuparea deplină a forței de muncă și progresul social (articolul 2 alineatul 3), considerate componente unui economie de piață competitive. Concepția europeană a DD subordonă obiectivele de mediu și sociale primatului economic. Conform acestei concepții, resursele naturale, inclusiv ecosistemele, precum și resursele socio-culturale materiale și nemateriale, rămân în serviciul producției și creșterii. Conservarea lor este considerată un cost suplimentar, care afectează sistemul productiv și deci competitivitatea și rentabilitatea activelor.

Cadrul de politici privind clima și energia 2030 stabilăște obiective de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră și de creștere a proporției de energie obținută din surse regenerabile și a eficienței energetice, fiind adoptate de Consiliul UE din 23-24 octombrie 2014 și care prevăd următoarele:

- Reducere de către țările UE cu cel puțin 40% (comparativ cu 1990) a emisiilor de gaze cu efect de seră;
- Atingerea de cel puțin 32% a ponderii energiei regenerabile în consumul final de energie până în 2030, cu posibilitatea unei revizuiri în sens ascendent în 2023;
- Reducerea cu cel puțin 32,5% a consumului de energie pentru 2030 (comparativ cu un scenariu de referință din 2007), cu posibilitatea unei revizuiri în sus în 2023;
- Realizarea interconectării de 15% în sectorul energiei electrice [5].

Conferință științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Pactul Ecologic European (European Green Deal) - noua strategie de creștere a UE a fost publicat de Comisia Europeană la 11 decembrie și urmărește să plaseze UE pe calea către o tranziție verde, cu obiectivul final de a atinge neutralitatea climatică până în 2050 [6]. Pactul verde european se axează pe 3 principii-cheie pentru tranziția către o energie curată, care vor contribui la reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră și la îmbunătățirea calității vieții cetățenilor:

- garantarea aprovisionării UE cu energie sigură, la prețuri accesibile;
- dezvoltarea unei piețe europene a energiei pe deplin integrată, interconectată și digitalizată;
- prioritizarea eficienței energetice, îmbunătățirea performanței energetice a clădirilor și dezvoltarea unui sector energetic bazat în mare parte pe surse regenerabile.

Principalele obiective ale Comisiei în acest sens sunt:

- interconectarea sistemelor energetice și o mai bună integrare în rețea a surselor de energie regenerabile;
- promovarea tehnologiilor inovatoare și a unei infrastructuri moderne;
- impulsionarea eficienței energetice și a proiectării ecologice a produselor;
- decarbonizarea sectorului gazelor și promovarea unei integrări inteligente între sectoare;
- capacitatea consumatorilor și sprijinirea statelor membre în combaterea sărăciei energetice;
- promovarea la nivel mondial a standardelor și tehnologiilor UE în materie de energie;
- valorificarea întregului potențial al energiei eoliene a Europei.

Europa dorește fie un exemplu în ceea ce privește DD, tot odată trebuie să evite să suportarea de una singură a constrângerilor, pe care concurenții săi nord-americani și asiatici le-ar ignora.* Prin urmare, Comisia afirmă natura globală (provocarea globală) a problemelor ridicate de DD și consolidează dimensiunea de mediu percepță atât ca o constrângere, dar și ca o provocare suplimentară, autorizând inițiative neoliberale perturbatoare. Degradarea continuă a ecosistemelor și riscul de epuizare a materiilor prime și a resurselor energetice sunt luate în considerare ca o prioritate deoarece pot constitui „o amenințare la adresa activității economice, la crearea bogăției și a bunăstării umane”. Aceasta este tema „creșterii verzi” care exploatează în special oportunitățile tranziției energetice. Această abordare este împărtășită și de Banca Mondială, UNCTAD și OCDE. Scopul echitației sociale, lupta împotriva inegalităților și excluziunii apare în țările dezvoltate ca o dimensiune secundară.

Chiar dacă rezultatele obținute de UE în domeniul DD sunt mixte, Uniunea este hotărâtă să mobilizeze toate instrumentele recomandate de teoria economică pentru a depăși această provocare, fără a pune în discuție actualul model de dezvoltare. Acțiunea UE se desfășoară în trei direcții: colectarea datelor și construirea de indicatori pentru monitorizarea progresului în ceea ce privește DD, căutarea celor mai bune instrumente de reglementare și aderarea la o viziune optimistă. Evaluarea evoluției UE către DD combină mulți indicatori pe termen scurt și lung:

- performanța economică incluzând, pe lângă indicatorii uzuali, indicatori de productivitate a resurselor (materii prime, carbon, energie, apă) etc.;
- performanță ecologică, care vizează estimarea stării resurselor și a nivelului de degradare a ecosistemelor (emisii de GES, biodiversitate, resurse naturale);
- nivelul de sănătate publică și de coeziune socială (speranța de viață, starea de sănătate, riscul sărăciei, excluziunea socială etc.).

Revenind la aspectul sau consecința economică care reiese din modul de reglementare a DD, menționăm îngrijorarea sau chiar dezacordul agenților economici. Aceștia reacționează mai curând la prețurile pieței, decât la regulile obligatorii ale autorităților publice, care sunt întotdeauna susceptibile de a fi ocolite. Prin urmare, UE a ales să se concentreze pe două tipuri de instrumente. Pe de o parte, mecanismele de preț și de stimulare (prețuri, taxe, subvenții, licențe, etichete europene, acorduri voluntare) și pe de altă parte drepturile (permise tranzacționale, drepturi de proprietate și piețe de cote de emisii).

Spre exemplu, Pactul verde european prevede importante măsuri de sprijin pentru companiile inovatoare. Este vorba de facilitatea fiscală pentru activități de cercetare și dezvoltare, care presupune acordarea unor deduceri suplimentare de 50% pentru cheltuielile pentru astfel de activități, posibilitatea aplicării amortizării fiscale accelerate în cazul utilajelor și echipamentelor utilizate în cercetare-dezvoltare, precum și scutirea de impozit pe profit în primii zece ani de activitate pentru contribuabilii care desfășoară

* În ianuarie 2021 Statele Unite au aderat din nou la Acordul de la Paris privind schimbările climatice.

Conferința științifică „Rul știntei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

exclusiv activități de cercetare-dezvoltare. Scutirea de impozit pentru profitul reinvestit se aplică pentru partea din profit utilizată pentru achiziția de echipamente tehnologice, programe informatiche și licențe.

De asemenea, contribuabilii din industria auto pot fi interesati de diferitele metode de amortizare fiscală disponibile pentru noile linii de producție, în special amortizarea fiscală accelerată sau degresivă, ambele metode jucând un rol considerabil în atenuarea impactului investițiilor efectuate pe o perioadă mai lungă de timp, reducând, astfel, presiunea asupra fluxurilor de numerar în momentul investiției.

Nu în ultimul rând, este important de menționat faptul că, odată cu adoptarea Pactului Verde European, Uniunea Europeană oferă un arsenal de instrumente financiare menite să contribuie la atingerea acestor obiective ambițioase. Bugetul multianual al UE pentru perioada 2021-2027, împreună cu instrumentul Next Generation EU, care finanțează planurile de redresare și reziliență ale statelor membre, însumează puțin peste 2.000 de miliarde de euro, iar 30% din această sumă vizează investițiile sustenabile, ca parte a Pactului Verde European [1].

La fel ca și geo-ingenieria abordării „tehniciște”, abordarea economică bazată pe piață deține un set de instrumente care face posibilă realizarea DD fără a submina actualul model de dezvoltare. În special, economia oferă o serie de compromisuri și mecanisme care nu au fost încă demonstate, care tind să inspire încredere în capacitatele tehnologice și reglementarea pieței.

Bibliografice:

1. Facilități fiscale aplicabile în cercetare-dezvoltare
<https://www2.deloitte.com/ro/ro/pages/tax/articles/pactul-verde-european-oportunitati-de-investitii-pentru-industria-auto-din-romania.html>
2. Kahn R. La conception européenne du développement durable : volontariste, optimiste et marchéiste. In: Bulletin de l'Observatoire des Politiques Économiques en Europe. vol. 33, Hiver 2015.
3. Mistral J. (dir.) Le climat va-t-il changer le capitalisme ? La grande mutation du XXI-ème siècle. Paris. Eyrolles, 2015.
4. PAM 8: statele membre aproba acordul politic provizoriu la care s-a ajuns cu Parlamentul, <https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2021/12/10/8th-eap-member-states-endorse-provisional-political-agreement-reached-with-parliament/>
5. <https://climat.be/politique-climatique/europeenne/paquet-climat-energie-2030>
6. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/energy-and-green-deal_ro

**DIMENSIUNI POLITICO-JURIDICE ALE ACTIVITĂȚII CONSILIILOR EXECUTIVE
RAIONALE ÎN CONTEXTUL MODIFICĂRILOR CONSTITUȚIONALE ÎN RSSM
(CAZUL RAIONULUI CAHUL)**

**LOCAL GOVERNMENT IN THE CONTEXT OF CONSTITUTIONAL
TRANSITION IN SOVIET MOLDAVIA. POLITICAL AND JUDICIAL ASPECTS BASED
ON CAHUL DISTRICT'S CASE-STUDY**

BERCU Oleg, doctor, lector universitar,
Catedra de Științe Politice și Administrative
Facultatea de Drept și Administrație Publică
Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul
E-mail: bercuoleg@gmail.com

Începutul procesului de democratizare survenite în URSS la sfârșitul anilor 80 al secolului XX au avut efecte și în republicile unionale implicit și asupra RSSM. Astfel în RSSM survin un sir de modificări în materie constituțională în vederea ajustării cadrului normativ-juridic la noile realități, de fapt aceste modificări nu erau posibile fără o voine politică. În acest articol se va face o încercare pentru elucidarea impactului acestor modificări asupra procesului deliberativ la nivel raional. În acest sens se va face o analiză a ședințelor Consiliului executiv al raionul Cahul din anul 1989. Un an în opinia noastră care a avut o importanță crucială în stabilirea valorilor democratice din teritoriul Republicii Moldova.

Conferință științifică „Rulul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Cuvinte cheie: Constituție, lege, autoritate publică, perioadă de tranziție.

The democratization process in the Soviet Union in mid and late 1980s had a deep impact on union republics. In Soviet Moldavia, these changes brought constitutional changes aiming at adjusting the normative sphere to the new political realities. This article represents a case study on how these changes were experienced in the district of Cahul in south of Soviet Moldavia. It is based on the analysis of minutes of the local government during 1989. That year was crucial for the democratic developments in the present-day Republic of Moldova.

Keywords: *perestroika, executive committee, reform.*

Mijlocul anilor 80 ai secolui XX a fost marcat de perturbații importante în ceea ce privește remanierile la nivel central al URSS, fapt ce a influențat și reformarea activității în organele Republicilor Unionale cât și al organelor administrației raionale. Aceste schimbări în fapt sau început, după moartea lui Constantin Cerneko și alegerea în postul de Secretar General al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice la 11 martie 1985 pe Mihail Gorbaciov.¹ Fiind ales în postul de Secretar General al PCUS Mihail Gorbaciov de fapt devine conducător al URSS. Ajungând la putere Mihail Gorbaciov a lansat un sir de procese în vederea ieșirii URSS dintr-un îndelungat proces de stagnare. În acest context vorbim de „glasnost” (transparentă); „perestroika” (restructurare) și „uskorenie” (accelerare), aceste reforme au fost anunțate cu scopul de a restructura societatea sovietică.² Aceste reforme au fost anunțate la Congresul al XXVII a PCUS care a avut loc în februarie–martie 1986. Dat fiind faptul că la momentul plenarei administrația publică în URSS era hipercentralizată hotărârile luate la nivel unional trebuiau să fie implementate la nivel republican evident că aceste modificări erau executorii și la nivel raional cât și în localitățile rurale.

Astfel în conformitate cu art. 124 Titlul VI „Organele locale ale puterii și administrației de stat în RSS Moldovenească” al Constituției Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești din 15 aprilie 1978 se stipulează următoarele „...*Organele puterii de stat în raioane, orașe, ... sunt executate de Sovietele deputaților narodnici...*”³. Iar conform art. 125 Sovietele locale al deputaților hotărăsc întrebări de ordin local, reieșind din interes național și interesul cetățenilor ce trăiesc pe teritoriul Sovietului.⁴ În acest context va fi analizată o ședință a Sovietului deputaților poporului al Comitetului Executiv din raionul Cahul. Ca scop sa propus de analiza o ședință de lucru al Comitetului Executiv din raionul Cahul, întrebările ce erau puse pe rond respectiv și deciziile luate în soluționarea întrebărilor din agenda de lucru.

În acest context menționăm că pe parcursul anului 1989 au avut loc 12 ședințe al Comitetului Executiv din raionul Cahul.⁵ După cum am spus mai sus se va analiza procesul verbal a unei ședințe de lucru al Comitetului Executiv și anume procesul–verbal nr. 12 din anul 1989. În ședința respectivă pe agenda de lucru au fost incluse 21–a de întrebări vizând un spectru divers de probleme de ordin social, combatere a alcoholismului, restituirea și despăgubirea bunurilor persoanelor deportate nemotivat în anul, 1949, al stabilirii planului de organizare al activităților politico-organizaționale în vederea implementării legii cu privire la limbile vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești etc.⁶ Conform procesului verbal nr. 12 din 14 decembrie 1989 al Comitetului Executiv a Sovietului raional Cahul de Deputați ai Norodului la ședință au participat:

„...Președinte: G. S. Bratunov;

Secretar: L. A. Țira;

Au fost prezenți: Vicepreședintele comitetului executiv: V. A. Kamișan, D. D. Mihov, G. G. Miroșnicenco;

Membrii Comitetului Executiv: M. D. Bazan, V. G. Kirka, V. E. Frolov, N. G. Crețu;

Invitat: La lucrările ședinței Comitetului Executiv a fost prezentă secretarul comisiei de luptă cu alcoholismul pe lângă Sovietul de Miniștri al RSS Moldovenești O. Dușchevici...”⁷

În continuare voi analiza câteva din subiectele din ordinea de zi, care după părerea mea oglindesc procedura de punere în discuție și hotărârile luate de această entitate. Cu atât mai mult trebuie de analizat acest

¹ https://ro.wikipedia.org/wiki/Mihail_Gorbaciov

² Ibidem.

³ <https://nodussr.ru/konstituciya-moldavskoj-ssr>

⁴ Ibidem.

⁵ Serviciu de arhivă raional Cahul, F. 32 Inv. 1 D. 668 - 673 Tom. 1; F. 32 Inv. 1 D. 674 - 677 Tom 2; F. 32 Inv. 1 D. 677.

⁶ Serviciu de arhivă raional Cahul, F. 32 Inv. 1 D. 677 f. 1-3

⁷ Ibidem, f. 1

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

proces din perspectiva reformelor începute la nivel unional și impactul acestora la nivel local. Astfel la întrebarea 12/1 a fost ascultată darea de seamă a adjunctului Departamentul Raional al Afacerilor Interne t. Capița V. E., șeful poliției rutiere t. Volontir M. I. și șeful uniunii raionale a consumatorilor t. Raida C. A. în vederea îndeplinirii deciziilor Partidului și Guvernului în luptă cu beția și alcoolismul.¹ În raport se menționează că organele de resort a activizat propaganda cu privire la aspectele juridice legate de subiect între muncitori și tineretul studios. Astfel au fost organizate pe parcursul anului 1989 cca. 200 de lecții și discuții vizând educația juridică în luptă cu alcoolismul, beția și narcomania.²

Tot odată în raport se menționează că Comisia de luptă cu beția împreună cu angajații de interne și serviciul narcologic al spitalului raional au efectuat un raid în vederea depistării și concretizării persoanelor care suferă de alcoolism cronic și efectuarea unui control medical al acestora. De asemenea se pune accentul de angajare în câmpul muncii a persoanelor care duc un mod parazitar de viață și a părinților care se eschivează de la datoriile în vederea creșteri copiilor.³ În raport se menționează că măsurile efectuate pentru îndeplinirea Rezoluțiilor Partidului și Guvernului în luptă cu beția și alcoolismul poartă un caracter episodic. Se atestă că departamentul raional al afacerilor de interne și serviciul narcologic nu au elaborat un set de măsuri de coordonare între ele și, comitetele executive din mediul rural al Sovietelor deputaților poporului, organele inițiativă publică, comitetele sindicale.

În raportul respectiv se menționează că comisia raională de luptă cu beția slab exercită controlul asupra exercitării hotărârilor anterioare. Astfel, în conformitate cu deciziile anterioare 87 de cetăteni necesită lecuire forțată în lagărele de muncă pentru alcoolici, dar au fost îndreptați la lecuire doar 7 persoane. Tot odată, se menționă că organele abilitate nu-și exercită funcțiile în ceea ce privește măsurile de profilactică între bețivi și alcoolici, precum și a infracțiunilor între minori, de asemenea stârpirea beției în rândurile minorilor. Astfel, din cauza că organele de resort nu-și îndeplinesc atribuțiile din 223 de cazuri depistate a persoanelor cu alcoolism cronic doar 92 de persoane s-au lecuit în ambalator, iar 70 de procente din persoane care stau la evidență continuă să consume băuturi alcoolice.⁴

În rezultatul audierii raportului executivul raional al Sovietului deputaților narodnici a hotărât:

- „... 1. Darea de seamă a adjunctului Departamentul Raional al Afacerilor Interne t. Capița V. E., șeful poliției rutiere t. Volontir M. I. și șeful uniunii raionale a consumatorilor t. Raida C. A. a lăua în considerație.
2. Departamentului Raional al Afacerilor Interne (t. Sabii F. C.) să asigure punerea în aplicare promptă și strictă a legislației care vizează combaterea beției, prepararea alcoolului în codiții casnice și practicarea de unii cetăteni un mod parazitar de viață.

Pentru fiecare caz în parte de a fi luate măsuri pentru eradicarea motivelor și condițiilor ce duc la beție și ducerea unui mod parazitar de viață. De a asista mai activ instituțiile medicale pentru organizarea procesului de depistare și punerea la evidență bolnavii de alcoolism...

...5. Comisiei raionale de luptă cu beția (t. Miroșnicenco G. G.) să-l împreună cu departamentului raional al afacerilor interne (t. Sabii F. S.) de a elabora un sistem de control cu privire la angajarea și integrarea în colectivele de muncă, a persoanelor care sau reîntors din lagărele de muncă pentru alcoolici și supuși avertizării oficiale neadmiterii de a duce un mod parazitar de viață. Fiecare caz de refuz de neangajare să fie monitorizat, iar celor găsiți vinovați să se aplique cele mai prompte măsuri....

...9. Departamentului culturii (administrator t. Polevoi V. G.) de a lăua sub control organizarea de odihnă a tineretului în cluburile din sate și Casele de cultură, de a întreba sever a angajaților responsabili de educația culturală din instituții, pentru perturbarea evenimentelor în zile de sărbătoare și odihnă. Benefic ar fi în activitatea zilnică de implementa propaganda antialcool. etc... ”⁵

De menționat că aceste măsuri au fost luate în contextul politicii lansate de I.V. Andropov Secretar General al PCUS (noiembrie 1982–februarie 1984), care a al lansat politica de luptă cu corupția, întârzierile la locul de muncă și cu paraziții societății sovietice, politică continuată de M. Gorbaciov și complementată cu lupta împotriva alcoolismului.

Este bine cunoscut faptul în data de 6-7 iulie 1949, a fost pus în aplicare Decretului Consiliului de Miniștri al URSS din 6 aprilie 1949 „Cu privire la evacuarea din RSS Moldovenească a familiilor de kulaci, foști proprietari de pământ și mari negustori, complici activi ai invadatorilor germani, persoane care au colaborat cu autoritățile de poliție germane și române, membrii de partid și organizații profasciste, gardieni

¹ Ibidem, f. 4

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, p. 5

⁵ Ibidem, p. 4-8.

Conferință științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

albi, membri ai sectelor ilegale, precum și familiile tuturor celor de mai sus”. La 24 mai 1989, Consiliul de Miniștri al Republicii Moldova SSR adoptă Rezoluția nr. 151: „Cu privire la procedura de returnare a proprietății și despăgubiri pentru prejudiciile aduse cetățenilor evacuați în mod nejustificat în 1949”. Potrivit acestui decret, „toți cetățenii care au fost evacuați în mod nejustificat din RSS Moldovenească în baza Decretului Consiliului de Miniștri al RSS Moldovenești din 28 iunie 1949 nr. 509 și ulterior reabilitați, li se restituie proprietatea sau valoarea acesteia. este rambursat”.¹

În conformitate cu rezoluția Sovietului de Miniștri RSS Moldovenești a fost primită decizia de a fi confirmate actele comisiei raionale a ordinii de întoarcere a avutului cetățenilor, deportați în anul 1949.² În conformitate cu hotărârea comisiei au fost întocmite listele deportaților care au înaintat cererile pentru restituirea bunurilor, estimate costul acestor bunuri și înaintate spre plată. De menționat că restituirea costului bunurilor era pusă în unele cazuri pe organizațiile unde lucrau persoanele vizate, sau pe bugetul de stat, iar în majoritatea cazurilor aceste erau restituite de colhozuri și sovhozuri.³

Dacă să ne referim la sfera socială se poate de afirmat că și aici Consiliul raional juca un rol destul de important. Astfel, în conformitate cu punctul 12/5 din ordinea de zi despre întrebările financiare au fost alocate sumele necesare de bani pentru suplimentarea pensiilor persoanelor cu pensii foarte mici din bugetul raional.⁴ În acest context se înscrie și alocațiile bănești pentru copii minori, cazul copiilor minori Camerzan A. A. și Mustață M. T. Aceste alocații vin în contextul punerii în aplicare a rezoluției Sovietului de Miniștri a RSSM nr. 301 din 30 septembrie 1988 „privind rezoluția Consiliului de Miniștri al RSS din 17 august 1988 nr. 1022 „Cu privire la înființarea orfelinatelor de tip familial”, prin ordin al Ministerului Învățământului Public din RSSM nr 257 din 28.10.1988 „Cu privire la înființarea orfelinatelor de tip familial”

Anul 1989 a fost marcat și de un șir de acte normative cu privire la statutul limbii de stat și limbilor vorbite pe teritoriul RSSM.⁶ În acest context vine și planul de organizare a măsurilor politico-organizaționale al comitetului executiv raional al Sovietului deputaților narodnici de realizare a Legislației RSS Moldovenești cu privire la limbile vorbite și programului complex de Stat pentru asigurarea funcționării libilor pe teritoriul RSSM, raportori G. G. Miroșnicenco și G. S. Bratunov.⁷ În acest context a fost aprobată o comisie pentru realizarea Legilor RSS Moldovenești cu privire la limbile vorbite și punerea lor în aplicare. Tot odată a fost elaborat un plan de acțiuni de asigurare a funcționării legii pe teritoriul RSSM. De asemenea, organelor de conducere și subdiviziunilor executivelui, președinților executivelor Sovietelor sătești, conducerilor întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor de a primi planul spre executare și strictă implementarea acestuia.⁸

Din cele expuse mai sus se poate de menționat că în vizorul comitetului executiv raional intrau un spectru destul de divers de probleme care trebuiau să fie soluționate la nivel local. De asemenea procesul de luare a deciziilor era în conformitate cu legislația în vigoare și directivele primite de la organele ierarhice superioare. Tot odată, și în perioada la care ne raportăm mai exista un sistem politic centralizat care gravita în jurul partidului comunist, dar deja au fost creat premisele unui sistem pluripartidist.

Bibliografie:

1. <https://nodussr.ru/konstituciya-moldavskoj-ssr>
2. https://ro.wikipedia.org/wiki/Mihail_Gorbaciov
3. Lege Nr. 3465, din 01-09-1989, cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești, în Vestile RSSM, Nr. 9 art. 217, 30.09.1989.

¹ *Бедомости МССР*, N 6, 1989 г., ст. 144.

² Serviciu de arhivă raionul Cahul, F. 32 Inv. 1 D. 677 f. 10.

³ *Ibidem*, p. 10-13

⁴ *Ibidem*, p. 14

⁵ *Legea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești cu privire la statutul Limbii de Stat a R. S.S. Moldovenești*, în Mihai Cernencu, Andrei Galben, Gheorghe Rusnac, Constantin Solomon, *Republica Moldova: istoria politică (1989-2000), documente și materiale*, Volumul I, Chișinău 2000, p.6

⁶ Lege Nr. 3465, din 01-09-1989, cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSS Moldovenești, în Vestile RSSM, Nr. 9 art. 217, 30.09.1989;

⁷ Serviciu de arhivă raionul Cahul, F. 32 Inv. 1 D. 677 f. 17.

⁸ *Ibidem*, f. 18

Conferința științifică „Rulul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

4. *Legea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești cu privire la statutul Limbii de Stat a R. S.S. Moldovenești*, în Mihai Cernencu, Andrei Galben, Gheorghe Rusnac, Constantin Solomon, *Republica Moldova: istoria politică (1989-2000), documente și materiale*, Volumul I, Chișinău 2000.
5. Serviciu de arhivă raionul Cahul, F. 32 Inv. 1 D. 668 - 673 Tom. 1; F. 32 Inv. 1 D. 674 - 677 Tom 2; F. 32 Inv. 1 D.
6. *Ведомости МССП*, N 6, 1989 г.

**SUSPENDAREA MANDATULUI DEMNITARILUI PUBLIC DIN
ADMINISTRAȚIA PUBLICA LOCALĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CAZUL
TRAGERII LUI LA RĂSPUNDEREA PENALĂ**

**SUSPENSION OF THE MANDATE OF THE PUBLIC OFFICER FROM THE
LOCAL PUBLIC ADMINISTRATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA IN THE
SITUATION OF CRIMINAL LIABILITY**

SAITARLÎ Natalia, doctor, conferențiar universitar
Catedra de Științe Politice și Administrative
Facultatea de Drept și Administrație Publică,
Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul
E-mail: saitarli.natalia@usch.md

Rezumat: *Statutul juridic al demnitarului public din administrația publică locală, care este bine definit, oferă acestor autorități publice o guvernare eficientă. Scopul prezentului articol este studierea actelor normative referitoare la unul dintre elementele statutului juridic al demnitarului public din administrația publică locală din Republica Moldova, și anume răspunderea juridică a acestor persoane (penală) și suspendarea mandatului în cazul dat.*

Cuvinte cheie: *autorități publice locale, demnitar public, primar, președintele de raion, răspundere penală, mandat.*

Abstract: *The legal status of the public dignitary from local government, which is well defined, provides these public authorities efficient governance. Purpose of the present article is to study the normative acts concerning the one of the elements of the legal status of the local councilor, namely the legal liability of these persons (criminally) and the suspension of the mandate in this case.*

Keywords: *local public authorities, local council, local councilor, criminal liability, mandate*

În literatura de specialitate se menționează că, aleșilor locali, ca reprezentanți ai puterii, ar trebui să le fie stabilite și aplicate măsuri clare de răspundere pentru neexecutarea sau executarea defectuoasă a competențelor. Desigur, aceștia pot fi trași la răspundere juridică numai conform actelor juridice concrete și în temeiul unei hotărâri definitive a instanței de judecată prin care să fie demonstrată vinovăția alesului local în săvârșirea unor fapte ilicite (Furdui V., 2004, p. 52).

Conform, Legii privind statutul al alesului local, primarul și președintele de raion au statut de ales local. Astfel, potrivit art. 2 alin. (1) din Legea privind statutul al alesului local nr. 768-XIV din 02.02.2000: „*noțiunea de ales local vizează: consilierii consiliilor sășești (comunale), orășenești (municipale), raionale și consiliului municipal Chișinău, deputații în Adunarea Populară a Găgăuziei, primarii și viceprimarii, președinții și vicepreședinții raioanelor*”.

La rândul lor, primarii, viceprimarii, președinții și vicepreședinții de raion, conform Anexei din Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică nr. 199 din 16.07.2010, au statut și de persoană cu funcție de demnitate publică, adică sunt demnitari publici.

Potrivit legislației în vigoare: “*Demnitarii sunt persoane care exercită funcții de demnitate publică în temeiul Constituției, al prezentei legi și al altor acte legislative. Funcția de demnitate publică este o funcție publică ce se ocupă prin mandat obținut direct, în urma alegerilor, sau indirect, prin numire în condițiile legii*”.

Luând în considerare faptul că primarii, viceprimarii, președinții și vicepreședinții de raion au statut de ales local și de demnitar public, în doctrina de specialitate am găsit multe definiții referitoare la noțiunile date.

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Spre exemplu: “Statutul juridic al alesului local cuprinde: ordinea de investire în funcție și atribuțiile; drepturile și obligațiile; încetarea mandatului și responsabilitatea” (Orlov M. s. a., 2002, p. 118); “Statutul specific al alesului local trebuie să asigure, potrivit prevederilor art. 7 din Carta Europeană pentru Autoadministrarea Locală, liberul exercițiu al mandatului lor” (Platon M., 1997, p. 123); “Statutul administrativ-juridic al subiectului administrării ar putea avea următoarea structură: obligațiile subiectului administrării conform funcției deținute; drepturile lui strict necesare pentru realizarea cu succes a obligațiilor; responsabilitatea subiectului administrării; răspunderea lui pentru neonorarea obligațiilor, abuzul de drepturile acordate sau alte acțiuni ilicite, determinate de realizarea atribuțiilor funcționale” (Guțuleac V. s. a., 2009, p. 125).

După cum vedem din opiniile expuse mai sus, statutul juridic al alesului local este definit aproape identic, atât în literatura de specialitate națională, cât și în literatura de specialitate a altor state. Doar că unele definiții de *statut juridic al alesului local* conțin noțiunea de responsabilitate, pe cind altele, fac referire la noțiunea de răspundere.

Prin unirea tuturor elementelor menționate, putem determina *structura statutului juridic al primarului, viceprimarului, președintelui și vicepreședintelui de raion*, și anume: modalitatea de investire în funcție; exercitarea mandatului; competența: atribuțiile, drepturile, obligațiile, restricțiile, exigențele, garanțiile sociale; modalitatea de încetare a funcției; răspunderea juridică; responsabilitatea.

În doctrina actuală sunt identificate următoarele forme ale răspunderii juridice: răspunderea administrativă: administrativ-disciplinară, răspunderea administrativ-patrimonială; răspunderea civilă; răspunderea contravențională și răspunderea penală.

Ceea ce se referă nemijlocit la primar, viceprimar, președintele și vicepreședintele de raion, în literatura de specialitate este menționat că: ei, fiind subiecți unipersonali ai administrației publice, din momentul investirii lor în funcție, în modul stabilit de lege, se fac responsabili de modul și rezultatele exercitării funcției de șef al executivului local. Depășirea acestei responsabilități implică o răspundere. Astfel, primarul, viceprimarul, președintele și vicepreședintele de raion poartă răspundere personală atât morală și politică, cât și juridică, și anume: administrativ-patrimonială, administrativ-disciplinară, contravențională, civilă și penală, fiind subiecți speciali ai răspunderii juridice (Ciobanu D., 1992, p. 215). Ca exemplu de răspundere politică, ulterior cu consecințele juridice, a președintelui raionului este eliberarea lui din funcție înainte de termen (Ciobanu D., 1992, p. 225).

Legea privind administrația publică locală, nr. 436/2006, art. 83 conține doar unele prevederi foarte generale privind răspunderea juridică a autorităților respective: “*Primarii și viceprimarii, președinții și vicepreședinții raioanelor, consilierii, secretarii și personalul primăriilor și aparatelor președinților raioanelor poartă răspundere juridică în conformitate cu legislația în vigoare pentru faptele ilegale comise în exercițiul funcțiunii*”.

Conform art. 23 alin. (2) din Legea nr. 199 din 16.07.2010 demnitarul public în caz de încălcări comise în exercițiul mandatului este tras la răspunderea disciplinară, civilă, contravențională sau penală în condițiile legii. După cum observăm, răspunderea administrativă sub forma contenciosului administrativ, nu este menționată, deși, în opinia noastră, aceasta este una din cele mai importante forme de răspundere a administrației și a personalului din aparatul autorităților publice de orice nivel.

La fel putem observa că, Legea nr. 199 din 16.07.2010 spre deosebire de Legea nr. 436/2006 concretizează formele răspunderii juridice.

Scopul studiului este de a analiza procedura de tragere a primarilor, viceprimarilor, președinților și vicepreședinților de raion la răspunderea penală și suspendarea mandatului al acestora în cazul dat, în conformitate cu prevederile actelor normative din RM.

Potrivit prevederilor Codului penal, primarii, președinții pot fi trași la răspundere penală pentru săvârșirea unui sir de infracțiuni, prevăzute într-un capitol separat, capitolul XV, intitulat “*Infracțiuni contra bunei desfășurări a activității în sferă publică*”, dintre care fac parte: *coruperea pasivă; coruperea activă; traficul de influență; abuzul de putere sau abuzul de serviciu; excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu; neglijența în serviciu; falsul în acte publice*.

Sancționarea lor poate avea loc și în cazul neexecutării deciziei instanței de judecată. În acest sens, art. 320, alin (2) din Codul Penal, prevede următoarele: “*Neexecutarea intenționată sau eschivarea de la executare de către o persoană cu funcție de răspundere a hotărârii instanței de judecată, precum și împiedicare executării ei, dacă aceste fapte au fost comise după aplicarea sancțiunii contravenționale, se pedepsesc cu amendă în mărime de la 300 la 500 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 3 ani, în toate cazurile cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani*”.

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

În cazul pornirii urmăririi penale împotriva unui primar, viceprimar, președintele sau vicepreședintele raionului mandatul acestora, ar trebui să fie suspendat de drept, până la soluționarea litigiului (Ciobanu D., 1992, p. 296-297). Tot aceasta trebuie să fie strict determinată de lege.

Analizând prevederi legislative cu privire la situația dată putem constata că există anumite neclarătăți. Dacă, în cazul primarului există prevederi exprese cu privire la suspendarea mandatului, atunci în cazul viceprimarului, președintelui și vicepreședintelui de raion prevederi respective lipsesc.

Astfel, conform art. 33 din Legea privind administrația publică locală nr. 436 din 28.12.2006, *în cazul în care a fost deferit justiției pentru săvârșirea unei infracțiuni, primarul poate fi suspendat din funcție până la soluționarea definitivă a cauzei. Organizarea de noi alegeri pentru funcția de primar nu se admite pe întreaga durată a suspendării. Suspendarea poate fi dispusă numai de către instanța de judecată, în condițiile legii.*

Cum putem observa, din analiza acestui articol suspendarea primarului poate fi dispusă numai de către instanța de judecată. Rămâne neclar cine este competent de a se adresa la instanța de judecată pentru ca mandatul primarului să fie suspendat, și anume în ce situație.

Comparând reglementările date cu reglementările din România putem constata că cele din România sunt mai complete.

Astfel, conform art. 159 alin. (1) din Codul administrativ al României: *mandatul primarului se suspendă de drept în următoarele situații:*

- a) a fost dispusă măsura arestării preventive;
- b) a fost dispusă măsura arestului la domiciliu.

Măsurile prevăzute la alin. (1), dispuse în condițiile Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, cu modificările și completările ulterioare, se comunică de îndată de către instanța de judecată prefectului, care, prin ordin, în termen de maximum 48 de ore de la comunicare, constată suspendarea mandatului. Ordinul de suspendare se comunică, în termen de maximum 48 de ore de la emitere, primarului.

Cu alte cuvinte, procurorul după ce s-a adresat la instanța de judecată cu un demers pentru ca să fie aplicată măsura arestării preventive față de primar în caz de începere a urmării penale, și dacă acest demers a fost admis de instanță, măsura dată se comunică de către instanța de judecată prefectului, care nemijlocit este responsabil de emiterea actului administrativ de constatare a suspendării mandatului.

Cum deja am menționat, în Republica Moldova în cazul viceprimarului, președintelui și vicepreședintelui de raion prevederi normative cu privire la suspendarea mandatului lipsesc.

Considerăm că anume din acest motiv apar diferite probleme. Cum s-a întîmplat în r-l Cahul.

Astfel, pe 4 aprilie curent, procurorii anticorupție și ofițerii Direcției generale teritoriale Sud a CNA au reținut nouă funcționari din Cahul, dintre care și președintele raionului, în cadrul mai multor cauze de corupere pasivă, activă și abuz de serviciu. În continuare, față de ei a fost aplicată măsura preventivă – arestul preventiv pe un termen de 30 de zile. Pe 3 mai, procurorul anticorupție a solicitat în privința președintelui Consiliului raional Cahul prelungirea măsurii preventive, la fel, pe un termen de 30 zile.

Tocmai pe 18 aprilie 2022, procurorii anticorupție au solicitat Consiliului raional Cahul suspendarea din funcție a președintelui raionului Cahul, ceea ce în opinia noastră trebuia să fie efectuat mai înainte, și anume de la momentul aplicării arestului. Iar consiliul raional, pe baza Încheierii instanței de judecată privind aplicarea arestului administrativ față de președintele raionului, trebuiau să constate, prin decizie, suspendarea mandatului.

Cu toate acestea, deși la 19 aprilie 2022, Consiliul raional Cahul s-a convocat, până la acest moment, nu există încă o decizie pe marginea demersului înaintat de către procurori privind suspendarea din funcție a președintelui Consiliului raional Cahul.

Mai mult, la ședința Consiliului raional Cahul din 19 aprilie 2022 a fost prezentată o dispoziție semnată de către președintele raionului Cahul, care, deși se afla în arest la domiciliu, a împuternicit o altă persoană să exercite atribuțiile sale.

Considerăm că în cazul dat trebuie să existe prevederi exprese cu privire la interimatul funcției de președintele de raion, cum în cazul primarului.

Astfel, conform art. 34 din Legea cu privire la administrația publică locală nr. 436 din 28.12.2006: *în cazul începerii înainte de termen a mandatului, al suspendării din funcție sau al imposibilității primarului de a-și exercita atribuțiile, interimatul se asigură de drept de către un viceprimar; dacă viceprimarul, din motive obiective, refuză interimatul funcției de primar sau dacă primarul și viceprimarul sunt suspensați din funcție concomitent, sau, din anumite cauze, aceste funcții devin vacante, consiliul local împunăniceste, în termen de 5 zile, o altă persoană să exercite temporar atribuțiile primarului; în caz de absență temporară, primarul*

Conferință științifică „Rulul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

poate delega, sub proprie răspundere, exercitarea atribuțiilor sale viceprimarului sau, după caz, secretarului consiliului pe întreaga durată a absenței sale.

Din cele analizate, putem constata că anume consiliul rational Cahul trebuia să desemneze interimatul președintelui de raion, iar nu președintele de raion aflat sub arest.

Important de a adăuga că de la momentul reținerii președintelui de raion până la desemnarea de către el a interimatului au trecut două săptămâni, în perioada căreia n-au putut să fie semnate acte importante pentru respectarea drepturilor și intereselor locuitorilor raionului, inclusiv acte prin care să fie salarizat personalul din autoritățile publice descentralizate.

Prin urmare, considerăm că pentru claritatea situației analizate trebuie să existe reglementări exprese cu privire la suspendarea din funcție a demnității publică din administrația publică locală din Republica Moldova în cazul tragerii lui la răspunderea penală, inclusiv și procedura de aplicare a acestor prevederi.

Bibliografie:

1. Furdui, V. (2004). *Ghidul juridic al alesului local*. Chișinău: TISH.
2. Legea privind statutul al alesului local nr. 768-XIV din 02.02.2000. În: Monitorul Oficial al R.Moldova nr. 34/231 din 24.03.2000.
3. Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică Nr. 199 din 16.07.2010. În Monitorul Oficial al RM Nr. 194-196 din 05.10.2010.
4. Orlov, M. ș. a. (2002). *Qvo vadis Moldova? Administrația publică*. Chișinău: F. E. P. “Tipografia Centrală”.
5. Platon, M. (1997). *Serviciul public în Republica Moldova*. Chișinău: Secția Editare, A.S.D.A.P.
6. Guțuleac, V. (2009). *Tratat de drept contravențional*. Chișinău: S. n. (E. F. – P. “Tipogr. Centrală”).
7. Ciobanu, D. (1992). *Introducere în studiul dreptului*. București.
8. Legea Republicii Moldova cu privire la administrația publică locală. Nr. 436-XVI din 28.12.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.03.2007, nr. 32-35.
9. Codul Penal al Republicii Moldova Nr. 985-XVI din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74.
10. Codul administrativ al României din 03.07.2009. În: Monitorul Oficial, Partea I nr. 555 din 05 iulie 2019.
11. <https://anticoruptie.md/ro/dosare-de-coruptie/presedintele-raionului-cahul-invinuit-de-trucarea-unor-licitatii-participa-la-lucrarile-consiliului-raional>

CULTURA COMUNICĂRII INTERNE ÎN INSTITUȚIILE PUBLICE ȘI CULTURA ORGANIZAȚIONALĂ

CULTURE OF INTERNAL COMMUNICATION IN PUBLIC INSTITUTIONS AND ORGANIZATIONAL CULTURE

GROSU Liliana, doctor, conferențiar universitar,
Catedra Limbi și Literaturi
Facultatea de Științe Umaniste și Pedagogice
Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul

Rezumat: În orice instituție publică, indiferent de domeniul de activitate (juridic, administrativ, educațional, economic etc.), trebuie să existe un mecanism de comunicare, care să asigure atât planificarea activităților, cât și realizarea acestora. La nivelul fiecărei structuri administrative se instituie și o anumită structură de comunicare, care facilitează realizarea în bune condiții a tuturor activităților. Un factor important în acest proces este contextul în care se realizează comunicarea, acesta fiind determinat de patru dimensiuni: fizic, cultural, socio-psihologic și temporal. Toate aceste dimensiuni contribuie la formarea culturii organizaționale, iar această, la rândul ei, consolidează imaginea instituției.

Cuvinte-cheie: comunicare internă, context, cultură organizațională.

Abstract. In any public institution, irrespective of its field of activity (legal, administrative, educational, economic), there must be a communication mechanism to ensure that activities are planned and

Conferința științifică „Rul știntei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

carried out. A particular communication structure shall be established at the level of each administrative structure, which shall facilitate the smooth implementation of all activities. One important factor in this process is the context in which communication is carried out, which is determined by four dimensions: physical, cultural, socio-psychological, and time. All these dimensions contribute to the formation of the organizational culture, and this in turn strengthens the image of the institution.

Key words: internal communication, context, organizational culture

O lacună regretabilă a instituțiilor publice, de care ne dăm seama tot mai mult, constă în atenția sumară acordată comunicării și, mai cu seamă, culturii comunicării, care contribuie, în mod evident, la formarea, dezvoltarea și promovarea culturii organizaționale.

Comunicarea este un fenomen social, destinat să clarifice problemele din viața socială, să asigure relaționarea, conlucrarea, organizarea și realizarea activităților comune. Aurel Codoba susține următoarele: „...totul e comunicare: nu există o formulă mai cuprinzătoare și mai adecvată pentru a defini substanța vieții sociale, economice și culturale ce ne animă decât aceasta”¹. Întrucât limba este un cod genetic al unui popor, putem susține faptul că comunicarea internă în instituțiile publice constituie acel mecanism de înregistrare codificată a informației, care se poate realiza într-un număr infinit de combinații și care asigură procesul de comunicare la toate nivelurile.

Realizarea în bune condiții a tuturor activităților planificate într-o instituție publică depinde, în mare parte, de nivelul de comunicare, modul în care informația ajunge de la un nivel ierarhic la altul, de la un angajat la altul, sau între angajați, pentru că în instituții comunicarea se realizează într-un proces bilateral: pe plan vertical, de la un centrul de decizie (în persoana managerului sau a unui individ investit cu responsabilitate de a lua decizii), care transmite ordine, dispoziții, informații cu caracter general și mai particular, și pe plan orizontal, între membrii instituției de la același nivel, implicați în procesul de realizare a deciziilor, ordonanțelor, dispozițiilor etc.

La nivelul fiecărei structuri administrative se instituie și o anumită structură de comunicare. Mărimea structurii de comunicare depinde de structura internă a organizației sau organograma instituției administrative, de numărul de colaboratori. Evident că, la nivel intern, trebuie să existe anumite norme de etică în comunicare, care presupun respectarea anumitor reguli, norme care sporesc eficiența comunicării, asigură buna înțelegere și realizarea tuturor activităților planificate și spontane.

Un factor important, pe care-l implică schema de comunicare a lui Roman Jakobson, și de care depinde în mod direct comunicarea internă în instituții, dar și procesele de comunicare în plan general, este *contextul*. Comunicarea se realizează totdeauna într-un context (ce implică elemente de spațiu, timp, ambientă, starea psihico-fizică a interlocutorilor etc.) care influențează desfășurarea și calitatea comunicării. Ea stă la baza organizării și dezvoltării sociale influențând raporturile pe orizontală și pe verticală între interlocutorii implicați în activitățile instituției.

Contextul este concret și specific, întrucât de realizează într-un cadru temporal și spațial unic, irepetabil, fiind influențat de cele patru dimensiuni ale contextului: *fizic, cultural, socio-psihologic și temporal*. Dacă nu sunt percepute corect, nu se ține cont de valoarea lor în comunicare sau sunt neglijate, atât în procesul de pregătire a comunicării, cât și în procesul de desfășurare a acesteia, aceste dimensiuni pot crea cele mai puternice bariere de comunicare într-o instituție sau organizație.

Astfel, *dimensiunea fizică* a contextului comunicării implică determinări concrete, în primul rând, de spațiu (în interior/în exterior; spațiu îngust/ spațiu larg; acustică bună/ rea; culoare a încăperii ce predispune la deschidere/ relaxare/ degajare sau închidere/ încordare/ presiune ș.a.), în al doilea rând, de temperatură (rece, cald, sufocant etc.), în al treilea rând, de factorii externi care afectează această dimensiune: zgomote produse în mod natural (de vânt, ploaie, trăsnete, onomatopee etc.) sau artificial (zgomote produse de mașini, instalații, lucrări de construcție, fabrici, uzine, amplasate în preajma spațiului unde are loc comunicarea). Tot această dimensiune vizează și parametrii fizici ai vorbitorului (înălțimea, intensitatea, tonul, timbrul vocii emițătorului, anumite defecte, deficiențe verbale și acustice înăscute sau dobândite pe parcursul vieții).

O altă dimensiune importantă, cu implicații profund afective în comunicare este *dimensiunea culturală*, care vizează atât individul în particular, cât și societatea în ansamblu. Această corelație (individ – societate) se explică prin faptul că, deși fiecare ființă umană posedă propria cultură a vorbirii (așa cum are o cultură în imbrăcămintă, în preferințe culinare etc.), totuși aceasta se formează în baza regulilor și a normelor

¹ Codoban Aurel, *Aspecte ale comunicării în mediul academic*, În: Comunicarea și mobilitatea studenților, Chișinău: Editura ARC, 1999, p. 71.

Conferință științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

impuse de societatea în care conviețuiește. Cultura vorbirii individuale este determinată, în mare parte, (dar nu în totalitate, pentru că orice individualitate poate împrumuta elemente de cultură a vorbirii și de la alte popoare) de cultura societății din care face parte. Dimensiunea culturală a fiecărui individ este manifestată prin factorii de natură lingvistică și semantică: însușirea unui vocabular (în special cel specializat, profesional), corectitudine la nivel gramatical și sintactic, utilizarea corectă a sensurilor cuvintelor, a conotațiilor emoționale ale acestora.

În aspecte de cultură a vorbirii se includ formulele de politețe, modul de adresare, modul de a deschide o comunicare privată sau publică, modul verbal de a întâmpina și petrece interlocutorul, modul de a adresa întrebări și a oferi răspunsuri, modul de a întrerupe comunicarea cuiva pentru a interveni, modul de a aduce la cunoștință o informație neutră sau profund afectivă, modul de a spune lucrurilor pe nume, dar fără a ofensa, jigni sau atenta la demnitatea cuiva, modul de a lua decizii care afectează nu doar propria persoană, dar întreaga instituție/ organizație ș.a.

Cultura individuală, determină formarea culturii organizaționale. În plan general, comunicarea internă instituțională contribuie la crearea culturii organizaționale, la constituirea imaginii organizației, la promovarea instituției publice în sfera socială, prin promovarea valorilor susținute de acea instituție, precum și modul de a face vizibile, publice aceste valori sau achiziții culturale.

Cultura organizațională, realizată la nivel de comunicare internă, depinde, în primul rând, de asumarea conștientă a unor cunoștințe, abilități, principii și rigori impuse de limba standard, atât în comunicarea orală, cât și scrisă, din partea fiecărui angajat. Dezvoltarea multilaterală a personalității angajaților din instituțiile publice presupune și, totodată, impune o comunicare eficientă, corespunzătoare funcției exercitat, o exprimare în termeni specializați, cu un vocabular corespunzător domeniului, astfel încât să garanteze succesul între diferite niveluri ale administrației publice, între aceleași nivele, între administrație și executivul social, între administrație și autoritatea politică și, nu în ultimul rând, în mediul social.

În aceeași succesiune de idei se situează și *dimensiunea socio-psihologică*. Prin natura noastră, suntem ființe sociale și avem nevoie de socializare. Comunicarea, din această perspectivă (de socializare), își realizează cea mai importantă și de bază funcție, asigurând procesul de interrelaționare între persoane și grupuri. Planul social întotdeauna a fost stratificat, ierarhizat în dependență de statutul social al indivizilor, poziții inegale în ceea ce privește puterea, proprietatea, capacitatele intelectuale, categoriile profesionale etc. Această stratificare există și în instituții/ organizații, fiecare membru situându-se pe poziție de superior sau inferior în raport cu ceilalți. În procesele de comunicare internă în instituții/ organizații, suntem obligați să ținem cont de statutul persoanei care ne stă în față, prin aceasta explicându-se legătura dintre latura socială și cea psihologică a acestei dimensiuni, care sunt strâns legate între ele. Cine ne determină să utilizăm un limbaj adecvat, fără jargoane, argouri sau cuvinte indecente în comunicare, de exemplu, cu superiorul nostru sau în fața unei camere de luat vederi? Nu altcineva decât psihicul uman, care, analizând statutul social al interlocutorului, vârsta, gradul de cunoaștere/ necunoaștere reciprocă, anumite intervenții de colaborare anterioare, dacă au existat ș.a., ne coordonează tipul de comunicare, modul de adresare, procesele afective: implicarea pozitivă sau, din contra, negativă, modul de apropiere sau depărtare față de interlocutor (proxemica), altfel zis întregul proces complex de comunicare cu toate componentele lui.

Cea de-a patra și ultima, în ordinea enumerării, dar nu și a importanței, este *dimensiunea temporală*. Timpul este o valoare universală a vieții umane, în general, dar specifică în raport cu fiecare act de comunicare, care începe cu rostirea unui sunet și se sfărșește cu discursuri de ore întregi. Orice intervenție de comunicare își are cadrul ei temporale, atât din punct de vedere al timpului fizic marcat de ani, luni, săptămâni, zile, ore, cât și de durata propriu-zisă a fiecărui act de vorbire. Cadrul temporal este concret, particular, unic, irepetabil pentru fiecare act de comunicare. De exemplu, fixăm o ședință vineri, la o dată exactă (25 noiembrie 2022), ora exactă (13⁰⁰). Nu vom putea repeta niciodată acest cadru temporal, deoarece, chiar dacă vom fixa aceeași oră, aceeași dată, nu va fi același an, nu va fi aceeași zi din săptămână și alte variabile ce se pot modifica.

Deduțea pe care o putem face, analizând cele patru dimensiuni (*fizic, cultural, socio-psihologic și temporal*) ale contextului, este că contextul influențează atât ceea ce se comunică (conținutul), cât și maniera în care se comunică (formă).

Comunicarea internă în instituțiile publice urmărește o serie de aspecte ce mențin organizarea și desfășurarea activităților, precum și determină viitorul acesteia. Acestea fac referire la cerințe legale cu caracter general și particular (special); politici cu privire la controlul managerial, dispoziții, decizii, obiective și programe de dezvoltare în plan sincronic și diacronic; regulamente de ordine interioară, de organizare și funcționare; documente cu caracter organizațional; planuri de prevenire, de instruire și formare profesională, strategii de evaluare a competențelor și performanțelor angajaților, strategii de sprijinire a angajaților în

Conferința științifică „Rulul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

exercitarea atribuțiilor, a responsabilităților și atingerea obiectivelor-țintă, încurajarea feedback-ului (la toate nivelurile unității), rezolvarea problemelor și trasarea obiectivelor de viitor. Toate acestea sunt posibile doar prin comunicare, în care, un rol determinant îl are *cuvântul*. Puterea cuvântului rostit este incontestabilă și aceasta ne-o demonstrează istoria. În toate marile crize din istorie găsim mari discursuri care au influențat și chiar au schimbat viitorul, discursuri importante care au motivat oamenii să-și redobândească valorile, să se simtă că sunt patrioți, că au demnitate, identitate, să ia decizii importante cu consecințe de durată, să eliminate tirania, să lupte împotriva nedreptății și chiar să-și dea viața pentru o cauză nobilă.

Aceeași putere a cuvântului poate schimba calitatea comunicării interne în instituțiile publice, dacă cuvântul este exprimat cu responsabilitate.

Bibliografie:

1. Blajin Anastasia, Roșcov Mihaela, Popa Vitalie, Țepordei Aurelia, *Managementul resurselor umane: Ghidul autorităților publice locale*. Chișinău, 2015.
2. Cismaru Diana-Maria, *Comunicarea internă în organizații*, Editura Tritonic, 2009.
3. Codoban Aurel, *Aspecte ale comunicării în mediul academic*, în Comunicarea și mobilitatea studenților, Chișinău: Editura ARC, 1999.
4. Rus Flaviu Calin, *Forme și teorii ale comunicării*, Cluj-Napoca, 2012.
5. Stancu Ţerb, *Relații publice și comunicare*, București, Editura Teora, 1999.
6. Zorlențan, T., Burduș E., Căprărescu G., *Managementul organizației*, București, Editura Economică, 1998.

MONITORIZAREA ȘI EVALUAREA PROIECTELOR DE DEZVOLTARE REGIONALĂ

MONITORING AND EVALUATION OF REGIONAL DEVELOPMENT PROJECTS

ANDRIEŞ Vasile, doctor, lector universitar,
Catedra Științe Politice și Administrative
Facultate Dtrept și Administrație Publică
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
e-mail: andriesvasile@yahoo.fr

BERCU Oleg, doctor, lector universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul
Catedra Științe Politice și Administrative
Facultate Dtrept și Administrație Publică
e-mail: bercuoleg@gmail.com

Rezumat: În prezentul articol sunt examinate aspectele tehnice legate de procesul de monitorizare și evaluare a proiectelor din domeniul dezvoltării regionale. În acest sens, sunt dezvoltăți termenii **monitorizare** și **evaluare**, reflectate componentele mecanismului de monitorizare și evaluare, definite principiile M&E. Informația poate fi utilă studenților pentru pregătirea la disciplina Dezvoltarea regională în Republica Moldova și Politici de dezvoltare regională.

Cuvinte cheie: Monitorizare, evaluare, dezvoltare regională

Rezumat: The article examines the technical aspects of the process of monitoring and evaluating projects in the field of regional development. In this sense, the terms monitoring and evaluation are developed, the components of the monitoring and evaluation mechanism are reflected, the monitoring and evaluation principles are defined. The information may be useful to students for preparation for the subject Regional Development in the Republic of Moldova and Regional Development Policies.

Key words: Monitoring, evaluation, regional development

Monitorizarea este procesul continuu de colectare și analiză a datelor prin intermediul căruia factorii de decizie măsoară regulat progresul proiectelor DR în conformitate cu obiectivele și rezultatele planificate. În vederea monitorizării implementării proiectelor DR, atingerii scopului și a obiectivelor specifice, precum și

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

luării la timp a deciziilor de modificare, adevărate schimbările apărute, există un sistem de indicatori de progres, de rezultat și de impact (cantitativi și calitativi). Monitorizarea va asigura sistematic persoanele interesate cu informația privind devierile de la Planul de acțiuni privind implementarea DR și va ajuta la identificarea problemelor în realizare.

Evaluarea este tratată drept o analiză riguroasă a activităților finalizate sau în proces de implementare pentru a determina nivelul de realizare a obiectivelor planificate și contribuția acestora la atingerea scopului final al Proiectului. Criteriile principale de evaluare pe care se vor baza indicatorii de performanță vor fi:

- Relevanța – gradul de consistență a activităților, produselor și rezultatelor finale cu PDR și necesitatele beneficiarilor;
- Eficacitatea – gradul de atingere a rezultatelor finale sau nivelul de progres atins în realizarea acestor rezultate, precum și nivelul de abordare a problemelor sociale, economice, etc.;
- Eficiența – cât de economicos resursele utilizate au fost transformate în rezultate;
- Sustenabilitatea – prezența condițiilor sociale, economice, politice, instituționale și altele, și, în baza acestei analize, pronosticarea capacitații de menținere, management și asigurarea rezultatelor de dezvoltare pe viitor;
- Impactul – schimbările realizate în dezvoltarea umană și bunăstarea oamenilor asigurată prin implementarea PDR, direct sau indirect [3, p. 40].

Sistemul de monitorizare și evaluare urmează să răspundă la următoarele întrebări:

- Ce urmează să fie monitorizat și evaluat;
- Care sunt sursele de colectare a informației;
- Cine este responsabil de monitorizare și evaluare;
- Când au loc activitățile de monitorizare și evaluare;
- Cum are loc procesul de monitorizare și evaluare (metodele);
- Ce resurse și date sunt necesare pentru realizarea monitorizării și evaluării.

Principiile de bază care vor fi respectate în procesul de monitorizare și evaluare sunt următoarele:

1. **Responsabilitatea** – presupune responsabilitatea agenților economici sau partenerilor, responsabilitatea APL și APC în oferirea datelor veridice și prezentarea informațiilor calitative, conform criteriilor solicitate de raportare.
2. **Transparența** – obligă beneficiarii proiectelor la oferirea sistematică a informației, inclusiv plasarea rapoartelor pe pagina web, desfășurarea unor ședințe deschise pentru donator, societatea civilă și organizarea conferințelor de presă.
3. **Cooperarea** – presupune antrenarea membrilor comunității, reprezentanților societății civile în procesul de monitorizare și evaluare.
4. **Onestitatea** – implică prezentarea datelor și informațiilor reale, veridice, în conformitate cu formulele de calcul prezentate în metodologia de monitorizare și evaluare [1, p. 52].

Sistemul de Monitorizare și Evaluare va include următoarele elemente:

1. Mecanismul de Monitorizare și Evaluare – descrie formele, metodele și instrumentele de monitorizare și evaluare;
2. Cadrul de monitorizare și evaluare – descrie subiecții implicați în procesul de monitorizare și evaluare și rolurile acestora, nivelele de monitorizare și evaluare, cât și sistemul de indicatori pentru fiecare nivel care măsoară progresul (performanțele), rezultatul (efectele și impactul) și succesul în realizarea proiectului;
3. Procesul de monitorizare și evaluare – descrie mecanismul de coordonare și modalitățile de implementare a acțiunilor de monitorizare și evaluare;
4. Calendarul activităților de monitorizare și evaluare – descrie graficul activităților de monitorizare și evaluare pentru fiecare nivel în parte.

Mecanismul de monitorizare și evaluare

1. Monitorizarea de birou presupune analiza informațiilor și datelor relevante, a rezultatelor și a activităților/obiectivelor planificate, calculul indicatorilor în baza datelor obținute, etc.
2. Monitorizarea pe teren (pentru APL) constă în vizitele efectuate la autoritățile publice locale, examinarea informațiilor acestora, datelor existente, efectuarea interviurilor, organizarea ședințelor comune de monitorizare, etc.
3. Raportarea constă în expunerea rezultatelor monitorizării și raportării, conform unor forme standardizate.

Conferința științifică „Rulul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

4. Instrumentele care vor fi utilizate în procesul de M&E sunt următoarele: documentele/datele statistice, sistemul de indicatori, studii, chestionare, forme de evaluare, ședințele cu factorii interesați/grupurile de lucru, interviurile, planurile de activitate, rapoartele, etc.

Cadrul de monitorizare și evaluare

Subiecții implicați

Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale și structurile subordonate, în sprijn Direcția generală dezvoltare regională a Ministerului Infrastructurii și Dezvoltării Regionale. La nivel regional, cadrul instituțional pentru evaluarea politiciei de dezvoltare regională este constituit din consiliile regionale pentru dezvoltare Nord, Centru, Sud și UTA Găgăuzia și agențiile de dezvoltare regională Nord, Centru, Sud și UTA Găgăuzia.

Alte structuri: autoritățile APL de nivelul întâi și de nivelul al doilea; asociațiile reprezentative ale autorităților APL; reprezentanții societății civile, ai mediului academic și științific, partenerii de dezvoltare.

Sistemul de indicatori reprezintă principalul instrument statistic utilizat pentru măsurarea progresului PDR și este un important punct de referință pentru deciziile în domeniul politiciei de dezvoltare. El constă din: *indicatorii de performanță* pentru monitorizarea progresului realizării PDR, *indicatorii de evaluare a rezultatului* (impactului și capacitaților) și *indicatorii de determinare a succesului* realizării PDR.

Cadrul de indicatori include următoarele componente:

Pentru monitorizare:

- Indicatorii de produs – care se referă la activitățile planificate;
- Valoarea inițială și ținta finală a indicatorilor de produs;
- Sursele de informație, metodele și instrumentele de colectare a datelor primare, formulele de calcul a datelor secundare, persoanele implicate în colectarea informației.

Pentru evaluare:

- Indicatorii de rezultat – care analizează gradul de atingere a rezultatelor planificate și reflectă impactul reformei asupra beneficiarilor, societății, cetățenilor;
- Valoarea inițială și ținta finală a indicatorilor de rezultat care descrie valoarea la începutul proiectului și valoarea indicatorului ce trebuie atinsă la sfârșitul perioadei de realizare a PDR;
- Sursele de informație, metodele și instrumentele de colectare a datelor primare, formulele de calcul a datelor secundare, persoanele implicate în colectarea informației;
- Indicatori de succes – care măsoară succesul realizării PDR și care vor fi utilizați doar pentru evaluarea finală a acesteia.
- Valoarea țintă a indicatorilor de rezultat care descrie valoarea indicatorului ce trebuie atinsă la sfârșitul perioadei de realizare.
- Sursele de informație, metodele și instrumentele de colectare a datelor primare, formulele de calcul a datelor secundare, persoanele implicate în colectarea informației.

Unele acțiuni preconizate pot fi măsurate numeric, dar nu toate. De aceea sistemul de indicatori pentru monitorizare și evaluare include indicatori cantitativ și calitativi. Indicatori de monitorizare:

- Produs (realizare) – care este creat direct de acțiune, proiect, grup de activități;
- Rezultat – beneficiu pentru grupul țintă ca urmare a livrării produsului;
- Impact – consecință pe termen lung pentru grupul țintă și efect la scară mai mare pe termen lung pentru întreaga comunitate.

Sistemul de indicatori mai poate fi structurat în:

- Indicatori de impact, stabiliți pentru obiectivul general;
- Indicatori de rezultat, stabiliți pentru obiective specifice.

În cadrul sistemului de monitorizare și evaluare bazat pe rezultate (MBR), rezultatele sunt definite ca fiind schimbări, în special în comportamentul și modul de acțiune al indivizilor, beneficiarii implementării proiectului respectiv. Schimbările pot fi anticipate sau spontane, intenționate sau neintenționate, așteptate sau neașteptate, pozitive sau negative. Rezultatele apar pe toată durata proiectului. O serie de rezultate duc la atingerea unui obiectiv. Pentru a se asigura că obiectivul și rezultatele sunt realiste și că pot fi atinse, acestea trebuie să fie definite în mod riguros și trebuie să corespundă cu resursele disponibile [2].

Republica Moldova, și-a asumat angajamentul de a îmbunătăți sistemele de M&E, plasând accentul pe rezultatele obținute și schimbările produse (impact). Astfel, comunitatea internațională promovează și aplică modele de monitorizare și evaluare bazate pe rezultate care ne ajută să:

- obținem informații despre progresul activității (dovada rezultatelor);

Conferință științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

- cunoaștem ce funcționează bine și unde trebuie efectuate ajustări (învățarea);
 - adoptăm decizii strategice și de gestionare în baza datelor monitorizării (guvernare);
 - inițiem un dialog cu partenerii despre strategia și planificarea operațională selectată [4].
- Stabilirea unui sistem de M&E bazat pe rezultate se realizează la etapa de planificare/elaborare a programelor și proiectelor. Deși atât monitorizarea, cât și evaluarea se axează pe colectarea, analiza și utilizarea informațiilor și a datelor relevante și necesare pentru a acorda suport adecvat procesului decizional/factorilor decizionali.

Procesul de monitorizare și evaluare finalizează cu raportarea. Raportarea, ca instrument de prezentare a rezultatelor M&E se realizează în 3 etape:

- 1) Raport trimestrial/semestrial/anual de monitorizare se realizează de cadrul managerial intern și este orientat spre verificarea progresului, luarea măsurilor de remediere, actualizarea planurilor.
- 2) Raport de evaluare intermedieră (la necesitate sau la mijlocul perioadei de realizare) se realizează de factorii externi și este orientat spre reflectarea asupra lecțiilor învățate generale aplicabile altor programe/proiecte. Asigurarea responsabilității.
- 3) Raport de evaluare finală (auditul) se realizează de factorii externi și este orientat spre oferirea recomandărilor pentru îmbunătățirea situației actuale și viitoare a proiectului.

Bibliografie:

1. Constantinescu D, Nistorecu T. Managementul proiectelor. Fundamente, metode și tehnici. Craiova. Editura Sitech, 2008.
2. Evaluarea politiciei regionale – observații și rezultate, https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag33/mag33_ro.pdf
3. Negulescu M.C. Managementul proiectelor. Craiova. Editura Sitech, 2010.
4. Regulament privind gestionarea mijloacelor financiare ale Fondului național pentru dezvoltare regională și locală, https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-13_-_nu_77_midr_site.pdf

RAȚIUNEA DE A FI A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR LA DISTANȚĂ

THE REASON TO BE OF A DISTANCE HIGHER EDUCATION

Ina FILIPOV, asistent universitar
Facultatea de Drept și Administrație Publică,
Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul
filipov.ina@usch.md

Rezumat: Articolul respectiv abordează învățământul superior la distanță care vine să sprijine prioritățile educaționale naționale actuale. De altfel, cadrul contextual în continuă schimbare ne sugerează o reconsiderare a strategiilor noi ce se prefigurează în cadrul formelor actuale de instruire (învățământul cu studiile la zi și învățământul cu frecvență redusă). Astfel, satisfacerea necesităților educative adaptate situației actuale necesită dezvoltarea conceptului de educație la distanță – și, în cadrul acesteia, educația bazată pe multimedia

Cuvinte cheie: educație la distanță, e-learning, platforme educaționale, educația bazată pe multimedia

Abstract: This article addresses the distance higher education which supports current national educational priorities. Moreover, the constantly changing contextual framework suggests a reconsideration of the new strategies that are overshadowed in the current forms of training (full-time education and part-time education). Thus, meeting the educational needs adapted to the current situation requires the development of the concept of distance education – and, within this, education based on multimedia

Keywords: distance education, e-learning, educational platforms, education based on multimedia.

În ultima vreme, învățământul la distanță și sistemele sale de livrare aferente sunt adesea chemate să sprijine prioritățile educaționale naționale legate de contextul actual intern, dar și internațional. Aceasta

Conferința științifică „Rul știntei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

sprește interesul față de această formă de învățământ implementată cu succes de multe țari, dar mai puțin în Republica Moldova. Însă, și în țara noastră există premisele necesare pentru implementarea învățământului la distanță, inclusiv infrastructura tehnologilor informaționale și de comunicație. Scopul implementării acestei forme studii constă în diversificarea și dezvoltarea calitativă a serviciilor educaționale (integrarea posibilităților învățământului formal, informal și neformal), în baza utilizării TIC, în vederea creării condițiilor egale de acces la studii a diferitor categorii de persoane, prin flexibilitatea procesului de învățământ și sporirea eficienței acestuia. De asemenea, implementarea învățământului la distanță este dictat și de nevoia de perfecționare continuă a competențelor profesionale, încurajând învățarea pe tot parcursul vieții.

La nivel național, suportul legal al învățământului superior la distanță este:

- Codul Educației nr. 152 din 17 iulie 2014 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 319-324, art. 634);
- Regulamentul-cadru privind organizarea și desfășurarea învățământului superior la distanță în instituțiile de învățământ superior, aprobat prin ordinul Ministrului Educației nr. 474 din 24.05.2016;
- Regulamentul de organizare a studiilor superioare de licență (ciclul I) și integrate, Ordin MECC nr. 1625 din 12.12.2019;
- Planul-cadru pentru studii superioare de licență (ciclul I), de master (ciclul II) și integrate, aprobat prin ordinul Ministrului Educației nr. 120 din 10 februarie 2020;
- Metodologia de evaluare externă a calității în vederea autorizării de funcționare provizorie și acreditării programelor de studii și a instituțiilor de învățământ profesional tehnic, superior și de formare continuă, HG nr. 616 din 18. 05. 2016, modificat HG 79 din 16.02.22, MO 45-52 / 18.02.22 art. 110; *în vigoare 18.02.22* etc.

Constatăm, că suportul legal existent, recunoaște această formă de învățământ, dar fără efort mare de a-i explica esența, conținutul și procedura. Astfel, Regulamentul-cadru privind organizarea și desfășurarea învățământului superior la distanță în instituțiile de învățământ superior se referă la două noțiuni, cea de învățământ la distanță și învățământ superior la distanță. În sensul acestuia:

1. Învățământul la distanță – reprezentă forma flexibilă instituționalizată de învățământ, realizat preponderent în mediul virtual de învățare cu ajutorul tehnologilor de instruire la distanță;
2. Învățământul superior la distanță – exprimă învățământ la distanță realizat în cadrul instituțiilor de învățământ superior.

Aceste două noțiuni vorbesc doar despre unele mijloace sau instrumente de realizare a învățământului superior la distanță. Nu ne oferă o viziune asupra a ceea „ce este învățământul superior la distanță”. În acest context ne poate fi utilă practica internațională pentru care învățarea la distanță, datorită unor avantaje precum flexibilitatea, accesibilitatea și disponibilitatea, caracterul modular, calitatea, rentabilitatea, tehnologii de ultimă generație, audiențe mari sau public larg, echilibru social, acoperire globală, noul rol al profesorului, efecte pozitive asupra cursantului (elevului/studentului), a devenit o forma de educație intens utilizată în aproape toate nivelurile sistemului de învățământ.²

Drept urmare, și abordările conceptului se caracterizează printr-un grad mare complexitate influențate de evoluție, viziunea asupra acestei forme, dar și modelele utilizate. Acestea explică volumul bogat al definițiilor existente în literatura de specialitate. În cele ce urmează vom analiza unele dintre ele. Respectiv:

- Honeyman & Miller³ consideră că „învățământul la distanță este un domeniu al educației care se concentrează pe metode și tehnologii de predare pentru a oferi învățarea, deseori în mod individual, studenților care nu sunt prezenți fizic într-un mediu educațional tradițional, cum ar fi o sală de curs. Aceasta a fost descris ca „procesul de creare și de asigurare a accesului la învățare în care sursa de informații și cursanții sunt separate prin timp și distanță, sau ambele”;

¹ Regulamentul-cadru privind organizarea și desfășurarea învățământului superior la distanță în instituțiile de învățământ superior, aprobat prin ordinul Ministrului Educației nr. 474 din 24.05.2016;

² Scientific Editor Eugenia Smyrnova-Trybulská (Poland). Theoretical and Practical Aspects of Distance Learning. University of Silesia in Katowice, 2009. p.9. Disponibil:

<https://us.edu.pl/wydzial/wsne/wp-content/uploads/sites/20/Nieprzypisane/Theoretical-and-practical-aspects-of-distance-learning.pdf.pdf>

³ Honeyman, M. & Miller, G. Agriculture distance education: A valid alternative for higher education? Proceedings of the 20th Annual National Agricultural Education Research Meeting, 1993 (67 – 73), p. 68)

Conferința științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

- Alți autori¹, de asemenea, leagă învățământul la distanță de dimensiunea spațială. Astfel, definiția de bază a învățământului la distanță presupune că profesorul și elevul sunt separați într-o dimensiune spațială și că această distanță este completată prin utilizarea resurselor tehnologice.
- Ideea de învățare continuă este viziunea împărășită de multe organizații internaționale. Potrivit acestora, importanța învățării pe tot parcursul vieții se cristalizează în societățile noastre în lucrări și discursuri publicate de organizații, precum, OCDE (Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică), UNESCO (Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură), Banca Mondială și Uniunea Europeană (UE). Astfel, reformele educaționale, în special în țările Uniunii Europene, începând cu anii 1990, s-au ghidat după recomandările acestor organizații internaționale, care, prin producția voluminoasă de documente și elaborarea de proiecte statistice, subliniază importanța centrală a educației și capacitatea acesteia de a garanta oportunități de angajare, de a evita excluderea socială, de a încuraja cetățenia și dezvoltarea personală. Scenariile dorite pentru evoluția societăților în discursurile și documentele oficiale evidențiază importanța învățării și accesului la abilități, competențe și cunoștințe ca factori determinanți ai adaptării societăților la globalizarea economică și la schimbările tehnologice și sociale²;
- Unii cercetători³ definesc învățământul la distanță ca o formă sintetică integral-umanistă de educație, care se bazează pe utilizarea unei game largi de tehnologii informaționale tradiționale și noi pentru furnizarea și studiul independent al materialelor de învățare, precum și a informațiilor ce generează dialog între profesori și elevi. În același timp, procesul de învățare nu este legat de locația elevilor și profesorilor, de ora și de instituția de învățământ;
- Işman⁴ susține că învățământul la distanță este un sistem de învățământ în care acțiunile de predare și învățare sunt realizate prin intermediul tehnologiilor de comunicare și a serviciilor de corespondență implicând profesori și elevi situați medii diferite.
- Unul dintre cei mai cunoscuți termeni legați de învățământul la distanță este conceptul de British Open University. Experiența sa poate fi folosită în formularea altor definiții pentru a descrie o înțelegere largă a învățământului la distanță, cum ar fi:
 - a. Învățarea non-staționară (învățare la distanță) este o formă de învățare deschisă care permite studenților și profesorilor să „se cunoască” nu numai condiționat prin corespondență, convorbiri telefonice, ci și direct în timpul cursurilor staționare sau sesiunilor de vară.
 - b. Învățarea deschisă este o definiție populară în Marea Britanie datorită sistemului de învățare deschisă CET (Council for Educational Technology). Acest termen a fost asociat inițial cu forme care vizează depășirea dificultății de participare la procesul de învățare și, mai ales, la activitatea individuală independentă;
 - c. Homeschooling (școală la domiciliu) - un termen folosit pentru a descrie educația non-staționară, tipurile de învățământ la distanță sau învățământ la distanță. formarea de abilități practice.

¹ Casarotti, M., Filliponi, L., Pieti, L. & Sartori, REducational interaction in distance learning: Analysis of one-way video and two-way audio system. Psych Nology Journal, 1(1), . 2002. p. 37;

² Claudia Neves & Susana Henriques. Exploring the impacts of distance higher education on adult learners' lives and reclaiming lifelong learning as a human development process. Open Praxis, vol. 12 issue 4, October–December 2020, pp. 439–456 (ISSN 2304-070X) DOI: <https://dx.doi.org/10.5944/openpraxis.12.4.1084>

³ V. Kut, N. Kunanets, V. Pasichnik, V. Tomashevskyi, The procedures for the selection of knowledge representation methods in the “virtual university” distance learning system, Advances in Intelligent Systems and Computing, 754, 713–723 (2019)

⁴ Işman, A. Uzaktan Egitim. Ögreti Yayıncılık: Ankara, 2005.

Disponibil: <http://www.uluslararasiegitim.com/uzak/default.asp>

⁵ Eugenia Smyrnova-Trybul ska (Poland). ABOUT SOME BASIC ASPECTS OF DISTANCE LEARNING. Theoretical and Practical Aspects of Distance Learning. University of Silesia in Katowice, 2009. p. 16. Disponibil: <https://us.edu.pl/wydzial/wsne/wp-content/uploads/sites/20/Nieprzypisane/Theoretical-and-practical-aspects-of-distance-learning.pdf.pdf>

Conferința științifică „Rulul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Din definițiile prezentate ne dăm seama că nu există o singură definiție a învățământului la distanță. Mai curând, există multe abordări pentru definirea acestui termen, aşa cum am menționat și mai sus. Cu toate acestea, majoritatea definițiilor acordă atenție următoarelor caracteristici:

- (1) separarea profesorului și cursantului în timp sau spațiu, sau în timp și spațiu, dar simultan;
- (2) acreditare instituțională, adică, învățarea este acreditată sau certificată de o instituție sau agenție;
- (3) utilizarea materialelor educaționale multimedia, inclusiv publicații tipărite, emisiuni radio și televiziune, casete video și audio, învățarea asistată de calculator și telecomunicații. Programele de curs tind să fie pre-testate și validate înainte de utilizare;
- (4) comunicarea poate fi sincronă sau asincronă;
- (5) oportunități de întâlniri față în față pentru sesiuni de studiu, interacțiuni dintre studenți, studiu în bibliotecă și sesiuni de laborator sau de practică; precum și

utilizarea proceselor industriale, adică în operațiunile de învățare la distanță pe scară largă, munca este împărțită și sarcinile sunt atribuite diferiților angajați care lucrează împreună în echipe de dezvoltare a cursurilor.¹

Deci, constatăm că în încercarea de a defini învățământul la distanță sunt utilizate trei concepte de bază, comune tuturor definițiilor. Acestea sunt:

- Educație sau procesul educațional - implică atât predare, cât și învățare;
- Elementul „spațiu și timp” care în condițiile învățământului la distanță are valoarea depășirii dificultăților de interacțiune din moment ce profesorul și studenții se află în locații geografice diferite. Această particularitate face deosebit învățământul la distanță față de învățământul tradițional în cadrul căruia profesorii și cursanții se întâlnesc la un loc stabilit la o oră stabilită pentru a urma un curs de studii;
- Instrumentele utilizate pentru a facilita învățarea. Pentru a depăși bariera de spațiu sau timp, se folosesc anumite tehnologii pentru a asigura comunicarea între profesor și cursant. Inițial, pentru comunicare erau uzuale pixel, hârtia și serviciul poștal. Pe măsură ce tehnologiile de comunicare electronică (audio, video și date) au devenit ușor accesibile cursanților, acestea au devenit din ce în ce mai utilizate.

În cele din urmă, învățarea la distanță poate fi rezumată ca predare și învățare care implică implementarea diferitelor aplicații tehnologice. Misiunea acestuia include dimensiuni mai mari de disponibilitate și flexibilitate, fie în ceea ce privește accesul, curriculum-ul sau alte elemente de structură. Acest termen reflectă, de asemenea, atât faptul că toată, sau cea mai mare parte a predării este condusă de cineva „îndepărtat” în timp și spațiu față de cursant.²

În principiu, cu o asemenea definiție vine UNESCO, care consideră că educația la distanță este „un proces și un sistem educațional în care întreaga sau o parte semnificativă a predării este efectuată de cineva sau ceva îndepărtat în spațiu și timp față de cel ce învăță.”³ Prin urmare, învățământul la distanță include trei elemente importante, acestea fiind: instructorul (formatorul), cursantul (studentul) și tehnologia. Toate acestea trebuie să colaboreze în maniera în care să genereze cunoștințe, abilități și competențe noi.

Popularitatea tot mai mare a învățământului la distanță evidențiază câteva motive care sugerează oportunitățile accesării acestei forme de educație.⁴ Respectiv:

- a) îmbunătățirea capacitații studenților de a participa activ la învățare;
- b) acoperirea unui număr mai mare de studenți cu stiluri diferite de învățare;
- c) posibilitatea mai largă a studenților să fie implicați în alte experiențe, dincolo de sala de curs;
- d) însușirea învățării și cercetării individuale;
- e) facultatea devine mai accesibilă pentru studenți;
- f) frecvențarea cursurilor mai intensă, etc.

¹An Introduction to Open and Distance Learning.

Disponibil: <http://oasis.col.org/bitstream/handle/11599/138/ODLIntro.pdf>)

² Marija BUŠELIĆ. Distance Learning – concepts and contributions. În: Oeconomica Jadertina 1/2012. UDK: 37.018.43:004. P.24-25. Disponibil:

https://www.researchgate.net/publication/319338584_Distance_Learning-concepts_and_contributions/fulltext/59a5db46aca272895c145758/Distance-Learning-concepts-and-contributions.pdf?origin=publication_detail

³ Distance learning. (n.d.). United Nations Education, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). Retrieved from <http://www.unesco.org/education/educprog/lwf/doc/portfolio/definitions.htm>

⁴ Disponibil: <https://www.pmi.org/learning/library/distance-education-programs-learning-opportunities-6573>

Conferința științifică „Rul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

De altfel, și diplomele studenților sunt un rezultat al eforturilor instituției de a se asigura că activitățile de învățare la distanță, cât și programele sale online îndeplinesc aceleași standarde înalte ca și cele tradiționale fiind, astfel, apreciate și acceptate de angajatori.

Toate aceste particularități ale învățământului la distanță, conturează o nouă vizionă asupra învățării, diferită de cea în care profesorul furnizează informații și studentul asimilează, și anume *orientarea pe problemă* în învățare. Aceasta presupune în esență, că studenții începând studiile încearcă să rezolve problemele, folosindu-se de propriile lor cunoștințe, devenind astfel conștienți de nevoie lor de informare și de situațiile și modurile concrete în care pot folosi cunoștințele teoretice. Altfel spus, învățământul la distanță stimulează gândirea independentă a studenților, promovează managementul independent al activității cognitive și aplicative.¹

Pe lângă oportunitățile pe care le descriu diverse instituții de învățământ superior, învățământul la distanță prezintă, totuși, unele restricționări sau deficiențe.² Acestea sunt:

1. Lipsa asistenței individuale;
2. Blochează socializarea individului;
3. Lipsa unui feedback imediat;
4. Lipsa de comunicare și interacțiune;
5. Dependență acerbă de mijloacele de acces și tehnologiile de comunicare;
6. Nu este eficient pentru toate cursurile care își au particularitățile sau specificul lor aparte;
7. Restricții în comunicare din cauza numărului în exces de studenți;
8. Deși este eficient în dobândirea funcțiilor cognitive, este limitat în dezvoltarea comportamentului emoțional și psihomotoric;
9. Dificultăți în efectuarea cercetării aplicate;
10. Nu este util pentru elevii care nu au abilități de studiu individual;
11. Costul poate fi mare în funcție de tehnologia utilizată.

Particularitățile învățământului la distanță descrise mai sus, justifică și încurajează necesitatea implementării învățământului superior la distanță. Acțiunile în acest sens deocamdată sunt incerte, modeste. Dar, de vreme ce forma este recunoscută de legislația națională, fiind aprobat și regulament cadru în acest sens, considerăm că fiecare instituție superioră de învățământ, în condițiile autonomiei universitare, pot demara proceduri și metodologii pentru implementarea acestei forme de învățământ.

În primă fază este recomandabil să fie elaborată vizionea cu privire la învățământul superior la distanță a instituției de învățământ. De fapt, inițiativa implementării învățământului superior la distanță ar trebui să fie însotită de următoarele acțiuni:

- I. Elaborarea și aprobarea Regulamentului instituțional cu privire la organizarea învățământului superior la distanță;
- II. Elaborarea planurilor de învățământ în baza celor aprobată pentru învățământul cu frecvență prin adaptarea modului de repartizare a numărului total de ore prevăzute pentru studiul disciplinei, păstrând intactă lista disciplinelor și numărul de credite alocate acestora;
- III. Se va elabora Curricula disciplinelor/modulelor pentru forma de învățământ la distanță cu descrierea detaliată a activităților realizate prin studiu individual, având la bază cerințele stabilite în Regulamentul privind organizarea studiilor superioare de licență (ciclul I);
- IV. Admiterea va fi organizată la forma de învățământ la distanță numai pentru programele de studii autorizate să funcționeze provizoriu sau acreditate;
- V. Pentru a asigura echivalența formelor de învățământ, în cadrul fiecărei discipline se vor desfășura următoarele tipuri de activități:
 - (1) activități tutoriale (AT);
 - (2) activități aplicative asistate (AA);
 - (3) activități de autoinstruire (AI).

¹ Vitalie CAZACU, Aurelia CAZACU. Studii la distanță – o nouă perspectivă a învățământului în RM. / Anuarul științific al Institutului de Relații Internaționale, Volumul nr. V din 2007. p. 117

² Tahir Tavukcu et al. General overview on distance education concept/ Procedia Social and Behavioral Sciences 15 (2011) 3999–4004

Conferința științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

Așa cum am menționat, viziunea trebuie însotită de un regulament și o metodologie. Astfel că, propunem în acest sens conceptul unui *Regulament instituțional cu privire la învățământul superior la distanță*, reflectat în figura de mai jos.

Fig. 1. Conceptul unui *Regulament instituțional cu privire la învățământul superior la distanță*

I.	Argument;
II.	Cadrul general organizatoric al învățământului superior la distanță:
1)	Introducere(definiții, scop și obiective);
2)	Documente de referință;
III.	Organizarea și funcționarea activităților de învățământ la distanță:
1)	Managementul învățământului superior la distanță;
2)	Suport curricular pentru învățământului superior la distanță. Platforma de e-learning;
3)	Resursele umane implicate în activitățile învățământului la distanță;
4)	Asigurarea tehnico-materială a învățământului superior la distanță.
IV.	Admiterea la studii și condițiile de realizare a învățământului superior la distanță;
V.	Studenți;
VI.	Organizarea și desfășurarea procesului de predare-învățare și evaluare la forma de învățământ la distanță;
VII.	Evaluarea și certificarea studiilor;
VIII.	Activități financiare

Orice inițiativă trebuie să fie însotită de componenta bugetară. Respectiv, activitatea finanțată va presupune următoarele:

Planificarea bugetară implică asigurarea unor *fonduri adecvate* pentru îndeplinirea obiectivelor programului.
Elaborarea bugetului pornește adesea de la determinarea *punctului de echilibru* (fără pierderi și fără profit).

- ÎSD se va finanța din următoarele surse:
 - a) taxe de studii;
 - b) surse bugetare prevăzute pentru învățământul la distanță;
 - c) surse bugetare din fondul de șomaj;
 - d) surse finanțare alocate de agenții economici destinate învățământului la distanță;
 - e) mijloace provenite din proiecte internaționale;
 - f) donații și alte surse de venituri în actele normative în vigoare.
- Resursele finanțare din taxele de studii percepute de la studenții înmatriculați la ÎSD se utilizează integral de către universitate în conformitate cu actele normative în vigoare.
- Condițiile, quantumul taxelor de studii, precum și orice alte taxe speciale sunt stabilite anual prin hotărârea Consiliului pentru Dezvoltare Strategică Instituțională.

În concluzie menționăm că, învățământul superior la distanță este rezultatul unor constrângeri socio-istorice și al creșterii tehnologice: este un sistem care este strâns legat de mediul social și cultural. Având în vedere și practica internațională cu experiență bogată în realizarea instruirii la distanță, studiile la distanță sunt o nouă perspectivă pentru învățământul din Republica Moldova. Această deoarece, învățământul la distanță se caracterizează printr-o abordare nonconformistă și netraditională, care, de fapt, pune sub semnul întrebării normele existente ale educației tradiționale și urmărește să dea o nouă direcție proceselor educaționale. Ea presupune presupozitii cu privire la natura învățării care sunt foarte diferite de cele care guvernează sistemul tradițional de învățământ. Totodată, învățământul la distanță este o formă de organizare a procesului didactic adaptată ritmului alert de evoluție a științelor și a societății, dar și nevoilor de profesionalizare și/sau recalificare a adulților. Deci un merit aparte a acestei forme de învățământ constă în faptul că răspunde nevoii de educație permanentă pe care o resimțim în activitatea profesională cotidiană. Astfel că, această formă de învățământ

Bibliografie:

1. Regulamentul-cadru privind organizarea și desfășurarea învățământului superior la distanță în instituțiile de învățământ superior, aprobat prin ordinul Ministrului Educației nr. 474 din 24.05.2016;
2. Scientific Editor Eugenia Smyrnova-Trybulská (Poland). Theoretical and Practical Aspects of Distance Learning. University of Silesia in Katowice, 2009. p.9. Disponibil:

Conferință științifică „Rolul științei în reformarea sistemului juridic și politico-administrativ”,
Ediția a VII-a, 13 MAI 2022

- <https://us.edu.pl/wydzial/wsne/wp-content/uploads/sites/20/Nieprzypisane/Theoretical-and-practical-aspects-of-distance-learning.pdf.pdf>
- 3. Honeyman, M. & Miller, G. Agriculture distance education: A valid alternative for higher education? Proceedings of the 20th Annual National Agricultural Education Research Meeting, 1993, (67–73);
 - 4. Casarotti, M., Filliponi, L., Pieti, L. & Sartori, R. Educational interaction in distance learning: Analysis of one-way video and two-way audio system. *Psych Nology Journal*, 1(1), . 2002;
 - 5. Claudia Neves & Susana Henriques. Exploring the impacts of distance higher education on adult learners' lives and reclaiming lifelong learning as a human development process. *Open Praxis*, vol. 12 issue 4, October–December 2020, pp. 439–456 (ISSN 2304-070X) DOI: <https://dx.doi.org/10.5944/openpraxis.12.4.1084>
 - 6. Kut, N. Kunanets, V. Pasichnik, V. Tomashevskyi, The procedures for the selection of knowledge representation methods in the “virtual university” distance learning system, *Advances in Intelligent Systems and Computing*, 754, 713–723 (2019)
 - 7. İşman, A. Uzaktan Egitim. Öğreti Yayincilik: Ankara, 2005.
Disponibil: <http://www.uluslararasiegitim.com/uzak/default.asp>
 - 8. Eugenia Smyrnova-Trybulská (Poland). ABOUT SOME BASIC ASPECTS OF DISTANCE LEARNING. Theoretical and Practical Aspects of Distance Learning. University of Silesia in Katowice, 2009. Disponibil:
<https://us.edu.pl/wydzial/wsne/wp-content/uploads/sites/20/Nieprzypisane/Theoretical-and-practical-aspects-of-distance-learning.pdf.pdf>
 - 9. An Introduction to Open and Distance Learning.
Disponibil: <http://oasis.col.org/bitstream/handle/11599/138/ODLIntro.pdf>)
 - 10. Marija BUŠELIĆ. Distance Learning – concepts and contributions. În: *Oeconomica Jadertina* 1/2012. UDK: 37.018.43:004. P.24-25. Disponibil:
https://www.researchgate.net/publication/319338584_Distance_Learning-concepts_and_contributions/fulltext/59a5db46aca272895c145758/Distance-Learning-concepts-and-contributions.pdf?origin=publication_detail
 - 11. Distance learning. (n.d.). United Nations Education, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). Retrieved from <http://www.unesco.org/education/educprog/lwf/doc/portfolio/definitions.htm>
 - 12. Resursă electronică: Disponibil: <https://www.pmi.org/learning/library/distance-education-programs-learning-opportunities-6573>
 - 13. Vitalie CAZACU, Aurelia CAZACU. Studii la distanță – o nouă perspectivă a învățământului în RM. / Anuarul științific al Institutului de Relații Internaționale, Volumul nr. V din 2007. p. 117
 - 14. Tahir Tavukcu et al. General overview on distance education concept/ *Procedia Social and Behavioral Sciences* 15 (2011) 3999–4004

UNIVERSITATEA DE STAT „B. P. HASDEU” DIN CAHUL

**CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ
„ROLUL ȘTIINȚEI ÎN REFORMAREA SISTEMULUI JURIDIC
ȘI POLITICO-ADMINISTRATIV”**

13 MAI 2022

Ediția a VII-a

Str. Piața Independenței 1,
Cahul, MD – 3909
Republica Moldova
Tel.: 029922481

Bun de tipar: 08.65.2022
Format: 18cm x 25,7cm
Coli de tipar: 4,31
Tirajul: 100 ex.

Tipografia ”CentroGrafic” SRL, Cahul
Tel.: 029925949
2022